

ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ

Για τα παιδιά
του δημοτικού

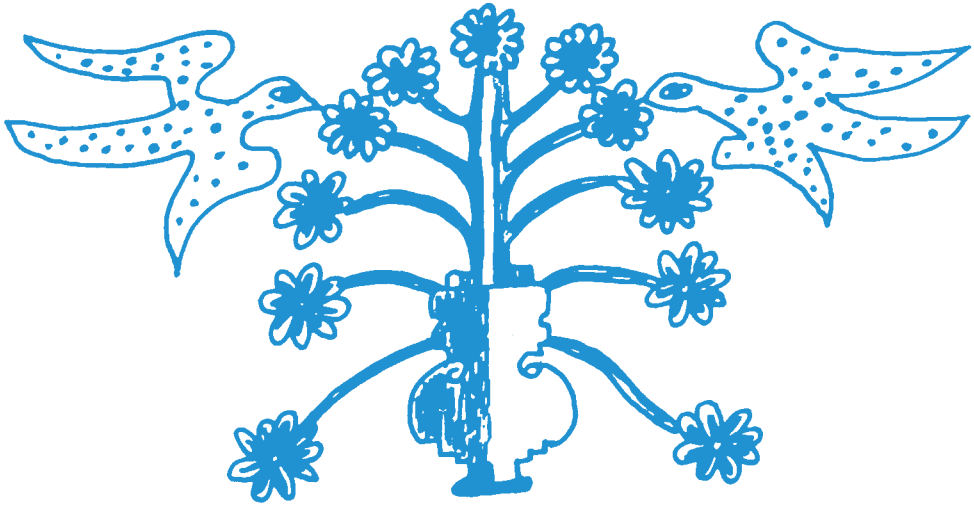
Μέρος Β΄

ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ

Για τα παιδιά του δημοτικού

Μέρος Β΄ (Τάξεις: Ε΄ και Στ΄)

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΥΠΡΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Έκδοση πρώτη 1989

Έκδοση τέταρτη 1993 (βελτιωμένη)

Ανατύπωση: 2016

Εκτύπωση: Συκάρης Graph

I.S.B.N. 9963-0-1013 X

Στο εξώφυλλο χρησιμοποιήθηκε ανακυκλωμένο χαρτί σε ποσοστό τουλάχιστον 50%, προερχόμενο από διαχείριση απορριμμάτων χαρτιού. Το υπόλοιπο ποσοστό προέρχεται από υπεύθυνη διαχείριση δασών.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΤΗΚΑΝ:

Τα μέλη των Ενδοτμηματικών Επιτροπών Γλωσσικού των ετών 1985-1989 και η Ειδική Επιτροπή για Έκδοση Κυπριακού Ανθολογίου, στην οποία αντιπροσωπεύονταν η Ένωση Λογοτεχνών Κύπρου, το ΠΕΝ Κύπρου, ο Κυπριακός Σύνδεσμος Παιδικού Νεανικού Βιβλίου, το Σώμα Επιθεωρητών Μέσης Εκπαίδευσης, η ΠΟΕΔ, η ΠΑΚ και το ΠΙ.

ΑΝΘΟΛΟΓΗΣΗ:

Φειδίας Κουντούρης
Γεώργιος Γεωργίου *(στο πρώτο στάδιο)*
Ντίνα Αναστασιάδου *(στο δεύτερο στάδιο)*

ΕΞΩΦΥΛΛΟ:

Πίνακας του Αδαμάντιου Διαμαντή (οικογένεια)

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ:

Ανδρέας Κουρτέλλας
Ανδρέας Αντωνιάδης
Μίμης Χατζηχάννας
Χριστούλα Περικλέους
Χρύσω Βορκά

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ:

Ανδρέας Πολυδώρου
Πρόεδρος της Ειδικής Επιτροπής Κυπριακού Ανθολογίου
Ανδρέας Λοϊζίδης
Πρόεδρος της Ενδοτμηματικής Επιτροπής Γλωσσικού
Φειδίας Κουντούρης
Ντίνα Αναστασιάδου
Λειτουργοί Ανάπτυξης Προγραμμάτων

ΕΠΟΠΤΕΙΑ:

Ανδρέας Καραγιώργης
Γενικός Επιθεωρητής Δημοτικής Εκπαίδευσης

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑ:

Αντώνης Παπαδόπουλος
Διευθυντής Δημοτικής Εκπαίδευσης

Αγαπητά μου παιδιά,

Το Κυπριακό Ανθολόγιο που έχετε στα χέρια σας είναι μια επιλογή κειμένων από την πεζογραφία και την ποίηση του τόπου μας από τα αρχαία χρόνια μέχρι σήμερα.

Μέσα από τις σελίδες του θα μάθετε για τους ανθρώπους, τη φύση, τις γιορτές, την ιστορία και τα έθιμα της Κύπρου.

Είναι γνωστό πως απαραίτητη προϋπόθεση για πρόοδο και ανάπτυξη είναι η αυτογνωσία. Έτσι ένας λαός που γνωρίζει τη δική του πολιτιστική δημιουργία μπορεί να ελπίζει σοβαρά πως θα εξασφαλίσει τη σωστή θέση ανάμεσα στους πολιτισμένους λαούς του κόσμου. Ιδιαίτερα σήμερα που ο Τούρκος κατακτητής πατά με τη βαριά του μπότα εδάφη μας και ο λαός μας αγωνίζεται για την εθνική και φυσική του επιβίωση, επιβάλλεται να διατηρήσουμε και να ενισχύσουμε τους δεσμούς με τις ρίζες μας και την ντόπια πολιτιστική δημιουργία, λογοτεχνική και άλλη.

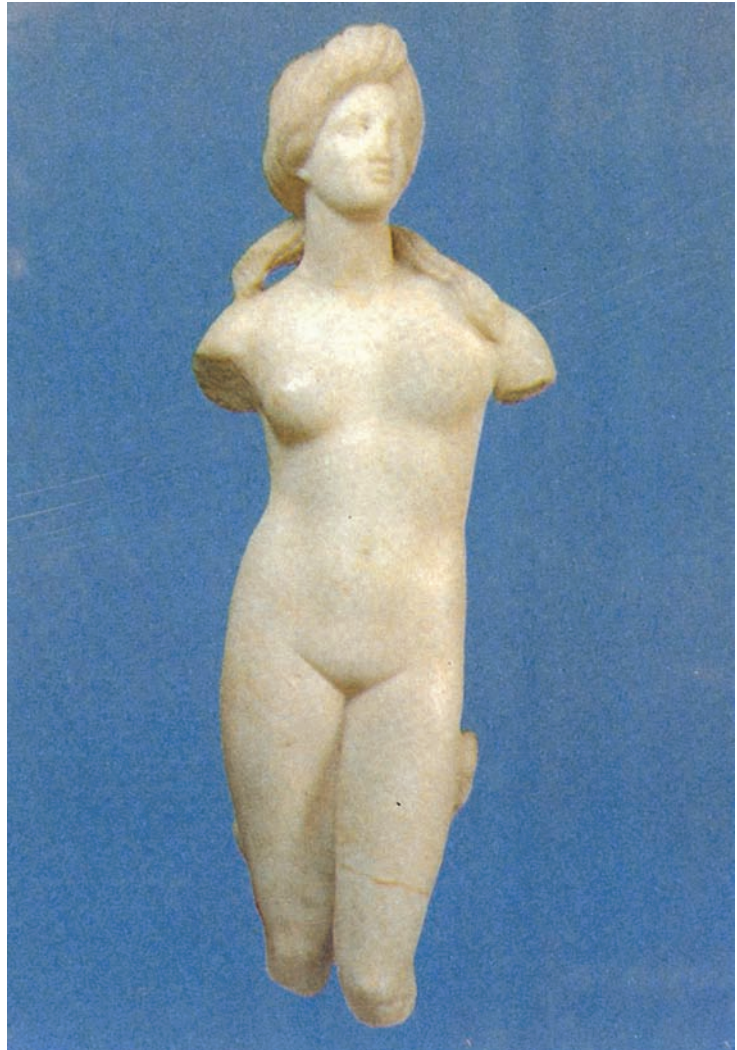
Πιστεύω πως θα αγκαλιάσετε με αγάπη τον τόμο αυτό του Κυπριακού Ανθολογίου, δικαιώνοντας έτσι τις προσπάθειες όσων εργάστηκαν για την έκδοσή του, τους οποίους θερμά συγχαίρω.

Υπουργός Παιδείας

ΕΞΩΦΥΛΛΟ:

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ (1900 -). Ζωγράφος. Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Σπούδασε ζωγραφική στο Λονδίνο. Από το 1926, που επέστρεψε στην Κύπρο, μέχρι το 1962 δίδαξε τέχνη σε διάφορα γυμνάσια. Το 1950 πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης και από την ίδρυσή του μέχρι σήμερα είναι διευθυντής του μουσείου. Κατάφερε να μαζέψει και να διαφυλάξει σ' αυτό πολλά δείγματα της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου μας. Για την καλλιτεχνική και πολιτιστική του προσφορά τιμήθηκε με βραβείο από την Ακαδημία Αθηνών. Έλαβε μέρος σε ομαδικές εκθέσεις στην Κύπρο, στην Αθήνα και στο Λονδίνο.

Από την Αρχαία περίοδο (8ος αι. π.Χ. - 395 μ.Χ.)

*«... Νύμφες θεές και Χάριτες και η χρυσή Αφροδίτη,
πανάρια τραγουδώντας στο βουνό της βρυσομάνας Ίδης...»*

**Στασίος
(Ερμηνεία: Κ. Χατζηγιάννου)**

Αφροδίτη

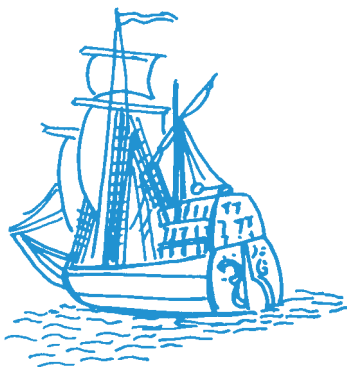
Στη νήσο Κύπρο

Ο Εύκλος θεωρείται ποιητής γιατί έγραψε έμμετρους χρησμούς. Έζησε πριν από τον Όμηρο και προφήτευσε τη γέννησή του στη Σαλαμίνα της Κύπρου από Κυπρία μητέρα. Δείγμα των έμμετρων χρησμών του Εύκλου και των προφητειών του μας δίνει ο Παιουσανίας στο πιο κάτω απόσπασμα.

[...] Στη νήσο Κύπρο θά βγει τότες τρανός τραγουδιστής,
που θεία γυναίκα η Θεμιστώ μες στους αγρούς θα τον γεννήσει
ξακουστό, της πλούσιας Σαλαμίνας μακριά της.
Κι αφήνοντας την Κύπρο, κι υγρός στο κύμα σηκωμένος,
της Ελλάδας τραγουδώντας τα κακά, μόνος και πρώτος,
θα μείν' αθάνατος κι αγέραστος μες στους αιώνες. [...]

Κυριάκος Χατζηγιάννου
«Η Αρχαία Κύπρος εις τας Ελληνικάς Πηγάς»
1975

ΕΥΚΛΟΣ. Κύπριος χρησμολόγος ποιητής. Σύμφωνα με τον Παιουσανία («Φωκικά», 24.3) προφήτευσε τη γέννηση του Ομήρου η οποία - όπως λέει στο χρησμό του - θα γινόταν στη Σαλαμίνα της Κύπρου. Οι ειδικοί όμως πιστεύουν σήμερα ότι ο Εύκλος έζησε μετά τον Όμηρο. Τα ποιήματα του Εύκλου, όπως επισημαίνει ο Κ. Χατζηγιάννου (Η αρχαία Κύπρος εις τας Ελληνικάς Πηγάς», τόμος Γ' - Μέρος Α', σελ. 3) διαβάζονταν και σχολιάζονταν κατά την αρχαιότητα.

Κύπρια Έπη

Τα Κύπρια Έπη, όπως αναφέρει ο αρχαίος συγγραφέας Πρόκλος στη Χρηστομάθειά του, αποτελούνταν από έντεκα βιβλία. Αναφέρουμε παρακάτω κάποια στοιχεία από την περίληψη του έργου, όπως τη δίνει ο Πρόκλος. Ο Δίας αποφασίζει να γίνει ο Τρωικός πόλεμος για ν' ανακουφιστεί η γη από το μεγάλο βάρος των ανθρώπων. Μαζί με τη Θέτιδα καταρτίζουν το γνωστό επεισόδιο της κρίσης των τριών θεών από τον Πάρη (Αλέξανδρο). Η Αφροδίτη βοηθά τον Πάρη να κλέψει την ωραία Ελένη που την παίρνει στην Τροία. Στο μεταξύ ο Μενέλαος, που έμαθε τα γεγονότα, όταν γύρισε από την Κρήτη, οργανώνει μαζί με τον αδερφό του Αγαμέμνονα και τους άλλους Έλληνες βασιλιάδες την εκστρατεία προς την Τροία. Ξεκινούν και μετά από αρκετές περιπέτειες φτάνουν στην Τροία και την πολιορκούν, αφού οι Τρώες δε δέχτηκαν να γυρίσουν στους Έλληνες την Ελένη με όσα πράγματα πήραν από τη Σπάρτη. Στο μεταξύ ο Αχιλλέας έχει μεγάλη επιθυμία να δει την Ελένη και η Θέτιδα του τη φέρνει κάπου και τη γνωρίζει. Η Ελένη φαίνεται μετανιωμένη για την πράξη της. Οι Έλληνες βαριούνται τον πόλεμο και θέλουν να γυρίσουν στην πατρίδα τους, αλλά ο Αχιλλέας τους εμποδίζει. Ακολουθούν διάφορα κατορθώματα και άλλα επεισόδια, όπως είναι η φιλονικία του Αχιλλέα με τον Αγαμέμνονα. Ακόμη στο «Κύπρια Έπη» υπάρχει κατάλογος εκείνων που συμμετάχτησαν με τους Τρώες. Το πιο κάτω απόσπασμα αναφέρεται στα φορέματα της Ελένης, όταν πήγε να τη δει ο Αχιλλέας, και ακόμη στα λουλουδένια στεφάνια που φόρεσαν η Αφροδίτη, οι Νύμφες και οι Χάριτες στο βουνό Ίδη.

[...] Και φόρεσε φορέματα, που οι Χάριτες κι οι Ώρες
τα φτιάξαν και τα βάψανε σ' εαρινά λουλούδια,
στον κρόκο, στον υάκινθο, που οι εποχές τα φέρνουν,
και στις βιολέτας τον ανθό, του ρόδου τ' ώριο* τ' άνθος

γλυκό σαν νέκταρ στους ανθούς του νάρκισσου αμβροσίες,
ωριόχρωμα φορέματα, ωσάν κι η Αφροδίτη
φορούσε, μ' ολονών των εποχών τα μύρ' ευωδιασμένα.

(Αυτός ο ποιητής φαίνεται πως γνωρίζει και τη χρήση των στεφάνων μ' αυτά που λέγει)

Μαζί με τις ακόλουθες καλόγελ' η Αφροδίτη
στεφάνια ευωδιασμένα πλέξανε από της γης τα άνθια
και στα κεφάλια τα 'βαλαν με τα λαμπρά μαντίλια,

ώριο: ωραίο

Νύμφες, θεές κι οι Χάριτες και η χρυσή Αφροδίτη,
πανώρια τραγουδώντας στο βουνό της βρυσομόνας Ίδης. [...]

(Απόσπασμα)

Κυριάκος Χατζηγιάννου
«Η Αρχαία Κύπρος εις τας Ελληνικάς Πηγάς»
1975

ΣΤΑΣΙΝΟΣ (7ος αιώνας π.Χ.). Επικός ποιητής. Θεωρείται ο επικρατέστερος ποιητής του ποιήματος «Κύπρια Έπη», που σύμφωνα με μελετητές καλύπτουν τη χρονική περίοδο που αρχίζει ένα χρόνο πριν από τον Τρωικό Πόλεμο, συνεχίζει με τα πρώτα εννιά χρόνια του πολέμου και τελειώνει εκεί που αρχίζει η Ιλιάδα. Το έργο μαρτυρεί το πνευματικό, λογοτεχνικό επίπεδο της Κύπρου και τη στενή επικοινωνία της Κύπρου με τις άλλες ελληνικές περιοχές. Από το ποίημα διασώθηκαν μικρά αποσπάσματα.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΟΥ (1909 -). Γεννήθηκε στην Άχνα. Κορυφαίος γλωσσικός ερευνητής και λαογράφος. Σπούδασε φιλολογία στην Αθήνα. Μετεκπαιδεύτηκε στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Υπηρέτησε στη Μέση Εκπαίδευση ως καθηγητής και γυμνασιάρχης. Από το 1960 ως το 1963 υπηρέτησε ως πρεσβευτής της Κύπρου στην Αίγυπτο. Μετά την τούρκικη εισβολή εγκαταστάθηκε στη Λεμεσό. Πήρε μέρος σε πολλά επιστημονικά συνέδρια και έδωσε διαλέξεις σε αρκετά πανεπιστήμια. Είναι μέλος πολλών πνευματικών, λαογραφικών και άλλων οργανώσεων της Κύπρου, της Ελλάδας και του εξωτερικού. Το 1976 τιμήθηκε με βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών για τη συμβολή του στη μελέτη της λαογραφίας και της γλωσσολογίας και για το έργο του «Η Αρχαία Κύπρος εις τας Ελληνικάς πηγάς». Το 1979 ανακηρύχθηκε επίτιμος πολίτης Λεμεσού και του απονεμήθηκε το χρυσό μετάλλιο της πόλης.

Από τη Βυζαντινή περίοδο (395 μ.Χ. - 1191 μ.Χ.)

«Χαίρε Θρόνε βαστάζων τον Βασιλέα της δόξης...»

(Νεόφυτος ο Έγκλειστος)

Η Παναγία και οι Αρχάγγελοι Μιχαήλ και Γαβριήλ. Μωσαϊκό.
Παναγία η Αγγελόκτιστη, Κίτι, 7ος αιώνας μ.Χ.

(φ. Ζακ Ιακωβίδη)

Χαίρε της Κύπρου η ακοίμητος φύλαξ

[...] Χαίρε Θρόνε βαστάζων τον Βασιλέα της δόξης, ον άνω τα Χερουβείμ ατενίσαι ου δύνανται.

Χαίρε υψηλοτέρα των ουρανίων ταγμάτων, ως χωρήσασα τον τούτοις αχώρητον και βαστάσασα τον τούτοις αθεώρητον.

Χαίρε θεοκατόρθωτε πρώτε ουρανέ, εν ω κατοικεί το ανέσπερον φως. [...]

(Απόσπασμα)

Ερμηνεία

Χαίρε συ που σαν βασιλικός θρόνος κρατάς τον πιο ένδοξο βασιλιά, που αυτοί οι άγγελοι ακόμα δεν μπορούν να αντικρίσουν.

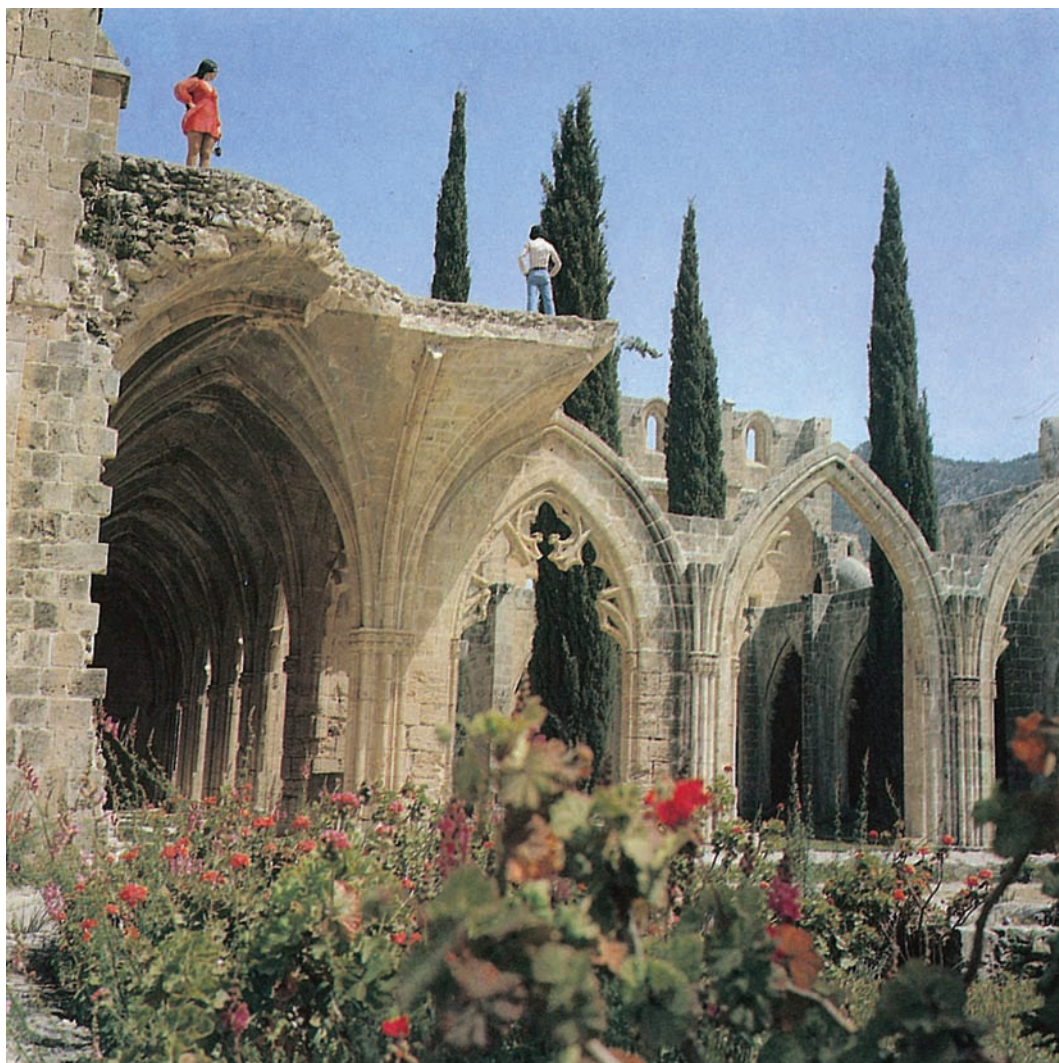
Χαίρε συ που αποδείχτηκες ανώτερη και από τα ουράνια τάγματα των αγγέλων, γιατί χώρεσες μέσα σου αυτόν που δεν μπορούν εκείνοι να χωρέσουν και γιατί βάστασες αυτόν που εκείνοι δεν μπορούν να δουν.

Χαίρε θεοκατόρθωτε ουρανέ, που είσαι ανώτερος απ' όλους τους άλλους, γιατί μέσα σου κατοικεί το αληθινό φως του Χριστού που δύση δε γνωρίζει.

(Ερμηνεία: Αντώνη Καλογήρου)

ΝΕΟΦΥΤΟΣ Ο ΕΓΚΛΕΙΣΤΟΣ (12ος αιώνας μ.Χ.). Γεννήθηκε στα Λεύκαρα το 1134 μ.Χ. Έγινε μοναχός παρά τη θέληση των γονιών του. Σε ηλικία δεκαοκτώ χρόνων πήγε στο μοναστήρι του Αγίου Χρυσοστόμου. Αργότερα πήγε για λίγους μήνες στους Αγίους Τόπους και όταν γύρισε διάλεξε μια ορεινή τοποθεσία κοντά στην Πάφο για να μονάσει και να αφιερωθεί στο Θεό. Εκεί έφτιαξε σ' ένα βράχο την εγκλείστρα του. Η φήμη του διαδόθηκε παντού και έρχονταν κοντά του αρκετοί επισκέπτες. Πέθανε σε μεγάλη ηλικία και θάφτηκε στον τάφο που έφτιαξε ο ίδιος μέσα στην εγκλείστρα. Μελέτησε πολύ την Αγία Γραφή και πολλούς εκκλησιαστικούς συγγραφείς. Ο ίδιος ήταν συγγραφέας αρκετών βιβλίων, θρησκευτικού κυρίως περιεχομένου. Μερικά απ' αυτά σώζονται σε διάφορες βιβλιοθήκες. Ένα σπουδαίο σύγγραμμά του είναι η επιστολή «Περί των κατά χώραν Κύπρον σκαιών» όπου αναφέρονται τα κακά της Κύπρου από τον Ισαάκιο Κομνηνό, το Ριχάρδο το Λεοντόκαρδο και τους Λατίνους. Η εκκλησία μας τον ανακήρυξε άγιο και τον γιορτάζει στις 27 Σεπτεμβρίου.

Από την περίοδο της Φραγκοκρατίας και Ενετοκρατίας (1192 μ.Χ. - 1571 μ.Χ.)

*«Χέρι Θεού σε σμίλειψε
μαγευτικό τοπίο
με δαντελένιο κόσμημα
το θαυμαστό Αββαείο»*

Χρυσάνθη Ζιτσαία

Το Αββαείο του Μπέλαπαϊς
(Καθολικό μοναστήρι)

(φ. Ζακ Ιακωβίδη)

Διήγησις κρόνικας Κύπρου αρχεύγοντα από την εχρονίαν αυστ' (1456) Χριστού

Το χρονικό του Βουστρώνιου αναφέρεται στα γεγονότα της περιόδου 1456 - 1501 στην Κύπρο, για τα οποία ο Βουστρώνιος είχε προσωπική αντίληψη. Το έργο είναι γραμμένο στο κυπριακό γλωσσικό ιδίωμα της εποχής. Στο έργο γίνεται αναφορά στην αναστατωμένη πολιτική και κοινωνική ζωή της Κύπρου της εποχής εκείνης. Τα παρακάτω αποσπάσματα αναφέρονται το ένα στη μεγάλη πείνα που πλάκωσε στο νησί και το άλλο σε μια μεγάλη επιδημία που θέρισε κυριολεκτικά ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού.

Κείμενο

[...] Και εις τους, *αυξθ'* εγένην μεγάλη πείνα εις την Κύπρο, διότι εγένην μέγα μίρτος* και το σιτάριν επουλέτον δέκα τον μόδιν* και από την πείναν επεθάσαν πολλοί. Και ο ρήγας εποίκην πολλήν προβιζιουν, και έπειψεν κ' έφερεν σιτάριν ώσπου και έφτασεν η ρέντα, και αγιτιάστην το νησσίν. Και εις τους, *αυο'* ήρτεν έναν θανατικόν, και επάντησεν δυόμισι χρόνους, και επέθανεν τα τρία μερτικά του νησσιού. Και ο ρήγας επήρεν εκείνους οπού του φάνην και επήγεν εις το Ακάκιν* και εποί-

Ερμηνεία

[...] Και στα 1469 σημειώθηκε μεγάλη πείνα στην Κύπρο, διότι έπεσε πολύ μίρτος* - και το σιτάρι επωλείτο προς δέκα νομίσματα το μόδι*. Και από την πείνα πολλοί πέθαναν. Κι ο βασιλιάς* κατέβαλε πολλές φροντίδες για προμήθεια σιταριού κι έστειλε στο εξωτερικό κι αγόρασε σιτάρι, τόσο όσο επέτρεπαν τα οικονομικά του, και το έφερε κι ανακουφίστηκε το νησί.

Και στα 1470 έπεσε θανατικό (επιδημία) που κράτησε δυόμισι χρόνια και σκότωσε το ένα τρίτο των κατοίκων του νησιού. Κι ο βα-

μίρτος: σκωρίαση φυτών, κυρίως των σιτηρών

μόδι: μέτρο χωρητικότητας σε σχήμα βαρελιού για δημητριακά

βασιλιάς: ήταν ο Ιάκωβος Β' (1460 - 1473)

κεν μεγάλες βλέπησες, και τινάς
απ' εκεινούς δεν επέθανεν. [...]

(Απόσπασμα)

(Χρονικόν Κύπρου)

σιλιάς πήρε μαζί του αυτούς που
ήθελε κι αποτραβήχθηκε στο χω-
ριό Ακάκι. Και πήρε πολλές προφυ-
λάξεις και κανέναν απ' αυτούς
(που ήταν μαζί του) δεν πέθανε.[...]

(Ερμηνεία: Άντρου Παυλίδη)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΟΥΣΤΡΩΝΙΟΣ (15ος αιώνας - αρχές 16ου αιώνα). Χρονογράφος, συνεχιστής του χρονικού του Λεόντιου Μαχαιρά. Ήταν ένας από τους φεουδάρχες της Κύπρου, καθολικός στο θρήσκευμα. Υπηρέτησε το βασιλιά της Κύπρου Ιάκωβο Β'. Πέθανε λίγο μετά το 1501. Ο πλήρης τίτλος του χρονικού του είναι: «*Διήγησις κρόνικας Κύπρου αρχεύγοντα από την εχρονίαν ,αυστ' (1456) Χριστού*».

Εξήγησις της γλυκείας χώρας Κύπρου, η οποία λέγεται Κρόνακα, τουτέστιν Χρονικόν

Ο Μαχαιράς αρχίζει το χρονικό του με αναφορά στα χρόνια του Μ. Κωνσταντίνου και στο πέραςμα της Αγίας Ελένης από την Κύπρο, τον καιρό της ανομβρίας και της ερήμωσης. Στο χρονικό περιγράφονται πολλά γεγονότα από το 330 μ.Χ. περίπου μέχρι το 1458. Στο παρακάτω απόσπασμα δίνεται μια εικόνα του πλούτου της Κύπρου και ιδιαίτερα της Αμμοχώστου την εποχή εκείνη.

Κείμενο

95. Και εις τους ,αγνθ' ήρτεν εις την Αμόχουστον ενείς Κατελάνος με έναν καράβιν δικόν του' και ήτον κουρσάρης. Και έφερεν μιτά του μίαν πέτραν πρετζιούσαν, γροικώντα την πλουσιότητα της Κύπρου, δια να την πουλήσει. Και τινάς δεν επήγεν να την αγοράσει' και εδισφάμισεν την Κύπρον. Και επήγαν και είπαν το του Λαχανεστούρη. Και εβγήκεν και επήγεν εις το καράβιν και εσύντυχεν με τον καρaboκύρην, και λαλεί του: «Δείξε μου την τζόγיאν όπου έφερες να πουλήσεις και είπαν μου πως εριφούτιασες του Κυπριώτες, και εγώ είμαι ο περίτου πτωχός και ήρτα να την αγοράσω». Και θωρώντα τον ο καρaboκύρης με τα παπούγκια κατζούφτερνα, είπεν του: «Άμε' στο καλόν' και είναι αντροπή να συντύχω μετά σου». Και ο Λαχανεστούρης λαλεί του: «Λαλώ σου δείξε μου την». Και βιγλίζει ο καρaboκύ-

Ερμηνεία

95. Και στα 1359 έφτασε στην Αμμόχωστο ένας Καταλανός με ένα δικό του καράβι, και ήταν πειρατής. Έφερε δε μαζί του ένα πολύτιμο πετράδι για να το πουλήσει, επειδή είχε ακούσει για τα πλούτη της Κύπρου. Και κανείς δεν πήγε να τ' αγοράσει και δυσφήμησε την Κύπρο. Πήγανε και το είπανε στο Λαχανεστούρη. Κι αυτός βγήκε, πήγε στο καράβι, συναντήθηκε με τον καπετάνιο και του λέει: «Δείξε μου το κόσμημα που έφερες για να πουλήσεις' μου είπανε πως μίλησες άσχημα για τους Κυπρίους γι' αυτό, αν κι εγώ είμαι ο πιο φτωχός απ' αυτούς, ήρθα να το αγοράσω». Και βλέποντάς τον ο καπετάνιος ότι φορούσε παπούτσια μισοχαλασμένα, του είπε: «Πήγαινε στο καλό, είναι ντροπή να μιλήσω μαζί σου». Και ο Λαχανεστούρης του λέει: «Σου λέω, δείξε μου το κόσμημα». Τον κοιτάζει ο καπετάνιος

ρης και θωρεί τον πως εφόρεν δ' δακτυλίδια πρετζιόζα. Δείχνει του την πέτραν' και σάζουνται διά δ' χιλιάδες δουκάτα. Και εβγάλλει τα δακτυλίδια και διδεί του τα διά αραβώνα, και λαλεί του: «Δος μου την πέτραν, κι έλα μιτά μου να σε πλερώσω». Και παίρνει την πέτραν, και πάσιν έσσω του. Και λαλεί του: «Κάτσε να φάμεν». Και ήτον Τετράδη, και πέμπει και αγοράζει κουκκία. Και πγιάνει την πέτραν και βάλλει την εις το γδιν και κοπανίζει την. Θωρώντα τον ο καρaboκύρης πως ετσάκκισεν την πέτραν, έθελεν να τον σκοτώσει. Λαλεί του: «Αδελφέ, δεν την εγόρασα; Κάτσε να φάμεν, και αν δεν σε κουσεντιάσω, έχεις δικαίον να παραπονηθείς». Και μοναύτα εποίκεν την πέτραν ως γοιον αρτύματα και έβαλέν την εις τα κουκκία και εφάγαν. Και όσον εφάγαν, επήρεν τον εις τα μαχαζένια' και θωρώντα τόσον πλήθος ασήμιν, χρυσάφιν, σπέτζιες, είπεν του: «Δε απόθεν έχεις απλαζίριν να σε πληρώσω;» Θωρώντα έμεινεν πολλά σπαβεντιασμένος ο καρaboκύρης, διότι, θωρώντα πως δεν έθελεν να του πουλήσει την τζόγια, εσάστην και επούλησέν του και το καράβιν δια ς' χιλιάδες δουκάτα. Και ο καρaboκύρης εθάρεν πως δεν έχει να τον πλερώσει, και εσάσθην κι επούλησεν το καράβιν, και είπεν, κερδαίνει την αραβώνα. Διότι αν

και βλέπει ότι φορούσε 4 δακτυλίδια πολύτιμα. Του δείχνει το πετράδι. Και συμφωνούν για 4 χιλιάδες δουκάτα. Και βγάζει τα δακτυλίδια, του τα δίνει σαν εγγύηση και του λέει: «Δώσε μου το πετράδι κι έλα μαζί μου να σε πληρώσω». Παίρνει το πετράδι και πάνε στο σπίτι του. Και του λέει: «Κάθισε να φάμε». Ήταν Τετάρτη, κι έστειλε ν' αγοράσει κουκκία. Και παίρνει το πετράδι, το βάζει στο γουδί και το κοπανίζει. Βλέποντάς τον ο καπετάνιος να κοπανίζει το πετράδι, ήθελε να τον σκοτώσει. Του λέει: «Αδερφέ, δεν τ' αγόρασα; Κάθισε να φάμε κι αν δεν τηρήσω τη συμφωνία, τότε θα 'χεις δικιο να παραπονιέσαι». Και αμέσως, χρησιμοποιώντας το πετράδι σαν αλεσμένο καρύκευμα, το έβαλε στα κουκκία και φάγανε. Κι όταν τέλειωσαν, τον πήρε στην αποθήκη του. Και δείχνοντάς του, τους όγκους από ασήμι, χρυσάφι και αρώματα, του είπε: «Δες από πού προτιμάς να σε πληρώσω;» Βλέποντας ο καπετάνιος έμεινε άναυδος διότι, νομίζοντας πως δε θα μπορούσε να πουλήσει το πετράδι του σ' αυτόν, συμφώνησε να του πουλήσει και το καράβι, για 6 χιλιάδες δουκάτα. Και ο καπετάνιος νόμιζε πως δεν είχε να τον πληρώσει, ενώ συμφώνησε και πούλησε και το καράβι, λέγοντας στον εαυτό του πως κερδίζει την εγγύηση. Διότι αν

είχεν του πάρειν το καράβιν, έθελεν πεθάνειν απέ την πλήξιν του. Και λαλεί του Λαχανεστούρη: «Αδελφέ, δεν εθάρουν και η Κύπρος έχει ήτζου μεγάλους ανθρώπους. Την τζόγιαν εποίκες την ως γοιον σου 'φάνην' να και την αραβώναν όπου μου έδωκες. Και το καράβιν μεν μου το σηκώσεις, διότι είναι το κουντέντον μου». Λαλεί του ο Λαχανεστούρης: «Έξευρε να ξεύρεις πως εγώ είμαι ο περίτου πτωχός εις την Κύπρον, και εθέλησα να ποίσω τούτην την πρέζαν δια να μεν πάγεις να δισφαιμάσεις το νησί». Και εχάσεν την τζόγιαν και επήρεν το καράβιν και επήγεν. Και μανθάνοντά το ο ρήγας και όλοι οι καβαλλάρηδες επήραν μεγάλην χαράν το 'ποίκεν ο Λαχανεστούρης, και όσσην πλουσιότηταν είχαν ο Λαχανεστούρης και ο αδελφός του. [...]

του έπαιρνε και το καράβι, θα πέθαινε από τον καημό του. Και είπε στο Λαχανεστούρη: «Αδελφέ, δεν φανταζόμουν πως υπάρχουν τόσο σπουδαίοι άνθρωποι στην Κύπρο. Το πετράδι το έκαμες ό,τι ήθελες. Πάρε και την εγγύηση που μου έδωσες. Αλλά μη μου πάρεις το καράβι, διότι αυτό είναι η ευτυχία μου». Του λέει ο Λαχανεστούρης: «Μάθε, για να ξέρεις, πως εγώ είμαι ο πιο φτωχός στην Κύπρο και θέλησα να κάμω αυτό που έκαμα για να μη μιλάς και δυσφημίζεις το νησί». Έτσι έχασε το κόσμημα, μα πήρε το καράβι του κι έφυγε. Κι όταν το μάθανε ο Βασιλιάς και οι Ιππότες, χάρηκαν πολύ με την πράξη του Λαχανεστούρη και με τα πλούτη τόσο αυτού, όσο και του αδερφού του.[...]

(Ερμηνεία: Άντρου Παυλίδη)

ΜΑΧΑΙΡΑΣ ΛΕΟΝΤΙΟΣ (6' μισό 14ου-α' μισό 15ου αιώνα). Γεννήθηκε στην Κύπρο και ήταν γιος του Σταυρινού Μαχαιρά. Η οικογένειά του διατηρούσε άριστες σχέσεις με τους Φράγκους βασιλιάδες. Η θέση που κατείχε κοντά στους Φράγκους τού έδωσε την ευκαιρία να ζήσει από κοντά και να γνωρίσει από πρώτο χέρι πολλά ιστορικά γεγονότα που τα περιέγραψε ύστερα στο χρονικό του. Το χρονικό έχει μεγάλη αξία για την κυπριακή διάλεκτο του 15ου αιώνα και είναι πολύτιμη πηγή για την ιστορία και την κοινωνική κατάσταση της Κύπρου στη φραγκοκρατία. Ο πλήρης τίτλος του χρονικού του είναι: «Εξήγησις της γλυκειάς χώρας Κύπρου, η οποία λέγεται Κρόνακα, τουτέστιν Χρονικόν».

Από την περίοδο της Τουρκοκρατίας (1571 μ.Χ. - 1878 μ.Χ.)

*«Συ που σκοτώθης για το φως σήκου να δεις τον ήλιο·
ξύπνα να δεις το αίμα σου πως έγινε βασίλειο».*

(Βασίλης Μιχαηλίδης)

Προσωπογραφία του αρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανού.

(φ. Γεώργιου Αραούζου, Αρχιεπισκοπή Κύπρου)

Ιστορία χρονολογική της νήσου Κύπρου

Το ιστορικό αυτό έργο του αρχιμανδρίτη Κυπριανού είναι πολύ σημαντικό για την ιστορία της Κύπρου. Είναι χωρισμένο σε μικρά κεφάλαια και δίνει χρήσιμες πληροφορίες για τα βασίλεια της Κύπρου, τα φρούρια, τους διάφορους κατακτητές, τις βιογραφίες Κυπρίων (βασιλιάδων, στρατηγών, ηρώων, ανθρώπων των γραμμάτων κτλ.). Επίσης για τα προνόμια της Κυπριακής Εκκλησίας, πληροφορίες για τα προϊόντα του νησιού, τα ήθη και τα έθιμα των Κυπρίων. Περισσότερο ενδιαφέρον έχει η ιστορία για τα χρόνια της τουρκοκρατίας στο νησί. Το παρακάτω απόσπασμα είναι παρμένο από το κεφάλαιο που αναφέρεται στην κατάκτηση της Κύπρου από τους Τούρκους, τη λεηλασία του νησιού και την αιχμαλωσία των κατοίκων. Συγκεκριμένα το απόσπασμα αναφέρεται στην ανατίναξη, από μια κοπέλα, (που λεγόταν Αρνάλδα ή Μαρία Συγκλητική), του πλοίου που μετέφερε σκλάβους και λάφυρα στην Κωνσταντινούπολη.

[...] Ενώ δε εβάρκαρε τους σκλάβους και τα λάφυρα, ένα γαλεόνι* του Μεεμέτ πασά, γεμάτον σκλάβους από το άνθος των ευγενών και ευγενίδων νέων της Λευκωσίας, οπού έστελλε τω σουλτάνω, ιωύ του και τω βεζίρη Μεεμέτ, άναψε φωτίαν έξαφνα, και εκάησαν και σκλάβοι και λάφυρα εις μίαν στιγμήν. Έθλιψε πολλά τον Μουσταφάν το συμβεβηκός*, και κοντά εις αυτό και άλλα δύο εκάησαν. Αρνάλδα, αρχόντισσα ευγενής Λευκωσιάτισσα, θυγατέρα του κόμητος Ρουχιά αξιοπρεπεστάτου, ος* εφονεύθη εις πόλεμον, ωραία κατ' εξοχήν, διωρισμένη δια το χαρέμι* του Σουλτάνου, ιστορούσι Στέφανος και Καλλέπιος, έπραξε τούτο το ηρωικόν κατόρθωμα, και επί τούτου έδωκε φωτίαν, και ευχαριστήθη να γένη πυρός παρανάλωμα* με τας άλ-

γαλεόνι: είδος ιστιοφόρου πολεμικού πλοίου

συμβεβηκός: αυτό που έχει συμβεί

ος: ο οποίος

χαρέμι: το σύνολο των συζύγων οθωμανού

να γένη πυρός παρανάλωμα: να καεί εντελώς

λας παρά να καταισχύνη* την δόξαν του γένους της, και να καταντή-
ση εντρύφημα* των ασεβών νικητών της πατρίδος της. [...]

(Απόσπασμα)

«Ιστορία χρονολογική της νήσου Κύπρου»

ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ αρχιμανδρίτης (1735 - 1745) - (1813 - 1818). Γεννήθηκε στο Κοιλάνι της επαρχίας Λεμεσού. Από μικρός πήγε στη Λευκωσία κοντά στο θείο του αρχιμανδρίτη και αργότερα αρχιεπίσκοπο Παΐσιο. Στις μέρες του Παΐσιου χειροτονήθηκε διάκονος και αρχιμανδρίτης. Μετά πήγε κι εγκαταστάθηκε στη Βενετία. Ασχολήθηκε με διορθώσεις και εκδόσεις. Εκεί το 1788 εκδίδει το έργο του: «Ιστορία χρονολογική της νήσου Κύπρου», που θεωρείται πολύ σημαντικό για την κυπριακή ιστορία. Έξι χρόνια μετά την έκδοση της ιστορίας του τον βρίσκουμε προϊστάμενο της ελληνικής ορθόδοξου εκκλησίας της Τεργέστης. Πέθανε στη Δύση.

καταισχύνω: ντροπιάζω

εντρύφημα: εκείνο που δίνει απόλαυση

**«Περί ηρώων, στρατηγών, φιλοσόφων και άλλων
ονομαστών, οπού εβγήκασιν από το νησί της Κύπρου»
Προοίμιον
[Πίστη - Πατρίδα]**

Ο Νεόφυτος Ροδινός στον «Πρόλογο» του βιβλίου του «Περί ηρώων, στρατηγών, φιλοσόφων και άλλων ονομαστών, οπού εβγήκασιν από το νησί της Κύπρου» μιλά για το χρέος που έχει ο καθένας όχι μόνο να αγαπά και να τιμά την πατρίδα του, αλλά και να πεθαίνει γι' αυτή. Σ' αυτό το έργο προβάλλονται και εξυψώνονται σ' όλο τον ελληνισμό άξια τέκνα της Κύπρου, όπως ο Ζήνων ο Κιτιεύς. Στον πρόλογο αυτού του έργου του ο Ροδινός αναφέρεται επίσης στην ταπεινοφροσύνη που πρέπει να χαρακτηρίζει τους ανθρώπους φέρνοντας ως υποδείγματα το Χριστό και την Παναγία.

[...] Δύο πράγματα από όλα περισσότερο μου φαίνεται και είναι ο άνθρωπος χρεώστης εις την ζωήν του, να αγαπά, να τιμά και να διαφενδεύει* ήγγουν* την πίστιν του και την πατρίδα του. Την πίστιν, διότι δια μέσου αυτής της πίστεως οπού κρατεί εβγαίνοντας από τούτην την ζωήν, ελπίζει να έχει ανταμοιβήν και πλερωμήν, καθότι έζησεν εις εκείνην.

Την πατρίδα χρεωστεί κάθε εις να την αγαπά και να την τιμά και να πολεμά δια εκείνην, διότι εβγάζοντας την παλαιάν παραγγελιάν, οπού νοθετά* και λέγει «μάχου υπέρ πατρίδος», πολέμα δια την πατρίδα σου, είναι ακόμη και ηθικός, μάλιστα φυσικός νόμος, κάθε ένας να αντιστέκεται και να υπερμαχεί της πατρίδος του, καν τε καλή και ονομαστή είναι, καν τε αχαμνή*, πτωχή και εις τους πολλούς αγνώριστη.[...]

ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΡΟΔΙΝΟΣ (1579 - 1669). Γεννήθηκε στο χωριό Ποταμιού της Λεμεσού. Θεωρείται ο σημαντικότερος Κύπριος πεζογράφος της μεταβυζαντινής περιόδου και πανελλήνια ο πιο επιφανής λογογράφος του 17ου αιώνα. Ο Ροδινός έγραφε στη Δημοτική και χρησιμοποιούσε πολλά στοιχεία της κυπριακής διαλέκτου. Τα βιβλία του είναι θρησκευτικού περιεχομένου. Σημαντική εργασία για τη ζωή και το έργο του είναι το βιβλίο του Γιώργου Βαλέτα «Νεόφυτος Ροδινός, το αηδόνι της τουρκοκρατίας» (1979), στο οποίο ανθολογεί μεγάλα αποσπάσματα από τα έργα του. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για μας τους Κυπρίους παρουσιάζει το έργο του: «Περί ηρώων, στρατηγών, φιλοσόφων, αγίων και άλλων ονομαστών ανθρώπων, οπού εβγήκασιν από το νησί της Κύπρου». Χειρόγραφα έργα του βρίσκονται σε διάφορες βιβλιοθήκες.

διαφεντεύω: προσπατεύω, υπερασπίζομαι, εξουσιάζω, απόλυτα

ήγγουν: δηλαδή

νοθετώ (νουθετώ): συμβουλεύω

αχαμνή: αδύνατη, εκείνη που προέρχεται από ταπεινό γένος

Από την περίοδο της Αγγλοκρατίας (1878 μ.Χ. - 1960 μ.Χ.)

*«Βρόντημα δόνησε τα σωθικά
από το σάλεμα των ιδεών σου
και ανατάραξε την ψυχή
το γοργοτύπημα των φτερών σου»*

(Κυριάκος Μάτσης)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΟΛ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ (1901 - 1972). Αυτοδίδακτος ζωγράφος. Γεννήθηκε στην Αμμόχωστο. Σπούδασε νομικά στο Λονδίνο και γύρισε στην Κύπρο, με σκοπό να εργαστεί ως δικηγόρος. Στα 35 του χρόνια άρχισε να ζωγραφίζει και από τότε αφοσιώθηκε στην τέχνη και εγκατέλειψε όλες τις δραστηριότητές του. Σχεδόν όλα τα θέματά του είναι παρμένα από τη ζωή της Κύπρου. Έκαμε διάφορες ατομικές εκθέσεις στην Κύπρο και στο εξωτερικό.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΟΛ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ: Φυλακισμένα Μνήματα, 1958

Ο Τρελόγιαννος

Τον έβλεπα συνέχεια να τριγυρνά στους δρόμους της πόλης, από τότε που ήμουνα μικρό κοριτσάκι. Δε με τρόμαζε. Δεν τρόμαζε κανένα παιδί ο Τρελόγιαννος. Αντίθετα, όλα τον αγαπούσαμε. Ίσως γιατί και κείνος μας έδειχνε την αγάπη του, ας ήτανε και μόνο με το πλατύ καλοσυνάτο του χαμόγελο, κάθε φορά που μας αντάμωνε, στο πάρκο ή στην ακρογιαλιά.

Δεν ήταν ακριβώς τρέλα η αρρώστια του. Γεννήθηκε σπαστικός και δεν τον φρόντισαν... κάτι τέτοιο. Το κεφάλι του ήταν μόνιμα γυρισμένο αριστερά και δυσκολευόταν να μιλήσει. Ωστόσο, δεν έλεγε παλαβές κουβέντες. Είχε απλά καθυστερημένο μυαλό, παιδικό. Γι' αυτό και τα πήγαινε καλά μ' εμάς τα παιδιά. Συνεννοούμαστε μια χαρά μαζί. Μας ήξερε ένα ένα με τ' όνομά μας. Κι εμείς, μόλις τον βλέπαμε, τρέχαμε κοντά του, να τον φιλέψουμε ό,τι τύχαινε να τρώμε κείνη τη στιγμή: μπισκότα, σάντουιτς, καραμέλες, σοκολάτες.. [...]

Δεν τον λέγαμε ποτέ «Τρελόγιαννο». Έτσι τον φώναζαν μόνο οι μεγάλοι. Για μας ήταν ο Γιάννης, ο φίλος μας, που μας χαμογελούσε πλατιά, καλοσυνάτα, κι απαντούσε στο κάθε μας κέρασμα, καθώς άνοιγε κολλητές και τις δυο του παλάμες, για να χωρέσουνε μέσα οι λιχουδιές.

– Ευ-χα-ρι-στώ, Ε-λε-νί-τσα... Ευ-χα-ρι-στώ, Α-ντω-νά-κη... Ευ-χα-ρι-στώ, Ει-ρη-νού-λα... Ευ-χα-ριστώ, Μι-χα-λά-κη...

Καθώς μεγαλώναμε, αναρωτιόμαστε αν κι εκείνος μας εβλεπε πάντα ίδιους, όπως τον βλέπαμε μεις. Ποτέ δεν μπορέσαμε να καθορίσουμε την ηλικία του. Όσο καιρό τον ξέραμε, δεν είχε αλλάξει καθόλου. Έμοιαζε να 'χε κολλήσει κάπου γύρω στα σαράντα.

– Γιατί παραξενεύεστε; γέλασε κάποια μέρα ο πατέρας του Αντώνη, που μας είχε ακούσει να συζητάμε το θέμα. Γερνάνε οι τρελοί;

– Δεν είναι τρελός ο Γιάννης! τον αποπήρε ο γιος του. Μακάρι να του 'μοιαζαν όλοι οι γνωστικοί!

Οι άλλοι κουνήσαμε το κεφάλι, σημάδι πως συμφωνούσαμε μαζί του.

Την απάντηση, τελικά, μας την έδωσε ο ίδιος ο Τρελόγιαννος σε κάποιο πανηγύρι. Είχαμε πάει όλη η παρέα - κοντεύαμε πια να τελειώσουμε το γυμνάσιο - για να χαζέψουμε και ν' αγοράσουμε λιχουδιές. Ήρθε κοντά μας, με το γνώριμο χαμόγελο και το κεφάλι πάντα

στραμμένο αριστερά.

– Γεια-σας, παι-διά...

– Γεια σου, Γιάννη. Τι κάνεις;

– Κα-λά...

– Έλα, πάρε!...

Και του απλώσαμε ο καθένας το σακούλι του, για να κεραστεί. Το χαμόγελό του πήρε ξαφνικά μια γλύκα αλλιιώτικη, η ματιά του μια τρυφεράδα που δεν είχαμε ξαναδεί.

– Ευ-χα-ρι-στώ... Ό-πως τό-τε που ή-σα-στε μω-ρά...

Κράτησε για λίγο το χέρι του κάπου ένα μέτρο πάνω από τη γη, σαν για να τονίσει από πόσο μικρούς μας ήξερε. Κοιταχτήκαμε συγκινημένοι.

– Ναι, Γιάννη. Όπως τότε...

Ύστερα φύγαμε για σπουδές και τον βλέπαμε μονάχα κάθε καλοκαίρι, στις διακοπές. Αλλά και πάλι δεν τον βρίσκαμε αλλαγμένο. Λες κι ο χρόνος τον προσπερνούσε χωρίς να τον αγγίζει. Και κείνος μας θυμότανε πάντα με τα ονόματά μας, σαν να' χε να μας δει μόλις από την προηγούμενη μέρα.

Μετά το ξεσπιτωμό του '74, ο Τρελόγιαννος χάθηκε ξαφνικά. Μερικοί είπανε πως είχε μείνει στο Βαρώσι και τον σκότωσαν οι Τούρκοι. Άλλοι επιμένανε πως όχι, δεν τον σκότωσαν, κατάφερε να φύγει και τριγυρνούσε στα Κοκκινοχώρια. Τέλος πάντων, η θύμησή του έπαψε σιγά σιγά να με απασχολεί. Σχεδόν τον είχα ξεχάσει. Μέχρι που στάθηκα, κείνο το καλοκαιριάτικο μεσημέρι, στον παραλιακό δρόμο της Λάρνακας, για ν' αγοράσω φρούτα.

– Γεια-σου...

Η φωνή, που ακούστηκε πίσω μου, μου φάνηκε τόσο μακρινή και συνάμα τόσο γνώριμη. Ένωσα να με πλημμυρίζει αναπάντεχη συγκίνηση.

- Άντε, Τρελόγιαννε! Δίνε του από δω! τον πρόσταξε κοφτά ο φρουτάς, καθώς γύριζα το κεφάλι.

Τώρα τον έβλεπα αλλαγμένο. Όχι πολύ, μα οπωσδήποτε πιο γερασμένο. Ίδια μένανε μονάχα το χαμόγελο και το βλέμμα του, που γέμιζε ξαφνικά με παράπονο.

– Πες-του πως σε ξέ-ρω...

Χαμήλωσε πάλι το χέρι του ένα μέτρο πάνω από τη γη, όπως τότε

στο πανηγύρι.

– Φύγε, σου είπα! Μην ενοχλείς την κυρία! του φώναξε πάλι ο φρου-
τάς.

Γύρισα και τον κοίταξα.

– Όχι, άφησέ τον. Δε μ' ενοχλεί. Είν' αλήθεια πως με ξέρει από τόση
δα. Είμαστε φίλοι.

Ο άνθρωπος γούρλωσε τα μάτια, σαν να 'βλεπε φάντασμα.

– Με τον Τρελόγιαννο;

– Ναι.

– Εί-σαι κα-λά; Ξανάκουσα πλάι μου το παλιό, γνώριμο τραύλισμα.

Του χαμογέλασα.

– Μια χαρά, Γιάννη. Εσύ;

– Κι εγώ...

Έχωσα αυθόρμητα το χέρι στο σακούλι που κρατούσα.

– Έλα...

Πήρε το μήλο μ' ευλάβεια, σαν να 'τανε κάτι ιερό.

– Ό-πως τό-τε στο Βα-ρώ-σι...

– Ναι, Γιάννη. Όπως, τότε...

Κάτι σαν λυγμός φούσκωσε ξαφνικά το στήθος του. Τα δάκρυα
μοιάζανε δυο μικρά ρυάκια στα μάγουλά του. Ακούμπησα μαλακά το
χέρι στο μπράτσο του.

– Γεια σου, Γιάννη. Χάρηκα που σε ξαναείδα.

– Κι εγώ... πο-λύ...

Βάλθηκα να τρέχω... να τρέχω... με το βλέμμα θολό, κάτω από τον
καυτερό, αυγουσιτιάτικο ήλιο. Ίδρωσα, λαχάνιασα, μα δεν ήθελα να
σταματήσω. Έτσι... να εξαντληθεί το κορμί, να πονέσουν τα πόδια, να
ναρκωθεί το μυαλό, να μη σκέφτεται... να μη θυμάται...[...]

(Απόσπασμα)

«Ο Συμεός»

ΕΙΡΕΝΑ ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ - ΑΔΑΜΙΔΟΥ (1939 -). Πεζογράφος και θεατρική
συγγραφέας. Γεννήθηκε στην Αμμόχωστο. Σπούδασε ξένες γλώσσες και μου-
σική στην Ελβετία και Αυστρία. Πολλά έργα της παρουσιάστηκαν από το ρα-
διόφωνο και την τηλεόραση. Το θεατρικό έργο της «Ο ασφαλιστής» τιμήθηκε
το 1969 με το Α' βραβείο της τηλεόρασης. Μερικά έργα της: «Κοιτάγματα»,
«Ηρωική συμφωνία», «Διηγήματα», «Ο Συμεός».

Αχιλλέας Αιμίλιος

Κομμένα φτερά (1205- 1218 μ.Χ.)

Το κείμενο που ακολουθεί είναι ένα απόσπασμα από το ιστορικό διήγημα του Αχιλλέα Αιμίλιου «Κομμένα φτερά». Θέμα του διηγήματος είναι η προσπάθεια των Φράγκων να πείσουν τους Κυπρίους να εκστρατεύσουν μαζί τους εναντίον των Σαρακηνών δίνοντάς τους ένα σωρό υποσχέσεις, που δεν πραγματοποιήθηκαν ποτέ.

Βρόντηξεν η μεγάλη πόρτα του μοναστηριού.

Τριγύρω στη φωτιά συναγμένοι οι καλόγεροι αναταράχτηκαν σαν άκουσαν τα βαριά χτυπήματα μέσα στη νύχτα. Σαν τι κακό να τους προμηνούσαν πάλι, συλλογίστηκαν, κι όλοι τους κάρφωσαν τα μάτια πά' στο γέρο γούμενο, που ανάμεσό τους καθισμένος έπαιζε με το κομπολόι του, και καρτερούσαν τις ορμήνιες του.

Μα κείνος, σαν να μην άκουσε τίποτε, κοίταζε ολοένα τη φωτιά κάτ' απ' τα πυκνά του φρύδια. Μια σιωπή θανατερή απλώθηκε σαν πάψανε τα χτυπήματα και μόνο τα ξύλα ακουόντανε που έτριζαν απ' της φωτιάς τ' αγκάλιασμα. Σε λίγο όμως τα χτυπήματα ξανακούστηκαν πιο γρήγορα και πιο βαριά, κι ο γούμενος σηκώνοντας τα μάτια έγνεψε στον Παντελή, το νέο αναγνώστη, να πάει να δει.

– Απ' το φεγγίτη να κοιτάξεις, του' πε, και να γυρίσεις να μας πεις.

Μια σιωπή ξαναχύθηκε ανάμεσό τους γεμάτη αγωνία. Κανένα δεν καρτερούσαν τέτοια ώρα. Και στρατοκόποι να 'ταν θα 'μεναν κάτω στα χωριά. Χτυπούσε όλων η καρδιά δυνατά κι είχαν τα μάτια γυρισμένα κατά την πόρτα.

– Ένας καβαλάρης, γέροντα, είπε σιγά σαν γύρισε ο Παντελής.

– Μονάχος του; ρώτησε ο γούμενος.

– Έτσι μου φάνηκε, ξανάπε το παιδί.

Μα ο γούμενος, σαν να μην το καλοπίστεψε, παράγγειλε στο Μακάριο να παει κι εκείνος να τηρήσει, και τότες μονάχα να κατέβει ν'

ανοίξει σαν καλοκοιτάξει απ' όλες τις μεριές και δει πως πίσω του δεν ήταν άλλοι σύντροφοί του κρυμμένοι.

Τριγύρω πάλι απλώθηκε η σιωπή σαν έφυγ' ο Μακάριος. Με μια λαχτάρα, με φόβο ανάκατη μαζί, καρτερούσαν οι καλόγεροι. Σαν ώρες μεγάλες τους φάνηκαν οι στιγμές που πέρασαν ως ν' ακουστεί της ξώπορτας το μάνταλο* το βαρετό κι ύστερα τα πατήματα τα γρήγορα κάτω στις πλάκες της αυλής.

Πίσω απ' τη σκοτεινή την πόρτα πρόβαλε ο Μακάριος φέρνοντας μαζί του ένα νιο που τώρ' ακόμα ίδρωνε στ' αχείλι το μουστάκι του, και που απ' το ντύσιμο φαινόταν για στρατιώτης της Φραγκιάς.

– Καλησπέρα σας, γέροντά μου, σε προσκυνώ, μίλησε σαν μπήκε, κι ολόισια προχώρησε στο γούμενο να του φιλήσει το χέρι· κι ύστερα δίχως να κάτσει του 'πε:

– Είμαι ο Πέτρος, του συχωρεμένου του παπα–Θανάση γιος, απ' την Αγια–Βαρβάρα, κι ήρθα να σου φανερώσω ένα μυστικό, να μ' οδηγήσεις στον τόπο του πατέρα μου.

Ιλάρωσε σαν τ'άκουσε ο γούμενος, κι οι καλόγεροι, δίχως ορμήνεια* μήτε γνέψιμο να καρτερούν, μ' ανάλαφρα πια τα στήθια, βγήκαν έξω να τους αφήσουνε μονάχους.

Κοντεύαν τα μεσάνυχτα κι ακόμα μιλούσανε οι δυο τους· κι όντας πια βγήκ' έξω ο Πέτρος, δε δέχτηκε στο μοναστήρι να μείνει, μόν' τ' άλογό του καβαλίκεψε και κίνησε μες στο σκοτάδι. Μα μήτε κι ο γούμενος σηκώστηκε να πάει να κοιμηθεί. Και σαν οι καλόγεροι πήγαν να του φιλήσουν το χέρι και να τον καληνυχτίσουν σαν πάντα, τον βρήκαν καθισμένο, με το κεφάλι του πεσμένο πά' στα στήθια, και με τα φρύδια σουρωμένα, σαν που συνήθιζεν όντας τον έτρωγε κάποιας λύπης το σαράκι.

Να τον τaráξει κανένας τους δεν τολμούσε. Μονάχα όλοι γύρω του ξανακάθισαν κι αμίλητοι τον καρτερούσαν να σηκωθεί. Μα κεινού ο ύπνος ξέφυγε απ' τα βλέφαρα, και σε λίγο, σαν να 'θελε απ' τη συλλοή του να ξαλαφρώσει τη βαριά, γύρισε και τους λέει:

– Δεν ήταν ως τώρα δικά μας μήτε τα χωράφια μήτε και τ' αμπέλια μας. Ως και τα σπίτια μας τα πατρογονικά τ' άρπαξε η Φραγκιά και τα 'καμε δικά της και δέντρα καρπερά δεν άφησε. Και σαν να μην της έφταναν αυτά, και τις ψυχές τώρ' αρχίνησε να μας αρπάξει των χριστιανών.

μάνταλο: σύρτης
ορμήνεια: συμβουλή

Σώπασε για μια στιγμή, δίχως κανένας απ' τους καλόγερους να ρωτήσει πióτερα. Την ξέρανε τη συνήθειά του την παλιά, και τον αφήσανε μονάχο του να ξαναρχίσει.

– Όσα δεν μπόρεσαν με τις φοβέρες, με το χρυσάφι τα κατάφεραν και με το τάξιμο και με τα λόγια τα γλυκά. Είχαν ανάγκη τη βοήθειά μας, μας χρειαστήκαν για να πολεμήσουν τους Σαρακηνούς. Κι εκεί, που πριν μήτε ματιά να ρίζουν πάνω μας δεν ήθελαν, κι απ' τα σκυλιά μάς είχανε πιο κάτω, να μας αγκαλιάσουν ήρθανε. Έπιασαν και πλάνεψαν τ' ανήξερα παιδιά, τους γέμισαν τα μυαλά και τους άναψαν τα αίματα. Μεσ στην κακή χρονιά ν' αφήσουν τις μανάδες και τα σπίτια τους, να παν να πολεμήσουν με τους Φράγκους.

Ξεροκατάπια για μια στιγμή ο γερο-γούμενος κι ύστερα σηκώνοντας τα μάτια πά' στους καλόγερους, τους λάλησε:

– Με τέτοια στράτα που πήρανε, γιατρεία δε θα βρεθεί καμιά. Θενά μας τους φραγκέψουν όλους, αφού ως και του παπά το γιο τον πιάσανε, που άλλον, εξόν απ' αυτόν, δεν έχει η αδελφή του, κοράσι παιδί, πού θενά μείνει στον κάμπο απλωμένη. Τώρα θυμήθηκαν πως είναι τον ίδιο Χριστό που προσκυνούμε. Και κάνουν πως ξέχασαν τις εκκλησιές που άρπαξαν, τα χτήματα των μοναστηριών που άθελά μας τα πιάσανε και τα 'καναν δικά τους, κι έβγαλαν τους παπάδες μας έξω στους πέντε δρόμους.

Σώπασε ο γούμενος κι οι καλόγεροι σε βαθιά έπεσαν συλλοή, μα εκείνος είχε κι άλλα να τους πει και πάλι αρχίνησε:

– Και το μυστικό τάχατες, που 'θελε να μου φανερώσει, δεν ήταν τίποτ' άλλο εξόν από μια ψευτιά, για να καταφέρει ως κι εμέ, το γέρο άνθρωπο, να γενώ κοπέλι της Φραγκιάς. Να βγω έξω στα χωριά να βάλω τους χριστιανούς να πάνε να πολεμήσουν με τους Φράγκους. «Σαν θα γενούμε στρατιώτες, μου 'πε, και θενά 'μαστε αρματωμένοι, η δύναμη θα 'ναι στα χέρια μας. Και μια μέρα, σαν δώσει ο Κύριος, θα διώξουμε τους Φράγκους, να παν απ' εκεί που ήρθαν. Αφού απ' όξω βοήθεια δε μας έρχεται και φράγκεψεν ως κι η Πόλη, ό,τι μπορούμε μονάχοι μας να κάνουμε».

Σαν μου τα 'λεγεν αυτά, στα μάτια καλά καλά τον κοίταξα. Κι όντας τέλειωσε τα λόγια του, κατάλαβα πια πως ήταν απ' άκρη σ' άκρη πουλημένος. Κι όμως δεν εβάσταξα και του 'πα στους Φράγκους πίστη καμιά να μην τους δίνει, γιατί κι αν σήμερα συλλογίστηκαν να πουν ένα να γενούμε, και για το Σταυρό να πολεμήσουμε, μεθαύριο πάλι, σαν τελειώσει ο πόλεμος, τα ίδια και χειρότερα από πριν θενά μας κάνουν. Από κοντά τους σαν τα σκυλιά θα μας κλοτσήσουν.

Μα κείνος, σαν να μη με καλοπίστεψε, και πάλι τα δικά του αρχίνησε να λέει κι όρκο στου πατέρα του τα κόκαλα μου έκανε πως ήταν όσα μου φανέρωσε δική του σκέψη.

Μα δε με γελούσε πια. Τον είχα καταλάβει και του 'πα καθαρά πως στα χωριά αν έβγαινα, θενά 'λεγα κανέναν να μην πάει με τους Φράγκους. Έτσι κι εκείνος έφυγε, σαν απόειδε πια πως τίποτε δε γίνεται μαζί μου.

Τέλεψε την ιστορία του ο γούμενος και μονάχα ο Μακάριος, που 'χε τα θάρρη του πιότερα απ' τους άλλους, γύρισε και του λέει:

– Δεν τον φοβήθηκες, γέροντα, τέτοιος που είναι, μην πάει και σε προδώσει;

Άνοιξε τότες τα χέρια του ο γούμενος και τ' αποκρίθηκε:

– Ας το κάμει και τούτο, κι ας μη βρει κακό απ' τους ανθρώπους. Είν' ο Θεός μεγάλος. Εγώ, γιατ' είναι χριστανός, του το 'πα, και γιος του παπά, του γκαρδιακού μου φίλου.

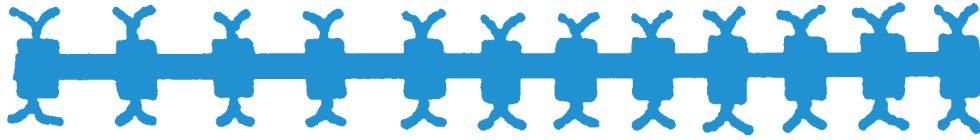
Κι άλλο δε μίλησε κανέναν τους τη νύχτα κείνη. [...]

(Απόσπασμα)

«Κομμένα φτερά»

ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΑΙΜΙΛΙΟΣ (1903 - 1978) Ψευδώνυμο του πεζογράφου Αχιλλέα Αιμιλιανίδη. Σπούδασε νομικά στην Αθήνα και έκανε μεταπτυχιακές σπουδές σε διάφορες χώρες της Ευρώπης. Πήρε μέρος στο κίνημα του 1931 εναντίον των Άγγλων. Δημοσίευσε σε πολλές εφημερίδες και περιοδικά μελέτες νομικές, ιστορικές και κοινωνιολογικές. Μερικά έργα του: «Παλιά Κύπρος», «Η συμφωνία του λυτρωμού».

Λουκίης Ακρίτας

Αρματωμένοι

Το κείμενο είναι ένα απόσπασμα από το έργο «Αρματωμένοι» που είναι το τελευταίο μυθιστόρημα που έγραψε ο Λουκίης Ακρίτας (1947). Έχει σαν θέμα τον ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940. Το απόσπασμα που ακολουθεί αναφέρεται σ' έναν Έλληνα κι έναν Ιταλό φαντάρο που συναντήθηκαν στο αυλάκι για νερό.

[...] Όταν άρχιζε να σουρουπώνει, ο Θεοφίλης προχώρησε τάχατες αδιάφορος. Είχε τα χέρια στις τσέπες του, σφυρίζοντας ολοένα. Σαν ένα σπουργίτι, που ψάχνει ψίχουλα μέσα στο χιόνι. Στάθηκε να κοιτάζει τη λαγκαδιά. Τίποτε δεν ακουότανε. Οι όλμοι σταμάτησαν εδώ και μισή ώρα. Ήτανε περασμένη η ώρα του βραδινού συσιτίου. Τίποτε, έξω από το πατημένο χιόνι. Δεν είχε στη σκέψη του παρά το νερό, που το έβλεπε όλη μέρα ασημωμένο μέσα στον ήλιο. Ξέρει πού ακριβώς πέφτει. Έχει κανονίσει με κάθε λεπτομέρεια πούθε να περάσει, λες να 'χει υπολογίσει τα βήματά του. Χίμηξε προς τα κάτω, κατρακυλώντας. Σαν έφτασε στα ριζά του γκρεμού, στάθηκε. Άρχισε να σούρνεται. Λίγο ακόμα και θα φτάσει το μικρό αυλάκι. Εκεί το χιόνι ήτανε σκισμένο από το νερό, που αχολογούσε. Δεν είχε παρά να κάνει το τελευταίο σάλτο. Σηκώθηκε και ξαφνικά είδε μπροστά του να στέκεται ένας Ιταλός φαντάρος. Δε χρειαζότανε βέβαια να σκεφτεί. Χίμηξε να τον αδράξει από το λαιμό. Ο άλλος, ξεφεύγοντας, τον αναποδογύρισε και τον χτύπησε με το κεφάλι του. Τα πρόσωπά τους, δυο ξεμαλλιασμένες άγριες μπάλες, όλο μίσος... Ανασήκωναν τα πόδια τους, έπαιρναν δύναμη και τιναζόντανε, μουθούνιζαν πνιχτά, σούρνονταν. Και παλεύοντας κατρακυλούσανε. Ο καθένας κρατούσε σφιχτά τα χέρια του αλλουνού, μην τυχόν και σφιχτοδεθούνε στο λαιμό του. Πώς δυο λυσσασμένα σκυλιά μπλέκονται σ' ένα κουβάρι από νεύρα τυφλής οργής, έτσι κι οι δυο φαντάροι μάχονταν, χωρίς να φωνάξουν. Μπορούσε τότες να τους ακούσουνε κι απ' τις δυο μεριές κι ίσως να μη γλιτώσουνε, αν βαρέσουνε μαζί οι σύντροφοί τους.

Κάποτε έμειναν αναπλαγιασμένοι, με τα κουρασμένα χέρια μπρος στα στήθια τους. Κοιτάχτηκαν ώσπου μέρειψε το πρόσωπό τους και χαμογέλασαν. Τα χέρια λύθηκαν, ανακάθισαν κι έδειχναν με νοήματα πως δεν είχαν μαζί τους πιστόλια. Το λοιπόν, δεν υπήρχε πια κίνδυνος για κανένα.

– Ήρθα για νερό! μίλησε ιταλικά ο Θεοφίλης.

– Κι εγώ το ίδιο! αποκρίθηκε ο Ιταλός.

Έσκυψαν στο αυλάκι όπου είχαν φτάσει κουβαριασμένοι κι εκεί ο ένας πλάι στον άλλο, έπιναν, όπως οι γκαμήλες, ύστερα από μέρες πορεία μέσα στην έρημο. Τα πρόσωπά τους τρεμόσβηναν μέσα στο νερό, μουντά μέσα στο λυκόφως.

– Με λένε Θεοφίλη!

– Και μένα Αλφρέντο!

Ο Αλφρέντο ήτανε λιγάκι χοντρός, με ζωηρά, παιδιάστικα μάτια, που χαμογελούσαν.

– Ήρθα και το πρωί! καυχήθηκε ο Αλφρέντο.

– Σε είδα από το βουνό! έκανε εμπιστευτικά ο Θεοφίλης.

– Μια χειροβομβίδα φτάνει ως εδώ από τις θέσεις σας!

– Ακριβώς όσο χρειάζεται...

– Τώρα πρέπει να φύγω! είπε ο Θεοφίλης, αφού γέμισε το παγούρι του. Αντίο, Αλφρέντο.

– Αντίο, Θεοφίλη...

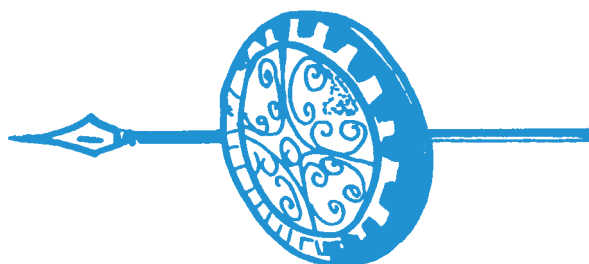
Και χώρισαν... Λίγα μέτρα ύστερα στάθηκαν κι οι δυο και ξανακοιτάχτηκαν. Δεν έχουνε παρά διακόσια μέτρα ο καθένας για να ξαναγίνουνε αντίπαλοι. Στημένοι ο ένας αντίκρυ στον άλλο, μ' ένα τουφέκι στο χέρι, δουλεύουνε αναγκαστικά κάτω από τον ίδιο νόμο: Ποιος να πρωτοσκοτώσει τον άλλο, λες ο κόσμος είναι τόσο μικρός, που δεν τους χωράει να ζήσουνε σαν σύντροφοι. Αυτός δεν ήρθε, ωστόσο, να πολεμήσει τον Αλφρέντο. Όταν έσκυψαν πλάι πλάι να πιούνε νερό από το ίδιο αυλάκι, έμοιαζαν δυο δίδυμα πλάσματα, μονάχα που τους είχε φορέσει διαφορετικές στολές η μάνα τους. Σίγουρα κι ο Αλφρέντο δεν ήρθε να πολεμήσει προσωπικά το Θεοφίλη. Κάποιοι τον έστειλαν, χωρίς να το θελήσει ο ίδιος, του πήραν τ' όνομα, τη μικρή ιστορία του, την ηλικία του, τον έκαναν φαντάρο και τον πρόσταξαν να κουρσέψει έναν ξένο τόπο με πλάσματα όλο πικρία και στέρηση.

Τώρα αρχίζει ο Θεοφίλης να νιώθει για τον Αλφρέντο μια απεριόριστη αγάπη, σαν να είναι δικός του σύντροφος σ' έναν κοινό αγώνα, σ' ένα ξεσκλάβωμα των ανθρώπων, σε μια προστασία της ηλικίας του. Διάβολε, δεν είναι τόσο μεγάλο έγκλημα να είναι κανείς νέος. Κι ωστόσο, αυτή η εποχή λες πως μονάχα ένα ιδανικό έχει: πως αραιώνει τον πληθυσμό της από τους νέους. Α, κάποτε τούτο το κακό πρέπει να πάρει τέλος. Ο κάθε νέος οποιασδήποτε χώρας πρέπει να μην το επιτρέψει ποτέ. Ο Αλφρέντο έπρεπε να γύριζε στην πατρίδα του. Εκεί θα είχε κάποια σοβαρή αποστολή. Γιατί όμως δεν την καταλαβαίνει; Ποιος αλλόκοτος μηχανισμός του απαγόρευσε να σκέφτεται; Γιατί νέκρωσε τόσο πρόωρα η ψυχή του; Θα την ανακαλύψει τάχατες μέσα σε τούτο το μεκελειό, κάτου από τις ομοιόχρωμες, τριμμένες, πιτσιλισμένες στολές από τη λάσπη του πολέμου; Ο Θεός να βοηθήσει τον Αλφρέντο, κάθε σύντρόφό του, ν' αγαπήσει την πατρίδα του! Τότες δε θα γινότανε σίγουρα αυτός ο πόλεμος...[...]

(Απόσπασμα)

«Αρματωμένοι»

ΛΟΥΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ (1909 - 1965). Σημαντικός πεζογράφος και θεατρικός συγγραφέας. Γεννήθηκε στη Μόρφου. Σπούδασε στο Παγκύπριο Διδασκαλείο και εργάστηκε για τέσσερα χρόνια δάσκαλος. Από το 1930 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα όπου ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία και την πολιτική. Πήρε μέρος στον πόλεμο του 1940 και αργότερα στον αντικατοχικό αγώνα. Το 1964 διορίστηκε υφυπουργός παιδείας. Από τη θέση αυτή συνέβαλε στην πραγματοποίηση πολλών εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων. Από τα πιο σημαντικά έργα του είναι: «Νέος με καλές συστάσεις», «Ο Κάμπος» και «Αρματωμένοι».

Αθλητικός όρκος

Σ' αυτό το στίβο, απ' όπου ή ιερή δάδα
της Ολυμπίας φωτίζει έθνη, λαούς,
που άξιο το σώμα το 'κρινε η Ελλάδα
να καθρεφτίζει αντάξια και τους Θεούς,

ενώνοντας το Πνεύμα με την Ύλη
σε Ιδανικό, που αιώνιο πάντα ζει,
με καθαρή καρδιά, παρθένα χείλη,
στο στίβο αυτό ορκιζόμαστε μαζί:

– Πιστοί στο Νόμο, αντρίκεια, όλο καμάρι,
γυμνοί στο φως, μιας τέτοιας αρετής,
να δρέψουμε της δάφνης το κλωνάρι,
που δίκια αξίζει, ο τέλειος αθλητής·

και θα την παραδώσουμε αναμμένη
τη δάδα, στους εφήβους της Φυλής,
πάντα ξυπνή η συνείδηση να μένει,
ξοφλώντας παλιό χρέος μιας οφειλής.

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΗΣ (1897 - 1965). Ποιητής. Φιλολογικό ψευδώνυμο του Μιχάλη Χατζηδημητρίου. Γεννήθηκε στη Λεμεσό. Μαθητής ακόμα κατατάχτηκε ως εθελοντής στον ελληνικό στρατό και πήρε μέρος στον ελληνοβουλγαρικό πόλεμο. Εργάστηκε πολλά χρόνια ως καθηγητής σωματικής αγωγής στην Αλεξάνδρεια. Εκεί γνωρίστηκε με τον Καβάφη και άλλους πνευματικούς ανθρώπους. Διατηρούσε ακόμη αλληλογραφία με τον Παλαμά. Η ποιητική του συλλογή «*Μυστικός Δείπνος*» είναι εμπνευσμένη από το θάνατο της κόρης του Γλαύκης. Μερικά έργα του: «*Μαθητικά τετράδια*», «*Αράχνες*», «*Θερισμοί και οργώματα*», «*Γαλανά δακτυλιδάκια*», «*Αροδαφνούσα*» κ.ά.

[Οι Θερμοπύλες της Ειρήνης]

«Δεν είναι μόνο Πνεύμα, Ιδέα
η Ειρήνη, ο πόθος της ζωής.
Είναι θροφή, ψωμί κι αλάτι
– κι είναι τ' αλάτι όλης της γης.

Δεν είν' αχνός, δεν είν' αιθέρας
η Ειρήνη, η σκέπη όλης της γης.
Είναι αγκωνάρι, σπίτι, στέγη
– κι η μόνη στέγη της ζωής.

Σε τραγουδώ και τώρα, Ειρήνη,
κρίκο της γης και τ' ουρανού.
Σε τραγουδώ, ψυχή του δάσους,
πλούτο του κάμπου, του βουνού.

Δεν είναι μόνο φως του ονείρου
η Ειρήνη, τ' άστρο της χαράς.
Είναι σκολειό, θρανίο της Γνώσης
– κι έδρα χρυσή της Λευτεριάς.

Δεν είναι ξέσπασμα αγωνίας
στ' αρρώστου το βαρύ καημό.
Είναι γλυκιά «Αδελφή του Ελέους»,
που ζωντανεύει τον παλμό.

Σε τραγουδώ και τώρα, Ειρήνη,
κρίκο του ήλιου και της γης.
Σε τραγουδώ, δροσιά και μύρο,
δόρου κι ασπίδα της ζωής».

ΤΕΥΚΡΟΣ ΑΝΘΙΑΣ (1903-1968). Ποιητής. Φιλολογικό ψευδώνυμο του Ανδρέα Παύλου. Γεννήθηκε στην Κοντέα. Αποφοίτησε από το Ιεροδιδασκαλείο Λάρνακας το 1922. Εργάστηκε ως δάσκαλος στην Κύπρο, στην Ελλάδα και στην Αγγλία. Ήταν εκδότης διαφόρων περιοδικών. Άρχισε να γράφει ποιήματα από το δημοτικό και τα πουλούσε στα πανηγύρια. Η ποιητική του συλλογή «*Σφυρίγματα του Αλήτη*» τον έκανε γνωστό σ' όλη την Ελλάδα. Μέσα από τα έργα του υποστηρίζει τους ανθρώπους του μόχθου και κατακρίνει την κοινωνική αδικία. Άλλα έργα του: «*Το τραγούδι της γης*», «*Κυπριακή τραγωδία*», «*Λαμπρακιάδα*».

Ειρήνη υμίν

«Για το αύριο την ψυχή σας μην τaráζετε
κοιτάξτε τα πουλάκια τ' ουρανού
όπου δουλειά τους έχουν το τραγούδι
στο θείο πατέρ' αφήνοντας το νου.

Κι αυτός με καλοσύνη πάντα νοιάζεται
για όλα - μικρά ή μεγάλα - τα πουλιά,
κι εκεί που τραγουδεί στα ουράνια ο ψάλτης
έχει τροφή και ζεστασιά η φωλιά.

Αφήστε ακόμα τη ματιά σας κάποτε
να πέσει απά στα κρίνα των αγρών
ποτέ τους δεν κουράζονται ούτε υφαίνουν.
Όμως ο βασιλιάς ο Σολομών

σαν τη δική τους φορεσιά δε χάρηκε
στην πιο μεγάλη δόξα του κι αυτός».
Έτσι μιλούσε κι έλεγε στα πλήθη
ο Κύριος ημών Ιησούς Χριστός.

ΠΑΥΛΟΣ ΒΑΛΔΑΣΕΡΙΔΗΣ (1892 - 1972). Ποιητής, πεζογράφος, θεατρικός συγγραφέας. Γεννήθηκε στη Λάρνακα. Σπούδασε νομικά και ξένες γλώσσες στην Αθήνα και στο Παρίσι. Έζησε πολλά χρόνια στη Γαλλία και έγραψε έργα του στα γαλλικά. Αρκετά απά τα έργα του τα εμπνεύστηκε από την αρχαία Ελλάδα και ιδιαίτερα από την ελληνική μυθολογία. Έργα του: «*Η αγάπη της ομορφιάς*», «*Μαγιοβότανα*», «*Κύπρος*», «*Οι αθάνατοι*» κ.ά.

Ανδρέας Γάβρης

Ο Θησέας

Μεγάλωσ' επιτέλους ο Θησέας. Έγινε άντρας.
Απ' το βαρύ το χέρι κυλίστηκε της μοίρας ο λίθος
κι οπλισμένος τώρα με το πατρικό μαχαίρι, και με υψηλό ήθος,

γλαυκή* ακολουθεί οδό.

Τρανά θα πυργώσει κλέη*.

Θα σκοτώσει τους ληστές στο δρόμο,
χρυσαιοί θα καθίσουν στο δυνατό του ώμο.

Μα ωσάν το μέγα άθλο επιτελέσει
κι ο Μινώταυρος δε θα 'ναι πια κανένανε να πάρει,
κι όταν το καράβι θα σαλπάρει*
το μήνυμα στον Αιγέα να φέρει,

βάρτε λευκά πανιά. Της Κύπριας μάνας το τσεμπέρι*
ας μη δει - ολόμαυρο καθώς θα 'ναι.

Δημοσιεύτηκε σε εφημερίδα

ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΑΒΡΗΣ (1925 - 1991). Ποιητής. Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Σπούδασε ελληνική φιλοσοφία στην Πράγα. Εργάστηκε ως δημοσιογράφος. Συνεργάστηκε με διάφορες εφημερίδες της Κύπρου και του εξωτερικού. Ήταν εκδότης διαφόρων εφημερίδων και του περιοδικού «*Δασικοί θησαυροί*». Έργα του: «*Τζιηλαδήματα*», «*Φωνή αίματος*».

γλαυκή: γαλάζια, λαμπερή

κλέος: δόξα

σαλπάρω: σηκώνω άγκυρα και αποπλέω

τσεμπέρι: είδος μαντιλιού που βάζουν στο κεφάλι οι γυναίκες στα χωριά

[Στερνές κραυγές]

Το ποίημα του Χρ. Γαλατόπουλου, που ακολουθεί, είναι ένα απόσπασμα από τις «Στερνές κραυγές», της συλλογής «Στύγιες κραυγές», που έγραψε ο ποιητής το καλοκαίρι του 1935 στο νοσοκομείο των κεντρικών φυλακών, με αφορμή την ξαφνική είδηση του θανάτου των γονιών του, που πέθαναν μέσα σε δεκαπέντε μέρες, ο ένας ύστερα από τον άλλο. Ο πόνος και η συγκίνηση, που δέχτηκε ο ποιητής από το χαμό των γονιών του, φαίνονται καθαρά στα ποιήματα αυτής της συλλογής.

Μια προσευχή απλή, θέλω να λέω,
σ' εσένα, ω Μάνα, μέσα στην άγριά μου τη νύχτα
στη Μοίρα μπροστά τη χαρτορίχτρα,
και να ψελλίζω αχνά* σαν σιγοκλαίω,
στο διψασμένο ολόφρυχτό* μου στόμα
τούτο μόνο:
«Γλυκιά μου Μάνα! για μας αγρύπνα ακόμα!»

Θέλω τις νύχτες...
Την ώρα που όλοι μες στο σπίτι
την προσευχή τους θα μουρμουρούν μπρος στο καντήλι
σε κάποιον άγιο ερημίτη...
Φιλώντας το που σφόγγισε τον ιδρω της αγωνίας σου μαντίλι,
να σου κράζω με τ' ολόφρυχτό μου στόμα
τούτο μόνο:
«Γλυκιά μου Μάνα! για μας αγρύπνα ακόμα!» [...]

(Απόσπασμα)

«Στύγιες κραυγές»

Πάφος 1938

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΓΑΛΑΤΟΠΟΥΛΟΣ (1903 - 1953). Ποιητής. Γεννήθηκε στην Πάφο. Σπούδασε νομικά στο Λονδίνο και παρακολούθησε πολιτικές και οικονομικές επιστήμες στο Παρίσι. Συνεργάστηκε με διάφορες εφημερίδες και περιοδικά. Εργάστηκε ως δικηγόρος. Εκλέχτηκε βουλευτής Πάφου στα 1930 και 1931. Καταδικάστηκε σε τέσσερα χρόνια φυλάκιση για τη συμμετοχή του στο κίνημα του Οκτώβρη του 1931. Από το 1943 μέχρι το 1953 εκλεγόταν δήμαρχος Πάφου. Μερικά από τα έργα του: «Τα τραγούδια της φυλακής», «Στύγιες κραυγές», «Ο χαμένος παράδεισος».

αχνά: σιγανά

ολόφρυχτο: πάρα πολύ ξεραμένο

Ανδρέας Γεωργιάδης - Κυπρολέων

Ελεύθεροι Πολιορκημένοι

Το κείμενο είναι ένα απόσπασμα από το πρώτο κεφάλαιο του ιστορικού μυθιστορημάτων «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι». Στο μυθιστόρημα περιγράφεται η ζωή και ο αγώνας των Μεσολογγιτών στην πρώτη φάση της πολιορκίας του Μεσολογγίου. Οι κακουχίες, η πείνα, η δίψα, οι απογοητεύσεις, το πένθος, ο καπνός και η μυρωδιά του μπαρουτιού «τύλιγαν τη μαρτυρική πόλη σαν σάβανο και θέλαν να την πνίξουν». Ειδικότερα το απόσπασμα που ακολουθεί είναι μια σκηνή από το ψάρεμα στη λιμνοθάλασσα, ύστερα που την καθάρισε ο Μιαούλης «από το τούρκικο σκυλολόι» που για ένα μήνα στερούσε τους δύστυχους Μεσολογγίτες από την πιο βασική τροφή τους, τα ψάρια.

[...] Κάτω απ' τον ξάστερο ουρανό της καλοκαιριάτικης νύχτας η λιμνοθάλασσα σαν απέραντος καθρέφτης αντικαθρέφτιζε τ' άπειρα αστέρια τ' ουρανού και τις ανάριες αναλαμπές των κανονιών που βρουχιόνταν πού και πού πέρα στο κάστρο, σκίζοντας τη νυχτερινή ησυχία με το απαίσιο βρούχος* τους.

Ωστόσο, τον αστερόφωτο καθρέφτη τον σκίζανε από απόσταση σ' απόσταση κι άλλες αναλαμπές, πιο φωτεινές, πιο κοντινές, που τις συνόδευαν μαύρες σκιές, μικρές, μεγάλες, ψηλές, χαμηλές, μακρουλές, στρογγυλές. Ήσαν τα πύροφάνια* των ψαράδων, που η λάμψη τους ξεχυνόταν απ' τις κουπαστές*, τις πλώρες ή τις πρύμες των ψαρόβαρκων.

Η λιμνοθάλασσα έπαιρνε έτσι όψη γιορτάσιμη, που λες κι αναγάλιαζε κάτω από το χάδι των πλεούμενων και το σκίσιμο των σταλικιών* που τους δίνανε την κίνηση. Κι αλήθεια τούτο το πανηγύρι ήταν καιρός να το χαρεί. Ο Μαχμούτης, ο καπετανάμπεης, την είχε εξου-

βρούχος: βρουχηθμός, μούγκρισμα, δυνατή βουή

πυροφάνι: φωτεινό αλιευτικό όργανο που με το φως του προσελκύει τα ψάρια

κουπαστή: το πάνω χείλος των τοιχωμάτων του πλοίου

σταλίκι: μακρύ ξύλο ή κοντάρι που βοηθά τους ψαράδες να περνούν τα πλεούμενά τους από τα άβαθα νερά.

σιάσει για ένα μήνα σχεδόν, γεμίζοντάς την με βάρκες-κανονιέρες, σάλια* και μίστικα*, που διώξαν τις φτωχές ψαρόβαρκες, κι έτσι οι δύστυχοι Μεσολογγίτες κι οι αγωνιστές, που νυχτοξημερώνονταν στα ταμπούρια πολεμώντας νυχτοήμερα, στερηθήκανε την πιο βασική τους τροφή, τα ψάρια, για όλο τούτο το διάστημα. Κι οι λιγοστές πάσαρες* με τα μικρά τους κανονάκια και το λιγοστό τους τσούρμο, που διάθετε το Μεσολόγγι, πώς να παραβγούνε σε τούτο το πλεούμενο μελισσολόι!

Ωστόσο οι γενναίοι ναυτικοί μας με τον ηρωικό Μιαούλη φτάσαν επιτέλους, διώξανε την τούρκικη αρμάδα* που τριγύριζε όξω απ' τη λιμνοθάλασσα, ρίξανε βάρκες αρματωμένες και την καθάρισαν από το τούρκικο σκυλλοί που μουντάρευσε* τ' αγνά νερά της. Κι απόψε οι ψαράδες εξορμήσανε. Κι οι μπλοκαρισμένοι προσμέναν με λαχτάρα να βάλουν επιτέλους στο στόμα τους κάνα ψαράκι.

Όμως δεν ήτανε ολότελα χωρίς κίντυνο τούτο το χαρούμενο ψαροκυνήγι. Οι οχτροί, για πιο σίγουρο εξουσίασμα της λίμνης, είχανε φτιάξει μια κούλια* στην Άσπρη Αλυκή, ως ένα τίρο* κανονιού πέρα απ' το νησάκι της Μαρμαρούς, που αποτελούσε το ακραίο δυτικό προπύργιο του Φρουρίου, κούλια που την αρματώσανε με γερά κανόνια, και κει αραδιαστήκανε όσα πλεούμενα γλίτωσαν από το σίφουνα του Μιαούλη. Μα δεν ήταν ο κίντυνος από δαύτα. Μα απ' τα κανόνια που ρίχνανε. Κι οι μπάλες πέφτανε ανάμεσα στις ψαρόβαρκες και τις πιτσιλιζαν με τα νερά που τίνιζαν και με το βούρκο. Μα ποιος τις λογάριαζε! Κάθε ένα μπουμ! που ακουγόταν από μακριά κι ένα μπλουμ! από κοντά τ' ακολουθούσαν γιούχα και φωνές πειραχτικές και χάχανα κοροϊδευτικά.

Ο γερο - Σταύρος ο Γκόρπας ήταν από τους πιο επιδέξιους ψαράδες. Το καμάκι του δε λάθευε ποτές. Το πρυάρι* του ήταν μια μεγάλη και καμαρωτή γαϊτα* που χωρούσε τέσσερις νοματέους. Οι δυο να καμακίζουν, ο ένας να χειρίζεται το σταλίκι κι ο τέταρτος να ταχτο-

σάλι: η σχεδία

τα μίστικα: μικρά πειρατικά πλοία

πάσσαρα: λεπτή, στενή και ελαφριά βάρκα

αρμάδα: μεγάλος πολεμικός στόλος

μουντάρεύω: λερώνω, βρωμίζω

κούλια: πολεμικός πύργος, έπαλη

τίρο: όσο φτάνει μια βολή κανονιού

πρυάρι: βαρκούλα που χρησιμοποιείται στη λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου

γαϊτα: μικρή μονόξυλη βάρκα

ποιά τα ψάρια μέσα στα πανέρια.

Τώρα όμως τα παιδιά μάχονταν στις ντάπιες κι ο γερο-Γκόρπας έπαιρνε μαζί του το δεκαεξάχρονο ανιψίδι της γυναίκας του, το Μίχο του Μαυρολέκα, πολύ πιδέξιο ωστόσο στο σταλίκι. Το ψάρεμα πήγε πολύ καλά. Κι ο πάτος της γαΐτας ήταν γεμάτος από λαυράκια, τσιπούρες, κέφαλους κι άλλα ψάρια, που λαχταρούσανε να βγάλουν τη στερνή πνοή τους.

- Τι λες, Μίχο, φτάνει για σήμερα;

- Θαρρώ είν' ώρα να γυρίσουμε. Πιάσαμε μπόλικο ψάρι. Κι όπου να 'ναι θα χαράξει.

Κι αληθινά οι κορφές της Βαράσοβας άρχισαν να ξεχωρίζουν αχνά με φόντο τον ορίζοντα που τον στόλιζε τώρα το λαμπρό αστέρι της αυγής.

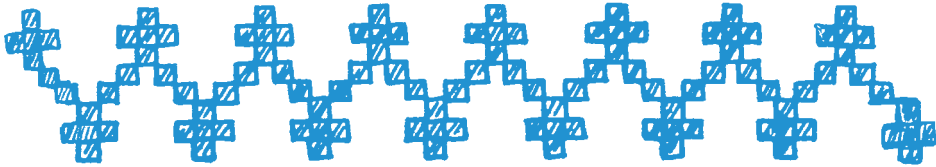
Βάλανε πλώρη για τη στεριά. Ταυτόχρονα, με το αχνό ξεδιάλυμα της γραμμής του ορίζοντα, αντήχησε η σάλπιγγα που ανάγγελνε πως άρχιζε καινούρια μέρα πολέμου και μακελειού, και που την ακολούθησε ευτύς αμέσως το άγριο μουγκρητό του ολέθρου. Κανονιές από το μέρος του οχτρού, κανονιές από το κάστρο, μπόμπες που σκούσανε σε διάφορα σημεία της πολιτείας ή του κάμπου που τη χώριζε από το τείχος, μπάλες κανονιών που βροντούσαν πάνω στο τειχί και τις ντάπιες πασκίζοντας να τις γκρεμίσουν, ξεροί κρότοι από τουφεκίδι ασταμάτητο, γρανάτες* που σπούσανε με μπαμ διαπεραστικά, χλαλοή, χαλασμός κόσμου. [...]

(Απόσπασμα)

«Ελεύθεροι Πολιορκημένοι»

ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ – ΚΥΠΡΟΛΕΩΝ (1904 - 1988). Σημαντικός πεζογράφος και θεατρικός συγγραφέας. Γεννήθηκε στον Πεδουλά. Σπούδασε εμπορικά και ξένες γλώσσες στην Αθήνα. Για 20 χρόνια εργάστηκε σε εμπορικές εταιρείες των Αθηνών. Το 1945 επέστρεψε στην Κύπρο και εργάστηκε σε σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης. Συνεργάστηκε με πολλές εφημερίδες και περιοδικά της Κύπρου και της Ελλάδας. Έργα του βραβεύτηκαν σε διάφορους διαγωνισμούς. Μερικά έργα του: «Οι ελεύθεροι πολιορκημένοι», «Η αποθέωση της λεφτεριάς», «Σκιρτήματα καρδιάς».

γρανάτα (η γράνα): βόμβα εκρηκτική, χειροβομβίδα

Χριστάκης Γεωργίου

Δυστύχημα στο μεταλλείο

Το παρακάτω κείμενο είναι ένα απόσπασμα από το μυθιστόρημα του Χριστάκη Γεωργίου «Ωρες 1950». Μέσα από τους ήρωες του μυθιστορήματος, που είναι διάφοροι κατάδικοι, παίρνουμε μια γεύση από τη ζωή και τους αγώνες των Κυπρίων γύρω από τα κρίσιμα χρόνια της δεκαετίας πριν και μετά το 1950.

Ο ήρωας του αποσπάσματος φυλακίζεται, γιατί θεωρήθηκε ύποπτος πως έκλεψε δυναμίτες από ένα μεταλλείο του Τροόδους. Στη φυλακή θυμάται το θανατηφόρο δυστύχημα που έγινε στο μεταλλείο, στο οποίο σκοτώθηκε και ο άντρας της Άννας, της γυναίκας με τα έξι παιδιά. Ο Κάκος (ο Ρείρες) λυπήθηκε την Άννα και προσπάθησε όσο μπορούσε να τη βοηθήσει. Στο τέλος την παντρεύτηκε.

Όταν έγινε το δυστύχημα, βρίσκονταν στην είσοδο της γαλαρίας. Δοκίμασε να τρέξει μέσα, μα στάθηκε απότομα. Από το βάθος σύννεφα, σύννεφα ξεμπούκερνε* η σκόνη, πιεσμένη, πηχτή, που μπήγονταν στα ρουθούνια σου, τα μάτια σου και σ' έπνιγε. Τα δοκάρια, που συγκρατούσαν το βουνό πάνω από τα κεφάλια των ανθρώπων, θες από το βάρος, θες από την υγρασία, θες από το χρόνο, έσπασαν σε διάφορα σημεία και χώμα, κοτρόνια* και βράχοι έπεφταν μ' ένα υπόκωφο βουητό.

Σταμάτησε είκοσι μέτρα από την είσοδο. Άθελά του τα μάτια του καρφώθηκαν στα δοκάρια πάνω από το κεφάλι του. Το ξύλο του πεύκου φαίνεται να κρατούσε γερά. Ο χρόνος δεν είχε ακόμα αποτυπωθεί πάνω του. Στην είσοδο πρόσεξε διάφορες σκιές. Φωνές ανάκατες με παράξενους θορύβους γιόμιζαν τ' αυτιά του. Το σύνθημα κινδύνου είχε δοθεί κι ένα μονότονο, άχρωμο κουδούνισμα έφτανε τ' αυτιά του.

– Ελάτε μέσα, φώναξε προς την είσοδο.

Δυο τρεις σκιές προχώρησαν δισταχτικά, οι άλλες απόμειναν εκεί στην είσοδο να κινούνται σπασμωδικά πάνω σ' ένα φωτισμένο πλάνο.

Ξεμπούκερνε: έβγαине με ορμή από την τρύπα

κοτρόνια: μεγάλες πέτρες

Ο σκιές τον πλησίασαν.

– Τι έγινε;

– Τα δοκάρια δεν άντεξαν. Πρέπει κάτι να κάνουμε. Δεκάξι άνθρωποι βρίσκονται κει μέσα.

Οι θόρυβοι κόπασαν και τα σύννεφα της σκόνης άρχισαν ν' αραιώνουν.

Δούλευε με μανία. Άρπαζε ξύλα και τα τραβούσε. Έσκαβε το χώμα με τα χέρια του. Μαζί του κι οι δυο τρεις. Τραβούσαν τις πέτρες προς τα έξω. Ακουμπούσαν τα σαπημένα ξύλα στα τοιχώματα.

Το συνεργείο διασώσεως με τα σκοινιά, τις κάσκες, τους κασμάδες, τις λάμπες ασετιλίνης* και τους κομπρεσόρους άρχισε να μπαίνει στη γαλαρία.

Τούτη η πάλη στήθος με στήθος με τα ξύλα, το χώμα και τους βράχους άρχισε ν' αποτυπώνεται σ' όλα τα μέλη του κορμιού του.

Το συνεργείο δε βιάζονταν. Ξετύλιγε σύρματα. Οι άνθρωποί του δε μιλούσαν.

Ξαφνικά φάνηκε ο πρώτος παγιδευμένος μεταλλωρύχος. Άκουσε τα ξύλα να τρίζουν και για μια στιγμή νόμισε πως καινούρια δοκάρια θ' αρχίσουν να πέφτουν. Μα τα χώματα σάλειψαν και πάνω στο σύννεφο της σκόνης καρφώθηκε η σιλουέτα ενός ανθρώπου. Έκανε ένα δυο βήματα τρεκλίζοντας κι έσταζε ολόκληρος χώμα. Έκανε ακόμα ένα βήμα και πήγε να πέσει. Πρόφτασε και τον άρπαξε κι ανασηκώνοντάς τον άρχισε να προχωρεί προς την έξοδο. Περνούσε αργά ανάμεσα στους ανθρώπους του συνεργείου.

– Πότε μαζεύτηκε τόσος κόσμος; σκέφτηκε. Όλη η πλαγιά του λόφου, μέχρι που έφτανε το μάτι του είχε γιομίσει κόσμο. Άντρες, γυναίκες, κουτσούβελα. Τους είχε όλους τυλίξει μια πέτρινη σιωπή κι ακινησία. Μόνο πού και πού ένα κλάμα πνιγμένο - σαν φτερούγισμα τρομαγμένου πουλιού - έρχονταν να σπάσει για μια στιγμή τούτη τη σιωπή. Ύστερα πνίγονταν μέσα της λες για να πάρει καινούρια δύναμη, και την έσπαζε ξανά και ξανά.

Απόθεσε το λιποθυμισμένο κορμί και κάθισε παράμερα.

– Τώρα είναι δουλειά του συνεργείου, σκέφτηκε.

ασετιλίνη: φωτιστικό αέριο που προέρχεται από την ένωση ανθρακασβεστίου με νερό

Μέχρις αργά το απόγευμα δώδεκα από τους δεκάξι εργάτες είχαν βρεθεί. Παγιδευμένοι μέσα σε γωνιές κατόρθωσαν να κρατηθούν ζωντανοί - ανάπνεαν με δυσκολία τον αγέρα που κυκλοφορούσε στις υπόγειες γαλιρίες. Μέσα στα μάτια τους είχε παγιδευτεί ο φόβος. Μα συνέρχονταν σαν τα μάτια τους γιόμιζαν πεύκο και κόσμο. Κι ένα πλατύ χαμόγελο τύλιγε το πρόσωπό τους σαν αντίκριζαν τους δικούς τους. Σαν άρχισε να κατεβαίνει το σκοτάδι, το συνεργείο σταμάτησε.

– Θα περιμένουμε ίσαμε αύριο, είπε ο επικεφαλής.

Ο Δανός διευθυντής της εταιρείας είχε καταφθάσει από τους πρώτους. Χωρίς να μιλά παρακολουθούσε το τι γίνονταν. Ύστερα αποχώρησε.

– Θέλω έκθεση κάθε μια ώρα.

Η τελευταία ήταν λιγόλογη: «Λόγω η έλευσις του σκότους και η ύπαρξις τεραστίων ογκολίθων το συνεργείο αναστέλλει τις επιχειρήσεις του μέχρι αύριο. Ελλείπουν τέσσερις εργάτες».

Το πλήθος άρχισε ν' αραιώνει. Λίγοι λίγοι έφευγαν - έπαιρναν τα διάφορα μονοπάτια για τα χωριά τους. Μα ήταν πολλοί που βολεύτηκαν κάτω από τα πεύκα, τυλίγονταν ό,τι είχαν και δεν είχαν, κι έμειναν να κοιτάζουν μέσα στη νύχτα την είσοδο του μεταλλείου. Ανάμεσά τους και μια νέα γυναίκα με έξι κουτσούβελα. Τώρα που άρχισε να νυκτώνει την πρόσεξε ο Ρέιρες. Στέκονταν ανάμεσα στα παιδιά και δεν έλεγε να το κουνήσει. Τα παιδιά στέκονταν γύρω της, μερικά την κρατούσαν από τα φουστάνια, μα άχνα* δεν έβγαине από το στόμα τους.

Ο Ρέιρες χάθηκε για μισή ώρα. Σαν ξαναγύρισε, κουβαλούσε ένα πακέτο. Το άνοιξε κοντά στη νέα γυναίκα: ψωμί, χαλλούμι, ελιές, ένα δυο κομμάτια κρέας. Η νέα γυναίκα ούτε που τα κοίταξε. Αυτός τ' άφησε χάμω κι έφυγε το ίδιο αθόρυβα όπως ήρτε.

Κατά τις εννιά το κρύο άρχισε να γίνεται τσουχτερό.

Κάποιος πλησίασε τη νέα γυναίκα. - Η εταιρεία μπορεί να σας πάει στο σπίτι σας.

– Όχι, έκανε τούτη με το κεφάλι της.

Ανακάθισε στο χώμα κι έβαλε τα παιδιά της ένα γύρω. Δειλά στην αρχή, πιο θαρρεμένα ύστερα άρχισαν να τρώνε από το πακέτο που 'χε φέρει ο Ρέιρες. Τα πιο μικρά ήδη άρχισαν ν' ακουμπούν πάνω στη

άχνα: ο αέρας που βγαίνει από το στόμα με την εκπνοή

μάνα τους και να αποκοιμούνται. Μα τούτη ανακαθισμένη, ακίνητη, με τον αγέρα του δάσους να περνά πλάι της χωρίς να την αγγίζει, έμεινε να κοιτάζει κατά την είσοδο του μεταλλείου.

Κι ο Ρείρες κάθονταν πιο κάτω. Κοιτούσε μια τη νέα γυναίκα και μια το μεταλλείο.

Το συνεργείο δούλεψε και την άλλη μέρα. Μα οι βράχοι δεν έλεγαν να σπάσουν, δεν μπορούσε να γίνει άνοιγμα προς τους εργάτες. Η νέα γυναίκα δάγκωνε τα χείλη της. Τα παιδιά απόκαμαν και κοιμούνταν τώρα καθισμένα, γέρνοντας το κεφάλι το ένα πάνω στο άλλο ή πάνω στη μάνα τους. Ο Ρείρες δυο φορές τη μέρα έφερνε ένα πακέτο τρόφιμα, κομμένο ψωμί, φέτες χαλλούμι, σαλάμι, λίγες ελιές, καμιά ντομάτα, αγγούρι κι ό,τι μπορούσε να βρει στην πλατεία. Τ' απίθωνε, χωρίς να λέει τίποτα. Μια φορά τα μάτια του σταυρώθηκαν με κείνα της νέας γυναίκας. Κάτι ήθελε να του πει, μα η φωνή της δεν έβγαινε. Κάθονταν και τούτος παρακάτω, τυλιγμένος τη σιωπή και την αγωνία του.

Οι άνθρωποι του συνεργείου έβγαιναν κάθε μια δυο ώρες με τη σειρά. Κάθονταν σε μια γωνιά και κάπνιζαν δυο τρία τσιγάρα απανωτά.

– Η πέτρα είν' άτιμο πράμα.

– Δε λέει να υποχωρήσει.

– Γλιστράει ο κομπρεσόρος* απάνω της. Σπάζεις τη μια. Κι ύστερα βρίσκεται άλλη κι άλλη. Πόσες πέτρες μέσα στα σπλάχνα του βουνού!

Κατά το δειλινό οι ελπίδες να τους βρουν ζωντανούς άρχισαν να σβήνουν.

Σαν πήρε να σκοτεινιάζει, η νέα γυναίκα έσυρε μια κραυγή μακρόσυρτη, ένα κλάμα δυνατό και μονότονο που 'βγαινε από τα κάτω κράσπεδα* του στήθους της, γιατί δεν είχε τη δύναμη να ξεκινήσει πιο βαθιά. Κι έτσι ξαφνικά το κλάμα της κόπηκε απότομα, κι αυτή έγειρε κάτω ξεπνοϊσμένη, λιπόθυμη. Τα κουτσούβελα άρχισαν να τσιρίζουν όλα μαζί.

Έτρεξαν οι άνθρωποι τής εταιρείας, της έριχναν νερό και προσπαθούσαν να τη συνεφέρουν. Έτρεξε κι ο Ρείρες - χάιδευε τα πιτσιρίκια και προσπαθούσε να τα ησυχάσει. Φάνηκε και τ' αφεντικό. Τον είδαν

κομπρεσόρος: είδος μηχανήματος για σκάψιμο ή διάλυση σκληρών επιφανειών
κράσπεδα: η βάση

στο φως ενός προβολέα ν' ακουμπάει στο ραβδί του. Έδωσε οδηγίες να πάνε τη νέα γυναίκα και τα παιδιά της μ' αυτοκίνητο της εταιρείας στο χωριό της, να της αφήσουν λεφτά για τις άμεσες ανάγκες της. Και χάθηκε απότομα, σαν να 'φυγε ο προβολέας από πάνω του. Χώθηκε στο σκοτάδι. Πήγε κι ο Ρέιρες με τ' αυτοκίνητο της εταιρείας. Κρατούσε στα γόνατά του το μικρότερο παιδί. Σαν έφτασαν στο σπίτι, η γυναίκα έσυρε πάλι ένα μακρόσυρτο κλάμα, ρίχτηκε στο κρεβάτι της κι έκλαιε σιγά ένα κλάμα γιομάτο πίκρα. Σιγά σιγά τα στήθια της άδειαζαν και βυθίστηκε σε λήθαργο*. Ήταν ξαπλωμένη μπρούμυτα και το κορμί της κουνιούνταν με το ρυθμό της αναπνοής της.[...]

(Απόσπασμα)

«Ωρες 1950»

1981

ΧΡΙΣΤΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ (1929 -). Πεζογράφος, θεατρικός συγγραφέας και κριτικός θεάτρου. Γεννήθηκε στη Λεμεσό. Σπούδασε ιστορία και φιλολογία στο Λονδίνο. Εργάστηκε ως καθηγητής ιστορίας στην Αγγλική Σχολή Λευκωσίας. Έγραψε κριτική θεάτρου σε πολλά περιοδικά και εφημερίδες. Η απόδοση των χαρακτήρων στα έργα του είναι πολύ πετυχημένη. Μερικά έργα του: «Ρωγμές», «Παράλληλοι», «Ωρες 1950», «Καλόγεροι».

λήθαργος: ύπνος βαθύς, νάρκη

Σ' ένα βαπόρι που φεύγει

Να 'μouνα στη χρυσή σου τώρα πλήρη
και να κινούσα αντάμα σου, βαπόρι,
κάπου, για κάποιες χώρες, μακρινές,
που δεν έχω ποτέ μου εγώ γνωρίσει
κι έχει η ψυχή μονάχα νοσταλγήσει
κάποιες θολές του ονείρου μου στιγμές.

Ν' αφήσω πια για πάντα αυτή την πόλη,
που την πικρή ζωή σπατάλησα όλη
σε χίμαιρες και μάταιες προσμονές,
που ξεχασμένος χρόνια μοναχός μου
τις πιο μικρές δε γνώρισα του κόσμου,
μήτε γνωστές μήτ' άγνωστες χαρές!

Σε πολιτείες να φτάνω μακρυσμένες,
μες σε φωτός πελάγη βυθισμένες,
σ' όνειρο σαν να ζουν παντοτινό,
που να με τριγυρνάνε άνθρωποι ξένοι
και να θαρρώ πως είν' αγαπημένοι,
γνώριμοι, ξεχασμένοι από καιρό.

Και να μου γαληνεύουν τις αισθήσεις
κάποιες ανατολές και κάποιες δύσεις
σ' απόμακρους, χαμένους ουραμούς.
καινούρια πάντα ονείρατα να πλάθω
και δίχα να ζητώ που πάω να μάθω
πάντ' άγνωστους να νείρουμε γιαλούς.

Μα τώρ' απ' την πολύβουη παραλία
με τ' άλλα αργοκινάς και φεύγεις πλοία
κάπου, γι' άγνωστες χώρες μακρινές,
και στην ψυχή μου νιώθω τη θλιμμένη
μια νοσταλγία σαν κύμα να πληθαίνει
για κάποιες που δε γνώρισα χαρές.

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΓΙΑΝΝΙΔΗΣ (1913-). Ποιητής. Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Εργάστηκε στην αρχή ως δημοσιογράφος και αργότερα για αρκετά χρόνια στο Γραφείο Δημοσίων Πληροφοριών. Συνεργάστηκε με τα λογοτεχνικά περιοδικά «Κυπριακά Γράμματα» και «Πάφος». Έγραψε αρκετές φιλολογικές κριτικές και μελέτες. Έργα του: «Βήματα στην άμμο», «Δ. Λιπέρτης, ο ποιητής του λαού» (μελέτη).

Κώστας Γραικός

Ο Πετρήs ο Μουλλωτός

Ο Πετρήs ήταν ένα ανθρωπάκι τόσο δα. Στο χωριό κανένας δεν τον λογάριαζε. Όλη μέρα δούλευε σαν σκλάβος στα κτήματά του και το βράδυ, πάντα την ίδια ώρα, πάντα στην ίδια θέση, πήγαινε στο καφενείο της γειτονιάς, για τα συνηθισμένα του.

– Ε καφετζή, ένα γλυκύβραστο. Και πάρε τα πόδια σου.

Ύστερα ο Πετρήs ρουφούσε, που λέει ο λόγος, την εφημερίδα του καφενείου. Μέχρι και τις μικρές αγγελίες διάβαζε κι εκείνες που γράφανε «ζητείται υπηρέτρια». Λόξα, να πεις, γιατί ο Πετρήs δεν ήτανε μπορετό να κάνει την υπηρέτρια. Σε τούτο τον κόσμο μόνος του γεννήθηκε, όπως έλεγε. Κανένα συγγενή δε γνώρισε και η γυναίκα του συχωρέθηκε, πάνε πολλά χρόνια. Μόνο ο Αντρίκος, μια μπουκιά μωρό, του έμεινε και το μεγάλωσε σαν Θεό. Τώρα γιατί διάβαζε το «ζητείται», κανένας δεν ξέρει.

Διάβαζε λοιπόν την εφημερίδα του ο Πετρήs, ύστερα έβγαζε από τη μέσα τσέπη του σακακιού του - χειμώνα καλοκαίρι φορούσε σακάκι μην και πάρει κανένα συνάχι, όπως έλεγε, ακολουθώντας το γνωμικό «φύλαγε τα ρούχα σου να 'χεις τα μισά». Οι κακές γλώσσες, όμως, λένε ότι είχε τις τσέπες του γιομάτες λίρες· όλη του η περιουσία και τα έγγραφα ιδιοκτησίας ήταν εκεί από φόβο μην του τα κλέψουνε - έβγαζε, που λες, ο Πετρήs αργά αργά - και ήταν η κίνηση τούτη μια ολάκερη ιεροτελεστία - τα γυαλιά του, τα φορούσε και περίμενε το σήμα της τηλεόρασης για τα νέα. Ύστερα, βιαστικά και με ασυνήθιστα μεγάλα για το μπόι του βήματα, τραβούσε για το σπιτικό του. Στο χωριό, οι άντρες μόλις έφευγε απ' το καφενείο, αρχίζανε τα γέλια και οι γριές σταυροκοπιούντανε και μουρμουρίζανε. Οργισμένος είν' ο καημένος. Κρίμα! Άλλες πάλι στοιχηματίζανε πως του είχανε κάνει μάγια. Ο Πετρήs όχι πως δεν έτυχε να τ' ακούσει, μα δεν τον έγνοιαζε. «Ο καθένας όπως νομίζει», έλεγε πάντα του.

Πολύ παράξενος στ' αλήθεια, άνθρωπος. Μιλούσε μόνο όταν ήθελε κάτι και πάντα με δυο κουβέντες. Λες και θα πλήρωνε τα περισσά λόγια. Το κακό παράγινε, μέχρι που οι χωριανοί του τον βαφτίσανε Μουλλωτό.

Μόνο μια φορά ξάφνιασε το χωριό. Καθότανε στη συνηθισμένη του θέση, όταν κάποιος ξένος, που 'ρθε στο χωριό για κάτι αγορές, νυχτώθηκε κι έπρεπε κάπου να βολευτεί. Μόλις ζήτησε στρώμα, όλο το χωριό δικαιολογήθηκε τη φτώχεια του, κι ο μουχτάρης κι ο δάσκαλος ακόμα. Τότε ο Πετρήs τον πλησίασε και του 'πε ξερά:

– Έλα.

Τον κοίμισε, τον τάισε πρωί πρωί κι ύστερα στο χαιρετισμό απάνω μουρμούρισε. «Κάνε το καλό και ρίξε το στο γιαλό».

Σ' τούτο το χωριό μόνο ο στραβο-Κυριάκος δεν είπε ποτέ του κακό λόγο για τον Πετρή. Αντίθετα· όποτε λάχαινε πέτασσε το μεγάλο λόγο.

– Λεβεντάνθρωπος. Μα ποιος γνοιιάζεται σήμερα;

– Λοιπόν, γερο-Κυριάκο, του 'πα μια φορά εκεί που του κέρασα μια πινιά κοκκινέλι. Γιατί λεβεντάνθρωπος;

Ο γέρος ρουφά το ποτήρι, το σπρώχνει για να το ξαναγεμίσω, σφουγγίζει με την ανάποδη της χούφτας τα βρεγμένα γένια κι ένα ωχ γιομάτο γλύκα ξεφεύγει από τα χείλη του. Ύστερα κοιτάζει τ' άπειρο και αρχίζει:

– Που λες, γιε μου, ο Πετρήs είναι λεβέντης. Πάνε χρόνια τώρα, όταν σχωρεθήκανε οι δικοί του. Μια στάλα μωρό τον αφήσανε. Κι όταν τα άλλα παιδιά τρέχανε για παιχνίδια στους δρόμους και στο σχολείο, τούτος έκανε θελήματα για το καρβέλι: Μια κούπα φαΐ, ένα αποφόρι, δυο τριμμένα παπούτσια.

– Μα πώς! Ο Πετρήs ξέρει και διαβάζει. Δεν έβγαλε σχολείο;

– Πώς! Με το κερι στραβωνόταν κάθε νύχτα. Κι έμαθε να διαβάζει και να γράφει. Εφημερίδα για βιβλίο, ό,τι πέσει στα χέρια του το ρουφάει, ίσως γιατί δεν μπόρεσε να πάει σχολείο. Γι' αυτό, άλλωστε, έστειλε και τον Αντρίκο του για σπουδές. Κοτζάμου* καθηγητής θα μας έρθει σε λίγο.

κοτζάμου: πολύ μεγάλος

– Α!...

– Που λες, ο Πετρήs μαλλιοτραβήχτηκε με τη ζωή και τη νίκησε. Πο-
τές του δεν είπe σε κανένα λόγο κακό, σε κανένα δεν αρνήθηκε τίπο-
τα. Πάντα γελαστόs κι αs τον φωνάζανε «μπάσταρδο»* κι αs του σχί-
ζανε το κεφάλι κάθε μέρα τα γειτονόπουλα. Όποιος έκλεβε κάτι,
όποιος έδερνε κάποιον, ο Πετρήs το 'κανε, ο Πετρήs πλήρωνε' κι αυ-
τός σιωπούσε και μεγάλωνε.

Μόνο ο γεροδάσκαλος τον αγάπησε και του 'δινε πότε πότε - χω-
ρίς θέλημα - λίγο ψωμί και κανένα μολυβοκόντυλο για την πλάκα του.

- Έλα, γέρο, στην υγεία σου.

– Που λες, όταν έγειρε τα δώδεκα ήρτε παραπαίδι στην πόλη, κοντά
μου. Καλύτερα, μου τον έφερε ο γεροδάσκαλος. Τον λυπήθηκα και
τον πήρα. Μαχαίρι μυαλό και μ' άρπαξε τη δουλειά, σιδεράs ξώπρω-
τος*. Κι όταν άρχισε να χνουδίζει το μάγουλό του, γνώρισε την Κατί-
να. Μια ξενοχωρίτισσα καλόβολη αντρογυναίκα ως δέκα χρόνια με-
γαλύτερή του, αντρώθηκε στα μάτια του χωριού κι έγινε ο κυρ
Πέτροs ο άντραs.

Ήτανε τότεs που έγινε το μεγάλο κακό στον τόπο μας, όταν τα αε-
ροπλάνα, όπως τα γεράκια τ' ουρανού, βομβαρδίσανε τα σπίτια μας.
Ο κόσμος αλαφιασμένος, αγουροξυπνημένος, σερνότανε στους δρό-
μους να σωθεί.

Τότε είναι που ο Πετρήs, ο Μουλλωτός, πήρε λαλιά. Έτρεξε στην
πλατεία του χωριού με το τραχτέρ του και μια τεράστια άμαξα.

– Τα γυναικόπαιδα, χωριανοί! Ρίχτε τα στην άμαξα και τρεχάτε. Τα
γυναικόπαιδα, χωριανοί!

Πήδηξε στη γηs μ' ένα λιανοντούφεκο στο χέρι και μουρμουρίζοντας
έτρεξε για το έβγα του χωριού.

– Από κει θα 'ρθούνε. Τούτα τα χώματα μας ταΐσανε, χωριανοί. Τούτη
η γηs χώνεψε τη μακαρίτισσα. Τούτα τα σπίτια καρτερούν τον Αντρί-
κο μου.

– Από κει θα 'ρθούνε, χωριανοί, ξανάπε όπως έτρεχε στο βάθος.

μπάσταρδος: νόθος

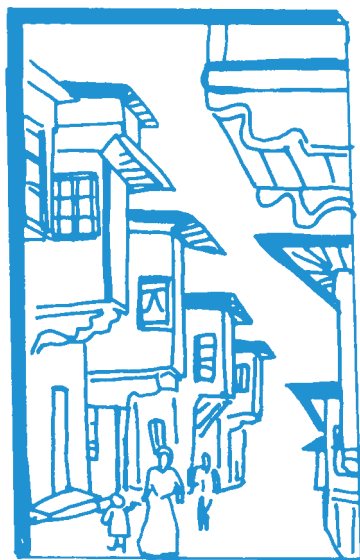
ξώπρωτος: ο καλύτερος, ο πρώτος

Σε κείνο το χαλασμό ποιος να δώσει βάση στο Μουλλωτό! Ύστερα από βδομάδες, όταν το πράμα σύχασε, ο κόσμος ξαναγύρισε στο χωριό με το τραχτέρ του Μουλλωτού.

Στο έμπα του χωριού, εκεί που πλαταίνει ο κάμπος, ίσια με τα μακρινά βουνά, βρήκανε το σκελετό του Πετρή με σπασμένο το πόδι από το μηρό, γερμένο πάνω στο ντουφέκι να σημαδεύει τον κάμπο και με το στόμα ορθάνοιχτο λες και ακόμα φωνάζει.

– Από κει θα 'ρθούνε. Τα γυναικόπαιδα, χωριανοί!

ΚΩΣΤΑΣ ΓΡΑΙΚΟΣ (1937-). Φιλολογικό ψευδώνυμο του Κώστα Καρατσιόλη. Ποιητής, πεζογράφος, ιστορικός και κριτικός. Γεννήθηκε στον Αρακαπά Λεμεσού. Σπούδασε φιλοσοφία και δημοσιογραφία στην Τσεχοσλοβακία. Εργάστηκε ως δημοσιογράφος σε διάφορες εφημερίδες. Σήμερα εργάζεται στο ΡΙΚ. Μερικά έργα του: «*Στα ίδια χρώματα*», «*Ρε Αλέξης*».

Το χαλασμένο σπίτι

Ο αγέρας ξεφεύγει απ' τα χαλάσματα,
άγρια πουλιά τριγύρω αργοπετούνε,
μαύρες κολόνες, οι τοίχοι του, ασάλευτοι
στο σύθαμπο του δειλινού που να χαθούνε.

Είναι το ρημωμένο σπίτι που το γκρέμισε
μια δύναμη - ποιος αντιστέκεται στα χρόνια
που φεύγουν - είναι το σπίτι που το χτύπησαν
μπόρες, χαλάζια, και το πλάκωσαν τα χιόνια.

Το σπίτι π' αποκάτω του προφύλαξε,
από της φύσης τις άγριες φοβέρες
τόσους και τόσους, και μέσα του κυλήσανε
χαρούμενες, λυπητερές ημέρες.

Το χαλασμένο σπίτι, απ' όπου χίμηξαν
άλλες φορές βουβοί, τρελοί οι ήχοι
μοιρολογιών ή γέλιων, και που μείνανε
να το θυμίζουν μοναχά δυο μαύροι τοίχοι.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ (1892 - 1964). Θεατρικός συγγραφέας, χρονογράφος, ποιητής, δημοσιογράφος, κριτικός, μεταφραστής. Γνωστός κυρίως με το λογοτεχνικό ψευδώνυμο «*Ντόριαν*». Γεννήθηκε στη Λεμεσό. Άρχισε να σπουδάζει νομικά, αλλά διέκοψε. Εργάστηκε ως δημοσιογράφος και διακρίθηκε ιδιαίτερα στο χρονογράφημα. Το 1950 βραβεύτηκε με το πρώτο βραβείο του συλλόγου «Παρνασσός» για το θεατρικό του «*Ο Απόγονος*». Εξέδωσε τις ποιητικές συλλογές «*Βήματα στη χλόη*» και «*Εμείς κι οι άλλοι*».

Κερύνεια

Δαντέλες τ' αφροστέφανο του πέλαου πανηγύρι
κεντά στα βράχια κι όλο ανθούς μαδά στην αμμουδιά
κι η τρυφερή σου ανάμνηση γλιστράει απ' την καρδιά
ξενιτεμένη μέλισσα που αναζητάει τη γύρη.

«Τοπάζια και Βηρύλλια»

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΔΡΟΥΣΙΩΤΗΣ (1903-1986). Ποιητής. Γεννήθηκε στη Λεμεσό. Σπούδασε νομικά, οικονομικά και πολιτικές επιστήμες. Εξάσκησε το επάγγελμα του δικηγόρου και αργότερα υπηρέτησε ως καθηγητής. Η ποίησή του διακρίνεται ιδιαίτερα για τη λυρική του, το ρομαντισμό και τη μουσικότητά της. Εξέδωσε μόνο μια ποιητική συλλογή: «Εκλογή», που αποτελείται από έξι ενότητες.

Κερύνεια

Η νοσταλγία σου, μικρούλα μου Κερύνεια,
δεν είν' για μένα κρίνος πόχει ανθίσει
μήτ' Άνοιξη πόχει στολίζει
την που μαράζωσεν αυλή μου·
η νοσταλγία σου ψιλή βροχή, πόχει ποτίσει
πίκρα και γλύκα τόση τη ζωή μου.

Η σκέψη σου δεν είναι πυρκαγιά
πόκαψε τ' όσα μάζεψα σπαρτά μου,
είν' κάτι που θυμίζει απανεμιά,
παιχνίδισμα γιαλού, μπρος στη ματιά μου,
που σελαγίζει μέσα του το φως
και δεν ξέρεις αν είν' αληθινός
αυτός ο κόσμος πόχω στην καρδιά μου.
Η σκέψη σου ξημέρωμα του νου,
της θάλασσας ανθός και τ' ουρανού.

Ναι, θά 'ρτω πάντοτε μ' αυτήν
που 'ταν για μένα στήριγμά μου
στ' Αί-Γιωργιού το παρεκκλήσι
ξανά σαν πριν να προσκυνήσει.

«Καμένη χώρα»

ΑΝΤΩΝΑΚΗΣ ΕΥΓΕΝΙΟΥ (1920 -). Ποιητής, πεζογράφος, θεατρικός συγγραφέας, χρονογράφος και ευθυμογράφος. Γεννήθηκε στην Πάφο. Σπούδασε νομικά στην Αθήνα. Εργάζεται ως δικηγόρος. Το διήγημά του «*Ευστράτιος Βάρκας*» πήρε εύφημη μνεία σε πανελλήνιο διαγωνισμό διηγήματος. Ανεβίστηκαν θεατρικά του έργα και ποιήματά του βραβεύτηκαν σε διάφορους διαγωνισμούς. Ποιητικές του συλλογές: «*Αιολικοί σκοποί*», «*Μνημόσυνο*», «*Καμένη χώρα*».

Νόστιμον ήμαρ*

Στη μακαριστή μνήμη του Πατέρα

Πόσο γλυκό να σκέφτεσαι τη βλογημένη μέρα
που στο σπιτάκι σου θα 'ρθεις από τα κρύα τα ξένα
τι λόγια θενά πρωτοπείς θερμά και προκομμένα
στη μάνα τη φτανόκαρδη*, στον αυστηρό πατέρα!

Κι αχ, το φιλόστοργο φιλί των γέρων μου γονιών
που μ' απαλάμη τρέμουσα την κόμη θα χαϊδέψουν...
Σάμπως τραγούδι μακρινών, απόκοσμων πουλιών
θ' ακούσουν το χαιρέτημα και δε θα το πιστέψουν.

Κι ο κύρης τώρα θα κοιτά την κάθε κίνησή μου,
μες στη φωνή μου η νιότη του θα ρέει γαργαριστή,
θ' ανάψει ένα τσιγάρο ευτύς τρελός απ' τη χαρά του
Και μες στα νέφη του καπνού, ως παιδί, θα λικνιστεί.

Θα θέλει να του διηγηθώ μια ξένην ιστορία
κι αφού τελειώσω θα χυθεί μι' άλλη να πει κι αυτός,
που την πιστεύει αληθινά παράξενη κι αστεία
και θα ξεσκάσει, ω τι χαρά, βραχνός, ξεκαρδιστός.

Μαστορικό κι υπέροχο της μάνας το φαγί.
Μι' αυγόσουπα κι αρνί ψητό στη σούγλα περασμένο,
φρέσκο απ' τη μάντρα μας τυρί, το πιο φίνο κρασί,
που σε πιθάρι, από καιρό, το φύλαγε κλεισμένο. [...]

νόστιμον ήμαρ: μέρα του γυρισμού
φτανόκαρδη: αυτή που λιπάται εύκολα

Κι απά' στο γλέντι η μάνα μου θα με καληνωρίσει*,
με μια φωνή σπιθότρεμη θα γλυκοτραγουδήσει:
«Καλώς το, καλωσόρισεν το πρόσωπον π' αγάπουν
ἔξι αποπεθύμουν να το δώ στες στράτες που περπάτουν». [...]

Και το πρωί, πώς θα την πω την πάσα τη χαρά μου;
Θενά 'ρθει η μάνα αθέρυβα στα νύχια των ποδιών
κοιμάμενο να με χαρεί φιλώντας τα μαλλιά μου
κι εγώ με μάτια ακρόνοιχτα θενά χαμογελώ!

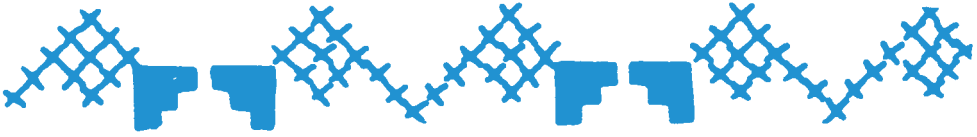
(Αποσπάσματα)

(Κυπριακά Γράμματα, Τόμος Γ')

ΑΝΤΩΝΗΣ ΙΝΤΙΑΝΟΣ (1900 - 1968). Ποιητής, πεζογράφος, κριτικός βιβλίου και μεταφραστής. Γεννήθηκε στη Λεμεσό. Σπούδασε νομικά και αγγλική φιλολογία. Υπήρξε από τους πρώτους που μελέτησε συστηματικά τους Κύπριους λογοτέχνες. Ίδρυσε μαζί με άλλους το περιοδικό «Κυπριακά Γράμματα» στα 1934. Δημοσίευσε έργα του σε διάφορες εφημερίδες και περιοδικά. Μερικά έργα του: «Εκλογή από τα ποιήματα του Βασίλη Μιχαηλίδη», «Άγνωστες σελίδες από τη ζωή και το έργο του Ανδρέα Κάλβου».

καληνωρίζω (καληνώρισμα): χαιρετώ κάποιον με την προσφώνηση «καλή σου ώρα»

Πάνος Ιωαννίδης

Ονήσιλος

Το κείμενο είναι απόσπασμα από το διήγημα «Ονήσιλος». Το διήγημα αυτό, μαζί με άλλα τέσσερα, περιλαμβάνεται στον τόμο «Κρόνακα». Στον τόμο αυτό, όπως αναφέρει και ο συγγραφέας, έκλεισε όλες τις εμπειρίες του που άντλησε από την ιστορία μας. Θέμα του διηγήματος «Ονήσιλος» είναι η γνωστή επανάσταση των Κυπρίων με σκοπό την αποτίναξη του περσικού ζυγού. Ειδικότερα το απόσπασμα αναφέρεται στο χρησμό που πήραν οι Αμαθούσιοι: «να θάψουν με τιμές το κεφάλι του Ονήσιλου».

[...] Έξι μήνες πιο ύστερα οι Αμαθούσιοι πρόσεξαν πως στο κεφάλι του Σαλαμίνιου, το φαγωμένο απ' τα σκουλήκια και τα κοράκια, έφτιαξε την κερήθρα του ένα μελίτσι.

Στην αρχή είδαν το γεγονός σαν μια φιλοπαίγμονα* εκδίκηση των Θεών κι οι ευφυσολογίες* έδιναν κι έπαιρναν: «Να που χρησίμεψε και σε κάτι το κλούβιο* του!» - «Ε, τι λέτε, να στείλουμε στο Γόργο το μέλι για το πρωινό του;» - «Εγώ σας λέω πως οι μέλισσες, είναι οι Ευμενίδες* του... Σας πάω στοίχημα, αν γευτεί κανείς εκείνο το μέλι, θα φαρμακευτεί» - Είδες όμως ατυχία; Αν είχε απ' την αρχή μέλι, θ' αδικοσκοτωνόταν τόσος κόσμος;».

Και το πράγμα θα ξεχνιόταν, αν δεν τύχαινε να επισκεφθεί την πόλη ένας Πέρσης Αρχιερέας· μόλις είδε το παράδοξο μελίσσι, μια βαθιά χαραγματιά χώρισε το μέτωπο απ' τη φαλάκρα του. Οι Αμαθούσιοι Αρχιερείς που τον συνόδευαν ρώτησαν τι τρέχει· τους αποκρίθηκε ήρεμα, επιβάλλοντας σιγή στα συναισθήματά του, πως οι νεκροί πρέπει ν' αναπαύονται είτε στη γη είτε στη θάλασσα ή να καίγονται· οι νεκροί που αιωρούνται στοιχειώνουν· κάθε μέλισσα από κείνη την κυψέλη θα φέρει αργά ή γρήγορα κι από ένα θάνατο.

φιλοπαίγμονα εκδίκηση: η εκδίκηση που έγινε για αστείο

ευφυσολογία: έξυπνος λόγος

κλούβιος: ανόητος, βλάκας, κουτός

Ευμενίδες: ευφημιστική ονομασία των Ερινύων

Οι Αρχιερείς της Πωγωνοφόρου* μόνο από σεβασμό για το σχήμα του δε γέλασαν μπροστά του· σχολίασαν τη δεισιδαιμονία* του και σάρκασαν μόλις έφυγε· άρχισαν μάλιστα ν' αλατίζουν και να διηγούνται σαν χαριτωμένο ανέκδοτο την ιστορία των μελισσών που ισοδυναμούσαν μ' ένα θάνατο η καθεμιά, μ' έναν κούφιο γάμο κάθε κηφήνας και μια θεομηνία* η βασίλισσα...

Έτσι, η ρήση* του Πέρση άρχισε να διαδίδεται σιγά σιγά ανάμεσα σε κάθε στρώμα ανθρώπων, να διογκώνεται και να βαραίνει με χίλιες δυο αυτοσχέδιες προσθήκες, ώσπου κατακάθισε σαν μια πρόγνωση θανατικού και χολέρας ανάμεσα στις λαϊκές μάζες της Αμαθούντας, σαν ένας οiwνός δεινών* που απειλούσαν την πόλη, ένα αίσθημα ενοχής που έπρεπε να βρει την κάθαρσή του πριν τη μολύνει ανεπανόρθωτα.

Ύστερα άρχισε η ίδια διαδικασία, με αντίθετη όμως φορά. Φορτισμένη με το δίχως λογική φόβο και τη δεισιδαιμονία του απλοϊκού λαού, άρχισε να διακλαδίζεται ξανά προς τα πάνω, να εμπλουτίζεται απ' τους λαϊκούς ποιητές, τους φλυακογράφους* και τους τραγωδούς αργότερα, να βγάζει καταβολάδες και ν' απλώνεται παίρνοντας διαστάσεις πραγματικού πανικού ανάμεσα σ' όλες τις τάξεις και τα στρώματα του πληθυσμού, μ' εξαίρεση την Αυλή και το Ιερατείο. Ωστόσο η λαϊκή κατακραυγή κι η βουή ήταν τέτοια, που ο Βασιλιάς, μ' όλο που ο ίδιος θεωρούσε το ζήτημα γελοίο κι ανάξιο λόγου, υποχρεώθηκε στο τέλος, για να καθησυχάσει την κοινή γνώμη, να στείλει θεόπροπο* στον Απόλλωνα.

Δυο μήνες πιο ύστερα, ο ιερέας γύρισε μ' ένα χρησμό που δεν ήταν καθόλου μπλεγμένος και διφορούμενος, όπως ελπίζανε ο Βασιλιάς και το Ιερατείο, μα καθαρά και χωρίς περιστροφές απαιτούσε να ταφεί με τιμές ήρωα το κεφάλι και να προσφερθούν θυσίες ευαγισμού*.

Σε μυστική σύσκεψη στο Ανάκτορο αποφασίστηκε πως οι Αρχές της Αμαθούντας έπρεπε μεν να υπακούσουν στον Απόλλωνα, χωρίς όμως να δοθεί δημοσιότητα στο γεγονός.

πωγωνοφόρος: γενειοφόρος, αυτός που έχει γένια

δεισιδαιμονία: ο φόβος στις υπερφυσικές δυνάμεις που επιδρούν για το κακό του ανθρώπου

θεομηνία: μεγάλη καταστροφή από κακές καιρικές συνθήκες

ρήση: λόγος, ομιλία

οiwνός δεινών: σημάδι συμφοράς

φλυακογράφος: αυτός που γράφει φλύακες (αστεία ποιήματα)

θεόπροπος: ο απεσταλμένος, για να ρωτήσει τα μαντεία

ευαγισμός: καθαρισμός

«Οι αυθαιρεσίες* των Θεών είναι συχνά μεγαλύτερες από τις ανθρώπινες» είπε συμπερασματικά ο Βασιλιάς. «Κι οι αδικίες τους έχουνε θεϊκές διαστάσεις. Μα δεν μπορούμε παρά να τις υποστούμε!»

Έτσι, μια αυγή, τρεις άντρες της ανακτορικής φρουράς στερέωσαν τη σκάλα στη μετόπη* του Ναού. Μα στάθηκε αδύνατο να σιμώσουν το κεφάλι κι ας μην ήταν προληπτικοί· οι μέλισσες τους επιτέθηκαν κοπαδιαστά και τους ανάγκασαν να το βάλουν στα πόδια. Το ίδιο έγινε την επόμενη και τη μεθεπόμενη αυγή, ώσπου ο Βασιλιάς, που στην αρχή βρήκε το πράγμα διασκεδαστικό, άρχισε να δυσανασχετεί και τους απείλησε πως αν δεν κατεβάσουν το κεφάλι του προδότη θ' ανεβάσει εκείνος πλάι του τα δικά τους.

Μετά απ' αυτό οι τρεις φρουροί αποφάσισαν πως έπρεπε να ζητήσουν τη βοήθεια κάποιου ειδικού· πράγματι, ανάμεσα στους συναδέλφους τους βρήκαν κάποιο γέρο τοξότη, που χρόνια τώρα αφιέρωνε τον ελεύθερο χρόνο του στη μελισσοκομία. Του εξήγησαν τι ζητούσαν και δέχτηκε, με τον όρο να του δοθεί το πουλί. Συμφώνησαν βέβαια και το άλλο πρωί ο γερο-Μελίτης, αφού μέθυσε και κοίμισε με καπνό μοσκοξυλιάς το μελίσι κι αιχμαλώτισε το πουλί, κατέβασε το κεφάλι.

Μοίρασαν το μέλι, έκοψαν στα τέσσερα την κερήθρα, τη μασούλησαν μ' έκδηλη ευχαρίστηση κι αφού έπλυναν με νερό και ξίδι το κρανίο το πήγαν στο παλάτι.

Το καλάμι, ακολουθώντας τις οδηγίες που είχαν, το άφησαν εκεί, για να υποθέσει ο λαός πως μάζεψε το κεφάλι κανένας αετός ή πως το γκρέμισαν οι μελισσοφάγοι, που άρχισαν να ξανάρχονται, και το μάζεψαν τα σκυλιά.

«Κρόνακα»

Τόμος Α'

ΠΑΝΟΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ (1935 -). Πεζογράφος, θεατρικός συγγραφέας και ποιητής. Γεννήθηκε στην Αμμόχωστο. Εργάζεται στο ΡΙΚ. Έργα του μεταφράστηκαν σε διάφορες ευρωπαϊκές γλώσσες. Τιμήθηκε τρεις φορές με κρατικό βραβείο πεζογραφίας. Το 1976 βραβεύτηκε στο Ε' Διεθνές Φεστιβάλ Ευρωπαϊκού Θεατρικού Έργου της Σόφιας για το θεατρικό του «Γκρέκορυ». Έργα του: «Κύπρια έπη», «'Απογραφή», «Αθέατη όψη».

αυθαιρεσία: πράξη που παραβιάζει τα δικαιώματα των άλλων

μετόπη: η καθεμιά από τις πλάκες στο πάνω μέρος αρχαίου ναού

Εικοσιένα

Εικοσιένα άγιο, του Μάρτη άγια μέρα!
Και πάλιν καλώς ήλθετε τα δοξασμένα χρόνια
που στήθηκ' η σημαία μας στη Λαύρα μας κει πέρα·
ήρωες πόσοι και με ποια θανάτου καταφρόνια
με το σπαθί της Λευθεριάς τον τύραννο χτυπούσαν!

Ένας αιώνας πέρασε... ποια δόξα, ποιο καμάρι!
Ο κόσμος όλος θαύμασε τες νίκες του Μιάουλη
η ποίηση δεν έψαλε τη δόξα του Κανάρη;
Ποιο έθνος δεν εθαύμασε τ' αθάνατο το Σούλι;
Δε ζήλευσε τ' ονομαστό, το θείο Μεσολόγγι;

Ήτανε άνοιξη, πουλιά στα δάση κελαδούσαν,
στους κάμπους έβγαιναν πολλά ολόχρωμα λουλούδια,
τα καριοφίλια στα βουνά, στες λαγκαδιές βροντούσαν,
τα παλικάρια έψαλλαν πολεμικά τραγούδια
κι ο Γερμανός εσήκωνε στη Λαύρα τη σημαία.

Του Διάκου τα μαρτύρια για την ελευθερία,
του εθνομάρτη Ρήγα μας, του νέου μας Τυρταίου,
στο έθνος έφεραν ζωή της Λευθεριάς αγία
και βρόντησεν η γη παντού, το κύμα του Αιγαίου
και πολεμάρχοι φύτρωσαν κι αρματολοί γενναίοι [...]

Του μάρτυρα Κυπριανού και των Αρχιερέων
κι ηρώων που μαρτύρησαν στην Κύπρο μας των άλλων
ο κόσμος δεν ετίμησε τη δόξα των γενναίων;
Πόσα κακά δεν έπαθε το έθνος το μεγάλο;
Ποιος έχει δόξα σαν κι αυτό, της λευθεριάς η μάνα; [...]

Εικοσιένα άγιο, του Μάρτη άγια μέρα!
Και πάλι καλώς ήλθετε τα δοξασμένα χρόνια
που στήθηκ' η Σημαία μας στη Λαύρα μας κει πέρα·
ήρωες πόσοι και με ποια θανάτου καταφρόνια
με το σπαθί της Λευθερίας τον τύραννο κτυπούσαν!

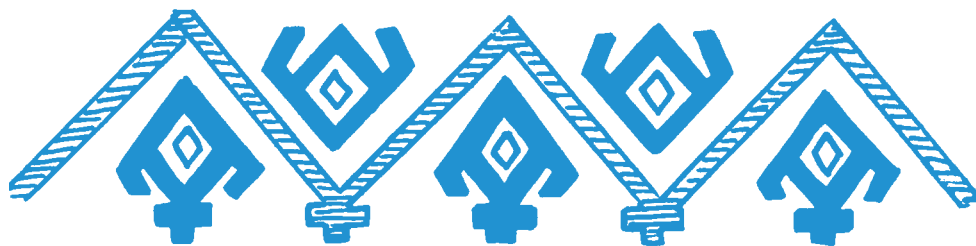
Ας έχει δόξα ο Θεός... Ελλάς κι Ελευθερία
το θάνατον αντίκρισαν με τόση καταφρόνια!
Φρικτή και τότ' ενίκησαν και τώρα τυραννία!
Και πάλι καλώς ήλθετε τα δοξασμένα χρόνια,
Εικοσιένα άγιο, του Μάρτη άγια μέρα!

(Αποσπάσματα)

«Πεζά τε και έμμετρα»
Λευκωσία, 1924

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ (1842- 1928). Ποιητής, μεταφραστής, θεατρικός συγγραφέας και συγγραφέας διαφόρων μελετών. Γεννήθηκε στη Λευκωσία και σπούδασε ιατρική στην Αθήνα. Εργάστηκε ως κυβερνητικός γιατρός στη Λεμεσό. Διετέλεσε ακόμη δήμαρχος Λεμεσού. Μετάφρασε έργα των: Ουγκώ, Γκωτιέ, Σίλλερ, Σαίξπηρ κ.ά. Μερικά από τα έργα του: «Κύπρος δούλη», «Ιουστινιανός και Θεοδώρα», «Ατλαντίς», «Πεζά τε και έμμετρα».

Χρήστος Κάριμος

[Οι γιορτές των Χριστουγέννων]

Το μυθιστόρημα του Χρήστου Κάρμιου «Μπαρμπα - Χρήστος» αποτελείται από διάφορες ιστορίες της ζωής που δένονται όμως όλες μαζί κι αποτελούν ένα σύνολο. Μέσα από τις ιστορίες του γνωρίζουμε τους ανθρώπους με τα προτερήματα και τα ελαττώματά τους. Βλέπουμε τους ανθρώπους που μοιρολογούν για τους συνανθρώπους τους που υποφέρουν. Το μυθιστόρημα τελειώνει με το μοιρολόι για την καταστροφή της Κύπρου από την τούρκικη εισβολή. Στο απόσπασμα που ακολουθεί πλησιάζουν Χριστούγεννα και ο συγγραφέας θυμάται τις παλιές συνήθειες αυτών των γιορτών, όταν ήταν ακόμα παιδί.

[...] Κοντεύανε οι γιορτές των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς. Η πόλη πήρε τη γιορτάσιμή της όψη. Η Δημαρχία γέμισε τους δρόμους με χρωματιστά γιορτάσιμα λαμπιόνια και φωτεινές επιγραφές. ΚΑΛΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ, ΚΑΛΗ ΧΡΟΝΙΑ. Οι βιτρίνες των μαγαζιών λάμπανε. Κι όπου γύριζες, παιδικά παιχνίδια. Τα μικρούλια έχουν την τιμητική τους αυτές τις μέρες. Κάτω στην παραλιακή πλατεία στήθηκε μια μεγάλη φάτνη κι ένα πελώριο χριστουγεννιάτικο δέντρο γεμάτο χρυσαφίες κι ασημιές γκιρλάντες, αγγελούδια, γυάλινες μπάλες κι απάνω απάνω ένα μεγάλο αστραφτερό αστέρι: ΤΟ ΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΒΗΘΛΕΕΜ. Ανάμεσα στα κλαδιά του μικρά λαμπιονάκια, όλα τα χρώματα. Έτσι όπως αναβοσβήνανε τότε από τη μια μεριά του δέντρου, τότε από την άλλη, κάνανε τα μεγάλα κομμάτια του βαμβακιού, που παρασταίνανε το χιόνι, να φαντάζουν πιο πολύ. Και να θυμίζουν κιόλας την παγωνιά του δρόμου, που έκανε τα σαγόνια να χτυπάνε όλη την ώρα. Οι εμπορικοί δρόμοι στις δόξες τους. Όλοι, από τον πιο πλούσιο ως τον πιο φτωχό, κάτι θ' αγοράζανε αυτές τις μέρες. Ήταν χαρά Θεού να βλέπεις τα πιτσιρίκια κουκουλωμένα ως πάνω, να 'ναι γαντζωμένα από το χέρι της μάνας και να πηγαίνουν στα μαγαζιά των παιχνιδιών, να τους αγοράζανε ένα μικρό παιχνιδάκι και ν' αφήνανε την παραγγελία τους για το πρωτοχρονιάτικο δώρο στον

Αϊ - Βασίλη, που τριγύριζε μέσα στο μαγαζί προσφέροντάς τους τότε ένα μμπομπανάκι, τότε μια σοκολατίτσα.

Αυτές τις άγιες μέρες σφιγγόταν πάντα η καρδιά μου. Οι θύμησες των παιδικών μου χρόνων, όση ανοστιά κι αν είχαν, μου ξαναφέρνανε στο νου παλιές συνήθειες του χωριού, που δεν τις ξανάζησα από πολλά χρόνια τώρα. Όλη τη βδομάδα πριν από τα Χριστούγεννα όλες οι νοικοκυράδες του χωριού θα καθαρίζανε το σπίτι από γωνιάς, θα κάνανε τις μπουγάδες τους, θα φτιάχνανε τις γεννόπιτες, τις βασιλόπιτες και τα κουλουράκια τους. Και το βράδυ, γύρω από τη φουφού με τ' αναμμένα κάρβουνα θα χαιρόντουσαν όλοι τη ζεστασιά και την ξεκούραση. Ως την άλλη μέρα πάλι που θα ξανάρχιζε η δουλειά.

Τότε δεν είχαμε Αϊ-Βασίληδες να περπατάνε μέσα στα μαγαζιά και τους δρόμους όπως σήμερα. Κείνους τους παλιούς καιρούς, που ο κόσμος σεβόταν το Θεό και τους Αγίους, το κάθε σπίτι είχε και το εικονοστάσι του. Εικονίσματα μικρά και πιο μεγάλα κι ένα καντήλι μπροστά να καίει μέρα νύχτα. Θυμάμαι τις λαχτάρες που περνούσα την παραμονή κάθε Πρωτοχρονιάς με τον Αϊ-Βασίλη. Η μάνα μου η συγχωρεμένη, όπως όλες οι νοικοκυράδες, έκανε πάντα ένα πιάτο κόλλυβα. Τα στόλιζε με ρόδια, με αμύγδαλα, με σταφίδες κι απάνω απάνω σχημάτιζε ένα σταυρό. Και κατά το βραδάκι τοποθετούσε το πιάτο μπροστά στο εικονοστάσι απάνω σε μια καρέκλα. Δίπλα από το πιάτο, ένα ποτήρι και μια μπουκάλα κρασί. Νά 'ρθει τη νύχτα που θα κοιμόμαστε ο Αϊ-Βασίλης με τη σακούλα του γεμάτη δώρα, να κάτσει να ξαποστάσει, να φάει λίγα κόλλυβα, να πει και το κρασάκι του, ν' αφήσει τα δώρα και να φύγει βιαστικά να πάει σ' άλλα σπίτια που τον περιμένανε τα παιδάκια ν' αφήσει τα δικά τους δώρα.

- Μα μόνο στα φρόνιμα παιδάκια θα φέρει τα δώρα του ο Αϊ-Βασίλης, μου 'λεγε πάντα η μάνα μου. Γι' αυτό κοίταξε κι εσύ να 'σαι φρόνιμο αυτές τις μέρες. Αλλιώς δε θά 'ρτει στο δικό μας σπίτι. Κι ύστερα; Όλα τα παιδάκια θα 'χουνε το δώρο τους κι εσύ δε θα 'χεις.

Ύστερα μαζευόμαστε όλοι στον ηλιακό, γύρω από τη φουφού κι αρχίζαμε να βάζουμε στ' αναμμένα κάρβουνα ξερά φύλλα ελιάς και να ρωτάμε τον Αϊ-Βασίλη αν μας αγαπούσε το τάδε ή το τάδε πρόσωπο. «Αϊ-Βασίλη βασιλιά, που 'χεις κλώνους και κλωνιά, δείξε μου και φανέρωσε αν μ' αγαπάει ο... τάδε». Αν το φύλλο πεταγόταν απάνω μ' ένα ξερό κρακ, μας αγαπούσε ο τάδε. Αν δεν πεταγόταν, δε μας αγαπούσε.

Εγώ κάθε λίγη ώρα έφευγα σιγά σιγά, χωρίς να με πάρουν χαμπάρι, και πήγαινα στις άκρες των ποδιών μου να κοιτάξω στο δωμάτιο

με το εικονοστάσι, να τσακώσω τον Αϊ-Βασίλη που θα 'ρχόταν να πει το κρασάκι του και ν' αφήσει τα δώρα. Τόση ήταν η λαχτάρα μου να τον δω, που μια φορά τον... είδα! Έτσι με τ' άσπρα του τα γένια, με τη σκούφια του, με το σακί του στον ώμο. Καθαρά... Ξεκάθαρα... Γύρισα ξαναμμένος από τη συγκίνηση εκεί που όλοι ήταν μαζωμένοι γύρω από τη φουφού κι έμπηξα τις φωνές:

– Τον είδα, τον είδα τον Αϊ–Βασίλη!

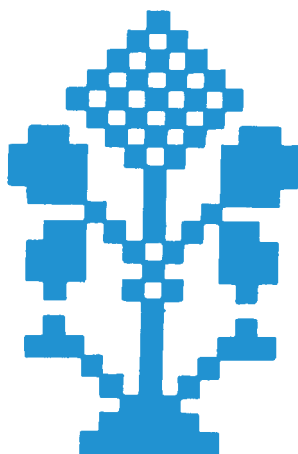
Τα ξαδερφάκια μου ορμήσανε μέσα στο δωμάτιο με το εικονοστάσι. Μα πού Αϊ-Βασίλης!

Τα ξαδερφάκια μου με βάλανε στη μέση και με τρελάνανε στις ερωτήσεις: πώς ήτανε; τι έκανε; ήταν έτσι γέρος, όπως μας τον δείχνουνε στις εικόνες; Είχε και γένια; Μα άσπρα, άσπρα; έφαγε κόλλυβα; ήπια κρασί; [...]

(Απόσπασμα)

«Μπαρμπα - Χρήστος»

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΑΡΜΙΟΣ (1913 -). Λογοτέχνης και δημοσιογράφος. Γεννήθηκε στη Μόρφου. Ασχολείται με τη δημοσιογραφία, την πεζογραφία και την ποίηση. Ποιητικές του συλλογές: «*Το λέειν της καρκιάς μου*», «*Κύπρο μου, ευλόγησέ με*». Διηγήματα: «*Τύποι και Μορφές*», «*Ο φίλος μου, η Αγγέλα κι εγώ*» και το μυθιστόρημα «*Ο μπαρμπα - Χρήστος*», με το οποίο βραβεύτηκε από την Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών το 1987 και με κρατικό έπαινο το 1985.

Τα καλά των δεντρών

Θέλεις να δεις γην όμορφην που 'ναι παδκιάν και λίραν;
Έβκα στους κάμπους, στα βουνά και στάθου παρατήρα.
Κι όπου κι αν δεις κι έχει δεντρά, να πας να τους κοντέψεις
κει, εν η γη η όμορφη να δεις και να πιστέψεις.

Κι αν πεθυμήσεις σπαστρικόν αέραν μυρωδάτον,
μεν βκεις να πας εις τον γιαλόν, κάλλιον να πας και κάτω
πον καιν' το δάσος που θωρείς το νωστοφυτεμένον,
να βρεις αέραν σπαστρικόν και μουσκομυρισμένον.

Κι αν έρτει μέρα κι έβρει σε άρρωστον, για καλόν σου,
μεν πέψεις να φέρουσιν γιατρόν πουπανωθκιόν σου.
Κι εν μπορετόν στα χέρκα του να γείρεις να πεθάνεις,
κάλλιον να πας μιαν εβτομάν μες στα δεντρά να γιάνεις.

Πόσα καλά μας φέρνουσιν και πόσα μας χαρίζουν;
Την πρασινάαν, την δροχίαν, την μυρωδικιάν π' ανθίζουν,
τα ξύλα τους εν πον φελούν οξά 'ν τα πωρικά τους;
Πκοιον εν το παρακατινόν; Οι μούττες, τα κλωνιά τους,
που κόβκουμεν και κάμνουμεν στον νικητήν στεφάνιν;
'Ξα 'ν που μας φέρνουν την βροχήν όποθεν κι αν 'νεφάνει;

Καληώρα του πόχει δεντρά στον τόπο φυτεμένα,
ένι γονιός πόχει παιδικιά και βγκαίνουν προκομμένα,
και βρίσκει τα παρηορκάν, ζει κι 'εν ηζιπελλεύκει*,
έτο' εν και κείνος που 'βαλε δεντρά και που φυτεύκει.

«Ποιητικά Άπαντα»

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΚΑΡΝΕΡΑΣ (1900 - 1986). Γεννήθηκε στην Ξυλοτύμπου. Δεν πήγε σε κανένα δημοτικό σχολείο. Βοσκός το επάγγελμα. Είναι από τους καλύτερους λαϊκούς ποιητές της Κύπρου. Η υπηρεσία του στον αγγλικό στρατό το 1917 - 18 του άφησε πικρές εμπειρίες. Ποιητικές του συλλογές: «Που την αρκήν ως την υστερκάν», «Τα τραούδκια του βοσκού», «Νερά του Μάρτη», «Ποιητικά άπαντα».

ηζιπελλεύκει: ζητιανεύει

Η χαρά της βροχής

Ούλες οι χάρες του Θεού για μέναν χάρες έني,
μα σαν και κείνην της βροχής 'νά μεν έχει φοούμαι
εν χάρη που σκορπά ζωήν και κάμν' ούλον τον κόσμον
να χαίρεται, ν' αγάλλεται και να παρηορκέται,
γιατί εν πά' σ' τούντην χάριταν όπου κραδικιέτ' ο κόσμος
κι οι ποταμοί, κι οι λάκκοι μας κι οι βρύσες των βουνών μας.

Ο άρκοντας και ο φτωχός κι ο ρήας* κι ο χαμάλης*
τσακροφλαγγούσιν* ούλοι τους αντάν να μεν ηβρέχει
και αθθυμούνται του Θεού, κάμνουσιν αγρυπνίες,
μεινίσκουν μονοδικλητοι, χάσκουσιν ίχια πάνω
να δούσιν άλλαμαν καιρού, να δουν αν συννεφιάζει.

Κι άμαν ακούσουν πουμπουρκάν και δουν να ψυχαΐζει,
μούτρα караμουκκιάρικα αρκέύκουν και γελούσιν,
αναγαλλιάζουσιν οι λας, γλεντούν και τραγουδούσιν,
ψήχας κι ήύρασιν θησαυρόν, ψήχας* κι έни δικά τους
η γη, τ' αμπέλια, τα φυτά που εννά ξεδιψάσουν.

Θωρείς τα ζα που χαΐρουνται, βουρούσιν, τραππηούσιν,
θωρείς πουλιά να τραουδούν και να φτεροπετούσιν,
θωρείς τες ρέντες*, τα δεντρά, το χόρτον, τα σπαρμένα
να ποτυλιούντ' αξιππα, ψήχας κι ήπιασιν γάλαν,
για 'λούσαν τα ροδόστεμμαν και δύναμιν εβάλαν.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΛΟΚΚΑΡΗΣ (1881 - 1956). Ποιητής, λαογράφος και συγγραφέας γεωργικών μελετών. Γεννήθηκε στη Λευκωσία και σπούδασε γεωργικά στο εξωτερικό. Εργάστηκε ως γεωργικός επόπτης και ως καθηγητής γεωπονικών. Συγκέντρωσε από την ύπαιθρο παροιμίες, τραγούδια, κι άλλο λαογραφικό υλικό. Θεωρείται πρωτοπόρος στη συγγραφή γεωργικών διηγημάτων. Μερικά από τα έργα του: «Κυπριακά δημοτικά τραγούδια της αγάπης και μοιρολόγια», «Τραούδκια του βουνού και του κάμπου», «Κατάλληλα και ακατάλληλα».

ρήας: ρήγας: βασιλιάς

χαμάλης: αυτός που κουβαλεί φορτία

τσακροφλαγγώ: στενοχωριέμαι πάρα πολύ

ψήχας (ψηχου): σαν

ρέντα: λαχανικά (φυτεία από λαχανικά)

Στην κρυστάλλινη πηγή

Κρυστάλλινο νερό στην καθάρια πηγή
γλυκά λες και ψιθυρίζει απ' τη χαραυγή·
τ' αηδόνι τη φωλιά έχει χτίσει μυστικά,
τραγούδια στο φεγγάρι ψάλλει εκστατικά.

Ω βρύση αγνή, κρυμμένη βαθιά
στον έρημο λόγγο ή σε ρεματιά,
σ' εσέ τα πουλιά πετούν για να πιούν,
τη δίψα να σβήσουν και να δροιστούν.

Πώς τρέχει λαγαρό* το βουνίσιο νερό
στη χλόη που αναγαλλιάζει* στο φως το λαμπρό!
Τα θάμνα που ανθούν μες στους ίσκιους, τις δροσιές
μυρώνουν τον αέρα τις αχνές βραδιές.

Ω κόρη αγνή, του δάσους μπορεί
φτωχός στρατοκόπος* σ' εσένα να βρει
γλυκιά παρηγοριά σαν πέφτει βαρύς
στο μαύρο το δάσος, στην άραχλη* γης.

ΜΑΝΟΣ ΚΡΑΛΗΣ (1914 - 1989). Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Το πραγματικό του όνομα είναι Γεώργιος Μίνως. Εργάστηκε ως δάσκαλος, ύστερα στην Υπηρεσία Εκπαιδευτικής Ραδιοφωνίας και μετά την αφυπηρέτησή του ως δημοσιογράφος. Ανανέωσε τον ποιητικό λόγο στην Κύπρο και άνοιξε νέους δρόμους. Ποιητικές του συλλογές: «Φθινόπωρο στην Κόλαση», «Ποιητικά Άπαντα», «Εντάφιο έαρ» και «Γεύση θανάτου», για το οποίο πήρε πρώτο βραβείο του Υπουργείου Παιδείας.

λαγαρό: καθαρό

αναγαλλιάζω: χαίρομαι πολύ

στρατοκόπος: οδοιπόρος

άραχλη: σκοτεινή, πένθιμη

Το χώμα

Λατρέψαμε το χώμα που μας γέννησε.

Γεμάτοι Ελλάδα οι αιώνες πίσω μας.
Γεμάτες μόχτο οι μέρες γύρω μας.
Ευτυχισμένα τα γαλήνια χρόνια μας
μέσα στην πατρογονική κληρονομιά.

Κάποτε όμως ήρθαν απ' αντίκρυ οι βάρβαροι.
Ήρθαν μ' αστροπελέκια και καμένο σίδηρο
και σκόρπισαν παντού τον πόνο και το θάνατο.

Τώρα, στα κάστρα, στα λιμάνια, στα οδοφράγματα,
στέκουν ασάλευτοι, βγαλμένοι από τα σπλάχνα της
οι νέοι Διγενήδες κι οι Αντρόνικοι.
Στέκουν όλοι μαζί, σαν ένας άνθρωπος.
Στέκουν και μάχονται γι' αυτή τη γη που τους ανάστησε.
Στέκουν και πέφτουνε ορθοί στον τόπο που τους γέννησε.

Κρατάνε ακόμη αυτοί που μείνανε
το χώμα στη σπασμένη απαλάμη τους,
το χώμα τ' ακριβό που τους γιγάντωσε.

Οι μέρες τρέχουνε, οι αιώνες φεύγουνε.
Όμως το χώμα μένει πάντα αθάνατο
και μια καινούρια φύτρα αρχίζει μέσα του.
Μια φύτρα, που βαθιές οι ρίζες της
θ' αντέξουν την αντάρα* και τη θύελλα,
ώσπου, μ' ένα καράβι, θά 'ρθει κάποτε
ο νέος Θησέας να πνίξει το Μινώταυρο.

«Ο μικρός μας κόσμος»

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ (1911 -). Ποιητής και πεζογράφος. Γεννήθηκε στην Κερύνεια. Σπούδασε φιλολογία στην Αθήνα κι έκαμε μεταπτυχιακές σπουδές στην Αμερική. Υπηρέτησε ως καθηγητής και γυμνασιάρχης. Αργότερα διορίστηκε γενικός γραμματέας της Εθναρχίας. Φυλακίστηκε από τους Άγγλους (1956 - 57). Το 1959 διορίστηκε πρεσβευτής στην Αθήνα. Εξέδωσε αρκετές ποιητικές συλλογές, όπως: «Σπουδές», «Επιστροφή», «Ταξίδι στο νησί του νότου», κ.ά. Στα 1974 τιμήθηκε με το βραβείο Ποίησης «Κώστα και Ελένης Ουράνη». Δημοσίευσε επίσης πολλές μελέτες και κριτικές. Πρωτοστάτησε στην έκδοση του σημαντικού φιλολογικού περιοδικού της Κύπρου «Κυπριακά Γράμματα».

αντάρα: *ταραχή, αναστάτωση*

Ιάκωβος Κυθρεώτης

Ένας ηρωικός λαός

Το κείμενο που ακολουθεί είναι ένα απόσπασμα από το διήγημα «Ένας ηρωικός λαός» της συλλογής «Πικρά Χρόνια» του Ιάκωβου Κυθρεώτη. Στο διήγημα περιγράφονται τα βασανιστήρια που υπέστησαν όλοι οι άντρες μιας συνοικίας της Λευκωσίας, ύστερα από τον πυροβολισμό και το θάνατο κάποιου Άγγλου στρατιωτικού από έναν αγωνιστή. Στη συνέχεια περιγράφεται ο τρόπος που διέφυγε ο αγωνιστής με τη βοήθεια μιας κοπέλας. Τον συνοδεύει στο χωριό της και από εκεί ενώνεται με αντάρτικη ομάδα της περιοχής και γίνεται πια καταζητούμενος. Στο μεταξύ οι Άγγλοι περικυκλώνουν το χωριό.

[...] Προτού ακόμα χαράξει για καλά, τα σκυλιά του χωριού άρχισαν τα γαβγίσματα. Όσο πήγαινε συνέχιζαν πιο δυνατά. Τη σιωπή της βουνοπλαγιάς τάραζε θόρυβος φορτηγών. Ήταν φανερό πως ξένοι είχαν πατήσει στο χωριό.

Γρήγορα ακούστηκαν φωνές από τα ξεμακρυσμένα σπιτάκια.

- Το χωριό κυκλώθηκε από το στρατό!

- Ήρθαν οι Εγγλέζοι!

Το χωριό έχει, κιάλας, αποκλειστεί. Οπλισμένοι στρατιώτες σκόρπισαν στις αυλές, στις φραγιάς*, στα δρομάκια του.

Με τον τηλεβόα στο χέρι μερικοί Εγγλέζοι και Τούρκοι δίνουν διαταγές με τα σπασμένα ελληνικά τους.

- Όλοι οι άντρες, από δεκαπέντε ως εξηνταπέντε χρόνων, να μαζευτούν αμέσως στην πλατεία του χωριού!

η φραγιά: ο φράχτης

Διπλές σειρές από αγκαθωτά συρματοπλέγματα περιζώνουν την πλατεία. Ο χώρος ασφυχτιά τώρα από ανθρωπομάνι. Οι νεαροί μπερδεύονται με τους μεσήλικες. Κι αυτοί σμίγουν με τους πιο ηλικιωμένους. Οι παππούδες με τα εγγόνια τους κι αυτά με τους πατέρες τους!

Στο ύψωμα της εκκλησίας, απέναντι, έχουν μαζευτεί οι γέροντες και τα γυναικόπαιδα. Παρακολουθούν βουβά. Ακούονται μονάχα οι κραυγές, τα ξεφωνητά και το κλαυθμύρισμα των παιδιών.

Σε μια αίθουσα του σχολείου, δίπλα στην πλατεία, έχει στηθεί ένα πρόχειρο ανακριτήριο.

Γύρω από ένα τραπέζι κάθονται τρεις Εγγλέζοι. Τους πλαισιώνουν διπλάσιοι οπλισμένοι στρατιώτες και Τούρκοι επικουρικοί. Δυο Εγγλέζοι αστυνομικοί λοχίες κρατούν τα λουριά ανιχνευτικών σκυλιών. Κι αυτά ανυπόμονα οσμίζονται, κλωθογυρίζουν.

Μπροστά τους στέκεται ένας άνθρωπος με άσπρη κουκούλα στο κεφάλι. Δυο τρυπίτσες προβάλλουν στη θέση των ματιών του. Είναι ο πληροφοριοδότης. Ο πληρωμένος προδότης που θα τους υποδείξει ποιο να συλλάβουν.

Οι χωρικοί οδηγούνται ένας ένας στο κλιμάκιο των ανακριτών. Όσους τελειώσουν, οι επικουρικοί τούς μαντρώνουν στην αυλή του σχολείου.

Στο ανακριτήριο οι ερωτήσεις πέφτουν απανωτές. Μαζί οι φοβέρες κι οι απειλές. Πού και πού και λίγο ξύλο.

– Αν δε μας πείτε ποιοι χωριανοί σας είναι της ΕΟΚΑ, θα σας ρίξουμε στις φυλακές!

– Κανένας σας δε θα γλιτώσει από τα κρατητήρια!

– Πέστε μας ποιος έφτασε χτες από τη Λευκωσία.

Ιδρώσανε οι ανακριτές, παιδεύτηκε ο ανήμπορος κόσμος. Όλοι προσποιήθηκαν τον ανήξερο.

Έτσι, έληξε το «έργο» των ανακριτών. Άκαρπο, χωρίς αποτέλεσμα...

Ο στρατός σε λίγο πήρε διαταγή ν' ανοίξει τις πόρτες της αυλής του σχολείου. Με αγαλλίαση ξεχύθηκαν στην πλατεία οι άντρες του χωριού. Κι από κει στα δρομάκια τριγύρω.

Τα συρματοπλέγματα φορτώθηκαν, κιόλας, στα καμιόνια. Μαζί κι οι «δυνάμεις ασφαλείας». Μπροστά προπορεύονται τα τζιπ. Μεταφέ-

ρουν τους ανώτερους αξιωματικούς και τους ανακριτές.

Κάποιο άλλο χωριό θα πιάσει σειρά!...

Το βράδυ ο ομαδάρχης του χωριού κάθισε και σύνταξε την αναφορά του στον τομέαρχη της Λευκωσίας:

«Αναφέρω ότι ο σταλείς αγωνιστής, αφιχθείς χθες ενταύθα,* οδηγήθη υπ' εμού αυθημερόν* εις το κρησφύγετον ασφαλώς. Αι σημερινάί έρευναι υπό των δυνάμεων ασφαλείας εις το χωρίον μας απέβησαν, ως ήτο επόμενον, άκαρποι. Αναμένομεν περαιτέρω διαταγάς σας».

Νωρίς το πρωί ξεκίνησε με το λεωφορείο για τη Λευκωσία το κορίτσι που είχε συνοδέψει τον αγωνιστή στο χωριό. Στο φορέμά του είχε κρυμμένο το μήνυμα για τον τομέαρχη... [...]

(Απόσπασμα)

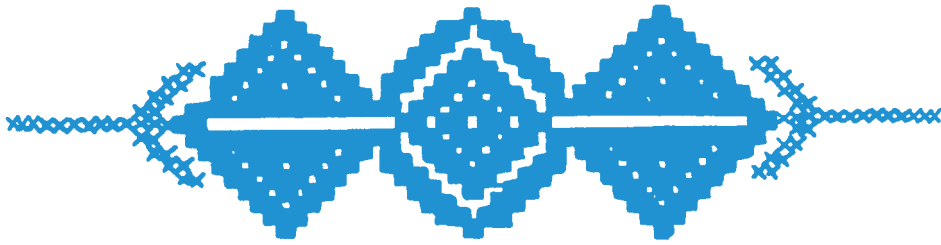
«Πικρά χρόνια»

ΙΑΚΩΒΟΣ ΚΥΘΡΕΩΤΗΣ (1925 -). Πεζογράφος και συγγραφέας λαογραφικών μελετών. Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Διακρίθηκε ιδιαίτερα στη διηγηματογραφία και βραβεύτηκε πολλές φορές σε διαγωνισμούς διηγήματος. Το 1951 τιμήθηκε με βραβείο του Λαογραφικού Κέντρου της Ακαδημίας Αθηνών για το έργο του «*Λαογραφική συλλογή*». Άλλα έργα του είναι: «*Πικρά χρόνια*», «*Τον καιρό της καταδρομής*», «*Αντρειωμένη γη*», «*Τον καιρό του Λεοντόκαρδου*» κ.ά.

ενταύθα: εδώ

αυθημερόν: μέσα στην ίδια μέρα

Σοφοκλής Λαζάρου

[Τα βασανιστήρια]

Το κείμενο που ακολουθεί είναι ένα απόσπασμα από το έργο «Οδός Ελευθερίας - Στάση Θανάτου» του Σ. Λαζάρου. Ο συγγραφέας περιγράφει στο έργο του τα βασανιστήρια στα οποία υποβλήθηκε από τους Άγγλους κατά τη διάρκεια της κράτησής του στα χρόνια του απελευθερωτικού αγώνα του 1955 - 59. Μια εικόνα από τα βασανιστήρια δίνεται στο παρακάτω απόσπασμα.

[...] Ο Μακ τελικά τον κοίταξε εντατικά, στα μάτια.

– Λοιπόν, του είπε, είσαι ο ηρωικός Ορέστης της Σολιάς;

Ο Ορέστης δεν του απάντησε.

– Λοιπόν, συνέχισε, από πού θ' αρχίσεις να μας λες; Από την Πάφο ή από τη Σολιά;

– Δεν ξέρω τίποτα, απάντησε.

– Δυο δρόμοι υπάρχουν: ή θα μας πεις και να σ' αφήσουμε λεύτερο, ή να σε κάνουμε άχρηστο από το ξύλο και τα βασανιστήρια κι ύστερα να σε πυροβολήσουμε γιατί πήγες να δραπετέψεις. Προτιμάς να σε σακατέψουμε κι ύστερα να μιλήσεις;

– Σας είπα, δεν ξέρω.

Επενέβη τότε ο Αλής με φιλικό τάχα ενδιαφέρον:

– Είσαι μορφωμένο παιδί, φίλε, είσαι κρίμα. Αυτοί δεν έχουν ούτε ιερό ούτε όσιο· θα σε σκοτώσουν.

– Τι να σας πω, αφού δεν ξέρω;

Ο Μακ άναψε· τα μάτια του μεγάλωσαν, οι μύωνες του παρατεντώθηκαν, ύστερα θα τον πονούν. Τον καταπύρε η μάνητα,* σηκώθηκε:

μάνητα: μανία, μεγάλη οργή

– Λοιπόν, όχι;

Σήκωσε ο Ορέστης ελαφρά τους ώμους, που σήμαινε όχι.

– Δεν ξέρεις τίποτα;

– Δεν ξέρω τίποτα.

– Σήκω.

Σηκώθηκε.

– Κάθισε.

Σηκώθηκε και κάθισε ένα σωρό φορές, ύστερα του είπε:

– Βγάλε το πουκάμισο.

Έβγαλε το πουκάμισο.

– Βγάλε και τη φανέλα.

Έβγαλε και τη φανέλα, ύστερα και τα παπούτσια και τις κάλτσες. Περίεργο, σκέφτηκε. Τι τους έπιασε!

– Λοιπόν, θα μιλήσεις;

– Τι να μιλήσω;

– Ό,τι ξέρεις.

– Δεν ξέρω τίποτα.

– Το νερό, τις σίκλες με το νερό, φώναξε άγρια ο Μακ.

Ο Αχμέτης, που στεκόταν κοντά στον παραστάτη της πόρτας, σχεδόν αναβασταζόταν κι ήταν πιο βολικός, έτρεξε, έφερε δυο σίκλες γιομάτες νερό. Ο Μακ συνέχισε:

– Την μπατανία και τις μποτίλιες και το πανί.

Άλλα τούτα, συλλογίστηκε. Είχε μια περιέργεια τι σημαίνουν οι σίκλες με το νερό, η μπατανία, οι μποτίλιες και το πανί. Αυτά δεν τα είχε ακούσει, δεν τα 'ξερε για σύνεργα βασανιστηρίων.

Στρώσαν την μπατανία χάμω στο τσιμέντο κι ήταν όλοι στο πόδι γύρω της και περίμεναν. Η απλωμένη μπατανία, ήταν ν' απορεί κανείς τι τη χρειάζονταν την μπατανία.

– Λοιπόν, θα πεις;

– Τι να πω;

– Ό,τι ξέρεις.

– Δεν ξέρω τίποτα.

Τον κοίταξε ο Μακ από τα νύχια ως την κορφή άγρια, άγρια. Ήταν

έτοιμος να τον χτυπήσει. Γιατί αργεί; τι περιμένει λοιπόν και συλλογείται και διστάζει; άγριος και δισταχτικός μαζί! Τούτα τα μάτια δεν τα είδε κανείς σε άνθρωπο, δεν ήταν μέσα σε κόχες, δεν ήταν πάνω σε πρόσωπο. Ήταν δυο γκρίζα στόματα μιας σκοτεινής αδηφάγας* σήραγγας. Τα μεσόφρυδά του σμίχτηκαν σαν δυο βουνά, το μέτωπό του έγινε αυλάκια. Επιτέλους άνοιξε το στόμα, μίλησε:

– Δε θα πεις, ε; Ξάπλωσε στην μπατανία.

Δεν ξαπλώνει και κάνει ένα σωρό μάταιες χειρονομίες ν' αντισταθεί σ' ένα πλήθος χέρια που πρόβαλαν απάνω του και τον χτυπούν λυσσασμένα. Δυο χέρια τέλος, δυνατά, του στρίψαν το δεξί χέρι πίσω, το κράτησαν έτσι γερά· άλλα δυο το ζερβί, κάμποσα άλλα πήραν τα πόδια. Τον κουβάλησαν στην μπατανία και τον ξαπλώσαν ανάσκελα, κρατώντας τον το ίδιο πάντα σφιχτά. Τέσσερις άντρες τον κρατούν χειροπόδαρα ξάπλα κι αυτός σπαρταρά και στρουφίζεται δεξιά ζερβά και κάνει προσπάθειες να λευτερωθεί· όμως τα χέρια είναι δυνατά σαν τανάλιες. «Θε μου, τι πάει να γίνει;», αναρωτήθηκε και συνέχισε τις προσπάθειες κι αγωνιζόταν να τους ξεφύγει· όμως, ό,τι κατόρθωνε ήταν να τρίβονται οι γυμνοί αγκώνες και τα κόκαλα των αστραγάλων στο τσιμέντο και να ματώνουν. Έτσι εξηγιόταν κι ο σκοπός της μπατανίας. Προφύλασσε το γυμνό κορμί στο θανάσιμο σπαρτάρισμά του στο τσιμέντο από εκδορές* που έπαιρναν κάμποσο καιρό να επουλώσουν κι άφηναν σημάδια. Ο σκοπός ήταν κανένα μάτι να μην μπορεί σαν σ' έβλεπε ύστερα, να διαπιστώσει εξωτερικές αμυχές. Ό,τι ήταν να γίνει γινόταν μέσα σου. Σου σάπιζαν τα πνεμόνια και σου αχρήστευαν το στομάχι.

Κάποιος τον πήρε από τα μαλλιά, κάρφωσε το κεφάλι του στο τσιμέντο και το κρατούσε δυνατά. Μια σπιθαμή πάνω από το μελαχρινό του πρόσωπο ήταν ένα άλλο πρόσωπο, ξανθό με μάτια οργισμένα και διαπεραστικά σαν καρφιά, διερωτάτο τι τους είχε κάνει. Οι άλλοι του κρατούσαν τα μπράτσα ανοιχτά, τον καρφώσαν στο τσιμέντο.

Οι σίκλες ήρθαν· τις έφερε γιομάτες νερό ο Αχμέτης, τις απόθεσε στη γωνιά. Κι οι μποτίλιες· τις άκουσε που τσουγκρίζαν συναμεταξύ τους σε δυο χέρια. «Τι δουλειά έχουνε λοιπόν μαζί μου οι σίκλες; ε, τι δουλειά μπορούν να 'χουν μαζί μου οι μποτίλιες;»

Του άπλωσαν το πανί στο στόμα και του χύνουν νερό με την μποτίλια. Δεν μπορεί να πάρει ανάσα, κάθε φορά που ανοίγει κάτω από

αδηφάγος: *λαίμαργος, αχόρταγος*
εκδορά: *αμυχή - γδάρσιμο*

το πανί το στόμα του, ρουφά μονάχα νερό. «Θε μου, πνίγομαι» είπε.

Οι άλλοι τον χτυπούν με τις γροθιές τους στην κοιλιά, στα πλευρά και στο στήθος, τον χτυπούν με άδειες μπουτίλιες και με σακουλάκια γιομάτα ψιλή άμμο. «Γιατί με χτυπάνε έτσι, γιατί τελοσπάντων με βαράνε όλοι τους μαζί; Γιατί δεν κάνει ένας ένας τη δουλειά του; Στο κάτω κάτω πρέπει κι εγώ κάπου να παίρνω ανάσα. Μπορεί έτσι ξαφνικά να τεζάρω.* Το στήθος μου κουράστηκε, πάει να κρεπάρει: θέλω ν' ανασάνω, ν' ανασάνω».

Τέλεψε το νερό της μπουτίλιας και ο άλλος χαλάρωσε το πανί. Μπορεί ν' ανασάνει. Όμως αυτοί γιατί βαράνε; Θε μου, πώς βαράνε ασυλλόγιστα! Δε λυπούνται πως είναι κι αυτός ένας ευαίσθητος οργανισμός; Δεν μπορούν να ξέρουν πόσο μπορεί να πονεί ένας άνθρωπος όταν τον χτυπάνε; [...]

(Απόσπασμα)

«Οδός Ελευθερίας - Στάση Θανάτου»

ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΛΑΖΑΡΟΥ (1932 -). Ποιητής και πεζογράφος. Γεννήθηκε στη Νατά της Πάφου. Σπούδασε φιλολογία και υπηρέτησε στη Μέση Εκπαίδευση. Πήρε ενεργό μέρος στον αγώνα της ΕΟΚΑ, συνελήφθηκε από τους Άγγλους και κλείστηκε στα κρατητήρια. Το 1969 έγραψε το πεζογράφημα «Οδός Ελευθερίας - Στάση Θανάτου», στο οποίο περιγράφει τα βασανιστήρια στα οποία υποβλήθηκε από τους Άγγλους κατά τη διάρκεια της κράτησής του. Άλλα έργα του: «Ανήμπορος», «Ενδοσκόπιο», «Επιστροφή», (ποιητικές συλλογές).

τεζάρω: πεθαίνω

Πάνος Λεβέντης

Η γνώμη του κοσμογύριστου

Καθόμαστε κείνη τη φθινοπωριάτικη μέρα στο λιακωτό του ξενοδοχείου σ' ένα παραθαλάσσιο εξοχικό μέρος. Ένα γλυκό θαλασσινό αέρι μάς χαίδευε τα πρόσωπα κι έκαμνε τη θάλασσα να φρικιά ηδονικά στ' άγγισμά του. Ο φίλος μου ο Αλέξης, κοσμογύριστος άνθρωπος, είχε πιάσει κουβέντες με τον ξενοδόχο, και διαρκώς διαφωνούσαν. Τελικά οι αντιλήψεις τους συνεφώνησαν σ' ένα σημείο: το ότι το τάβλι - ο Αλέξης ήταν δεινός ταβλιστής - είναι άριστο παιχνίδι με το οποίο και η ώρα περνά και το μυαλό ακονίζεται. Επιμύθιο*; κατέληξαν ν' αρχίσουν να παίζουν και σε λίγο ήταν αφοσιωμένοι στους υπολογισμούς του έξι πέντε και των άλλων αριθμών που 'ριχναν κάθε φορά. Δεν ξέρω το γιατί, αλλά δεν έχω και μεγάλη συμπάθεια στο παιχνίδι αυτό και για τούτο τραβήχτηκα λίγο παράμερα και δόθηκα στο κοίταγμα των γύρω. Δεν ονειροπολούσα καθόλου. Έβλεπα τη ζωή. Πέρα βαθιά στη θάλασσα ένα άσπρο σημάδι έδειχνε πως κάποια βαρκούλα υπήρχε, μέσα στην οποία οι άνθρωποι πάλευαν για τον επιούσιο. Δυο ψαράδες κοντά στην ακρογιαλιά τραγουδούσαν εύθυμα, ενώ ετοίμαζαν τη βάρκα τους για ξεκίνημα. Τα κύματα σπούσαν ήσυχα στην αμμουδιά, σβήνοντας κάθε σημάδι που άφηνε ανθρώπινο πέρασμα.

Το μάτι γυρόφερε και σταμάτησε σ' ένα μέρος που ένας γεωργός παρακινούσε με φωνές τα βόδια που αργά τραβούσαν τ' αλέτρι οργώνοντας το χωράφι.

– Άτε, μέλισσε,... Έλα 'υρόν*...!

Κι ο μέλισσος έφερνε γύρο, για να ξαναρχίσει το δρόμο τον ίδιο. Πολλή ώρα κοίταζα τον άνθρωπο αυτό.

επιμύθιο: το δίδαγμα που βγαίνει από το μύθο

έλα 'υρόν: (έλα γυρόν), κάνε στροφή

Φορούσε σαν όλους τους γεωργούς μας τη βράκα και το ζιμπούνι*. Το κεφάλι του το 'χε τυλιγμένο σ' ένα μαντίλι και στα πόδια φορούσε τες ποδίνες. Πάντα αυτή η εικόνα μου δίνει μια ιδιαίτερη ευχαρίστηση. Ο αγώνας του αγρότη ν' αναγκάσει τη γη να θρέψει όλο τον κόσμο! Αγώνας τίμιος, αγνός. Κι ο αγρότης! Απλοϊκός, ειλικρινής, χωρίς να κρύβει στην ψυχή του την ύπουλη κι επίπλαστη* ευγένεια που δίνει στους ανθρώπους ο ψευτοπολιτισμός. Ο αυθορμητισμός του, η ανοιχτή του καρδιά, η φιλοξενία του συγκινούν.

– Τρακ! Ένα δυνατό κτύπημα στο τάβλι με ξάφνιασε. Γύρισα και κοίταξα τους δυο παίχτες. Ο φίλος μου ο Αλέξης δεν είχε τίποτε το εξαιρετικό, εκτός από τη φαλάκρα του, ώστε δε θα σας τον παρουσιάσω. Ο ξενοδόχος, ένας χοντρός κοιλαράς, είχε ένα αυτοκρατορικό ύφος. Αυτό τουλάχιστον έπαιρνε άμα άρχιζε να διηγείται πως γύρισε όλη την «Αμέρিকা», όπου κέρδισε τα λεφτά με τα οποία έκτισε αυτό το ξενοδοχείο.

– Να δείτε στην Αμέρικα, έλεγε. Άλλος κόσμος εκεί. Μορφωμένος, πολιτισμένος, ευγενής. Πλούσιος τόπος η Αμέρικα, κερδίζεις. Άμα είσαι δηλαδή έξυπνος και οικονόμος.

– Ήταν άξιος ώρες να μιλά σ' αυτό το ύφος για την Αμέρικα, μορφάζοντας* κάθε τόσο περιφρονητικά για την ψωρόκυπρο. Φαίνεται πως το παιχνίδι του 'ρχόταν βολικό, γιατί τον έβλεπα να χειρονομεί ευχαριστημένος.

Σε λίγο ο Αλέξης έκλεισε νευριασμένος το τάβλι. Είχε χάσει. Πλησίασα και κάθισα στη συντροφιά τους. Ο ξενοδόχος δεν άργησε ν' αρχίσει.

– Στην Αμέρικα... Πφ! Κοίταξε! Είμαστε εκατό χρόνια πίσω εμείς εδώ. Απολίτιστοι. Για φαντάσου! Υπάρχουν άνθρωποι που φορούνε ακόμα τη βράκα. Να! Κοίταξε.

Και ο δείχτης του πήρε τη διεύθυνση προς την οποία βρισκόταν ο γεωργός. Ο Αλέξης έφερε πρώτος την αντίρρηση.

– Και νομίζετε πως η βράκα είναι καθυστέρηση;

– Καθυστέρηση; Κάτι χειρότερο. Βαρβαρότης. Τη στιγμή που όλος ο κόσμος άλλαξε στολή! Έβαλε τη στολή του πολιτισμένου!

Ζιμπούνι: γιλέκο

επίπλαστος: προσποιητός, υποκριτικός

μορφάζω: κάνω μορφασμούς, γκριμάτσες

– Και όμως δεν κάνει το ράσο τον παπά, αλλά ο παπάς το ράσο. Μην κοιτάτε το ζιμπούνι και τη βράκα. Κοιτάξτε τι ψυχή κρύβουν.

– Τόπο! Του κόσμου οι λέρες* μαζεύονται εκεί. Και καθαρή άμα είναι, προπάντων φρεσκοπροσιασμένη και πάει κι έρχεται η σέλα...! είπε ο ξενοδόχος και κάγχασε* θορυβωδώς. Ο Αλέξης κάτι πήγε να πει, αλλά τον έκοψε η σειρήνα του αυτοκινήτου. Έπρεπε να φύγουμε. Θ' αφήναμε αυτό το ωραίο μέρος. Δεν ξέρω τι ιδέα είχε γι' αυτό ο ξενοδόχος και ποιο ήταν τ' αποτέλεσμα της σύγκρισής του, αν έκανε τέτοια, με την Αμέρικα. Ένα ξέρω. Πως ασφαλώς δε θα 'ναι τ' ακρογιάλια του νησιού μας κι οι βουνοπλαγιές κι οι λαγκαδιές του κατώτερες σ' εμορφιά ούτε από της Αμέρικας τα μέρη, ούτε από του άλλου κόσμου τα ωραία θεάματα.

Τη στιγμή που φεύγαμε, ο ξενοδόχος αποχαιρετώντας τον Αλέξη:

– Χαίρετε, είπε. Και θα θυμηθείτε τα λόγια μου. Καθυστερούμε εμείς. Το δείχνει το όλο μας. Το δείχνει η βράκα. Ακούστε εμένα που γύρισα όλη την Αμέρικα. Ο Αλέξης γέλασε ειρωνικά, κι έδωσε στον ξενοδόχο την απάντηση που από ώρα περίμενα πως θα του 'δινε.

– Άκουσε, φίλε μου. Εσύ γύρισες όλη την Αμέρικα, όπως λες. Εγώ γύρισα όλη την Ευρώπη και την Αμέρικα. Είδα τις φορεσιές όλων των εθνών. Και όμως σήμερα αισθάνομαι περηφάνια που ο πατέρας μου στο χωριό μου φορεί ακόμα τη βράκα, το ζιμπούνι και τις ποδίνες.

«Από την Αγροτιά της Κύπρου»

1945

ΠΑΝΟΣ ΛΕΒΕΝΤΗΣ (1917 -). Γεννήθηκε στο Αυγόρου. Σπούδασε φιλολογία. Υπηρέτησε στη Μέση Εκπαίδευση. Ασχολήθηκε με την πεζογραφία, την ποίηση και το σχολικό θέατρο. Έργα του: *«Από την Αγροτιά της Κύπρου»*, *«Κυπριακή σκηνή»*, *«Στάχια»*.

λέρες: ακαθαρσίες

καγχάζω: γελώ με θόρυβο, με ειρωνεία

Θα 'ρθει μια μέρα και για μας

Θα 'ρθει μια μέρα και για μας. Να το πιστέψεις!
Δε θα 'ναι πάντα όλο πίκρες η ζωή μας.
Θα 'ρθούνε και για μας χαρές. Μην κοροϊδέψεις
την ελπίδα μου. Οι τόσοι στεναγμοί μας

θα βρούνε τέλος μια φορά. Κάτι μου λέει
πως θα γελάσει κάποια μέρα κι η δική μας
θλιμμένη φάτσα, που απόκαμε να κλαίει
ρυτιδωμένη απ' την απόγνωσή μας.

Μην πεις πως ονειρεύουμαι. Τα μαύρα χρόνια
που περάσαμε κι εμείς κι οι όμοιοί μας
στην πείνα, στην απελπισιά, στην καταφρόνια,
θα ξεχαστούν. Μη βλαστημάς τη γέννησή μας.

Κι αν το σκοτάδι ολόγυρα πυκνώνει
κι αν ανεβαίνει απέλπιδη η κραυγή μας,
μη σωριαστείς. Να, η αυγή που γαλαζώνει
τ' ακροούρανα, μηνώντας την ανάστασή μας.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΕΥΚΗΣ (1899 - 1991). Φιλολογικό ψευδώνυμο του ποιητή και δημοσιογράφου Γιάννη Κ. Παπαγγέλου. Γεννήθηκε στη Λάρνακα. Ανάπτυξε πλούσια πνευματική και κοινωνική δράση τόσο στη Λάρνακα, όσο και στη Λεμεσό όπου εγκαταστάθηκε αργότερα. Συνεργάστηκε με πολλές εφημερίδες και περιοδικά. Μερικά έργα του: «Στεναγμοί και πόθοι», «Το τραγούδι των ξυπνημένων ανθρώπων», «Ξένα τραγούδια με τη δική μου φωνή».

Ο φτόνος εν προσφάιν κι η αβανιά ψουμίν

Μεν βάλλεις φτιν, τον γιον μου, κι ας σε κακολοούσιν
πολλοί και που την πέτραν γυρεύκουν αφορμήν.
Για τούτους πον ηξέρουν λόον γλυκύν να πούσιν,
ο φτόνος* εν προσφάιν* κι η αβανιά* ψουμίν.
Οι λας πον προκομμένοι με χ̣χ̣ειούνται με λυούσιν
κι αν τρώσιν σγοιαν τα μιάλα δεντρά ανεμικ̣ές
με τες κωλοριζιές* τους βαθκιά στην γην κρατούσιν
'εν κι εν 'πό κείνες πόχουν οι νεροκολοκίές.

Ο ουρανός ποττέ του τες αστραπές φοάται
σασίριν* όντας ένι, πον κι όμορφος καιρός;
'Ετσι κι ο προκομμένος μαγκόν* εν συλλοάται
τους κακολητές του, σγοιαν ένι καθαρός.

Εσού την ίχ̣χ̣ιαν στράταν να παρπατάς, σγοιαν πάντα,
και το καλόν να κάμνεις, ποττέ σου το κακόν,
αμμά να μεν το ξέρει μήτε κι η μια σου πάντα
κι εννά βκει τ' άκουσμάν σου κι έξω 'πού το χωρκόν.

Κι τότες και στο χ̣χ̣έπος* του Πλάστη μου εννά 'σαι.
γιατί δίχα του κείνου φύλλον 'πού το δεντρόν
με ππέφτει, με τaráσσει, κουκ̣κίν να μεν λυπάσαι
κι εν κείνοι ποννά τρώνται, αντίς εσέν να τρων.

«Άπαντα»

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΛΙΠΕΡΤΗΣ (1866 - 1937). Γεννήθηκε στη Λάρνακα. Σπούδασε ξένες γλώσσες. Εργάστηκε σε διάφορες κυβερνητικές υπηρεσίες και ως καθηγητής γαλλικών. Εξέδωσε ποιήματα στη δημοτική και στην καθαρεύουσα. Καθιερώθηκε όμως στη συνείδηση του λαού με τη συλλογή του «*Κυπριώτικα τραούδκια*», που είναι γραμμένα στην κυπριακή διάλεκτο. Μέσα στο έργο του υπάρχουν κατάσπαρτα όλα τα λαογραφικά στοιχεία του τόπου. Πολλά ποιήματά του μελοποιήθηκαν από διάφορους συνθέτες. Έχουν εκδοθεί τα «Άπαντα» του.

φτόνος: φθόνος, λύπη για τα καλά που έχει κάποιος άλλος

προσφάιν: διάφορα είδη τυριού, (χαλλούμι, αναρή κ.ά.)

αβανιά: συκοφαντία (ψεύτικη κατηγορία)

κωλοριζιά: κύρια ρίζα

σασίριν: αιθρία (ξαστεριά)

μαγκόν: ούτε, καθόλου, δεν

χ̣χ̣έπος: σκέπη

Χρυσοπράσινο φύλλο

Γη της λεμονιάς, της ελιάς,
γη της αγκαλιάς, της χαράς,
γη του πεύκου, του κυπαρισσιού,
των παλικαριών και της αγάπης,
χρυσοπράσινο φύλλο,
ριγμένο στο πέλαγο.

Γη του ξεραμένου λιβαδιού,
γη της πικραμένης Παναγιάς,
γη του λίβα, τ' άδικου χαμού,
τ' άγριου καιρού, των ηφαιστειών,
χρυσοπράσινο φύλλο,
ριγμένο στο πέλαγο.

Γη των κοριτσιών που γελούν,
γη των αγοριών που μεθούν,
γη του μύρου, του χαιρετισμού,
Κύπρος της αγάπης και του ονείρου,
χρυσοπράσινο φύλλο,
ριγμένο στο πέλαγο.

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΜΑΛΕΝΗΣ (1937 -). Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Εργάστηκε στην εφημερίδα «*Εθνος*» και στο περιοδικό «*Τάμις οφ Σάιπρους*». Εδώ και πολλά χρόνια συνεργάζεται με το ΡΙΚ. Ασχολείται με την ποίηση, το διήγημα και το θέατρο. Ποιήματά του μελοποιήθηκαν από το Μίκη Θεοδωράκη και Κύπριους συνθέτες. Εξέδωσε τη συλλογή «*Πέντε διηγήματα*».

Ίδια δόξα

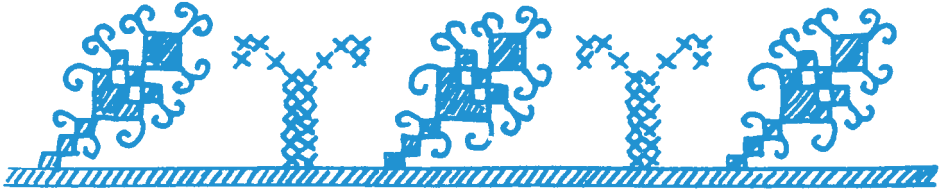
Για τη λευτεριά κι αλήθεια, και για το που σε προστάζει
το καθήκον και το δίκιο, σαν λιοντάρι αν πολεμήσεις,
ίδια δόξα σου ταιριάζει,
νικηθείς είτε νικήσεις.

«Τετράστιχα»

1967

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΜΑΡΚΙΔΗΣ (1882 - 1970). Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Σπούδασε νομικά. Πεζογράφος, ποιητής και αρθρογράφος. Ανέπτυξε πλούσια κοινωνική και πνευματική δράση. Υπήρξε φανατικός υποστηρικτής της δημοτικής γλώσσας. Έργα του: «Στοχασμοί και σημειώματα», «Τετράστιχα», (ποιήματα).

Θεόδωρος Μαρσέλλος

[Η απελευθέρωση του μοναστηριού από τους Γερμανούς]

Το απόσπασμα είναι παρμένο από το πεζογράφημα του Θ. Μαρσέλλου «Χρυσά βουνά». Ο συγγραφέας αφηγείται μάχες, σκηνές και περιπέτειες από τον πόλεμο του 1940 και την ελληνική αντίσταση. Στο απόσπασμα αυτό περιγράφεται η κατάληψη ενός μοναστηριού, που βρισκόταν στα χέρια των Γερμανών, από τους Έλληνες αντάρτες. Ο παπάς, που έλαβε μέρος στην επιχείρηση, προσεύχεται για όλους, μπροστά στη μεγάλη πύλη του μοναστηριού.

[...] Μια άλλη λειτουργία. Φτάσαμε στον προορισμό μας πριν την ώρα. Ήταν να χτυπήσουμε ένα μοναστήρι, που το 'χαν φτιάξει οι Γερμανοί φυλάκιο. Απάνω στη θάλασσα. Πήραμε και τον παπά μαζί.

– Τύχη θα μας φέρεις, γέροντα, του κάνει ο καπετάν Γιώργης, που διευθύνει την επιχείρηση, για θα μας θάψεις με τα χέρια σου;

Κι ο παπάς ύστερα από μια συλλογή:

– Νίκη, παιδιά μου, μόνο Νίκη! Γιατί τούτα τα ντουφέκια τα βλόγησε η πίστη και τα ράσα τα σκεπάσαν στις δύσκολες ώρες...

Μαζευόμαστε κάτω σε μια ρεματιά. Ο καπετάν Γιώργης δίνει τις τελευταίες οδηγίες.

– Όπως είπαμε, θα βαρέσουμε απ' όλες τις μεριές, μα στα ντουβάρια* γύρω μην πολυκοντεύετε, μη σας φάει καμιά χειροβομβίδα.

Πιάσαμε ολόγυρα τα πόστα. Με το σύνθημα που δίνει ο καπετάνιος αντηχήσανε βαριές οι ντουφεκίες απάνω στα παράθυρα του μοναστηριού. Πέρασε ώρα για ν' απαντήσουν από μέσα. Τους πιάσαμε στον ύπνο.

Ο παπάς πλάι έκανε στην αρχή το σταυρό του, κάτι μουρμούριζε σαν προσευχή. Στο τέλος δεν κρατήθηκε:

ντουβάρια: τοίχοι

– Μοναστήρι είναι! Θα ρίξω κι εγώ για τη λευτεριά του, κάνει αποφασιστικά. Ας μου συγχωρέσει ο Θεός!...

Ακούμπησε το όπλο πάνω σ' ένα κλωνάρι, γέμιζε και ξαναγέμιζε.

Ένα οπλοπολυβόλο π' απόμεινε βαρώντας τελευταίο σώπασε κι αυτό. Καταλάβαμε πως το πράμα ωρίμασε.

Ο καπετάν Γιώργης μας φώναξε να ζυγώσουμε*. Δυο τρεις άντρες εφ' όπλου λόγχη προχώρησαν προς την εξώθυρα. Εμείς πλάι. Οι Γερμανοί κατεβαίνανε να παραδοθούν.

– Τα κλειδιά, τους έκανε προσταχτικά ο καπετάν Γιώργης, κι έδειχνε τον παπά δίπλα.

Μείνανε και βλέπανε για λίγο. Ύστερα καταλάβαν πως ο παπάς θα 'ταν «ο εντεταλμένος» του μοναστηριού. Ένας γύρισε πίσω κι έφερε το μεγάλο κλειδί της ξώπορτας και κάτι άλλα. Τραβήξαμε με προφύλαξη απάνω στο μοναστήρι. Ησυχία. Ερημιά. Οι μακρινοί διάδρομοι μυρίζανε κονσέρβα και απλυσιά.

Μπήκαμε στην εκκλησία. Ούτε ένα καντήλι αναμμένο. Οι άγιοι αργούσαν!...

Ανάψανε κάτι κεριά τα παιδιά. Προχώρησανε να προσκυνήσουν. Ο παπάς έκανε το σταυρό του, ολοένα, συγκινημένος. Μια στιγμή ο καπετάν Γιώργης τον παίρνει από το χέρι και τον τραβάει προς το ιερό:

– Παππούλη, του κάνει, δικιά σου πάλι είν' η λειτουργιά, προσευχήσου και για μας...

Ο παπάς ακούμπησε στο εικονοστάσι το ντουφέκι του και τράβηξε στη μεγάλη πύλη. Βγάζοντας το σκούφο του, βάλθηκε να κάνει χαμηλόφωνα μια δέηση:

– ... υπέρ πίστεως και πατρίδος, και των όπλων.... Ο καπετάν Γιώργης, λίγο πίσω, άκουγε σκυφτός τη δέηση με ψυχοκατάλυση*. Νομίζεις πως του χρειάζονταν τόσο αυτά τα λόγια κι η ψυχή τα ρουφούσε, με δίψα.[...]

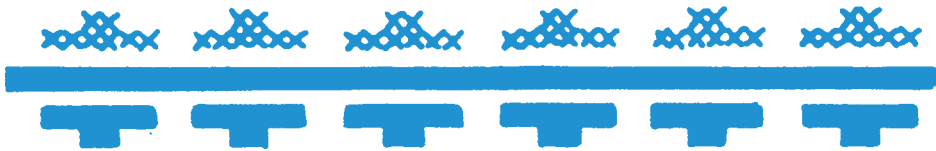
(Απόσπασμα)

«Χρυσά βουνά»

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΑΡΣΕΛΛΟΣ (1907 -). Γεννήθηκε στη Λάρνακα. Σπούδασε ιατρική στην Αθήνα και στη Γαλλία. Ασχολήθηκε με την πεζογραφία και λιγότερο με την ποίηση. Το 1974 τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο διηγήματος για τη συλλογή διηγημάτων του «Ο κλέφτης του σπιτιού μου». *Μερικά έργα του:* «Ουτοπία», «Χρυσά βουνά», «Ξένη και Περσική».

Ζυγώνω: πλησιάζω, σιμώνω

ψυχοκατάλυση: βαθιά συγκίνηση της ψυχής

Τώνης Μελάς

Τ' αλατζένιο παντελονάκι

Θα το 'χω πάντα στο μυαλό μου αξέχαστο εκείνο το παιδικό μου το κάμωμα, που στη δική μου την αντίληψη διατυπώνεται με τον ορισμό: «αξιοπρέπεια».

Και για να το θυμάμαι τώρα και τόσον καιρό κατοπινά, πάει ναξηγηθεί πως οι ρίζες του, τότες, βρήκαν πολύ βολικό χώμα για να πιαστούν.

Ήταν μια μέρα Κυριακή, πρώτη αποκριά, στο χωριό μας, όντας ακόμη στα δέκα μου άγουρα χρονάκια και που η μητέρα μου πρωί πρωί με ξύπνησε να μου φορέσει τα παστρικά μου τα ρούχα, για να πάμε στην εκκλησιά. Και με τη χαρά ζωγραφισμένη στα μάτια της - το θυμάμαι κι αυτό - άρχισε να με νίβει, ύστερις να μου χτενίζει τα μαλλιά, να μου σπογγίζει με βρεγμένο μαντίλι τα γόνατα - που στα παιχνίδια δοσμένος τα 'χα πάντα ακάθαρτα - και να μου φοράει με τη σειρά τη φανελίτσα, το σωβρακάκι, το υποκαμισάκι, τα τρικάκι. Το παντελονάκι δεν το 'δα εκεί κοντά· είδα τη μητέρα να μπαίνει στο πλαϊνό δωμάτιο κι αμέσως να στρέφεται, κρατώντας διπλωμένο ένα κομμάτι αλατζένιο* ρούχο, να το ξεδιπλώνει κάνοντας να φανεί πια σχηματοποιημένο παντελονάκι και να προσπαθεί να μου περάσει τα πόδια μέσα. Αντέδρασα, της ξέφυγα και φώναζα απομακρυνόμενος:

- Θέλω το μπλέ, το κασμιρένιο μου παντελονάκι· κι όχι αυτό που μου 'φτιαξες από το ίδιο ρούχο του αλατζένιου τραπεζομάντιλου...

Αυτή φουρκίστηκε, συγκρατήθηκε όμως· θέλησε με μαλακό τρόπο να με κολακέψει και να με πείσει να φορέσω το σκούρο, καρέ αλατζένιο παντελονάκι.

Στάθηκε αδύνατο να με καταφέρει.

- Πεισματάρικο!... μουρμούρισε και γέλασε νευρικά.

αλατζένιο: κατασκευασμένο από αλατζά (βαμβακερό ύφασμα, δίχρωμο, χοντρό)

Ένωσα το νευρικό εκείνο γέλιο της καλόκαρδης μητέρας μου, τη συμπόνεσα και στάθηκα να της αποκριθώ:

– Όχι! δε θέλω να με κοροϊδεύουνε τα παιδιά του χωριού μας· δε φορώ το αλατζένιο ετούτο παντελονάκι· δώσε μου το μπλε, το κασμιρένιο...

Κατάλαβε το δίκιο μου, γέλασε και με το ίδιο το προηγούμενο ύφος της, πάσκισε να με πείσει να τη σιμώσω: πως, τάχα, θα μου 'φερνε το κασμιρένιο παντελονάκι.

Ωστόσο, ένιωθα από την έκφραση των ματιών της, τη διφορούμενη* σημασία της στάσης της, την επιμονή και την πεισματάρικη θέλησή της να μου φορέσει το σκούρο αλατζένιο παντελονάκι – το «τραπεζομάντιλο».

Δεν τη σίμωσα, πεισμάτωσα κι εγώ· κι επέμενα να μου φέρει πρώτα το μπλε να το ιδώ, κι ύστερις...

Δεν κρατήθηκε πια· ανυπόμονη, με τόνο φουρκισμένου ανθρώπου, και με το αίσθημα της μητρικής εξουσίας σαν στοιχείο επιβολής, για λογαριασμό της, μου φώναξε:

– Έλα, παιδί μου· μη με θυμώνεις...

Και βλέποντάς με να στέκω ακόμη στην ίδια απόσταση, στην αμετάπειστη εκείνη στάση μου, χαμήλωσε τον τόνο της φωνής της, προστέτοντας παρακλητικά:

– Θ' αργήσουμε· δε θ' ακούσουμε τη λειτουργία...

Εμένα το ίδιο μου 'κανε, τι μ' έμελλε από την εκκλησία ή τη λειτουργία. Και της βάζω την ίδια απαίτηση:

– Δεν έρχομαι, αν δε μου φέρεις πρώτα τ' άλλο παντελονάκι, δε θέλω σου λέω...

Δεν πρόλαβα να τελειώσω τη φράση μου.

Σαν κουρδισμένη εκείνη από ένα σατανικό ελατήριο, ξέφρενη, ορμάει να με πιάσει.

Μπρος εγώ, πίσω εκείνη, κάνουμε το γύρο της αυλής από κάθε σημείο τ' ορίζοντα. Κι έτσι που ήμουν με το σωβρακάκι και το υποκαμισάκι, τρέχοντας, αυτά φουσκώνουν, και μ' όλη τη φούρια της, ακούω τη μητέρα μου να γελάει, βλέποντάς με.

διφορούμενη: αυτή που ερμηνεύεται με δυο τρόπους

Κάποια στιγμή γλιστρώ, πέφτω και χτυπώ το γόνατο· το αίμα τρέχει από το μέρος που γδάρτηκε. Κλαίω κι όμως σηκώνομαι γρήγορα κι εξακολουθώ να τρέχω από τη μια μέχρι την άλλη άκρη της αυλής, αναγκάζοντας και τη μητέρα μου να κάνει το ίδιο.

Ώσπου λαχανιασμένη σταματάει· με απειλεί πως πιάνοντάς με θα με τσακίσει στο ξύλο.

Την ίδια εκείνη στιγμή εγώ εκμεταλλεύομαι την ευκαιρία κι ανοίγω την εξώπορτα της αυλής· στέκω στο μισάνοιγμά της κι απευθύνομαι ξανά προς τη μητέρα μου, με ύφος παρακλητικό ή επίμονο:

– Θα μου δώσεις το μπλε παντελονάκι;...

Διατηρούσε τη φούρια της· την είδα να διανοίγει με μεγάλες δρασκελιές* το βήμα της για να με πιάσει.

Κλείω μ' ορμή την εξώπορτα και τρέχω στον κατηφορικό το δρόμο του χωριού που τραβούσε για τ' αλώνια.

Τσουχτερός καιρός, πρωινά· παιδί άμυαλο εγώ κι ούτε συλλοϊστηκά το αναπάντεχο κακό που μπορετό να προξενούσε το κρύο στην υγεία μου.

Ωστόσο, η στοργική μητέρα μου, η μυαλωμένη γυναίκα που διέβλεψε τον τέτοιο κίνδυνο, δεν περιορίστηκε στο σπίτι: τρέχει κατόπιν μου, και βλέποντας κάποιο χωριανό άντρα τον ορμηνεύει να με κυνηγήσει· κι ο λαγός συλλαμβάνεται από τ' αυτιά...

Θα τις θυμάμαι κάλλιστα τις ξυλιές, που δέχτηκα στα πσινά μου κι αλλού απ' το χέρι της μητέρας μου και την επιμονή της να μου φορέσει το «τραπεζομάντιλο», τ' αλατζένιο παντελονάκι.

– Μα ... αφού δεν το θέλω... θα το ξαναβγάλω απειλούσα· κι άρχισα να κλαίω.

Άλλαξε η μητέρα στάση, με χάιδεψε και με βουρκωμένα μάτια, φιλώντας με, μου εκμυστηρεύτηκε:

– Χρυσό μου παιδί, δεν έχεις άλλο παντελόνι. Στη μικρή πυρκαγιά που φούντωσε προψές στο πλυσταριό μας, όντας στην κόφα μέσα με τ' άλλα λερωμένα ρουχικά, κάηκε και το μπλε παντελονάκι σου.

Συμπόνεσα την καλή μου μητερούλα, δάκρυσα και πέφτοντας στο λαιμό της άρχισα να τη φιλώ, να τη φιλώ και να κλαιώ με αναφιλητά,

δρασκελιά: η απόσταση των δυο ποδιών του ανθρώπου όταν τα έχει ανοιχτά

ψυχοδαρμένος, πονεμένος, μετανιωμένος για τη στάση μου εκείνη την παράλογη, άσχετο αν δε μάντευα την αφορμή.

Με φόρτωσε με νέα τρυφερά φιλιά εκείνη, με παρηγόρησε και χουφτιάζοντας με τις δυο παλάμες της το κεφάλι μου, θέλησε να με πείσει να σωπάσω, να φορέσω το νέο παντελονάκι και να πάμε στην εκκλησιά.

– Όχι!... όχι... δε θέλω να με κοροϊδεύουν τα παιδιά του χωριού. Θα το φορέσω και θα μείνω στο σπίτι· μπορείς να πας μονάχη στην εκκλησιά.

Μια και κατάλαβε η μητέρα μου το μεγάλο μου δίκιο, σώπασε· τράβηξε μονάχη της για την εκκλησιά και μου συνέστησε όσο έλειπε να είμαι φρόνιμος, να μελετήσω τα μαθήματα μου.

Κι όλη την ημέρα εκείνη, ωστόσο, δε βγήκα καθόλου έξω από το σπίτι, φορώντας όμως το «τραπεζομάντιλο» και νιώθοντάς το δαιμονισμένη λαβή γύρω μου. Ο πατέρας μου έλειπε τις τρεις τελευταίες μέρες για δουλειές του στην πολιτεία· κι όταν την άλλη μέρα στράφηκε, λες από προαίσθηση ή γιατί το 'χαν οι γιορτερές μέρες, μου κουβάλησε ασορτί* κασμιρένιο κουστομαάκι, γκριζο τη φορά αυτή. Και την άλλη Κυριακή, την τελευταία αποκριά, πρωί πρωί κορδωτός κρατούσα το χέρι της μητέρας μου, πηγαίνοντας στην εκκλησιά· κι ήταν τόση η περηφάνια μου να το επιδείξω, που στάθηκα μ' ένα σοβαρότατο ύφος, παρακολουθώντας λέξη προς λέξη όλη τη δοξολογία. Τ' απόγιομα πήγαμε σε μια θεία μου, που δινότανε γιορτή, κι εκεί κράτησα την ίδια πόζα, όπως είχα κάνει το πρωί στην εκκλησιά.

Ωστόσο, ακόμη τώρα που με τύλιξαν τα χρόνια με την καταχνιά τους, συγκρατώ στη θύμηση το παιδιάτικο εκείνο κάμωμά μου κι εξακολουθώ να του δίνω τον ορισμό: «αξιοπρέπεια».

27.10.1936

«Ασκάλιστα φυτά»

ΤΩΝΗΣ ΜΕΛΑΣ (1913 - 1961). Γεννήθηκε στο Μαζωτό (Λάρνακα), αλλά έζησε και εργάστηκε στη Λεμεσό. Τέλειωσε μόνο το δημοτικό και το επάγγελμά του ήταν κρεοπώλης. Ασχολήθηκε με την ποίηση περισσότερο, αλλά έγραψε και διηγήματα και θέατρο. Μερικά έργα του: «Στοχασμοί κι αναρωτήματα», «Κυπριώτικοι καημοί», «Γύρω από τη ζωή», «Στην τέρψη και στο ψέμα», «Φυτά στην Αλυκή».

ασορτί: ταιριαστό (για χρώματα)

Έβη Μελεάγρου

Βουβός ρόλος

Το παρακάτω κείμενο είναι ένα απόσπασμα από το διήγημα «Βουβός ρόλος» της συλλογής «Πόλη Ανώνυμη» της Έβης Μελεάγρου. Από το 1962, η συγγραφέας επισημαίνει το μεγάλο πρόβλημα του καιρού μας, τον πυρηνικό όλεθρο. Όπως αναφέρεται στο διήγημα, σε εκατό μέρες πρόκειται να γίνει η δοκιμή της μεγαλύτερης υδρογονοβόμβας. Έτσι η απειλή απ' αυτές τις δοκιμές προκαλεί μεγάλη στενοχώρια στον ευαίσθητο άνθρωπο και του μαραίνει τη ζωή. Σε μια τέτοια στενοχώρια βρίσκεται η Μάρθα, η ηρωίδα του διηγήματος, που δε βρίσκει κανένα νόημα στη ζωή της. Όταν όμως έρχεται η μοιραία ώρα της δοκιμής, βρίσκει τη δύναμη ν' αντιδράσει, για να δώσει βοήθεια στα αθώα πλάσματα που φοβούνται.

[...] Οι εκατό ημέρες φτάναν στο τέλος τους. Ο ουρανός ψηλά γελοούσε· μα τη γη την τάραζε το βάσανο.

Ο κόσμος περπατούσε στην άκρη ενός γκρεμού και το 'ξερε. Δεν μπορούσε τίποτε να κάνει. Κάθε πρωί μπαίνουν οι εφημερίδες στα σπίτια με τεράστιους μαύρους τίτλους. Τα πρόσωπα των ανθρώπων έκλεισαν. Η ανησυχία έγινε συνείδηση. Τα μικρά παιδιά δεν ήθελαν να παίξουν. Ακολουθούσαν τους μεγάλους και κάθονταν πλάι τους. Τους παρατηρούσαν και φοβούνταν. Οι μέρες τραβούσαν προς την εκατοστή με μια γρηγοράδα απίστευτη.

Η Μάρθα δε διάβαζε εφημερίδα. Οι άνθρωποι ήχοι, όμως, πολύ λιγότεψαν γύρω. Οι γειτόνισσες, δεν πήγαιναν πια καθημερινά στην αγορά· και σαν τύχαινε, τα βήματά τους ήταν γρήγορα, βιαστικά, κι η ομιλία τους ακουγόταν κάθε τόσο μουρμουριστή. Η ώρα τέλειωσε κι η Μάρθα το κατάλαβε.

Τώρα τα πουλιά, σπουργίτια, μαυροπούλια κι άλλα, χάιρονταν την ύφεση της ανθρώπινης ζωής. Φτεροκοπούσαν και τιτίβιζαν ως συναντιόνταν και φτάναν οι λεπτές φωνούλες μέσα, κι άγγιζαν το στήθος της, μα σβήναν εκεί.

Ποιος νοιαζόταν για την αρρώστια της Μάρθας σ' έναν τόσο συγχυσμένο κόσμο! Στην πόλη τούτη, που ζούσαν με τον άντρα της δέκα

χρόνια, θεωρούνταν ακόμα ξένοι. Δύσκολα οι κάτοικοί της αναγνώριζαν δικαιώματα. Κι όπως έλειψαν τόσο πολύ από τον τόπο που μεγάλωσαν, κι εκεί ένιωθαν τούτοι ξένοι. Παντού ήταν ξένοι. Μόνο στις ψυχές των παιδιών τους είχαν ρίζες.

Κείνη τη νύχτα κανένας δεν κοιμήθηκε. Η δοκιμή θα γινόταν μακριά, στο μέσο του ωκεανού, πολύ μακριά, στο ταξίδι του Κολόμπου. Αλλά η γη γένηκε μια χουφτιά χώμα με τους μεγατόνους.

Τα παιδιά της Μάρθας ήρθαν τρομαγμένα από το σχολείο. Δε θέλησαν ούτε να φάνε. Η ψυχή τους αγριεύτηκε. Άκουσαν τ' άλλα παιδιά να λένε για κάποιο παλιό βιβλίο... Για τέρατα που βγαίνουν από τα βάθη της γης και κατασπάραζαν, για αβύσσους* που άνοιγαν και χάνονταν κόσμοι, για τους ουρανούς που έβρεχαν φωτιά. Για ανθρώπους που έτρεμαν, ούρλιαζαν, ικέτευαν* έλεος*. Ω! Ο τρόμος έσπασε στο χαλινό της φαντασίας.

Δε θέλησαν ν' ακούσουν τη γιαγιά. Όρμησαν στη μητέρα τους. Σε μια στιγμή σχίστηκε ο στάσιμος αέρας από το παιδικό κλάμα, το σπαρακτικό.

– Για να δω, παιδιά μου, για να δω, τους μίλησε και τα πήρε κοντά της. Μη φοβάστε, πάψτε να κλαίτε. Τούτα είναι κακά παραμύθια· μην τα πιστεύετε. Τίποτε δε θα γίνει, τίποτε δε θα φτάσει ως εμάς. Κάπου πολύ πολύ μακριά, σοφοί άνθρωποι θα δοκιμάσουν ένα νέο όπλο. Ε, λοιπόν; Εμάς τι μας πειράζει; Τι σχέση έχει με μας, με το σπίτι μας, τον κήπο μας, το βουνό μας. Κάναμε τίποτε εμείς, πειράξαμε κανένα για να μας καταστρέψει;

– Όχι, όχι, έκαναν αμφίβολα τα κεφαλάκια και περίμεναν.

– Βλέπετε, λοιπόν; Όχι. Έτσι, δεν έχουμε τίποτε να φοβηθούμε. Ο Θεός μάς φυλάει... Όταν κι εγώ ήμουνα μικρή, γίνηκε ένας μεγάλος σεισμός. Έπεσαν σπίτια, χτύπησαν άνθρωποι. Όλοι φοβηθήκανε. Την άλλη μέρα, στο σχολείο, τα παιδιά έλεγαν τα ίδια άσχημα πράγματα που ακούσατε σεις σήμερα. Γύρισα σπίτι μου με κλάματα κι όλη τη νύχτα περίμενα με αγωνία να καταστραφεί ο κόσμος. Ύστερα κοιμήθηκα και ξαφνικά έγινε πρωί κι ήμουνα στην καμαρούλα μου κι όλα βρίσκονταν γύρω μου σαν και πριν. Πώς γέλασα τότε, μ' όλες κείνες τις ανοησίες...

– Αλήθεια, μανούλα, μας λες! έκαναν απορημένα και χαμογέλασαν τα δακρυσιμένα μουτράκια.

άβυσσος: βαθύ άνοιγμα στο βάθος της γης (κόλαση)

ικετεύω: παρακαλώ

έλεος: ευσπλαχνία, συμπόνια

– Αλήθεια, αλήθεια, τους είπε, και ποτέ η φωνή της δεν είχε τόση γαλήνη και γλύκα.

– Θέλω να κοιμηθώ μαζί σου, είπε το μικρότερο κι έριξε τα χεράκια του, την αγκάλιασε σφιχτά.

– Κι εγώ θέλω, είπε δειλά το μεγαλύτερο.

Τραβήχτηκε άκρη άκρη και τα 'βαλε μαζί της στο μεγάλο διπλό κρεβάτι.

Στο άλλο δωμάτιο βρίσκονταν μαζεμένοι οι λίγοι δικοί της. Βαριά συλλογισμένοι. Δεν ομολογούσαν τη σκέψη τους. Βουβάθηκαν. Αν αύριο πρωί ξεκινούσαν και πάλι για τις δουλειές τους σαν και πάντα... Τι υπέροχο θα 'ταν!

Το ραδιόφωνο έμενε ανοιχτό. Μια ήρεμη φωνή διαφήμιζε τον καλύτερο καφέ. Σαν η ζωή να 'τανε το πιο σίγουρο πράγμα στη γη.

– Δεν πιστεύω να γίνει τίποτε, μίλησε στη σιωπή ο αδερφός.

– Ο Θεός, παιδί μου, ο Θεός, ύψωσε η μητέρα τα χέρια και σταυροκοπήθηκε.

– Θα πάω μέσα, στη Μάρθα, είπε ο άντρας και σηκώθηκε.

Μπήκε και κάθισε ελαφρά στο κρεβάτι. Κοίταξαν κι οι δυο τα παιδιά.

– Κοιμήθηκαν;

– Ναι, είναι λίγη ώρα.

Ξαφνικά έσκουξε* το μικρό και τινάχτηκε απότομα στην άλλη μεριά. Άπλωσε η Μάρθα το χέρι και το άγγιξε. Γύρισε ύστερα στον άντρα και του έδωσε το άλλο· έμειναν έτσι εκεί. Γύρω παντού ήταν απόγνωση*.

Σ' όλα τα σπίτια, σ' όλη τη γη, οι άνθρωποι συναγμένοι, περίμεναν. Περίμεναν αμίλητοι...

(Απόσπασμα)

«Πόλη ανώνυμη»

(Διηγήματα)

1963

ΗΒΗ ΜΕΛΕΑΓΡΟΥ (1928 -). Πεζογράφος. Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Ίδρυτικό στέλεχος του περιοδικού «Κυπριακά Χρονικά». Το μυθιστόρημά της «Ανατολική Μεσόγειος», τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο πεζογραφίας. Με το ίδιο βραβείο τιμήθηκε και το μυθιστόρημά της «Προτελευταία Εποχή», που τιμήθηκε και με το Β' κρατικό βραβείο μυθιστορήματος από το Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών της Ελλάδας. Μερικά έργα της: «Το σπίτι του Σολωμού», «Πόλη Ανώνυμη».

σκούζω: κραυγάζω γοερά

απόγνωση: απελπισία

Λευτέρης Μηλιώτης

Στο θέρος

Το καλοκαίριν ήρτεν, κι η φορεσιά του κάμπου, που πριν λίον κ'αιρόν ήταν ολοπράσινη, αρκίνεψεν τόπους τόπους να κοκκίνολοά, σαν το γρουσάφιν το ατίμητο. Τα κριθάρκα και τα σιτάρκα, στο φύσημαν του λίβα και τ' ανατολικού, εσούζασιν χαρούμενα τες κουτσούλλες τους, σαν να λαλούσαν τους ρεσπέρηες*. «Ελάτε και καρτερούμεν σας· ήρτεν η ώρα να σας πκερώσουμεν για τους κόπους σας τους αλοάρκαστους. Ακονίστε τα δρεπάνια σας, κι ετοιμάστε τα χέρκα σας τα ευλοημένα κι ελάτε να μας σοδκιάσετε».

Οι Πίτσιλλοι οι βασανισμένοι, οι Τήλλυροι κι οι Παφίτες οι κακόσορτοι εκατέβαιναν κουπαδκιαστοί στα καμποχώρκα για να δουλέψουν στο θέρος, να πιάσουν λλία ριάλια, ν' αγοράσουν σιτάριν να φάσιν και να πετσωθούν και να ντυθούν και κείνοι και τ'α παιάκια τους, που ήταν σαν τα πουλλάια τα τισίρκα, λοβάρκασε. Κι εθώρειες τες στράτες τες βασιλικιές και τα μονοπάθκια των χωρκών τα χωματερά γεμάτα πάσα γης ανθρώπους, με τα δρεπάνια τα σπαθάτα στην αμασκάλην, συλλούρηες* και κατακομμένους, ποκαματισμένους, 'πού την παρπατηχιάν την ολοήμερην. Επθαίνναν στον πόλεμον του ψουμιού οι νηστικοί!!... Στα χέρκα των δρεπανιών τους εκρέμμουνταν καμπανελλούδκια και λουρκά πέτσενα, που σαν επαρπατούσαν εσούζουνταν πήρε φέρε. Γέρους ασπρογένηες, μεσοκ'αιρίτες και κοπέλια αμούστακα είχεν σε κάθε παρέαν, με γεναίκες κοκιάκαρες, και κοπέλλες στηθωμένες σαν το κρυόν νερόν για αγκαλιάρκες. Πίσω τους εκλουφούσαν άλοβα ξεραγκιάρικα και πονηστικωμένα, μα μακκούλικα* και καλοσυνάτα, φορτωμένα με κάτι ρούχα συλλούρικα και κατακομμένα.

Σε κάθε χωρκόν τ' αρκατολόγια επεζέφκαν κι αρωτούσαν:

ρεσπέρηες: γεωργός

συλλούρηες: κουρελιάρης

μακκούλικα: τρυφερά, ναζιάρικα

«Εν θέλετε αρκάτες, κοπέλλια, μερακλήες που ξέρουν και παίζουν το δρεπάνιν κι έχουν αγκαλιαρκές όμορφες και καματερές;...»

Πεζάτε, κοπέλλια, κι έχει πολλήν δουλειάν στο χωρκόν μας», επο-
λοούνταν οι ρεσπέρηες.

Έτσι λοής οι παρέες των θεριστάδων εβρίσκαν μαστόρους κι αρκι-
νέφκαν δουλειάν.

Το θέρος εμπήκεν πκιον και τ' αρκατικά του χωρκού ήταν πάνω στην βράση τους. Ο Χάρος αν έρκετουν, ψυχήν του Θεού 'εν έβρι-
σκεν μες στα σπιδκια, εξόν 'πού κάτι γέρους και κοκιάκαρες, σακκά-
της και καμπουρκασμένους, 'πού τα γρόνια. Οι λας εσκορπιστήκαν
συγκάρταλλοι* μες στους κάμπους τους ατέλειωτους. 'Πού ούλλες
τες μερκές του κάμπου άκουες την πολοήν και την συντυχιάν τους
αρκάτες, παρά πασών όμως των αγκαλιαρκών των κοπέλλων, που
ούλλη μέρα του Θεού 'εν εβούλλωννεν το στόμαν τους. Εκακαρίζαν
σαν τες πέρτικες, που κάθονται στον αέραν των λαονιών* και κακα-
ρίζουν, όντας τους δώκει ο πύρουλλος του Δευτερογιούνη. Μα έχουν
δίκαιον· έχουν τόσα να πουν τούτον τον καιρόν, που η μέρα η γρονιά-
ρα του καλοκαιρκού 'εν τες ηφτάννει...

Γιατί και λαλείτε, οι κοπέλλες μας έχουν πολλές ιστορίες στην
σειράν, που η μια κόβκει τον λόον της άλλης κι αρκινά να πει και κεί-
νη τον δικόν της, κι άλλη το δικόν της, και δώσ' του πιον... ώσπου να
νυχτώσει, να καμμήσουν τ' αμμάδκια τους, να κοιμηθούν, να ησυχά-
σει κι η γλώσσα τους. Οι μαστόροι τους κάθε τσιμπίν αντικόφκουν
τες:

«Ε κοπελλούες, κανεί, κόρη μου, συντυχιάν, κάμνετε και δου-
λειάν...»

«Κάμνουμεν και την δουλειάν μας, ίντα κόβκει πίσω η δουλειά;...»
πολοούνταν κείνες.

Τώρα κοντεύκει η Λαμπρή κι έχουν την ιστοριάν ίντα ποννά ράψει
η μια, ίντα ποννά ράψει η άλλη, ποιες εννά χαρτωθούν το Πάσκαν,
πού εννά κρεμμάσουν σούσες, κι έναν σωρόν άλλες ιστορίες. [...]

(Απόσπασμα)

«Ανθολογία Κυπριακής Πεζογραφίας»

(Α. Σ. Ιωάννου)

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΜΗΛΙΩΤΗΣ (1908-1977). Λογοτεχνικό ψευδώνυμο του Ελευ-
θέριου Σωτηρίου. Γεννήθηκε στη Μηλιά Αμμοχώστου. Υπηρέτησε ως εκπαι-
δευτικός στη Δημοτική Εκπαίδευση. Ήταν για πολλά χρόνια πρόεδρος της
ΠΟΕΔ. Εργάστηκε ως δημοσιογράφος σε κυπριακές και αθηναϊκές εφημερί-
δες. Δημοσίευσε επτά διηγήματα στα «Κυπριακά Γράμματα».

συγκάρταλλοι: συγκούπαδοι, συλλόβροτοι (οικογενειακώς)

λαόνι: λόφος

Ημιχρόνιο

[...] Ρωτήσανε κάποτε γιατί αυτή η γιορτή, γιατί, ποιος είναι ο λόγος που γιορτάζει έτσι λαμπρά η ροδιά.

Σχεδόν οι πάντες την είπανε τρελή. Μα βιαστήκανε.

Γιατί όταν ο Θεός ρώτηξε στο τέλος της εποχής όλα τα δέντρα να παρουσιάσουνε στην πλάση τους καρπούς των μόχθων τους, η ροδιά βρέθηκε γιομάτη ολοκόκκινα γλυκά ρόδια.

Κι είπανε τ' άλλα δέντρα, μα γίνεται, πώς γίνεται η τρελή ροδιά, πότε δούλεψε, πότε την έφτιαξε τούτη τη σοδειά.

Η ελιά σοβαρή, ειρηνική, και πάλι σοβαρή πρόσφερε το λάδι της.

Μα ποτές δεν κατάλαβε πώς ένα τρελό δέντρο γίνεται να φτιάνει καρπούς.

Η ροδιά, που άκουσε τη σκέψη της ελιάς μειδίασε*.

Συνέχισε το λαμπρό της στόλισμα κι έδινε τα ρόδια της. Και δεν μπορούσε να δώσει καμιά εξήγηση.

Κι η ελιά δάκρυσε. Δάκρυσε μα δεν το 'πε σε κανένα. Έζησε χρόνια πολλά ειρηνική και σοβαρή.

Μα πήρε μαζί της μια πίκρα. Μια πίκρα, γιατί δεν μπόρεσε ποτές να ξεσπάσει μ' ένα κατακόκκινο λουλούδισμα. [...]

(Απόσπασμα)

«Ποιήματα» συλλογές και άλλα

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ (1926 - 1979). Ποιητής. Γεννήθηκε στα Λιμνιά (επαρχία Αμμοχώστου). Εργάστηκε ως δημοσιος υπάλληλος στο Τμήμα Τελωνείων από το 1949 μέχρι το θάνατό του. Το 1954 πήρε πρώτο κρατικό βραβείο σε πανελλήνιο διαγωνισμό με την ποιητική συλλογή «Δοκιμασία Ονείρων» (τότε χρησιμοποίησε το ψευδώνυμο «Αυξέντης Περιβολάρης»). Μερικά έργα του: «Παρεκκλίσεις», «Τα δυο βουνά», «Ποιήματα».

μειδίασε: χαμογέλασε (μειδιώ)

Η 9η Ιουλίου 1821

Η «9η Ιουλίου» γράφτηκε από το Βασίλη Μιχαηλίδη στην περίοδο 1884 - 1895, όταν ο ποιητής γύρισε στην Κύπρο από την Ιταλία και την Ελλάδα, όπου πήρε μέρος στον αγώνα για την απελευθέρωση της Ηπειροθεσσαλίας. Το ποίημα αναφέρεται στον απαγχονισμό του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού και στον αποκεφαλισμό των τριών Μητροπολιτών (Πάφου Χρυσανθου, Κιτίου Μελέτιου και Κερύνειας Λαυρέντιου), που έγινε στις 9 Ιουλίου 1821 στη Λευκωσία. Ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός αρνείται να δεχτεί να τον βοηθήσει ο Τούρκος Κιόρογλου να φύγει και να γλιτώσει τη σύλληψη, γιατί θεωρεί τη φυγή του σαν προδοσία για το λαό του. Ο μελλοθάνατος Ιεράρχης μετά την άρνησή του προσεύχεται στην Παναγία της Ιεράς Αρχιεπισκοπής και κατόπιν συλλαμβάνεται από τούρκικο απόσπασμα και οδηγείται στο Σαράγιο. Στο τέλος οι μητροπολίτες αποκεφαλίζονται από τους δήμιους και ο Αρχιεπίσκοπος απαγχονίζεται από μια συκαμιά, έξω από το Σαράγιο.

Αντάν αρκέψαν οι κρυφοί ανέμοι κι εφυσούσαν
κι αρκίνησεν εις της Τουρκιάν να κρυφουσυννεφιάζει
και πού τες τέσσερις μερκές τα νέφη εκουβαλούσαν
ώστι να κάμουν τον καιρόν ν' αρκέυκει να στοιβάζει,
είχεν σγοιαν είχαν ούλοι τους κι η Κύπρου το κρυφόν της,
μες στους ανέμους τους κρυφούς είχεν το μερτικόν της.
Κι αντάν εφάνην η στραπή εις του Μωριά τα μέρη
κι εξάπλωσεν κι ακούστηκεν παντού η πουμπουργκά της,
κι ούλα ξηλαμπρακίσασιν και θάλασσα και ξέρη
είχεν σγοιαν είχαν ούλοι τους κι η Κύπρου τα κακά της.

Μιαν νύχταν, νύχταν σιανήν, καιρόν Δευτερογιούνην,
νύχταν Παραῤῥευκόνυχταν, που τ' άστρα μιλιούνια
ελάμπασιν 'πού πανωθκιόν κι 'εν εύρισκες ρουθούνιν
μέσα σης Χώρας τα στενά, σης Χώρας τα καντούνια·
σιανεμιά, δεν άκουες δεντρούδιν να ταραξει
μήτε του ῥῥύλου λάξιμον*, με πετεινόν να κράξει.
Ἦτουν μια νύχτα μουλλωτή, μια νύχτα μουρρωμένη,
που 'θάρειες πως χώνεται 'πού του Θεού την κρίσην.
Σε τέθοικιαν νύχταν σιανήν οι Τούρκοι βαδωμένοι
μες στο Σαράγιον είχασιν μιάλον μεκίλισιν*

λάξιμον: γάβγισμα

μεκίλισιν: συνέλευση, συμβούλιο

Εγείραν τα μεσάνυχτα κῖ ἐπήρην το ξηφώτιν*
κῖ ο Κκιόρογλους, που 'τουν καλή, πολλά καλ' η ψυχῆ του,
εξέβην πόσσω του κρυφά κῖ ἐπήεν στον Δεσπότην,
κῖ ἐξύπνησέν τον κῖ ἐκάτσεν κοντά του κῖαι λαλεί του:
«Ἐν ἔσσω μου Ἰϋπριανέ, τ' ἀμάξιν μου ζεμένον,
τ' ἀμάξιν μου, Ἰϋπριανέ, ἐν ἔσσω ἀντροχῖασμένον,
κῖ ἀν θέλεις γιὰ να ποσπαστεῖς 'που σῖουρην κρεμμάλλαν
κῖ ἀν θέλεις 'πού τον θάνατον να φύεις, να γλιτώσεις,
να πας με το χαρέμιν μου κρυφά κρυφά στη Σκάλαν·
τα κουσουλάτα* ἐν ἀνοιχτά, να πάεις να τρυπώσεις.[...]

Ἐχῆυψεν, ο Ἰϋπριανός κῖ ἐμεινεν νάκκον ὠραν
κι ἐδκιαλοῖστην* νακκουρίν κῖ ἀννοίει, κῖαι λαλεί του:
«Δεν θέλω, Κκιόρογλου, ἐγὼ να φύω 'που την Χώραν,
γιατί, ἀν φύω, το κακόν ἐννά γινεῖ περίτου.
Θέλω να μείνω, Κκιόρογλου, κῖ ἀς πᾶ' να με σκοτώσουν,
ἀς με σκοτώσουσιν ἐμέν, κῖ οἱ ἄλλοι να γλιτώσουν.
Δεν φεύκω, Κκιόρογλου, γιατί, ἀν φύω, ο φευκός μου
ἐννά γενεῖ θανατικόν εἰς τους Ρωμιούς του τόπου.
Να βάλω την συρτοθηλιάν εἰς το λαμόν του κόσμου;
Παρά το γαῖμαν τους πολλούς ἐν κάλλιον του 'πισκόπου. [...]

«— Πίσκοπε, 'γιώ την γνώμην μου ποττέ δεν την ἀλλάσσω,
κῖ ὅσα κῖ ἀν πεις μεν θαρευτεῖς πως ἐννά σου πιστέψω·
ἔχω στον νουν μου, πίσκοπε, να σφάξω, να κρεμμάσω,
κῖ ἀν ἠμπορώ 'πού τους Ρωμιούς την Κύπρον να παστρέψω·
κῖ ἀκόμα ἀν ἠμπόρεια τον κόσμον να γυρίσω,
ἐθεννα σφάξω τους Ρωμιούς, ψυχῆν να μεν ἀφήσω».
— Ἡ Ρωμιοσύνη ἐν φυλή συνόχαιρη του κόσμου,
κανένας δεν ἐβρέθηκεν γιὰ να την ἠξηλείψει*
κανένας, γιατί χῆπέει την 'πού τα 'ψη ο Θεός μου.
Ἡ Ρωμιοσύνη ἐννά χαθεί, ὄντας ο κόσμος λείψει!

ξηφώτιν: *ξημέρωμα, χάραμα*
κουσουλάτα: *προξενεία*
δκιαλοῖζομαι: *εἶμαι σκεφτικός*
ξηλείθκω: *αφανίζω*

Σφάξε μας ούλους ἕϊ ας γενεΐ το γαΐμαν μας αυλάκΐν,
κάμε τον κόσμον μακϛελλειόν ἕϊ και τους Ρωμιούς τραούλια,
αμμα 'ξερε πως ίλαντρον* όντας κοπεΐ καβάκΐν
τριγύρου του πετάσσονται τρακόχια παραπούλια*.
Το 'νιν, αντάν να τρώ' την γην, τρώει την γην θαρκέται
μα πάντα ἕϊνον τρώεται ἕϊ και ἕϊνον καταλυέται. [...]

(Αποσπάσματα)

«Η 9η Ιουλίου 1821»

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ (1849-1917). Θεωρείται ο εθνικός ποιητής της Κύπρου. Γεννήθηκε στο Λευκόνοικο. Έμαθε τα πρώτα γράμματα κοντά σ' ένα θείο του στο Δάλι και αργότερα συνέχισε τη φοίτησή του κοντά στο θείο του Οικονομΐδη στη Λευκωσία, που αργότερα έγινε μητροπολίτης Κιτίου και τον πήρε κοντά του. Κοντά στο θείο του είχε την ευκαιρία να γνωρίσει αρκετούς ανθρώπους των γραμμάτων. Το 1875 πήγε στην Ιταλία να σπουδάσει ζωγραφική, αλλά διάκοψε και πήγε στην Ελλάδα να πολεμήσει για την απελευθέρωση της Ηπειροθεσσαλίας. Όταν γύρισε στην Κύπρο, εργάστηκε ως νοσοκόμος και φαρμακοποιός. Μερικά από τα έργα του: «Η Χιώτισσα», «Η Ανεράδα», «Η 9η Ιουλίου 1821». Έχουν εκδοθεί τα «Απαντά» του.

ίλαντρον: γέρικo
παραπούλια: παραφυάδες

Η Χιώτισσα

Η Χιώτισσα είναι μια υπέροχη μπαλάντα για το δράμα μιας νέας από τη Χίο, που σύρθηκε σκλάβο στη Λεμεσό στα χρόνια του απελευθερωτικού αγώνα του 1821. Ο Βασίλης Μιχαηλίδης πήρε την πληροφορία πως οι Τούρκοι έφεραν Χιώτισσες στη Λεμεσό και τις πουλούσαν. Με αφορμή αυτή την πληροφορία, ο Μιχαηλίδης έγραψε τη «Χιώτισσα» στα 1894 - 95. Το ποίημα αποτελείται από 420 στίχους χωρισμένους σε δεκάστιχες στροφές. Η Χιώτισσα ζούσε με έναν πλούσιο μπέη, που την είχε σαν κυρά του, έχοντάς της πολλές σκλάβες να την υπηρετούν. Στη συνάντησή της με «μια ρκαν δκιακονητίνα», αποκαλύπτει την ταυτότητά της και παρακαλεί τη γριά να τη βοηθήσει να λευτερωθεί. Πράγματι η γριά φροντίζει κι έρχεται ο αδελφός της με το καράβι, την παίρνει κρυφά και φεύγουν για τη Χίο.

[...[Αναστενάζ' η Τουρκού π' αππέσσω
κι είπεν περίλυπη σιανά:

– Βουράτε, σκλάβες, φέρτε την έσσω
τούντην Ρωμαίισαν που δκιακονά.
Κι ευτύς οι σκλάβες με την χαράν τους
βουρούν, κι εφέραν την στην κύραν τους.
Ότι κι εστράφησαν κι εσταθήκαν
κι εκαρτερούσασιν να τους πει,
μ' έναν της νέψιμον εχαθήκαν
άψαν κι εσβήσασιν σγοιαν στραπή.

Πριχού ν' αρκέψει να πει το πειν της
η πληξιμιά* η Τουρκού στην ρκαν,
το κλάμαν έπνιξεν την φωνήν της
και πκιον δεν είχεν παρηορκάν.
Αννοίει η ρκα και παρηορά την
κι ούλα την μάναν της αρωτά την:
– Ίντα 'χρεις, κόρη μου, πικραμμένη
κι έχεις τα μμάδκια σου ποταμούς;
πε μου και μεν πεις πως είμαι ξένη
δεν έχει πλάσμαν δίχως καμούς.

πληξιμιά: θλιμμένη, στενοχωρημένη

Μες τούντον κόσμον, κόρη μου, ζούμεν
κι έχομεν ούλλοι μας το γραφτόν·
' πού την βουλήν του Θεού να βκούμεν
δεν είναι, κόρη μου, βουλετόν.
Έχομεν ούλλοι δικούς θαμμένους·
ο Χάρος πκοιους δεν έχει καμένους;
Η πλήξη πόπαθεν η καρκιά σου
σφάζει και Τούρκον και Γρισκιανόν·
θέλω να μείνω 'κόμα μιτά σου
κι ας πά 'να χάσω το σπερινόν.

Περίτου άψασιν τα λαμπρά της,
περίτου η πλήξη την συμπουρκά,*
περίτου έκρουσεν η καρκιά της
απού τα λόγια που 'πεν η ρκα.
Και σαν αρνάδα νεροκαμένη
ππέφτει στο στήθος της ρκας κλαμένη
κι αρκεύκει φίλημα του σταυρού της
κι η σκοτωμένη της η φωνή
κρυφή εξέβηκεν του λαιμού της:
– Αχ! είμαι θκειούλλα μου, Γρισκιανή.

– Πάψε τα δάρκα σου, πκιον κανεί σε
πάνω στες βούκκες σου να κυλούν
και πε μου, κόρη μου, πόθθεν είσαι
και τ' όνομάν σου πώς το λαλούν;
– Από την Χιον την μακκελλεμένη*
και τ' όνομάν μου λαλούν μ' Ελένην, [...]

Πάσκισε, θκειούλλα μου, να γλιτώσω
και σαν να χτίζεις μιαν εκκληχιάν
– Μπορώ το γαίμαν μου να χιονώσω,
μα δεν σε 'φήννω μες την Τουρκιάν·

(Απόσπασμα)

«Η Χιώτισσα»

συμπουρκά: παρακινώ (παρακινώ σε φιλονικία)
μακκελλεμένη: ματωμένη

Άνθρωποι

Πόσο μικροί είμαστε, παιδιά,
όσο κι αν κάποτες φαινόμαστε μεγάλοι,
από τα πόδια ως το κεφάλι,
μυαλό, κορμίν, αισθήματα, καρδιά.

Με τόση δα χαράν αναγαλλιάζουμε,
με τόση ελπίδα φτερουγάμε,
λατρεύουμε τον κόσμο για το τίποτα
και για το τίποτα μισάμε.

Τώρα σχεδιάζουμε την πιο σκληρήν εκδίκηση
και λέμε τι θα κάνουμε και λέμε,
και να την άλλη τη στιγμήν αγνώριστοι,
κλαίει ένα παιδάκι στη γωνιά και κλαίμε.

Σωρούς όνειρα πλάθουμεν ατέλειωτους,
να ρίξουμε τ' αστέρια στην ποδιά μας,
μ' αν τύχει και τα βρούμε ξάφνου ανάποδα
δε μας πειράζει να καθίσουμε στ' αυγά μας.

Στ' αυγά μας κι όμως έτοιμοι οι λεβέντηδες
μια τόση προοπτικούλα να προβάλει
κι αρχίζουν να φουντώνουν πάλι τα όνειρα
και να το σκώνεται τ' ανθρώπινο κεφάλι.

Πόσο μικροί είμαστε, παιδιά,
όσο κι αν κάποτες φαινόμαστε μεγάλοι.

ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΝΤΗΣ (1914 -). Κορυφαίος Κύπριος λογοτέχνης. Γεννήθηκε στην Αμμόχωστο και σπούδασε νομικά στην Αθήνα. Ασχολήθηκε με την ποίηση, την πεζογραφία και το θέατρο. Έγραψε και πολλές επιθεωρήσεις. Το 1968 τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο συνολικής προσφοράς, το 1973 με το κρατικό βραβείο συνολικής προσφοράς ποίησης, το 1976 με το πρώτο βραβείο ποίησης της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου και το 1979 με το πρώτο βραβείο μυθιστορήματος της ίδιας εταιρείας. Αρκετά ποιήματά του μελοποιήθηκαν. Μερικά από τα έργα του: «Γκαμήλες και άλλα διηγήματα», «Ταπεινή ζωή», «Τα τραγούδια της ταπεινής ζωής», «Διηγήματα», «Πικραινόμενος εν εαυτώ», «Στιγμές» κ.ά.

Μελής Νικολαΐδης

Στην Κύπρο

Σύμφωνα με την επιθυμία του Βαρνάβα, το πλοίο προσέγγισε στη Σαλαμίνα, που ήταν η γενέτειρά του. Και οι κάτοικοι, μόλις έμαθαν πως ήρθε ο συμπολίτης τους, έσπευσαν να τον καλωσορίσουν και μαζί μ' αυτόν τους συνταξιδιώτες του, τον Παύλο και τον Ιωάννη Μάρκο.

Οι δυο ιεραπόστολοι, συνοδευόμενοι πάντα από τον Ιωάννη Μάρκο, άρχισαν αμέσως να επισκέπτονται τις πολυάριθμες συναγωγές* της πόλεως και να κηρύσσουν το θείο λόγο. Και οι κάτοικοι, από τους οποίους οι περισσότεροι ήταν Έλληνες και οι άλλοι Ιουδαίοι, δέχονταν με κατανόηση και συμπάθεια το χριστιανικό κήρυγμα και πολλοί το εγκολπώνονταν και γίνονταν χριστιανοί. Έτσι άρχισαν να ιδρύονται χριστιανικοί σύλλογοι, που ο Βαρνάβας και ο Παύλος τούς οργάνωναν και τους στερώναν με τη διδασκαλία τους.

Έπειτα από τη Σαλαμίνα οι δυο ιεραπόστολοι, μαζί με το βοηθό τους, ακολουθώντας τον παλιό Ρωμαϊκό δρόμο, πήγαν στην Πάφο. Στη διαδρομή τους θαύμαζαν την εξαίση φυσική ομορφιά με τ' απέραντα δάση από πεύκα, κέδρα και έλατα και με τους πλούσιους και ολάνθιστους κήπους, γεμάτους από οπωροφόρα δέντρα - πορτοκαλιές και λεμονιές, συκιές και μουριές, ροδακινιές και βερικοκιές - αλλά και άκαρπα δέντρα, που ανάμεσά τους ξεχώριζε ένα από τα ωραιότερα δέντρα του νησιού, το κυπαρίσσι.

Όταν έφτασαν στην Πάφο, θέλησαν να γνωρίσουν το Ρωμαίο ανθύπατο Σέργιο Παύλο, για τον οποίον είχαν μάθει πως ήταν πολύ μορφωμένος, βαθύς γνώστης των φυσικών επιστημών, φωτισμένος

συναγωγή: *συγκέντρωση, τόπος κοινής προσευχής των Ιουδαίων*

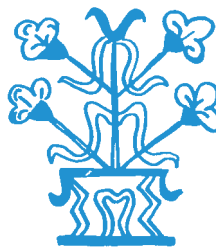
ερευνητής των φιλοσοφικών και θρησκευτικών θεμάτων και πιστός φίλος της αλήθειας. Με αυτά τα ενδιαφέροντα και τις διαθέσεις ο Σέργιος Παύλος είχε συγκεντρώσει γύρω του εκλεκτούς πνευματικούς ανθρώπους - ποιητές, σοφούς και θεοσόφους - με πιο ξεχωριστό έναν ξακουστό Εβραίο, που τον έλεγαν Βαριησού και του έδιναν το παρόνομα Ελύμας.* Ο Ελύμας ήταν ένας μορφωμένος «μάγος», που ήξερε καλά την απόκρυφη Αιγυπτιακή, Βαβυλωνιακή και Περσική σοφία.

Ο Σέργιος, γοητευμένος από τις διδασκαλίες του, του έδωσε ξεχωριστή θέση ανάμεσα στον κύκλο των πνευματικών ανθρώπων της αυλής του. Και, όταν έμαθε για την εντύπωση και το ενδιαφέρον που προκαλούσε στην Πάφο το κήρυγμα του Βαρνάβα και του Παύλου, κάλεσε στο παλάτι τους δυο ιεραπόστολους, με την πρόθεση να τους φέρει αντιμέτωπους στον Ελύμα και να προκαλέσει μια άμεση κι ελεύθερη συζήτηση μεταξύ τους.

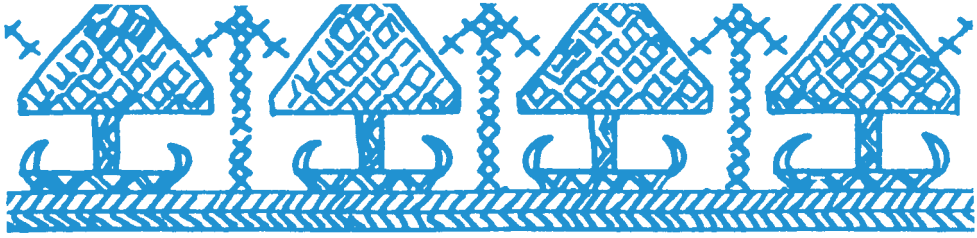
«Βαρνάβας ο Κύπριος»

1973

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ (1892 - 1979). Από τους πιο σημαντικούς Κύπριους πεζογράφους. Γεννήθηκε στη Λάρνακα. Εργάστηκε σε δικηγορικό γραφείο και αργότερα υπηρέτησε ως δάσκαλος. Το 1924 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα όπου ίδρυσε δικό του βιβλιοπωλείο και εκδοτικό οίκο. Τα έργα του είναι κυρίως κοινωνικού και θρησκευτικού περιεχομένου. Βραβεύτηκε πολλές φορές και το 1966 τιμήθηκε σε ειδική εκδήλωση που έγινε στην Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου. Μερικά έργα του: *«Το κλεισμένο σπίτι»*, *«Δυο άσπρα γυμνά χέρια και άλλα διηγήματα»*, *«Λουκάς ο αγαπητός»*, *«Βαρνάβας ο Κύπριος»*.

Ελύμας: είναι εξελληνισμός της αραβικής λέξης «ουλεμά», που σημαίνει «σοφός» και «μάγος»

Νικολαΐδης Νίκος

Το κυπαρίσσι

Βλάστησε ένα κυπαρίσσι, κι ο νοικοκύρης της γης το σκέπασε με φράξα, γιατί εκεί συνηθίζανε να παίζουνε τα παιδιά του κι ήθελε να το προφυλάξει, να το μεγαλώσει - για να γίνει μια φορά κατάρτι σε καράβι ή μεσοδόκι* σε σπίτι. Ύστερα έκανε γύρω του με ξύλα μια σχάρα.

Μέσα στα φράξα και μέσα στη σχάρα, το κυπαρίσσι άκουε τα παιδιά που παίζανε χαρούμενα απ' όξω.

Τώρα είναι χειμώνας, και παίζουνε με μπάλες από χιόνι.

Τώρα είναι άνοιξη, και παίζουνε με τις πεταλουδίτσες.

Τώρα είναι καλοκαίρι και σκαρφίζονται μύρια παιχνίδια στους ίσκιους.

Τώρα είναι φθινόπωρο, και απολαμβάνουνε την αφθονία των καρπών των τριγυρινών δέντρων.

Μέσα στα φράξα και μέσα στη σχάρα το κυπαρίσσι έγινε εφτά χρονώ - απόκτησε ηλικία.

Του βγάλανε τη σχάρα και πάψανε να του χύνουνε νερό. Εκόρμωσε κι έκανε ρίζες που το φρόντιζαν.

Όταν του βγάλανε τη σχάρα και κοίταξε γύρω του, ήτανε μοναξιά. Τα παιδιά που παίζανε γύρω του είχανε αποχτήσει και κείνα ηλικία, και δεν έρχονταν πια να παίξουν.

Το κυπαρίσσι μέσα στη μοναξιά του έπεσε στη μελαγχολία, την κληρονομική του αρρώστια.

μεσοδόκι: μεγάλο δοκάρι σε θέση οριζόντια από τοίχο σε τοίχο που υποβαστάζει τη στέγη

Το 'ριξε στη φιλοσοφία - και ούτε άνθρωπος, ούτε πουλί το σίμωνε.

Μια μέρα ένας κόρακας πέταξε και κάθισε στο κυπαρίσσι, που τετώνονταν αποξεχασμένο στη συλλογή του, κι άφηνε μακριούς χαρούμενους κρωγμούς.

– Γιατί έτσι καλοδιάθετος; τον ρώτησε. Και πρόσθεσε μ' ένα τρόπο σαν να του ζητούσε να του εμπιστευθεί ένα μεγάλο μυστικό:

– Γιατί έτσι καλοδιάθετος; ... πες το και σ' εμένα!

– Γιατί είναι χειμώνας!... Όλα παγώσανε... ψοφάνε πουλιά και ζώα από την πείνα και το κρύο, και χορταίνω εγώ.

Και το κυπαρίσσι κοίταξε γύρω του και είδε.

– Α!... Ναι!... Είναι άνοιξη, είπε, και δεν είπε άλλο.

Μια μέρα πέταξε και κάθισε στο κυπαρίσσι ένα τζιτζίκι, που χαλούσε τον κόσμο με το τραγούδι του.

– Πες το και σ' εμένα!... Γιατί τραγουδάς έτσι;...

– Γιατί είναι καλοκαίρι!...

Και το κυπαρίσσι κοίταξε γύρω του κι είδε κι είπε: «Πράγματι!»

Μια μέρα στάθηκε κι ο νοικοκύρης κοντά του. Έβλεπε τριγύρω τα δέντρα του φορτωμένα με ώριμους καρπούς, και χαμογελούσε και του φεύγανε μικρές κραυγές ευχαρίστησης.

– Γιατί!... Γιατί;...

Περάσανε πολλά χρόνια.

Το κυπαρίσσι άκουε με τη σειρά το χαρούμενο κόρακα, το αηδόνι, το τζιτζίκι και τον άνθρωπο με τα σιωπηλά ξεσπάσματα της ευχαρίστησης για το άφθονο αποδοσίδι* στους κόπους του, και καταλάβαινε: το χειμώνα, την άνοιξη, το καλοκαίρι, το φθινόπωρο.

Περάσανε ακόμα λίγα χρόνια, και τα παιδιά του νοικοκύρη - παλικάρια πια - στάθηκε το καθένα από μια φορά κοντά στο κυπαρίσσι με ξεσπάσματα σιωπηλής χαράς.

Και το κυπαρίσσι ρωτούσε:

– Γιατί;... Γιατί;...

αποδοσίδι: το δώρο που προσφέρεται σαν ανταμοιβή, αντάλλαγμα

Μα η ανθρώπινη ψυχή είναι πολύ σιωπηλή.

Μια μέρα ξαναπήγανε όλα τ' αδέρφια μαζί. Ήτανε πια άντρες με-
στωμένοι*. Κρατούσανε από ένα μεγάλο τσεκούρι, μιλούσανε όλοι
μαζί με φούρια και πήρανε θέση γύρω του.

Το κυπαρίσσι θυμήθη τα πρώτα χρόνια, τον καιρό που μέσα στα
φράξα και μέσα στη σχάρα τ' άκουε, παιδιά, να παίζουνε ολοχρονίς.

– Τι παιχνίδι θα παίξετε;... πέστε το και σ' εμένα...

– Θα σε κόψουμε... ψήλωσες αρκετά. Το σκαρί του караβιού μας θέ-
λει το κατάρτι του στο μπόι σου.

«Ανθρώπινες και άνθινες ζωές»

ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ (1884 - 1956). Κορυφαίος Κύπριος πεζογράφος. Γεν-
νήθηκε στη Λευκωσία. Φοίτησε στο δημοτικό ως την Γ' τάξη και στη συνέχεια
εργάστηκε σ' ένα βιβλιοδετείο, όπου του δόθηκε η ευκαιρία να μελετήσει
πολλά βιβλία. Το 1907 πήγε στην Αθήνα και παρακολούθησε μαθήματα ζω-
γραφικής. Εκεί γνωρίστηκε με τον Κωστή Παλαμά και τον Άγγελο Σικελιανό.
Από εκεί ταξίδεψε σε διάφορα μέρη της Ευρώπης και από το 1923 εγκατα-
στάθηκε μόνιμα στο Κάιρο. Μερικά έργα του: «Ανθρώπινες και άνθινες ζωές»,
«Διηγήματα», «Το Στραβόξυλο», «Η καλή συντρόφισσα».

μεστωμένος: αναπτυγμένος τέλεια σωματικά και πνευματικά, ώριμος

Άνοιξη

Η ξερολιθιά στον τόπο μας ανθοφορεί την άνοιξη
και τραγουδά με χίλια χρώματα.
Το φίδι προβάλλει το κεφάλι
αναδιπλώνει τη φρίκη της μελανής ομορφιάς του
και κάθε τόσο αλλάζει το πουκάμισό του
καθώς γίνεται βαρύ από το φορτίο των αρωμάτων.
Η ανεμώνη με σοφία επιμηκύνει το λιγνό στέλεχός της
βρίσκει το δρόμο της μέσ' από το λαβύρινθο του
ακανθώδους θάμνου
και διαστέλλει τα πέταλά της στο γλυκό αγέρα της ζωής.

Και συλλογίζομαι αν θα μπορέσουμε κι εμείς
να βρούμε το δικό μας δρόμο
μέσ' από το σκοτεινό λαβύρινθο της αιχμαλωσίας μας,
χτισμένο με τόση μαστοριά και ακανθώδη τέλια·
συλλογίζομαι αν θα μπορέσουμε καμιά φορά
να σηκωθούμε πιο ψηλά από το χώμα
και να χαιρετίσουμε την ανατολή της άνοιξης.

«Πεπραγμένα»

ΘΕΟΔΟΣΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ (1930 -). Γεννήθηκε στην Πάφο. Σπούδασε φιλοσοφία στην Αθήνα και παιδαγωγικά στο Λονδίνο. Εργάστηκε σε σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης. Ασχολείται με την ποίηση, το δοκίμιο και την πεζογραφία. Το 1980 η ποιητική του συλλογή «Πεπραγμένα» τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο ποίησης.

Γιάννης Σταυρινός - Οικονομίδης

Μέσα ο χάρος κι έξω ο δανειστής

Το παρακάτω κείμενο, είναι ένα απόσπασμα από το διήγημα «Ο χάρος με το δανειστή» της σειράς «Κυπραίικα Β'» του Γιάννη Σταυρινού - Οικονομίδα.

Στο διήγημα αυτό, γραμμένο στα 1934, περιγράφεται η κατάσταση που επικρατούσε στα χωριά της Μεσαορίας σε χρόνια δύσκολα. Η Μεσαορία, ξερή κι ακαλλιέργητη από την ανομβρία, έκανε τους χωρικούς να υποφέρουν από τη φτώχεια. Αναγκάζονταν να δανείζονται από τους εμπόρους για ν' αγοράσουν τα απαραίτητα τρόφιμα για τους ίδιους και για τα ζώα τους ή σιτάρι και κριθάρι για να σπείρουν.

Στο απόσπασμα που ακολουθεί ο Γεωρκής, εκτός από τούτα τα προβλήματα, έχει να αντιμετωπίσει και την αρρώστια του γιου του. Και ο γιατρός της ιστορίας μας όχι μόνο δε σκέφτεται το οικονομικό χάλι του Γεωρκή, αλλά εκμεταλλεύεται την κατάσταση και παίρνει τα χρυσαφικά της κόρης του σε εξευτελιστική τιμή. Την ώρα που το παιδί του κινδυνεύει να πεθάνει και προσπαθεί με κάθε τρόπο να το γλιτώσει, έρχεται και η αγωγή του εμπόρου που του 'δωσε δανεικά: «Μέσα ο χάρος κι έξω ο δανειστής...».

[...] Σαν έφτασε σπίτι του βρήκε το γιο του, που του ήτον βοηθός στες δουλειές του, άρρωστο. Το καημένο το παιδί βρισκόταν στο κρεβάτι μισοαναίσθητο μέσα στη λαύρα του πυρετού κι η μάνα του του έβαλλε στο μέτωπο ένα ρούχο βρεμένο μέσα σε νερό και ξίδι. Σαν ένιωσε τον πατέρα του να πλησιάζει στο κρεβάτι και να το κοιτά σκασμένος από λύπη, εστέναξε κι είπε με κομμένη φωνή:

- Ξέρεις το πως εψόφησεν η φοράδα* μας, παπά;
- Πότε; έκαμε ο Γεωρκής σχεδόν ατάραχος.
- Την αυκήν* επή να ταΐσω κι ήύρα την ψοφισμένην.
- Εψόφησεν α... Κι εγίω για κείν' την φοράαν επήα κι εχρεώθηκα πά-

φοράδα: το θηλυκό άλογο

αυκή: ξημέρωμα, χαρραγή

λε 'πού τον Σαουρήν κριθάριν πάνω σε δκυόμισι σελίνια. Κι ήβρα την ψοφισμένην...

Ο Γεωρκής ερίχθηκε πάνω σε μια καρέκλα κι είχε δάκρυα στα μάτια. Μια κόρη του παρουσιάστηκε και τον ερώτησε αν ήθελε να φάει. Είπεν όχι και η κοπέλα εβγήκεν έξω πάλι κι επήγε σ' άλλο δωμάτιο.

Τη νύχτα ο άρρωστος γιος εβάρεσε, δηλαδή έγινε χειρότερα, και ο Γεωρκής εκαβαλλίκεψε το μουλάρι του κι έφυγε. Επήγε πάλι πίσω στην πόλη, για να βρει γιατρό.

Όταν έφτασε και τον έμπασαν στο σπίτι του γιατρού που συνήθιζαν να παίρνουν στο χωριό του, η δούλα τον εκοίταξε από πάνω ως κάτω και του είπε:

– Ο κύριος αρωτά: βαστάς ππαράες;*

– Κρατώ δέκα σελίνια. Έσασά τα γι' άχρον μα ο θεός μου άλλα εβουλήθηκέν.

– Να του το πω.

Μετά λίγες στιγμές η υπηρέτρια ήλθε κι είπε:

– Ο κύριος δεν πηαίννει, αν δεν του δώσεις τρεις λίρες στο χέριν, λέει.

– Τρεις λίρες; Και πού να τες εύρω, μάνα μου, τες τρεις λίρες έτσι ώραν σαν ήρταν οι δουλειές μου.

Και ο καημένος ο χωρικός είχε την αίσθηση ότι τον έζωσαν φίδια.

– Έτσι μου 'πε, θκειε, να σου πω. Αν τες έχεις να του πω να ντυθεί. Ειδεμή...

– Έχω την μούλαν μου να του την βάλω ενέχυρον*, κόρη μου. Να πάμε στο χωρκόν και να βάλω τον μουχτάρην να του την βκάλει χαρτίν πάνω του.

– Καλόν. Να του το πω.

Η υπηρέτρια επήγε κι ήλθε πίσω πάλι:

– Φέρε δα τα δέκα σελίνια, είπε.

Ο Γιωρκής έβγαλε και της έδωσε με τρεμουλιασμένα χέρια τα χρήματα κι είπε παρακαλεστικά:

– Πε του κυρίου γιατρού να κάμνει νάκκον γλήορα, χαρώ σε, και το παιδί μου εν βαρετά. [...]

ππαράες: χρήματα

ενέχυρον: αντικείμενο αξίας που δίνεται στο δανειστή για την ασφάλεια του δανείου

Σαν εμπήκαν στο δωμάτιο που ήταν ο άρρωστος, η μητέρα του έτρεξε κι έπεσε στα πόδια του γιατρού:

– Στον θεόν και στα χέρκα σου, γιατρέ μου. Το παιδίν μου!

Όμως ο γιατρός έμεινε καρφωμένος στη θέση του κι ο Γεωρκής εί-
πε γρήγορα:

– Φέρτε κείν' τα γρουσά σας. Γλήγορα!

Η γυναίκα του έμεινε και τον κοιτάξε μια στιγμή, έπειτα έριξε μια
ματιά φοβισμένη στο γιατρό κι είπε της κόρης της:

– Άνοιξε, κόρη μου, και φέρ' τα χρυσά σου. Την ζωήν μου, γιατρέ, τη
ζωήν μου να δώσω, όί τα γρουσά της κόρης μου. Άνκισε πάνω στο
παιδίν μου και μεν φοάσαι.

Στο μεταξύ η κοπέλα είχε ανοίξει γρήγορα γρήγορα ένα αρμάρι
κι ήλθε με μια κλωστή χρυσά στο χέρι. Τα 'δωσε του πατέρα της κι
αυτός τα έριψε στη φούχτα του γιατρού, που τα κοιτάξε μια στιγμή
στο φως κι ερώτησε:

– Πόσα είναι;

– Κοσπέντε κομμάκια γιατρέ. Ούλα παλιά. Απάντησε ο νοικοκύρης.

Ο γιατρός έριψε πάλι μια ματιά πάνω στα χρυσά, έδειξεν ότι ικανο-
ποιήθηκε, τα 'βαλε στην τζέπη του πανταλονιού του κι επλησίασε τον
άρρωστο.

Μέσα στο δωμάτιο έγινε νεκρική σιγή κι ακούονταν μονάχα η βα-
ρετή αναπνοή του αρρώστου και τα παραγγέλματα του γιατρού, που
όταν ετελείωσε την εξέταση είπε:

– Πνευμονία. Διπλή πνευμονία. [...]

(Αποσπάσματα)

«Κυπραίικα Β'»

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΑΥΡΙΝΟΣ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ (1894 - 1987). Από τους πρώ-
τους Κύπριους πεζογράφους. Γεννήθηκε στο Ριζοκάρπασο. Σπούδασε νομικά
και εξάσκησε το επάγγελμα του δικηγόρου στην Αμμόχωστο. Πρωτοεμφανί-
στηκε στη λογοτεχνία το 1915 με την έκδοση «*Τα πρώτα διηγήματα*». Το
1937 εξέδωσε την ποιητική συλλογή «*Κυπραίικα*». Το 1983 εκδόθηκε από τη
Μορφωτική Υπηρεσία του Υπουργείου Παιδείας, με επιμέλεια του Γιάννη Κα-
τσούρη, η συλλογή διηγημάτων «*Κυπραίικα Β' σειρά*». Εξέδωσε και τρεις
ποιητικές συλλογές. Μετά την τουρκική εισβολή ο Οικονομίδης εγκλωβίστηκε
στο Ριζοκάρπασο όπου έμεινε μέχρι το 1987 που πέθανε. Άλλα έργα του:
«*Ανάμεσα στα πεύκα*», «*Η περιουσία του θείου*», οι ποιητικές συλλογές:
«*Κομμάτια της ψυχής μου*», «*Καημοί*» κ.ά.

Στην ιερή μνήμη του Κυριάκου Μάτση

Δε θα περάσετε, είπες στον εχθρό. Ίσκιοι γιγάντων
μου παραστέκουνε απ' έξω, κι ο Γρηγόρης
χορεύει την πυρρίχη* και με καλεί
να πολεμήσουμε αντάμα. Αντίκρου όλοι σταθείτε,
για πατρίδα, για τιμή, για λευτεριά να πολεμήσω.

Κριτές μας του Βουνού η Ρήγαινα κι οι Δράκοι
των Εκατό Σπιτιών. Έτοιμοι, βγαίνω.
Μα η μπόμπα του εχθρού μες στο αμπρί* ριγμένη
σου κόβει πόδι και φωνή, πρι βγεις στο φως.
Εύκολη νίκη, μα εσένα η δόξα στα ουράνια με την ψυχή ανεβαίνει.

Ζάλογγο, Θερμοπύλες, Αλαμάνο, μεριάστε,
πλάι σας να στηθεί του Πενταδάκτυλου ο Θρύλος.
Χάροντα, κράτα το κουπί, η Ρήγαινα να δέσει την πληγή του
κι οι δράκοι των Εκατό Σπιτιών
παιάνα* θριαμβικό να τραγουδήσουν στη θανή* του.

Στρατόπεδο Πύλας 2 μετά τα μεσάνυχτα, 24.11.58

«Αίμα και Πυρ»

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΠΑΠΑΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ (1905 - 1986). Γεννήθηκε στην Αγία Βαρβάρα Λευκωσίας. Σπούδασε φιλολογία και υπηρέτησε ως εκπαιδευτικός στη Μέση Εκπαίδευση. Αργότερα ανέλαβε τη διεύθυνση του Τμήματος Πνευματικής - Πολιτιστικής Ανάπτυξης και το 1962 ίδρυσε με εντολή του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου το Μουσείο Αγώνος, στο οποίο διέσωσε πλούσια συλλογή τεκμηρίων του αγώνα 1955-59. Έλαβε ενεργό μέρος στον αγώνα της ΕΟΚΑ. Έγραψε ποίηση και διηγήματα. Μερικά από τα έργα του: «*Ναδία και άλλα διηγήματα*», «*Τα φυλακισμένα μνήματα*», «*Η κυπριακή τραγωδία του 1974-75*», «*Αίμα και πυρ*».

πυρρίχη: είδος αρχαίου χορού που τον χόρευαν ένοπλοι άντρες

αμπρί: καταφύγιο, κρησφύγετο

παιάνας: τιμητικό τραγούδι, ύμνος

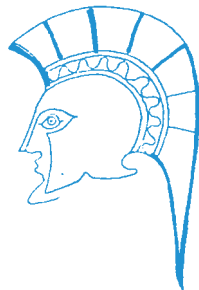
θανή: κηδεία, θάνατος

Εφύλιος

Όπως τον φόον του σεισμού που φέρνει των πλασμάτων,
που χ̣χ̣ιζ' η γη και παν χωρκά και πολιτείες κάτω,
κι η γη γινίσκεται γιαλός και σβήννει 'πού τον χάρτην,
τα ίδια 'ν' κι ο πόλεμος εφύλιος άμά 'ρτει.
Χωρκά και πόλες χάννονται και τόποι γερημιάζουν,
χιλιάες χήρες κι ορφανά δροικάς τους να φωνάζουν·
θέλουν φαϊν, θέλουν νερόν και ρούχα να φορήσουν.
Μα πκοιοι εν κείνοι που 'χουσιν και 'ννά τους βοηθήσουν;
Τούτον οι ισχυροί της γης πρέπει να το κοιτάξουν,
γιατί να το κρατούν καλόν την γην να γερημάξουν;
Ας τα σκεφτούν τα θύματα, τούτον να μεν το πράξουν.
Γιατ' ένας τέθκοιος πόλεμος αν πρόκειται και γίνει
πκοιος εννά τους εγγυηθεί πως εννά ζήσουν κείνοι;

«Ποιήματα»

ΞΕΝΗΣ ΠΑΤΣΑΛΟΣ (1901 -). Γεννήθηκε στο Παραλίμνι. Είναι σχεδόν αγράμματος (πήγε 6 μήνες σχολείο). Ακολούθησε από μικρός το επάγγελμα του βοσκού και του κηπουρού. Εξέδωσε τη συλλογή «Ποιήματα».

Ο Όλεθρος

Οι θάλασσες μαυρίσανε και τα βουνά χλωμιάσαν
γιατ' είν' τα σύννεφα βαριά κι η καταχνιά μεγάλη
που 'ρθεν απ' την Καραμανιά να πνίξει το νησί μας.
Σαν άγριος λίβας πλάκωσε και λιάνισε* τα πάντα,
και μοιρολόι πρωτόφαντο* την Κύπρο συνεπήρε.
Στοιχειώσανε τα ονειράτα κι ολονυχτίς βρουχιούνται
και να οι ψυχές που φτερακάν σε κάποιο φως να βγούνε
σαν νυχτερίδες σε σπηλιές με πίσσα το σκοτάδι.

Κλαίει ο ήλιος, κλαίει,
κλαίνε τα πουλιά
κλαίει και ραγίζεται
του Θεού η καρδιά.

Κλαίνε τ' αστέρια, κλαίνε
κλαίνε τα νερά,
κλαίει και ραγίζεται
του Θεού η καρδιά.

«Τα πάθη τα σεπτά»

1974

ΑΝΤΗΣ ΠΕΡΝΑΡΗΣ (1903 - 1980). Φιλολογικό ψευδώνυμο του λογοτέχνη, δημοσιογράφου και εκπαιδευτικού Ανδρέα Παυλίδη. Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Εργάστηκε ως εκπαιδευτικός σ' όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Έγραψε ποιήματα, διηγήματα, θεατρικά έργα και μελέτες. Το 1970 τιμήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας με βραβείο για τη συνολική του προσφορά στην ελληνική λογοτεχνία της Κύπρου. Η δημοσιογραφική του δραστηριότητα υπήρξε ποικίλη και σημαντική. Μερικά από τα έργα του: «Έλεγχοι και παιάνες», «Καλλιρόη», «Περιτελλομέναις ώραις», «Προσφυγικοί ψαλμοί».

Λιανίζω: κομματιάζω

πρωτόφαντο: εκείνο που παρουσιάστηκε για πρώτη φορά

Λευτεριά

Οι άλλοι σε βλέπουν, Λευτεριά, σαν να 'σουν άγαλμα
που κι αν σε γέννησε τρανή τεχνίτρα σμίλη*
πέτρινη σου 'βαλε καρδιά μέσα στα στήθια σου,
πέτρινα σου δωσε τα μάτια και τα χείλη.

Μες στα μουσεία σε κλείνουν, σε τυπώνουνε
σε καταλόγους, σου τραβούν φωτογραφίες
κι εμπρός σου ολοχρονίς αργοδιαβαίνουνε
αμέτρητες των θαυμαστών σου οι κουστωδιές*.

Όμως για μας γυναίκα είσ' ολοζώντανη,
ο κόρφος σου ζεστός ριγά* και τρέμει,
φτερά η καρδιά σου ανοίγει όπως την παίρνουνε
χαράς αγέρηδες, θυμών ανέμοι.

Κι όπως μπροστά μας στέκεις κι ως απλώνεις μας
τα ριγηλά σου, Λευτεριά, τα χέρια,
κρατάς όλες τις άνοιξες που πέρασαν
μα και τα σημερινά τα καλοκαίρια.

Κρατάς των αιώνων την ψυχή την ακατάλυτη,
της ιστορίας τ' ατίμητα τα δώρα,
κρατάς όλο το χτες, γαλήνιο κι ήρεμο,
μα κι όλο το φουρτουνιασμένο τώρα.

σμίλη: κοφτερό όργανο για την κατεργασία της πέτρας

κουστωδιά: στρατιωτική φρουρά

ριγώ: έχω ρίγος

Κρατάς του νου τους ήλιους τους ανέσπερους,
του ονείρου τα γελούμενα τ' αστέρια,
μα και ψωμί κρατάς, ψωμί ζυμώνουνε
τα ριγηλά* σου, Λευτεριά, τα χέρια.

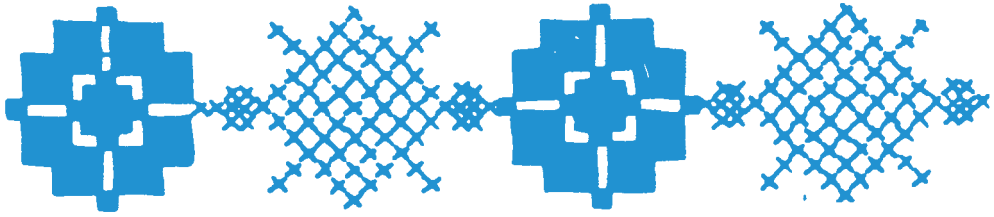
«Η Ελλάδα ποτέ δεν πεθαίνει»

(Ποιητικά Άπαντα)

ΘΟΔΟΣΗΣ ΠΙΕΡΙΔΗΣ (1908 - 1968). Αξιόλογος ποιητής, αδερφός του Γιώργου Πιερίδη. Γεννήθηκε στο Τσέρι και έζησε τα παιδικά του χρόνια στο Κάιρο και στο Δάλι. Η ποίησή του, κοινωνική, χαρακτηρίζεται από τη βαθιά πίστη στον άνθρωπο, διαπνέεται από τα ιδανικά της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ισότητας και εκφράζει τους πόθους και τους οραματισμούς του για κοινωνική αλλαγή και κατάκτηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Μερικά από τα έργα του: «*Η Μπαλλάντα της Μαρίας*», «*Κυπριακή συμφωνία*», «*Το χρυσό μονοπάτι*», «*Φθινόπωρο*». Μετά το θάνατό του εκδόθηκαν από τον αδερφό του, τα «*Ποιητικά Άπαντα*» του σε δυο τόμους, εκδομένα και ανέκδοτα.

ριγηλά: που προκαλούν ρίγος

Γιώργος Φιλίππου - Περίοδος

Προσκαρτερία

Με την αγκλίτσα του αντιστύλι κάτω από την αριστερή του μασχάλη, ο γερο-Ζένιος, ο βοσκός, στεκότανε και παρακολουθούσε το παιδί, που ανηφόριζε την πλαγιά τρέχοντας.

Ο σκύλος, πλάι του, κοίταγε μια κατά το παιδί, μια το βοσκό, σαν να γύρευε εξήγηση για την ασυνήθιστη ετούτη παρουσία. Ήτανε δα κι από τα πριν αλαφιασμένο το ζώο, με τα τόσα ασυνήθιστα που γινότανε σήμερα: τις βροντές, πρωτάκουστες κατακαλόκαιρα με τέτοιο πεντακάθαρο ουρανό, τ' ανεξήγητα κροταλίσματα που ξεπηδούσανε ξανά και ξανά από τα σπλάχνα του Πενταδάχτυλου, τα βουερά όρνια* που σκίζαν αλύπητα τον ουρανό, τη χλαολή* που αρχίνησε ν' ακούγεται απ' το χωριό και τώρα το παιδί να τρέχει μες στ' απομεσήμερο, που θα 'πρεπε να 'ναι ήσυχα τα πάντα και νυσταγμένα. Και μην μπορώντας άλλο να βαστάξει, σήκωσε το κεφάλι του, τέντωσε το λαιμό του και έβγαλε ένα ουρλιαχτό.

«Ουστ», πρόσταξε ο βοσκός.

Ο σκύλος κατσούφιασε, έπεσε μπρούμυτα, έχωσε το μουσούδι του ανάμεσα στα μπροστινά του πόδια και κοίταγε, με λοξές ματιές, τον αφέντη του.

«Παππού... Παππού!» φώναξε το παιδί, πριν ακόμα φτάσει.

Ο σκύλος κούνησε την ουρά του σαρώνοντας το χώμα λες και στη γνωστή του ετούτη φωνή νογήθηκε* καλό σημάδι.

«Τι 'ναι μωρέ;» ρώτηξε ο γέρος.

όρνιο: είδος αρπαχτικού πτηνού

χλαολή: μεγάλος θόρυβος από ομάδα ανθρώπων

νογώ: καταλαβαίνω, αντιλαμβάνομαι

Το παιδί στεκότανε τώρα μπροστά του.

«Φεύγουμε, παππού... φεύγουμε... όλο το χωριό. Ο θείος Πιέρος ήρτε με τ' αυτοκίνητο να μας πάρει κι εμάς... η μάνα είπε νά 'ρτεις... περιμένουμε... πριν φτάσουνε, λέει, οι Τούρκοι...», είπε λαχανιαστά το παιδί και βάλθηκε να παίζει με το σκύλο, που 'χε σηκωθεί.

Ο γέρος έμεινε να κοιτάει κατά το χωριό. Παιδευότανε να βάλει με τη σκέψη του κάποια σειρά, να βρει κάποια λογική σε τούτα όλα, μα δεν μπορούσε. Στράφηκε και κοίταξε το κοπάδι του. Σαράντα προβατίνες, σταλισμένες* όλες μονότοπα, σκυφτές κάτω απ' την κάψα, με τα μουσούδια τους ν' αγγίζουνε τη γης, κι ένας στριφτοκέρατος κρίαρος.

«Εγώ θα μείνω δω», είπε δίχως να σηκώσει το βλέμμα του απ' το κοπάδι.

«Θά 'ρτουν οι Τούρκοι, παππού», έκανε το παιδί.

«Ε!... Και;!... », είπε ο γέρος, μα δεν ήτανε σίγουρος. Μέσα στα φρένα του η λέξη Τούρκος σήμαινε τώρα κάτι άλλο από τους Τούρκους συγχωριανούς του, κάτι που έρχονταν από πολύ μακριά, φορτωμένος σκοτεινούς κι αξεδιάλυτους τρόμους.

«Σάματις* τους πειράξαμε τους Τούρκους;» πρόσθεσε για να καθησυχάσει τον εαυτό του.

Στράφηκε κι απίθωσε τη χέρα του πάνω στο κεφάλι του παιδιού.

«Άντε, πήγαινε τώρα», του 'πε, «θα σε περιμένουν. Πες τους εγώ θα μείνω. Πού να τ' αφήσω ετούτα τα ζωντανά; Και γιατί να με βλάψουν οι Τούρκοι;... Εσείς πηγαίνετε κι ο Θεός μαζί σας».

Το παιδί ροβόλησε* κατά το χωριό. Ο σκύλος έτρεξε ένα διάστημα ξοπίσω του και στράφηκε για να πάρει την πρωτινή του θέση. Όμως σε λίγο τινάχτηκε απάνω, όρθωσε το τρίχωμά του κι αρχίνησε να γρυλίζει κοιτάζοντας πέρα κατά την αντικρινή βουνοπλαγιά, όπου κάτι σερνάμενα τέρατα ροβολούσανε κατά το χωριό με μεγάλη χλαπαταγή*, σηκώνοντας σύννεφα σκόνη.

Ο γερο-βοσκός έβαλε μια κραυγή - σύνθημα, στριφογύρισε την αγκλίτσα του και κίνησε πρόωρα για τη μάντρα του σαλαγώντας*, με τη βοήθεια του σκύλου, το απρόθυμο κοπάδι.

σταλισμένος (σταλίζω): ξαπλωμένος για ξεκούραση

σάματις: μήπως

ροβολώ: κατηφορίζω, κατεβαίνω τρέχοντας από ένα ύψωμα

χλαπαταγή: πολύ δυνατός θόρυβος που κάνει ο κόσμος

σαλαγώ: οδηγώ με κραυγές

Το 'φερε πίσω από το πλάτωμα, το κατέβασε στο ξεροφάραγγο και τ' άφησε λαγιασμένο* εκεί δα να βόσκει όσο νά' ρτει το δείλι, για να μαντρίσει. Η μάντρα του βρίσκονταν στον άλλο όχτο· λίγο πιο πέρα ήτανε κι η μάντρα του Χαλίλη.

Κάθισε καταγής. Ο νους του ανεμόδερνε μέσα σ' ένα πέλαγο απορίας. Κι ένιωθε ν' ανεμοδέρνει στο ίδιο πέλαγο, μαζί του και μέσα του, σαν να 'τανε μέρος αναπόσπαστο του εαυτού του, όλος ετούτος ο ήμερος τόπος, ο τόπος του - ο εαυτός του.

Ο ήλιος έγερνε να βασιλέψει, όταν τον έβγαλαν από τη συλλογή του τα κουδουνίσματα του κοπαδιού του Χαλίλη, που έρχονταν.

Σηκώθηκε. Τώρα ήταν ησυχία. Όλα φαίνονταν ειρηνικά. Τίποτα δεν ξεχώριζε ετούτο το καλοσυνάτο δείλι από τα τόσα και τόσα άλλα. Ο Ζένιος γαλήνεψε. Σαν να 'ταν ένα κακό όνειρο και πέρασε.

Σε λίγο τα κουδουνίσματα του δικού του κοπαδιού αποκρίνονταν σε κείνα του κοπαδιού του Χαλίλη για να συνθέσουνε την πανάρχαια και πάντα νέα μελωδία του κυπραίικου σπερνού*.

Το καλοκαίρι, που μάντριζαν εδω αψηλά στα ριζά της βουνοσειράς, ο Ζένιος κι ο Χαλίλης ήτανε σύμφωνοι κάθε φορά, που ο ένας πήγαινε να περάσει τη νύχτα στο χωριό, να μένει ο άλλος μόνος φύλακας στις δυο γειτονικές μάντρες.

Απόψε, αποφάσισε να πάει στο χωριό ο Χαλίλης.

«Εσύ καλύτερα να μείνεις εδώ πάνω» είπε του Ζένιου, «όσο να πάω να δω τι γίνεται. Θα σου στείλω το γιο μου το Ναϊμη να σου πει τα μαντάτα και να σου φέρει και ψωμί».

«Έχω ψωμί».

«Καλού κακού θα σε στείλω», είπε ο Χαλίλης. Φαινόταν ανήσυχος.

Ο Ναϊμης ήρτε αργά τη νύχτα. Δεν έφερε ψωμί, μόνο:

«Μ' έστειλε ο κύρης μου να σου πω να μην έβγεις σ'τη βοσκή, πριχού να 'ρτει κείνος», είπε βιαστικά κι έφυγε.

Ο Ζένιος πρόσεξε πως και σαν ήρτε και τώρα που 'φευγε, τα βήματά του μόλις που ακούγονταν. Πήγαινε δηλαδή, με μεγάλη προφύλαξη.

Κοντά στην αυγή γύρισε ο Χαλίλης, βαρύθυμος, να φέρει ψωμί και

λαγιάζω (λαγιασμένο): μένω ακίνητος, λουφάζω
σπερνό (εσπερινό): βραδινό

τα μαντάτα: Ο τούρκικος στρατός μπήκε στο χωριό, οι χριστιανοί πρόλαβαν και φύγανε, εξόν ο γερο-Χριστόφας, που 'μεινε, γιατί έχει τη γριά του άρρωστη στο στρώμα.

Κάθισαν οι δυο τους στο πεζούλι. Ο Χαλίλης έμεινε κάμποση ώρα σκυφτός κι αμίλητος, να ρουφά και να ξεφυσάει με δύναμη τον καπνό του τσιγάρου του. Ύστερα άπλωσε το χέρι του και τ' απίθωσε πάνω στο γόνατο του Ζένιου.

«Εσύ να μείνεις εδώ πάνω», του 'πε. «Οι δικοί σου φύγανε... Και να βοσκάμε μαζί».

Έμεινε πάλε σκυφτός για λίγο και πρόσθεσε:

«Κουρσεύουνε* τα σπίτια σας οι άφοβοι του Θεού».

Πέρασαν τρεις μέρες να βόσκουνε τα κοπάδια τους αντάμα, τυλιγμένοι σε μια αβεβαιότητα, ο Ζένιος να σκιάζεται ύστερ' από τα τόσα που άκουσε πως γινήκανε στο χωριό του και σ' άλλα κοντινά χωριά, ο Χαλίλης να 'ναι ανήσυχος. Όσο που τη νύχτα της τρίτης μέρας, εκεί που κουβεντιάζανε καθισμένοι στο πεζούλι:

«Πάρε την απόφαση, Ζένιο», είπε ο Χαλίλης, να διαβείς στην απόκει μεριά ώσπου να ησυχάσουνε τα πράματα. Εδώ χειροτερεύουνε και πάνε. Εχτές μαθεύτηκε πως πιάσανε τον Αγάπιο και του πήραν το κοπάδι».

Ο Ζένιος την είχε κιόλας παρμένη την απόφαση.

Την άλλη νύχτα τύλιξε με κουρελάκια τα γλωσσίδια των κουδουνιών, για να μην ακούγονται και ξεκίνησε.

«Άντε, Χαλίλη. Καλήν αντάμωση», είπε στο φίλο του κι έβαλε το σταυρό του.

«Καλή στράτα», απάντησε ο Χαλίλης.

Μέσα στην ήσυχη, αυγουσιάτικη νύχτα, κάτω από τ' αχνόφεγγο* των άστρων, που τρεμούλιαζαν εκεί ψηλά, το κοπάδι έμοιαζε σαν στοιχειωμένη συνοδεία, έτσι που πήγαινε λευκάζοντας, άπιστευτα σιωπηλό.

Μόνο κάπου κάπου, σαν λάχαινε να ξεστρατίσει ο μπροστάρης, ο Ζένιος πρόγκαγε* απόκουφα και χτύπαγε την αγκλίτσα του στη γη, όσο να αναδώσει τη σωστή πορεία.

κουρσεύω: ληλατώ

αχνόφεγγο (αχνοφεγγιά): χλωμό φως

προγκά (πρόγκανε): αποδοκιμάζω κάποιον με θόρυβο, οδηγώ ζώα με φωνές

Ο σκύλος, που αγριεύτηκε, πήγαινε λουφαχτά με την ουρά μες στα σκέλια του, κι αποκρίνονταν μ' ένα πνιχτό γάβγισμα, που μόλις ακούγονταν, στα γαβγίσματα των άλλων σκύλων, που συνερίζονταν απόμακρα.

Ο Ζένιος ήτανε κατατοπισμένος από το Ναϊμη πάνω στις θέσεις που κρατούσε ο τουρκικός στρατός και κανόνισε ανάλογα την πορεία που θ' ακολουθούσε κατά το νοτιά, έτσι που να οδεύει την πιο πολλή ώρα προφυλαγμένος μέσα σε χαμηλότοπους, πρώτα μέσα στο ξερόρεμα του Φυλερκού, ώσπου να κοντέψει την Κυθρέα και κατόπι, σαν θα 'χει περάσει την Τύμπου, μέσα στο ξερόρεμα του Γιαλιά ως το Δάλι, όξω από τα τουρκοπατημένα μέρη. Μόνο σε μια απόσταση, όσο ν' απογυρίσει την Κυθρέα και να πιάσει το Γιαλιά, θα βρίσκονταν αναγκαστικά σε ξέσκεπο κάμπο, σε πιο μεγάλο κίνδυνο. Υπολόγιζε να περάσει εκείνη την απόσταση, πριχού να βγει το φεγγάρι. Απέ, λογάριζε πως με το φως της μέρας θα βρισκότανε στο Δάλι.

Πήγαινε με το συνηθισμένο ανοιχτό περπάτημά του, που μέτρησε τόσες και τόσες φορές αυτή τη γη, κι ήταν σαν να ξανάβρισκε στο κάθε βήμα του τ' αχνάρια από τις άπειρες πρωτύτερες πατημασιές του να τότε δένουν με τις ρίζες του.

Δίχως να κάνει λεπτόλογους λογισμούς, δίχως ξεκαθαρισμένο πικραμό ή φόβο, ήταν ήσυχα περίλυπος και σύγκαιρα άγρυπνος, μάτι κι αυτί ξύπνια, να ψάχνουν το σκοτάδι που παραμόνευε γύρω του.

Η χιλιοχρονίτικη ψυχή του κουβέντιαζε δίχως λόγια με το χώμα που πατούσε, με τα μοναχικά αγριόδεντρα, που αχνοφαίνονταν πού και πού να υψώνουν τα ροζιασμένα μπράτσα τους, σαν κραυγές, πίσω από τον όχτο, με τη μυρωδιά του θρουμπιού, με τους μυστικούς ψίθυρους της νύχτας - και τα 'νιωθε όλα να 'ναι όσο και ατός* του περίλυπα μα στέρεα.

Όταν όμως βρέθηκε στον κάμπο, ακάλυπτος, και χρειάστηκε να 'ναι ακόμα πιο προσεχτικός, έπαψε να σκύβει μέσα του και να θλίβεται. Ο νους του δόθηκε σ' ένα και μόνο: πώς να προφυλάξει το έχει του, την ύπαρξή του, πώς να κανονίσει τη στράτα του αλάργα* από κάθε σημείο όπου ψυχανεμίζονταν κίνδυνο.

ατός: αυτός ο ίδιος
αλάργα: μακριά

Όπως είχε υπολογίσει, το φως του φεγγαριού τότε βρήκε μέσα στο ξερόρεμα του Γιαλιά, ν' αφήνει πίσω του, καθώς προχωρούσε, τα τουρκοπατημένα μέρη. Το τέντωμα του νου του χαλάρωσε. Όμως δεν ξανάπιασε τους πικρούς λογισμούς. Τώρα πορεύονταν με ήσυχη καρδιά και βάλθηκε να μελετά τους τόπους πέρ' από το Δάλι, όσους ήξερε καλούς για βοσκή, να ζυγίζει τα υπέρ και τα κατά του καθενού.

Έφτασε στο Δάλι χαράματα.

Στάλισε το κοπάδι κάτω απ' το γεφύρι, να βρίσκεται στον ίσκιο σαν θα 'βγαине ο ήλιος, κι ύστερα ξάπλωσε καταγής κι έβαλε τη βούρκα του προσκεφάλι.

Είχαν ανάγκη από ξεκούραση και κείνος και τα ζωντανά του.

Από τη συλλογή «Ο καιρός της δοκιμασίας»

ΓΙΩΡΓΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ - ΠΙΕΡΙΔΗΣ (1904 -). Γεννήθηκε στο Δάλι, αλλά έζησε τα παιδικά του χρόνια στο Κάιρο. Το 1947 επέστρεψε στην Κύπρο όπου εργάστηκε σε διάφορες βιβλιοθήκες. Το 1975 τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο διηγήματος η συλλογή διηγημάτων του «*Ο καιρός των Ολβίων*» και το 1980 με κρατικό βραβείο λογοτεχνικού δοκιμίου το βιβλίο του «*Δύο παράλληλα θέματα λόγου*». Πολλά έργα του μεταφράστηκαν σε ξένες γλώσσες. Το 1982 τιμήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας με το βραβείο συνολικής προσφοράς στην κυπριακή λογοτεχνία. Μερικά έργα του: «*Βαμβακάδες*», «*Σκληροί καιροί*», «*Ασάλευτοι καιροί*», «*Ο καιρός της δοκιμασίας*» κ.ά.

Κώστας Κ. Προυσής

Το ύψωμα Χ σώπασε

Ο ουρανός κείνο το πρωινό ήτανε πάλι συγγεφιασμένος. Ούτε μια αχτίδα ήλιου δε φαινόταν πουθενά, κι ένα σιγανό, επίμονο ψιχάλισμα μούσκευε τα πάντα. Στο ψηλό παρατηρητήριο τρεις άνθρωποι προσπαθούσαν να ξεχωρίσουν μέσα στην υγρή καταχνιά τις εχθρικές θέσεις και κινήσεις στην αντίπερα βουνοκορφή και κάτω βαθιά στη λαγκαδιά. Είχανε σκαφαλώσει κατά τη νύχτα, με τον κίντυνο να γκρεμοτσακιστούν στην άβυσσο, που σε κάθε τους βήμα έχασκε κάτω από τα πόδια τους. Το ξεροβόρι τους μαστίγωνε αλύπητα και τους βάραιναν τα σύνεργά τους, μα δε δειλιάσανε, δε σταθήκανε. Όχι μόνο πως τέτοια ήταν η διαταγή του συνταγματάρχη: να στήσουν το παρατηρητήριο όσο μπορούσαν πιο ψηλά και πιο κοντά στον εχθρό. Είχανε και το δικό τους προσωπικό λόγο: στο απέναντι ύψωμα Χ ήτανε κάπου κρυμμένη η πυροβολαρχία, που τους βαρούσε νυχτοήμερα μια βδομάδα τώρα, και δεν τους άφηνε να ξεμυτίσουν για τη μεγάλη επίθεση. Μα προπάντων γιατί η φωτιά που αθέατο ξερνούσε το κανόνι απ' εκεί, σκότωσε χτες τον Αλέξη, το αγαπημένο παιδί του λόχου, τον αδελφό του Θανάση, που τώρα παιδεύεται να σκίσει με το λεπίδι της ματίας του την καταχνιά, για να ξανοίξει τον επίβουλο εχθρό.

Θυμάται τον Αλέξη, πώς έσβησε αναπάντεχα χτυπημένος από ένα φλογερό κοψίδι της οβίδας: ήτανε χτες κατά το μεσημέρι που έφτασε το ταχυδρομείο. Ο Αλέξης διάβαζε το γράμμα της Μαρίας, της γυναίκας του, που του έλεγε για το παιδί τους, το πρώτο τους παιδί. Μόλις είχε γεννηθεί, λέει, ανήμερα των Φώτων, «και Φώτο θα τότε βγάλω, για να με φωτίζει όσο που να γυρίσεις, κι ύστερα, αν δώσει ο Θεός κι η Μεγαλόχαρη, να φέξει στη γη στην οικουμένη, όπως τώρα

η Ελλάδα ξαναφώτισε τον κόσμο με τη φωτιά της λευτεριάς, που κι εσύ τη συδουλίζεις*, Αλέξη μου». Έτσι του έγγραφε η αγαπημένη του και δάκρυα περηφάνιας λάμπανε στα μάτια του. Ήρθε κοντά στο Θανάση να του ανακοινώσει την ευτυχία του, και τον πείραζε πως αυτός, ενώ είναι μεγαλύτερός του, θα πεθάνει μαγκούφης*. Ίσα ίσα κείνη τη στιγμή, που ένα πλατύ γέλιο ξεσπούσε ορμητικό από το είναι του ολάκερο, τότε βρήκε ο Θανάσης να τον πάρει στην αγκαλιά του. Στο βαρύ του πέσιμο παρολίγο να παρασύρει και τον ίδιο. Έγειρε απότομα μαζί του κρατώντας τον όσο μπορούσε πιο απαλά. Τα ξανθά του μαλλιά ξεφεύγανε από το κράνος του, ενώ το στόμα του, γεμάτο αίμα, μόλις ψιθύριζε: «Το Φώτο... Πρόσεχε το Φώτο και τη Μαρία... Πατρίδα μου, σου αφήνω το γιο μου...» Κι έκλεισαν τα μάτια του ήρεμα, ενώ ένα ουράνιο χαμόγελο φώτιζε την όψη του...

Αυτά ανάδευε* στο νου του ο Θανάσης, ενώ μελετούσε με τη ματιά του αντίπερα τις θέσεις. Τα κιάλια δεν τότε βοηθούσαν διόλου. Είχε περιζώσει το βουνό η καταχνιά, σαν ένα παχύ στρώμα λερωμένου μπαμπακιού, και του ήταν αδύνατο να διακρίνει ανάμεσα απ' αυτό.[...]

Μια στιγμή τινάχτηκαν από ένα σφοδρό κλονισμό. Από πάνω τους πέρασαν σφυρίζοντας βουερά οι οβίδες, που ξεπετάχτηκαν πίσω από το απέναντι βουνό, και διασχίζοντας μανιασμένα τον ουρανό πήγαιναν να πέσουν πίσω στις δικές τους θέσεις. Ξανάρχιζε λοιπόν ο χόρος του θανάτου πολυτάραχος. Στάθηκαν στα πόδια τους και στύλωσαν τα μάτια τους απέναντι. Σε λίγο δεύτερη ομοβροντία αφέθηκε. Σε μια απόσταση περισσότερο από πεντακόσια μέτρα τα κανόνια ξερνούσαν το πυρωμένο σίδηρο, που άπλωνε σαν ριπίδι* ανεβαίνοντας ως τα ακροούρανα, κι έπεφτε ύστερα σε θύσανους* φλογερούς. Οι παρατηρητές όμως δεν μπορούσαν να διακρίνουν το ξεκίνημα. Σίγουρα τα κανόνια κρύβονταν στην πίσω πλαγιά του βουνού ή σε καμιά απ' τις παράπισω ψηλές κορφές.

Το τηλέφωνο χτύπησε για να τους μεταδώσει από το Κέντρο πως

συδουλίζω: ανακινώ τα ξύλα της φωτιάς για να ζωηρέψει
μαγκούφης: εκείνος που ζει μόνος, χωρίς οικογένεια
αναδεύω: ανακατώνω
ριπίδι: βεντάλια
θύσανος: φούντα

Ξανάρχισε η ενόχληση από το ύψωμα Χ, και τη διαταγή να επισημά-
νουν οριστικά τις θέσεις των κανονιών. Σκυμμένοι κι οι τρεις στους
υψομετρικούς χάρτες και στα όργανα καταμέτρησης, προσπαθούσαν
να προσδιορίσουν αποστάσεις, κινήσεις, πιέσεις και ύψη, μα πάλι δε
νόμιζαν πως βρήκαν τίποτε εξακριβωμένο. Μιλούσαν με το Κέντρο
και ξανάσκυβαν στα σύνεργά τους, ενώ από πάνω τους εξακολουθού-
σε το απαίσιο στρίγκιγμα* των οβίδων. Το δικό μας πυροβολικό σιω-
πούσε ακόμα.

Κάποτε από τη δεξιά μεριά της ρεματιάς, ξυστά πάνω από τους
ορεινούς όγκους που χάνουνταν βορινά, ένας σχηματισμός από εν-
νιά αεροπλάνα ανυψώθηκε, όσο που χάθηκε πίσω από τα δικά τους
βουνά. Αμέσως μια ιδέα άστραψε στο μυαλό του Θανάση, που σκλή-
ρυνε τη μορφή του για μια παράτολμη απόφαση. Θα πήγαινε ως εκεί
πάνω, για να κατοπτρεύσει από ψηλά και πλάγια τις θέσεις που μάταια
αναζητούσαν.

«Παιδιά, θα πάω κατά κει. Μόνο από πέρα θα μπορέσουμε να εξα-
κριβώσουμε τις θέσεις των κανονιών... Θα είναι δυο ώρες δρόμος, μα
ως το μεσημέρι θα γυρίσω. Να μου ετοιμάσετε καφέ...».

Ποιος μπορούσε να του αντιμιλήσει; Έπρεπε, οπωσδήποτε, να σω-
πάσει το ύψωμα Χ. Και το 'χε υποσχεθεί ο Θανάσης στον Αλέξη.

«Σε εικοσιτέσσερις ώρες... Κοιμήσου ήσυχος, αδελφέ...».

Έπρεπε να κατέβει την πλαγιά, να φτάσει στο βάθος της κοιλάδας,
να λοξέψει* δεξιά, για να μπορέσει να πιάσει τα διπλανά ριζοβούνια.
Κι ύστερα να σκαρφαλώσει ως την κορφή. Έπρεπε!... Τίποτε άλλο
δεν είχε στο νου του.[...]

Κάποτε έφτασε στην κορφή και είδε... Είδε τη φωλιά του θεριού.
Χίλια μέτρα πέρα, σε μια προέχταση χαμηλότερη από το ύψωμα Χ,
έβλεπε τώρα τις μπούκες* των κανονιών, που ξερνούσαν το καυτό σί-
δερο ακατάπαυτα. Μέτρησε, υπολόγισε, κράτησε σημειώσεις, ενώ τα
στήθια του πλημμύριζαν από ικανοποίηση και χαρά. Ένα τέταρτο τού
ήταν αρκετό για να δει και να μάθει ό,τι του χρειαζόταν. Κι άρχισε να
κατεβαίνει βιαστικός.

στρίγκιγμα (στρίγκλισμα): διαπεραστική κραυγή

λοξεύω: πηγαίνω λοξά, βγαίνοντας έξω από την ευθεία

μπούκα: τρύπα, στόμα του πυροβόλου

«Σε λίγο τελειώνει κι αυτό, Αλέξη. Θα πνίξουμε το θεριό...»

Δεν περπατούσε κατεβαίνοντας: έτρεχε, κατρακυλούσε, πηδούσε τα χαμόδεντρα. «Το πόδι μου;... Δε βαριέσαι!... Πρέπει να φτάσω πριν από το μεσημέρι...»

Πάλι αυτό το «πρέπει» κέντριζε το Θανάση, του πολλαπλασίαζε τις δυνάμεις. Όταν όμως έφτασε στη ρεματιά κι ήταν έτοιμος να περάσει το ποτάμι από έναν εύκολο πόρο* που σημάδεψε στον ερχομό, φάνηκαν τ' αεροπλάνα από πάνω του. Έξι ήταν τώρα, και χάρηκε.

«Πέσανε οι τρεις χαρταετοί. Κάπου θα μπλέχτηκαν άσκημα», είπε γελαστός.

Μα να! δυο κατεβαίνουν, κατεβαίνουν, κι ίσα για πάνω του έρχονται. Δεν είχε τίποτε εκεί πέρα να κρυφτεί, και να γλιτώσει ήταν αδύνατο. Όλο και κατεβαίνουν τα σιδερένια πουλιά κρώζοντας* απειλητικά. Έπεσε χάμω και περίμενε με πικρία το θάνατο. Στα εκατό μέτρα άρχισε να γαζώνει το ένα με το πολυβόλο του, και πιο χαμηλά το άλλο. Στριφογυρνούν από πάνω του και ρίχνουν τη φωτιά τους. Μια σφαίρα του έσπασε τον αγκώνα και κυλίστηκε σφαδάζοντας.... Ύστερα λιγοθύμησε...

Όταν συνήρθε, είχανε πια φύγει τ' αεροπλάνα. Ανακάθισε με κόπο. Έσκισε το πουκάμισό του κι έδεσε όπως όπως το σπασμένο χέρι, αφού το έβρεξε με το τσίπουρο που είχε στο παγούρι του. Ύστερα το κρέμασε στο λαιμό και προσπαθούσε να το στηρίξει στο μαντύα του. Σε λίγο σηκώθηκε στενάζοντας και ξεκίνησε. Είχε μιας ώρας δρόμο να κάνει ακόμα. Σερνάμενος πέρασε το ποτάμι, και κατόπι, τότε τρέχοντας, τότε αργοπερπατώντας, με τις δυο πληγές να τον τρελαίνουν απ' τους πόνους, τραβούσε μπροστά, όλο μπροστά. Τον ξάνοιξαν από πέρα οι δυο σύντροφοί του ν' αργοσέρνεται και τρέξανε κοντά του.

«Είδα... Ανεβάστε με πάνω... Εγώ θα τηλεφωνήσω...»

Με προσοχή τότε φέρανε στη σκοπιά τους και του δώσανε τ' ακουστικό. Είπε κάποιους αριθμούς, κάποιες διευθύνσεις και τέλεψε έτσι:

«Βαράτε τώρα!... Βαράτε να φχαριστηθεί η ψυχή του Αλέξη!...»

Κι έκλεισε τα μάτια λιγοθυμισμένος από το αίμα που του 'φυγε, από τους πόνους, κι από την κούραση. [...]

πόρος: μέρος απ' όπου μπορούμε να περάσουμε, πέραμα
κρώζω: βγάζω κραυγές

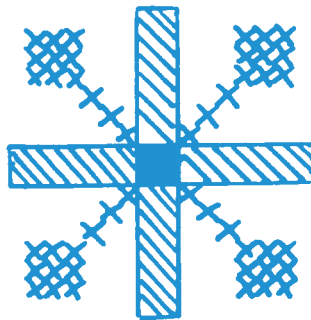
Όταν τότε συνεφέρανε οι σύντροφοί του, άρχισε κιάλας το «βαρύ» μας να μουγκρίζει. Τα πυρά που διασταυρώνονταν δεν κράτησαν πολύ. Από απέναντι όλο και λιγότευαν, όσο που σταμάτησαν πια ολότελα, λούφαξαν.

Το Ύψωμα Χ σιώπησε για πάντα...

(Αποσπάσματα)

«Μικρή αγωνία και άλλα διηγήματα»

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ (1911 -). Γεννήθηκε στην Αγκαστίνα. Σπούδασε φιλολογία στο πανεπιστήμιο της Αθήνας. Το 1951 πήρε τον τίτλο του διδάκτορα της φιλοσοφίας από το πανεπιστήμιο του Σικάγου. Είναι από τους ιδρυτές του περιοδικού «Κυπριακά Γράμματα» και ο πρώτος διευθυντής του. Μερικά έργα του: «Μικρή αγωνία και άλλα διηγήματα», «Πορεία ζωής» κ.ά. Έγραψε επίσης πολλές κριτικές βιβλίων, άρθρα και μελέτες.

Οι βράχοι

Απ' του καιρού και του νερού το φάγωμα πεσμένοι,
μ' ακέραια τα σημάδια τους κι άσβηστα τα κρατάνε·
βαθιά στα βύθη ατράνταχτη η ρίζα πάντα μένει
σάμπως μια πίστη θρέφει τους κι απέθαντοι σαν να 'ναι.

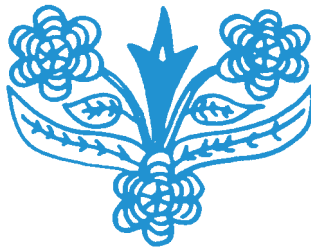
Κι όντας φουσκών' η θάλασσα κι όντας το κύμα υψώνει
στήνουν τρανό αντιμάχημα, στήνουν γιγάντια πάλη,
κι αφροί πετιούνται ολόγυρα, αφρός τους στεφανώνει
ώσπου να στρώσει η θάλασσα και ξεπροβάλουν πάλι.

Κι ο θαλασσόδαρτος ψαράς απ' την καλύβα πέρα,
νυχτόημερα θωρώντας τους, θαρρεί κι αυτοί παλεύουν
νά 'ρθουν μαϊστροι ξέγνοιαστοι, νά 'ρθει καινούρια μέρα,
και με τα 'γγόνια του ως μιλεί, οι βράχοι ζωντανεύουν.

«Αφουγκραστείτε»

1955

ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΠΥΛΙΩΤΗΣ (1923 -). Γεννήθηκε στο χωριό Ορμήδεια της Λάρνακας. Τέλειωσε μόνο το δημοτικό σχολείο. Εργάζεται ως αρχισυντάκτης στο περιοδικό «*Νέα Εποχή*». Ποιήματά του μεταφράστηκαν σε διάφορες ξένες γλώσσες. Μερικά έργα του: «*Αφουγκραστείτε*», «*Φωνή μέσ' από τη γη μας*».

Η άνοιξις προβάλλει μ' ανθοντυμένα κάλλη

Ιδού ήλθεν η άνοιξις η ανθισμένη ώρα
και μυρωμένα δώρα
μας φέρει με χαρά.
Τα χιόνια όλα έλιωσαν κι ο κάμπος πρασινίζει,
η γη όλη ανθίζει
και θάλλει* ζωηρά.
Του Μάρτη πάλι πρόβαλε το μυρισμέν' αγέρι
και το ωχρο* αστέρι,
τη γη γλυκοτηρά.
Μας ήλθαν και τα φλύαρα τα μαύρα χελιδόνια
και έδιωξαν τα χιόνια
και τον ψυχρό βοριά.
Στον ουρανό ο ήλιος γλυκύς, φαιδρός* προβάλλει·
με ζωογόνα κάλλη,
την φύσιν χαιρετά.
Τα ζώα όλα χαίρονται και τα πουλιά πετούν,
τ' αρνάκια περπατούν,
κάθε ψυχή σκιρτά.
Την νυφική τους τη στολή τα δένδρα πάλι βάζουν,
κι οι άνθρωποι δοξάζουν
τον Πλάστην 'πού καρδιάς.
Και τα παιδιά χαρούμενα με άνθη με σκολύμνους,

θάλλω: ανθώ

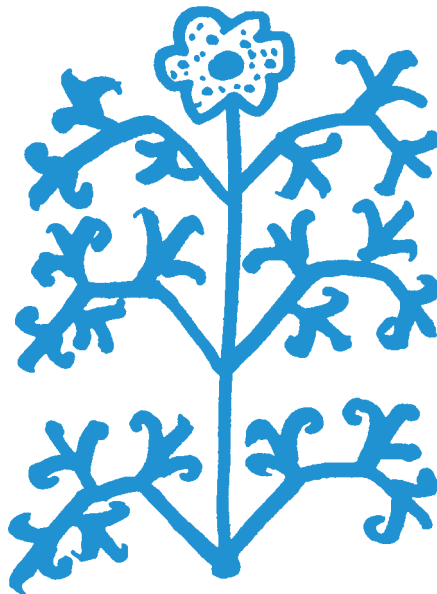
ωχρο: κίτρινο

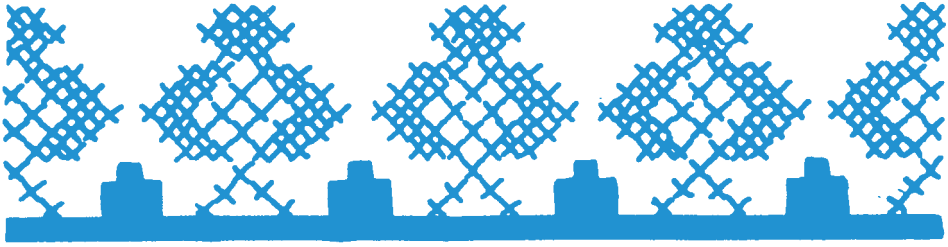
φαιδρός: γελαστός, χαρούμενος

εξαποστέλλουν ύμνους,
και θείας ψαλμωδιάς.
Αλλ' η γλυκιά η άνοιξις εφέτος δε θα φέρει
εις τα δικά μας μέρη,
καμιάν παρηγοριά.

*Εφημερίς «Ο Ραγιάς»
Έτος 1898*

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ - ΡΑΓΙΑΣ (1870 - 1923). Από τους πρώτους σατιρικούς ποιητές της Κύπρου. Γεννήθηκε στην Κερύνεια. Εργάστηκε για χρόνια ως δάσκαλος. Ήταν εκδότης της εφημερίδας «Κυπριακή επιθεώρησης» που το 1906 την έκλεισαν οι Άγγλοι, γιατί πρόβαλλε θέσεις αντιαποικιοκρατικές. Εξέδιδε για χρόνια τη σατιρική εφημερίδα «Ο Ραγιάς». Μερικά έργα του είναι: «Παλμοί», «Τα πρόστιμα» (τρεις συλλογές), «Παγκύπριον ημερολόγιον του Ραγιά», «Μπαμ - Μπουμ» (κωμωδία).

Μαρία Ρουσιά

Το μαύρο παλικάρι που πήγε να βρει το Θεό

Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένα βασιλόπουλο κι είχε ένα μαύρο δούλο . Παίζαν όλη μέρα μαζί και μαζί μεγάλωσαν. Με τα χρόνια, το βασιλόπουλο έγινε ένας τρανός βασιλιάς κι έκανε το μαύρο δούλο υπασπιστή του. Παντρεύτηκαν την ίδια μέρα. Ο βασιλιάς πήρε μια βασιλοπούλα κι ο υπασπιστής μια μαύρισα. Ήσαν πάντα αγαπημένοι, κι ο Θεός τούς έβλεπε κι ευχαριστιόταν. Γι' αυτό τους χάρισε από ένα παιδάκι. Στο βασιλιά μια ξανθομαλλούσα κόρη· στον υπασπιστή ένα γερό κι έξυπνο αγόρι.

Τα δυο παιδιά μεγάλωσαν μαζί. Μαζί παίζαν, κάναν μαζί το σχολείο κι αγαπήθηκαν τόσο, που σαν ήρθε η ώρα, αποφάσισαν να παντρευτούν. Με χαρά πήγαν να το πουν στο βασιλιά, βέβαια πως κι αυτός θα χαιρόταν. Μα ο βασιλιάς σαν τ' άκουσε πικράθηκε πολύ. Δεν ήθελε να δώσει τη μοναχοκόρη του, που ήταν σαν του ήλιου αχτίδα, σ' ένα μαύρο παλικάρι, αλλά ούτε και να πικράνει τον υπασπιστή του, τον παλιό παιδικό φίλο.

Τι να κάνει; Σκέφθηκε πολύ κι έπειτα φώναξε το παλικάρι και του είπε:

– Για να σου δώσω γυναίκα τη βασιλοπούλα, πρέπει να πας πρώτα να βρεις το Θεό και να τον ρωτήσεις: «Ό,τι γράφει, το ξεγράφει;»

Κι έβαλε με το νου του: Πού θα βρει το Θεό; Θα ψάχνει... θα ψάχνει... θα ταξιδεύει... θα ταξιδεύει... θα περάσουν τα χρόνια· η βασιλοπούλα θα ξεχάσει την αγάπη της· το παλικάρι θα βρει άλλες αγάπες κι όλα θα διορθωθούν μια χαρά.

Το μαύρο παλικάρι ετοιμάστηκε κι έφυγε αμέσως, να μη χάνει καιρό.

Περπάτα και περπάτα, φθάνει σ' ένα μεγάλο σπίτι. Η θύρα ορθά-

νοιχτη κι απάνω γραμμένο: Δεχόμαστε ξένους. Θα είναι ξενοδοχείο, σκέφθηκε και μπήκε να ξαποστάσει. Έφαγε, ήπια, καλοκοιμήθηκε κι αυγή, πριν φύγει, ζήτησε το λογαριασμό.

– Δε θα πληρώσεις τίποτε, λέει ο νοικοκύρης. Εδώ δεν είναι ξενοδοχείο. Είμαι ένας πολύ πλούσιος άνθρωπος. Έχω τόσα πλούτη, που δεν ξέρω τι να κάνω. Δίνω, δίνω, και δεν έχουν τελειωμό. Έτσι άρχισαν να μιλούν, κι από λόγο σε λόγο, το μαύρο παλικάρι τού διηγήθηκε ολόκληρη την ιστορία του, πως αγάπησε μια βασιλοπούλα, πως πήγαινε να βρει το Θεό για να τον ρωτήσει αν ό,τι γράφει το ξεγράφει και στο τέλος του είπε:

– Μήπως ξέρεις εσύ να μου πεις πού είναι ο Θεός;

Ο καλός άνθρωπος χαμογέλασε και σκέφθηκε: Τρελό θα είναι το καημένο· αλλά για να μην του χαλάσει την καρδιά τού είπε:

– Τράβα ίσια, παιδί μου, πάντα ίσια και θα βρεις το Θεό. Κι όταν τον βρεις να τον ρωτήσεις κι από μέρος δικό μου, τότε πια θα πάψει να μου δίνει!

– Θα τον ρωτήσω, είπε το μαύρο παλικάρι. Ευχαρίστησε τον καλό άνθρωπο και πήρε πάλι δρόμο.

Περπάτα και περπάτα, φθάνει σ' έναν έρημο τόπο. Μήτε δεντρί, μηδέ σπιθαμή σκιά για παρηγοριά του ανθρώπου. Μονάχα μια γοερή φωνή:

– Ε, που περνάς! Ε, που περνάς! Ποιος είσαι; Πού πας;

– Είμαι το μαύρο παλικάρι, και πάω να βρω το Θεό.

– Χα, χα, ακούστηκε ένα στυφό* περιπαιχτικό γέλιο.

– Γιατί γελάς; Από πού μιλάς και δε σε βλέπω;

– Κοίταξε χάμω και θα με δεις.

Κοίταξε χάμω και είδε έναν τυφλό, βουτημένο στο βούρκο.

– Α, δυστυχισμένε! Γιατί δε βγαίνεις απ' εκεί;

– Δεν μπορώ.

– Να σε βοηθήσω.

Κι αν με βοηθήσεις, πάλι θα πέσω. Τα μάτια μου είναι κλειστά. Αλλά αφού, όπως λες, πας να βρεις το Θεό, ρώτηξέ τον τότε θα ξε-

στυφό: ξινό

στραβωθώ. Και ξαναγέλασε εκείνο το στυφό γέλιο, γιατί δεν πίστευε πως μπορούσε ποτέ να βρει το Θεό.

– Μη χάνεις την ελπίδα σου, είπε στον τυφλό το παλικάρι και τράβηξε πάλι το δρόμο ίσια μπροστά του.

Περπάτα και περπάτα, φθάνει σ' ένα δάσος γιομάτο θεριά. Εκεί φοβήθηκε, γιατί ήταν μονάχο, κι όπως γρήγορα θα ερχόταν η νύχτα, σκέφθηκε να σκαφαλώσει σ' ένα ψηλό πολύκλαδο δένδρο, για να προστατευτεί. Αλλά μόλις, από κλαρί σε κλαρί, άρχισε ν' ανεβαίνει, ξεκρίνει σιμά του, στη ρίζα του πλαϊνού δέντρου, ένα γεροντάκι. Αμέσως κατεβαίνει, το ζυγώνει και με λαχτάρα του μιλά.

– Καλησπέρα, παππού.

– Καλησπέρα, παιδί μου, λέει το γεροντάκι. Πώς βρέθηκες εδώ;

– Πηγαίνω γυρεύοντας το θεό. Μήπως ξέρεις πού είναι;

Το γεροντάκι κούνησε λυπητερά το κεφάλι.

– Έτσι, παιδί μου, όλοι οι άνθρωποι παν γυρεύοντας το Θεό, ενώ τον έχουν μπροστά τους.

– Είσαι ο Θεός, παππού!; λέει το μαύρο παλικάρι, και νιώθει την καρδιά του να γοργοχτυπά.

– Εσύ το είπες, παιδί μου, χαμογέλασε το αγαθό γεροντάκι. Και τώρα πες μου τι θες.

– Να σε ρωτήσω: Ό,τι γράφεις, το ξεγράφεις;

– Δεν ξεγράφω, παιδί μου.

Το μαύρο παλικάρι ρώτησε και για τους άλλους δυο, κι ύστερα έγειρε πλάι του να κοιμηθεί. Χαράματα, με το κελάδημα των πουλιών, σηκώθηκε, είπε στο γεροντάκι «την ευχή σου, παππού», και χαρούμενο πήρε το δρόμο του γυρισμού.

Περπάτα και περπάτα, έφθασε στον ερημότοπο κι άκουσε πάλι τη στυφή φωνή του τυφλού. «Ε! που περνάς. Ε! που περνάς». Με όλο που βιαζόταν πολύ να γυρίσει στην αγαπημένη του βασιλοπούλα, στάθηκε και μιλώντας ασταμάτητα για το πώς βρήκε το Θεό, καταπάστηκε να κάνει ό,τι του είχε παραγγείλει. Ανάσκαψε, σπιθαμή σπιθαμή, όλη τη γη, εκεί γύρα ποτίζοντάς την με τον ιδρώτα του προσώπου του, ώσπου η γη τού έδωσε μια καθαρή φλέβα νερό. Μ' αυτήν ξέπλυνε τα μάτια του τυφλού, κι ο τυφλός είδε το φως. Τότε κατάλαβε την κατάντια του και προσπάθησε να βγει από το βούρκο. Μονάχος καθαρίστηκε, μονάχος στολίστηκε και δόξασε το Θεό.

Ωστόσο το μαύρο παλικάρι παρατήρησε ότι εκεί, που τα δάχτυλά του είχαν αγγίξει το θεικό νερό, άσπρισαν. Δοκίμασε να πλύνει τα χέρια του, κι έγιναν αμέσως κι αυτά λευκά. Τότε γδύθηκε, λούστηκε ολόκληρος, κι ο τυφλός που δεν ήταν πια τυφλός τον βοηθούσε ίσαμε που έγινε σαν τ' άστρο της αυγής. Έτσι του βγήκε για καλό, που σταμάτησε να βοηθήσει τον ξένο άνθρωπο.

Ξεκίνησαν μαζί. Πέρασαν τον ερημότοπο τραγουδώντας. Έφθασαν στο μεγάλο σπίτι με την επιγραφή: «Δεχόμαστε ξένους». Η θύρα πάντα ορθάνοιχτη τους εκαλούσε. Μόλις πάτησαν το κατώφλι, αντίκρισαν τον καλό νοικοκύρη. Αμέσως το μαύρο παλικάρι, που είχε γίνει σαν τ' άστρο της αυγής, του φώναξε:

- Δε με γνωρίζεις;
- Όχι. Δε σε γνωρίζω.
- Είμαι το μαύρο παλικάρι, που πήγαινε να βρει το Θεό.
- Πώς είσαι το μαύρο παλικάρι, αφού εγώ σε βλέπω πιο άσπρο από κάθε λευκό!

Τότε κι οι δυο μαζί, το παλικάρι κι ο τυφλός, που δεν ήταν πια τυφλός, του τα ιστόρησαν όλα, κι ο καλός άνθρωπος εθαύμασε και είπε με λαχτάρα:

- Και για μένα τι σου είπε ο Θεός; Πότε θα πάψει να μου δίνει;
- Όταν πάψεις κι εσύ να δίνεις.
- Κατά λέξη πώς σου το είπε ο Θεός;
- Όσο δίνει θα του δίνω.

Κι ο άνθρωπος, που ήταν καλός και πονετικός, καταχάρηκε, γιατί έτσι θα μπορούσε να κάνει όλο και πιο πολλά καλά, δίχως να φοβάται, πως θα στερέψουν τα πλούτη του. Κι άρχισε αμέσως. Διάταξε να ετοιμάσουν ένα αρχοντικό αμάξι και δέκα γκαμήλες φορτωμένες διαμάντι κι αδρό μαργαριτάρι κι έπειτα είπε στο μαύρο παλικάρι, που είχε γίνει λευκό:

- Είναι δικά σου! Εκατό άνθρωποι, καβαλάρηδες, θα σε φυλάγουν όπου κι αν πας.

Το παλικάρι δεν ήξερε πια πώς να ευχαριστήσει τον καλό άνθρωπο, αλλά αυτός επέμενε να λέει: «Στον εαυτό σου τα χρωστάς και στο Θεό».

Έτσι ξεκίνησε καταχαρούμενο για το παλάτι του βασιλιά.

Στο παλάτι, η ζωή περνούσε θλιμμένη.

Η βασιλοπούλα η ξανθή, δεν μπορεί να ξεχάσει το μαύρο παλικάρι, τη μοναδική της αγάπη. Όσοι βασιλιάδες κι αν τη γύρεψαν, όσα βασιλόπουλα κι αν την αγάπησαν, αυτή πάντα τα ίδια λόγια έχει:

– Δεν το λέει η καρδιά μου. Δεν το θέλει ο Θεός.

Και κλαίει. Κλαίει τόσο, που κι οι πέτρες του παλατιού ραγίζουν μια μια.

Έτσι κι εκείνη την ημέρα καθόταν ο βασιλιάς στο ψηλό παράθυρό του, όταν ξάφνου ξανοίγει, μακριά πέρα στον κάμπο, κατά την ανατολή, μια συνοδεία ν' αργοκινά. Βάζει το χέρι αντήλιο και βλέπει: Ένα αμάξι. Γκαμήλες. Καβαλάρηδες. Άλογα πολλά. Στέλνει αμέσως τους ανθρώπους του να καλέσουν τους ξένους κι ο ίδιος, πράμα που δεν το έχει κάνει ποτέ, κατεβαίνει ίσαμε τις κάτω πόρτες και τις έξω αυλές, να τους δεχθεί.

– Ποιος καλός άνεμος σας φέρνει;

– Είμαστε περαστικοί, τρανέ βασιλιά.

– Καθίστε λίγες μέρες μαζί μας. Ν' ανασάνουν τα πλάσματα' να ξαποστάσουν τα ζώα' να σας δούμε και να σας χαρούμε.

Οι ξένοι δέχθηκαν με το πρώτο.

Ξεπέζεψαν οι καβαλάρηδες κι αστραφτοκόπησαν τα σπιρούνια τους, χλιμίντρισαν τ' άλογα, γονάτισαν οι γκαμήλες και ντουντούνισαν τα κουδούνια τους, βγήκε και τ' αρχοντόπουλο από το χρυσό αμάξι και φεγγοβόλησε το πρόσωπό του, σαν τ' άστρο της αυγής. Αμέσως τα βουβά δώματα του παλατιού αντιλάλησαν από χωρατά και χάχανα, κι οι έρημες σκάλες κι οι κοιμισμένες αυλές ζωντάνεψαν απ' τ' ανέβα κατέβα κι από το πήγαιν' έλα. Στρώθηκαν τρικούβερτα τραπέζια για τους ξένους, και τ' αρχοντόπουλο, κατά που είναι η τάξη, το βάλαν στα δεξιά του βασιλιά. Μ' αυτό δεν έστερξε* να καθίσει. Θέλησε να πάρει θέση στην πιο απόμακρη γωνιά του τραπεζιού, ανάμεσα στο μαύρο υπασπιστή και τη γυναίκα του τη μαύρισα. Απόρησαν όλοι, μα ο βασιλιάς, που δεν ήθελε να χαλάσει χατίρι στον ξένο, είπε:

- Όσο πιο μεγάλος ο άρχοντας, τόσο πιο μεγάλες κι οι παραξενιές.

Περνούσαν χαρούμενες οι μέρες και κάθε φορά που οι ξένοι λέγαν να φύγουν, ο βασιλιάς τούς έλεγε να κάτσουν, κι αυτοί δέχονταν

στέργω (έστερξα): είμαι ευχαριστημένος

δίχως δεύτερο λόγο. Έτσι, μια μέρα ο βασιλιάς ξεμονάχιασε τ' αρχοντόπουλο και του είπε:

– Θέλεις να καθίσεις για πάντα μαζί μας; Να σε κάνω παιδί μου; Να σου δώσω τη βασιλοπούλα γυναίκα; Να γίνεις διάδοχός μου;

– Αν η βασιλοπούλα με θέλει, το θέλω.

– Αυτή κανένα δε θέλει. Ένα λόγο έχει «δεν το λέει η καρδιά μου». Σαν να είναι η φωνή της καρδιάς της αλάθευτη κρίση Θεού. Είναι ο καημός μου. Κι εμένα και της βασίλισσας. Μα τώρα σώθηκε ο καιρός κι η υπομονή μου. Θέλει δε θέλει, θα σου τη δώσω. Φέρτε την εδώ.

Ήρθε χαμηλοβλεπούσα. Δε σήκωσε τα μάτια ούτε όταν, έτσι για τον τύπο, τη ρώτησαν αν θέλει άντρα της τον ξένο. Μόνο η φωνή της πήρε ν' αηδονίζει γοργά:

– Θέλω, θέλω, θέλω.

Ξαφνιάστηκαν όλοι κι αμέσως, πριν γίνουν οι γάμοι, τ' αρχοντόπουλο τους είπε ποιος είναι, και τους τα ιστόρησε όλα.

Πέρασαν ευτυχισμένα τα χρόνια. Μόνο σαν άρχισαν ν' ασπρίζουν τα μαύρα του παλικαριού μαλλιά, ο βασιλιάς, που τώρα είχε γίνει στ' αλήθεια εκατόχρονος γέρος, είπε μια μέρα στο διάδοχό του:

– Δε θυμάμαι, τι απάντηση σου έδωσε, τότε, ο Θεός.

– Ό,τι γράφει, δεν ξεγράφει.

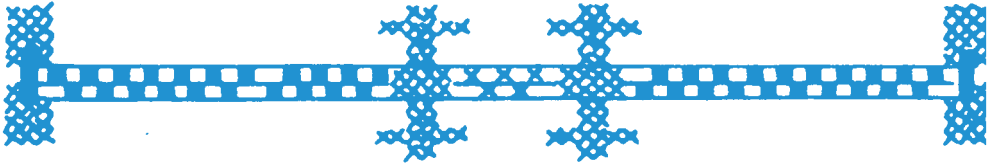
Ελληνικός μύθος

(Διασκευή)

(Κυπριακά Γράμματα)

ΜΑΡΙΑ ΡΟΥΣΙΑ (1894 - 1957). Γεννήθηκε στο Κάιρο. Ο πατέρας της καταγόταν από το χωριό Ορά της Λάρνακας. Τα παιδικά και εφηβικά της χρόνια τα έζησε στην Τεργέστη. Αργότερα εγκαταστάθηκε στην Αλεξάνδρεια. Έγραψε χρονογραφήματα, διηγήματα και μελέτες με το ψευδώνυμο «*Νεφερίτη*» είτε με τα αρχικά Μ.Ρ. Μερικά έργα της: «*Τα γράμματα της αδελφής του στρατιώτη*», «*Ο Ξένος*», «*Κύπρος*».

Ιάκωβος Ρωσσίδης

Κερκίδες

Αποτελεί ξεχωριστό φαινόμενο η κερκίδα - η φορτωμένη από εβδομάδα σ' εβδομάδα, τους εξημμένους* οπαδούς των διαφόρων ποδοσφαιρικών ομάδων. Εκεί πάνω οι φίλαθλοι άνθρωποι βρίσκουν μια μοναδική ευκαιρία να παρουσιάσουν τη διπλή προσωπικότητά τους. Εκτός γηπέδου συμπεριφέρονται μάλλον φυσιολογικά, αλλά στην κερκίδα διαστέλλουν* υπερμέτρως* τους οφθαλμούς και βραχνιάζουν ακόμα από το υπερβολικό τέντωμα των φωνητικών τους χορδών.

Αν λάχει να είναι ο τέτοιος φίλαθλος πρόσωπο γνωστό, μόλις και μετά βίας παίρνεις το θάρρος να τον ρωτήσεις:

- Είσαι καλά;
- Άσε με. Με πνίγει η αδικία.
- Σε αντιλαμβάνομαι. Μην πνίγεσαι όμως.
- Δε βλέπεις πως σφαγιάζεται η ομάδα;

Ακόμα και μέσα στις πιο δύσκολες συνθήκες – προσφυγικές και μη – ο φίλαθλος με τη διπλή προσωπικότητα χαλαρώνει, όταν έρθει η ώρα του, τη γραβάτα - αν διατηρεί τέτοιο πράμα – για να κραυγάσει πιο άνετα. Άσε τώρα που τα πουκάμισα του παρατεινόμενου καλοκαιριού μας απλοποιούν τα πράγματα. Αφήνει κανείς τον εαυτό του να συμπεριφερθεί τελείως δημοκρατικά και ελεύθερα – με στόχο, ως επί το πλείστον, τον «άρχοντα του γηπέδου», το διαιτητή:

- Αχ, Αττίλα, μας έκαψες.
- Στο σφαγείο πήγαινε να δουλέψεις, κύριε.

εξημμένος: *οργισμένος*

διαστέλλω: *πλαταίνω, μεγαλώνω (δισταλμένος)*

υπερμέτρως: *υπερβολικά*

Κάποτε οι τύποι με τους διεσταλμένους οφθαλμούς και τις τεντωμένες φλέβες, είναι τόσο απορροφημένοι από το μονόλογό τους, ώστε δεν ακούν όταν τους μιλά κάποιος άλλος που υποφέρει δίπλα τους:

- Μη φτύνεις, κύριε.
- Πάνω του, Χαρίλαε.
- Μη μας πατάς, αγαπητέ.
- Ε, τώρα είναι που θα φάμε τέρμα τζάμπα*.

Έτσι η ιδιόμορφη... δημοκρατία της κερκίδας καλλιεργεί χειμώνα, άνοιξη ή φθινόπωρο, τη διπλή προσωπικότητα, επιτρέποντας και στους πιο κομπιούς φιλάθλους τις πιο άκομπες φράσεις ή και ενέργειες. Στο γραφείο σου – αν είσαι άνθρωπος του γραφείου – κάθεται λίγο πολύ ήρεμα και βάζεις κάτω το μυαλό να σκεφθεί, ενώ στο γήπεδο – αν έχεις αποκτήσει στο μεταξύ τη διπλή προσωπικότητα – αποχωρίζεσαι τη σκέψη, προκειμένου να δημιουργήσεις ατμόσφαιρα. Έξω στην κοινωνία μπορεί ο συνήθως οργισμένος φιλάθλος να τα οικονομικά καλά, αλλά στην κερκίδα κρίνει σαν αναγκαίο να είναι ανοικτόνομητος. Ανάλογα με την πορεία του ποδοσφαιρικού θεάματος, αλλάζει όλα τα χρώματα του ουρανού τόξου:

Κι εμείς πάντοτε υποβάλλουμε το ταπεινό ερώτημα:

- Γιατί δεν κουβαλούν τουλάχιστον και τον άλλο εαυτό τους στην κερκίδα οι φιλάθλοι άνθρωποι με τη διπλή προσωπικότητα;

Δεν θα υποχρεωθούν βέβαια, να πληρώσουν και άλλο εισιτήριο στην είσοδο του σταδίου.

«Κυπριακοί Αντίλαλοι»

ΙΑΚΩΒΟΣ ΡΩΣΣΙΔΗΣ (1924 -). Γεννήθηκε στην Αμμόχωστο. Ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία, τη θεατρική κριτική, το χρονογράφημα και το δοκίμιο. Συνεργάζεται με διάφορες εφημερίδες και περιοδικά. Το 1978 τιμήθηκε με τον κρατικό έπαινο δοκιμίου για το βιβλίο του «Αναφορά στην Παγκόσμια Αντιπολεμική Λογοτεχνία». Άλλα έργα του: «Στεριανά κύματα», «Κυπριακοί αντίλαλοι».

τζάμπα: δωρεάν, χωρίς αντάλλαγμα

Πατέρα

Πατέρα, αν αγαπώ τα νούφαρα,
τα περιστέρια αν τραγουδώ
και τα παιδιά αν χαϊδεύω,
είναι γιατί τα χέρια μου
σε μυγδαλιές τ' ανέβασες ψηλά·
γιατί στο μέτωπο
μου κρέμασες αστέρι την ημέρα.

Τα σύννεφα κι αν ντύνομαι
κι αν λαχταρώ τα πέλαα
και των κορφών τα κρίνα,
είναι γιατί σε ξαστεριές
του αετού μού ετραγούδησες
το πέταγμα, γιατί σε κήπους
μ' έφερνες καβάλα
με το λευκό φαρί σου.

Τους γέροντες αν αγαπώ,
τα πονεμένα πλήθη,
τα χέρια μου κι αν φέρανε
το Μάη σ' άδειο σπίτι,
είναι γιατί, άρχοντας Εσύ,
χρυσάφι μου 'βαλες στα στήθια,
γιατί τα βράδια με νανούρισες
με του Χριστού το παραμύθι.

«Ο χαμένος αετός»

ΑΥΓΗ ΣΑΚΑΛΛΗ (1916 - 1979). Γεννήθηκε στη Λάρνακα. Από μικρή εγκαταστάθηκε στην Αλεξάνδρεια και μετά στην Αθήνα. Συνεργάστηκε με διάφορα κυπριακά κι ελληνικά περιοδικά. Ασχολήθηκε και με τη ζωγραφική κι έκαμε εκθέσεις στο εξωτερικό. Το 1971 τιμήθηκε με ειδική τελετή στον «Παρνασσό» για την προσφορά της στα γράμματα και στις τέχνες. Μερικά έργα της: «Οράματα», «Ο χαμένος αετός», «Η γυναίκα με τα μαύρα γυαλιά» «Ποιος είμαι».

Δημοσθένης Σταυρινίδης

Ολόγυρα εις τη φωτιά

Στο διήγημα ο γερο-Αναστάσης, καθισμένος με τα εγγονάκια του κοντά στο τζάκι, τους διηγείται τα βάσανα των Κυπρίων από τους Τούρκους και ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της επανάστασης του 1821. Παράλληλα τους δίνει θάρρος, λέγοντάς τους πως «ο ελληνισμός θα νικήσει και θα μεγαλώσει, όπως ήταν μεγάλος κάποτε και τον ζήλευαν και τον καμάρωναν όλα τα έθνη». Σας δίνουμε παρακάτω ένα μικρό απόσπασμα από το διήγημα, απλώς για να γνωρίσετε τον τρόπο με τον οποίο γράφει ένας από τους πρωτοπόρους διηγηματογράφους μας.

[...] Από ενωρίς όλα τα καταστήματα ήρχισαν να κλείνεται, η αγορά να κενούται, εκάστου σπεύδοντος* να κλεισθή εις την οικίαν και να θωρακισθή πλησίον της εστίας κατά του δριμέος ψύχους και του μαινομένου έξω βορρά.

Εις την οικίαν του γερο-Αναστάση όλοι είχαν συναχθή από της τετάρτης ώρας. Ο παππούς, η μητέρα και τα τέσσερα εγγονάκια. Εκάθισαν γύρω εις ένα μαγκάλι* μικρό, μικρούτσικο, αλλά γεμάτο από κάρβουνα, των οποίων η μεγάλη λάμψις εφώτιζε περισσότερον το δωμάτιον και διέλυε το βαθύ αυτού σκότος καλύτερα από το ωχρόν* φως, το οποίον ανέδιδεν η μικρά λάμπα.

Ο παππούς, γέρων από τους συνήθεις, με το βρακί του το μαύρον αστράπττον από καθαριότητα παρ' όλην την πενιχρότητά* του, χωμένος μέσα εις ένα μακρύν σάκκον, με το φέσι του κατεβασμένο έως τα ώτα* και δεμένον σφιγκτά επί της κεφαλής με μαύρο μανδήλι,

σπεύδω: πηγαίνω γρήγορα

μαγκάλι: μεταλλικό δοχείο, όπου βάζουν κάρβουνα για θέρμανση

ωχρός: κίτρινος (άτονος)

πενιχρότητα: φτώχεια

ώτα: αυτιά

εκράτει επί των γονάτων το μικρότερον εγγόνι και το ενανούριζε, προσπαθών να του μεταδώση δια της φωτιάς των ανημμένων ανθράκων όσην δεν είχε θερμότητα το καταβληθέν υπό του γήρατος σώμα του.

Τα άλλα τρία αδέλφια καθισμένα χαμαί εις την ψάθαν παίζουν ήσυχα ήσυχα με το κουβάρι του νήματος, το οποίον αφήκε χαμαί η μητέρα των δια να σηκωθή και ίδη τι γίνεται το φαγητόν, το οποίον έβραζεν επάνω εις τα κάρβουνα.

Πλησίον των παιδιών και πλησιέστερον εις την φωτιά γουργουρίζει ένα μικρό γατάκι, προ ολίγου γλιτώσαν από τα χέρια των παιδιών, τα οποία ασπλάχνως* του έσυραν την ουράν και του ετραβούσαν τα ώτα.

Η νυξ επήλθε σκοτεινότερα και φοβερωτέρα. Αστραπαί επανειλημμένοι διεγράφοντο εις το κενόν αφήνουσαι μίαν στιγμιαίαν λάμψιν η οποία εισήρχετο και εφώτιζε το μικρόν δωμάτιον, εις το οποίον ήτο συνηγμένη* όλη η οικογένεια του γερο-Αναστάση. Και ο άνεμος από ώρας εις ώραν εγένετο λυσσωδέστερος. Ο άγριος συριγμός* του, τον οποίον καθίστανεν έτι αγριότερον της νυκτός το βαθύ σκότος, διήρχετο δια μέσου των σχισμάδων των παραθύρων και της θύρας και έκαμνε τα παιδιά να σύρωνται έτι πλησιέστερον εις τα γόνατα του παππού.

Δια να τ' απασχολήση ούτος ήρχισε να τους διηγείται διαφόρους ιστορίας, τας οποίας τα μικρά ήκουον μετά μεγίστης προσοχής. [...]

(Απόσπασμα)

«Κυπριακά Διηγήματα»

1898

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΣΤΑΥΡΙΝΙΔΗΣ (1878 - 1975). Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Σπούδασε νομικά στην Αθήνα και στην Αγγλία. Το 1906 ίδρυσε με τον αδελφό του Κύρο, την εβδομαδιαία και αργότερα καθημερινή εφημερίδα «*Ελευθερία*». Εξέδωσε εφημερίδες και στην Αθήνα και στο Λονδίνο. Από το 1931 ανέλαβε την διεύθυνση της «*Ελευθερίας*» μέχρι το θάνατό του. Διετέλεσε εθναρχικός σύμβουλος. Εξέδωσε τη συλλογή «*Κυπριακά διηγήματα*» το 1898.

ασπλάχνως: με σκληρότητα
συνηγμένη: συγκεντρωμένη
συριγμός: το σφύριγμα

Στα γενέθλιά μου

Σήμερα είν' τα γενέθλιά μου
κι είναι γκρίζα τα μαλλιά μου
σαν γκρίζος ουρανός του φθινοπώρου.

– Φίλε μου, γιατί μελαγχολείς
και το κεφάλι σου σκυφτό
στους ώμους σου το σέρνεις;

Ποιοι μαύροι να σε δέρνουν λογισμοί;
Αν φίλοι σου σε πρόδωσαν
κι αγάπες σε γελάσαν,
εσύ δεν είπες πως ποτέ
σ' αυτά δε θα σταθείς
και την κακία με χαμόγελο
θα την υποδεχτείς; [...]

– «Χρόνε πανδαμάτορα,
όσο κι αν θέλεις στοιβαζε.
τα χιόνια στα μαλλιά σου
Μα της ψυχής τα κρίνα
ποτέ σου δε θ' αξιωθείς
για να μου τα μαράνεις».

(Απόσπασμα)

«Ανησυχίες»

ΤΑΣΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ (1917-). Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Κατά την περίοδο 1938 - 39 άρχισε να δημοσιεύει ευθυμογραφήματα, χρονογραφήματα και μεταφράσεις. Συνεργάστηκε κατά καιρούς με όλα τα κυπριακά λογοτεχνικά περιοδικά και με πολλές εφημερίδες. Εκτός από τη λογοτεχνία ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τη ζωγραφική και πήρε μέρος σε διάφορες εκθέσεις. Εξέδωσε την ποιητική συλλογή «Ανησυχίες» και «Ο γιος των υδάτων» (νουβέλα).

Μάνα!

Μάνα! Φθόγγος ουράνιος! Γλυκύτης, αρμονία,
αγάπη, ένθερμος στοργή, λατρεία, τρυφερότης,
χαρά και αγαλλίασις, ζωή κι ευδαιμονία
και μόνη δευτερεύουσα επί της γης θεότης!

Μάνα! Φωνάζουν αι φυλαί και των εθνών τα σμήνη*
εις κάθε μίαν συμφοράν, εις καθένα των πόνον,
διότι μόνος ιατρός δι' όλα είν' Εκείνη
που έχει βότανα πολλά και διώχνει κάθε στόνον!*

Μάνα! Φωνάζ' ο άρρωστος, που λιώνει εις το στρώμα!
Μάνα! Φωνάζ' ο ναυαγός, στο μανιασμένο κύμα!
Μάνα! Η λέξις που θα πει, η πρώτη κάθε στόμα!
Μάνα! Ο λόγος ο στερνός, που λέγει κάθε θύμα!

Χρυσός, διαμαντοκόλλητος στοργής άγιος θρόνος
είναι της Μάνας η καρδιά και η γλυκιά αγκάλη,
αγκάλη που τη σέβονται η θλίψις και ο πόνος!
Στο πονεμένο το παιδί παρηγοριά μεγάλη! [...]

(Απόσπασμα)

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΣΩΤΗΡΙΟΥ (1878 - 1959). Γεννήθηκε στην Αμμόχωστο. Σπούδασε στη Βηρυτό και στην Αθήνα. Εξάσκησε το επάγγελμα του φωτογράφου. Το 1931, μετά τα Οχτωβριανά, φυλακίστηκε για μερικές μέρες από τους Άγγλους. Από το 1952 εγκαταστάθηκε στην Αγγλία. Ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία και τη σατιρική, κυρίως, ποίηση. Εξέδιδε στην Αμμόχωστο τη σατιρική εφημερίδα «Πυξ - Λαξ» (1903 - 1908). Μερικά από τα έργα του: «Πενιχροί σίχοι», «Στόνοι Μικρασιατικής συμφοράς», «Ποικίλα».

σμήνος: πλήθος

στόνος: στεναγμός, θρήνος

Οι δυο ψαράδες

Χρόνια παρέα με το Σαμή
στο ψάρεμα για το ψωμί
στην ίδια βάρκα δυο ψυχές
κοινές οι λύπες κι οι χαρές.

Πελώρια κύματα - βουνά
δέρναν τη βάρκα μας συχνά
κίνδυνοι, κρύο, παγωνιά
πού να βρεθεί ζεστή γωνιά!

Νύχτα στο πέλαο βαθιά
σκληρή ζωή - βαριά δουλειά.
Με δίχως ψάρια ο γυρισμός
πολλές φορές. Ω, τι καημός!

Κι ω, τι χαρά μες στην καρδιά
καλή σαν ήτανε η «σοδειά»!
Χαλάλι ο μόχθος ο βαρύς
και το ξενύχτι της ζωής.

Κι ήρθε μια μέρα ο χαλασμός
πόλεμος, βία, χωρισμός.
Συρματοπλέγματα βαριά
αίμα και δάκρυα... προσφυγιά.

Και μια φωνή - ξένη φωνή:
Εχθροί ο Κώστας κι ο Σαμή.
Αδύνατο να ζουν μαζί.

Μίλησε θάλασσα εσύ
παντού η αλήθεια ν' ακουστεί:
Εχθροί ο Κώστας κι ο Σαμή
που μοίραζαν και το ψωμί;

«Βλαστάρια»

1979

ΚΥΠΡΟΣ ΤΟΚΑΣ (1924 -). Γεννήθηκε στη Λεμεσό. Ασχολείται με τη δημοσιογραφία και την ποίηση. Συνεργάζεται με εφημερίδες και με το ΡΙΚ. Πολλές ποιητικές του συλλογές είναι γραμμένες για παιδιά σχολικής ηλικίας. Τον Απρίλη του 1982 το Υπουργείο Παιδείας του απένειμε το πρώτο βραβείο για το παιδικό λογοτεχνικό έργο του «*Παιδικές ρίζες*», που είναι ποιήματα για παιδιά. Μερικά έργα του είναι: «*Αδούλωτες ψυχές*», «*Ελπιδοφόρα χελιδονάκια*», «*Παιδική λύρα*», «*Βλαστάρια*».

Γιώργος Φάνος

Κελί

Υγρασία, πράσινη μούχλα στις γωνιές,
τέσσερα σιδερένια ραβδιά παράλληλα,
ένα παράθυρο φυλακής.
Διψώ.

Έξω είναι τα έλατα
βλέπω έναν ήλιο χρυσό
σε γαλάζιο ουρανό.
Έξω ζουν πουλιά και πολλά τριαντάφυλλα.
Κι η πράσινη θάλασσα
– η μάνα των πλοίων-
ονειροπολεί.

Αδελφούλα, δεν αντέχω άλλο
το λευκό σου να βλέπω σταυρό
στον τόπο των κυπαρισσιών
τώρα την άνοιξη
με τόση ροδοπλημμύρα.
Αδελφή, δεν μπορώ να σχίσω τα σίδερα.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΦΑΝΟΣ (1918 -). Γεννήθηκε στη Λευκωσία και έζησε στην Αμμόχωστο. Σπούδασε ιατρική στην Αθήνα. Συνεργάστηκε με κυπριακές εφημερίδες και περιοδικά. Μέχρι το 1974 ζούσε στην Αμμόχωστο. Μετά την προσφυγοποίησή του είναι γιατρός στην Πάφο. Ασχολήθηκε με την ποίηση, το διήγημα και τη ζωγραφική. Εξέδωσε τη συλλογή διηγημάτων «Χωρίς επίσημες πομπές», μια μπαλάντα «Στο Μακάριο Γ'», και την ποιητική συλλογή «Βορά στην μπόρα».

Σταλαχτίτες [Ειρήνη]

[...] Ο πόλεμος γιατί κυριαρχεί
στις χώρες που σκιρτούσανε για ειρήνη;
Γιατί ν' ακούμε ωμή την ιαχή
του μίσους, που δεν ξέρει ορθοφροσύνη;

Τα νιάτα μας σαπίζουν και γιατί;
Ποια βλέψη μάς μαγνήτισε; Ποια φήμη;
Εδώ σε καρτερούν, ερευνητή,
τα γράμματα κι η τέχνη κι η επιστήμη. [...]

(Απόσπασμα)

«Το χρονικό μιας ζωής»
(ποιήματα)

ΛΩΡΟΣ ΦΑΝΤΑΞΗΣ (1910 - 1992). Φιλολογικό ψευδώνυμο του Κώστα Κλεοβούλου. Γεννήθηκε στη Λεμεσό. Σπούδασε ιατρική στην Αθήνα. Ασχολείται με την ποίηση. Συνεργάστηκε με εφημερίδες και περιοδικά κι έγραψε επιθεωρησιακά νούμερα. Εμφανίστηκε στην ποίηση το 1931 με τη συλλογή του «Οι διθύραμβοι της μελωδοπλάνταχτης άρπας». Άλλες εκδόσεις του είναι: «Το χρονικό μιας ζωής», «Η Πόλις εάλω», «Ωδή στην Κύπρο», «Ενθάθε κείται» κ.ά.

Μενέλαος Φραγκούδης

Το χάρισμα τ' Αϊ - Βασίλη

Γρήγορα πάνε, πέρασαν ημέρες, μήνες, χρόνος
κι ο Αϊ - Βασίλης ξεκινά
από την Καισάρεια κι αρχινά
πάλι τον ίδιο δρόμο του ακούραστος και μόνος.

Δεν αποσταίνει ο καλός ο Άγιος στο ραβδί του
ακουμπισμένος τριγυρνά
χώρες, βασίλεια και περνά
σκορπίζοντας χαρίσματα που φέρνει στο σακί του.

Για τούτο με λαχτάρα τους τον περιμένουν όλοι
και το φτασμό του χαιρετούν
μικροί μεγάλοι και πετούν
απ' τη χαρά τις σκούφιες τους κι έχουν μεγάλη σκόλη.

Και να τος! Και στην Κύπρο μας φτάνει ο καλός ο Γέρος.
Δώρα στα χέρια του κρατά
και με χαρές και χωρατά
μοιράζ' απ' τα παιχνίδια του στο 'να και στ' άλλο μέρος.

Μα δω την άδολη* χαρά τη φαρμακώνει πόνος
και τη φαιδρή Πρωτοχρονιά
τη σκοτεινιάζει μ' απονιά
της δουλοσύνης της πικρής ο μακρινός ο χρόνος.

Αχ! πότε, πότε ο Άγιος θα δώσει πλουμιστήρα
και θα χαρίσει και σ' εμάς
– Ω! τι ωραίος μποναμάς* -
τη Λευτεριά που μια κακή την έχει διώξει Μοίρα!

Λεμεσός, Γενάρης του 1903

*(Δημοσιεύτηκε στο «Εθνικό Ημερολόγιον
του έτους 1904» του Κ. Σκόκου)*

ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΦΡΑΓΚΟΥΔΗΣ (1871 - 1931). Γεννήθηκε στη Λεμεσό και σπούδασε νομικά στο Παρίσι. Εξέδιδε την εφημερίδα «Αναγέννησις» (1896) και μετά την «Αλήθεια» (1931). Αγωνίστηκε για την επικράτηση της δημοτικής στην Κύπρο. Έργα του: Δουμά Αλέξανδρου «*Η ακροθαλασσιά*» (μετάφραση) «*Νετζμπέ*» (θεατρικό).

άδολη: αγνή, ειλικρινής

μποναμάς: πρωτοχρονιάτικο δώρο, πλουμιστήρα

Δημήτρης Χαμπουλίδης

Κύκνοι στη Λάρνακα

Μήπως τούτα τα πουλιά που μας ήρθαν από πέρα
είναι ο «άριστος οιωνός»* της λευτεριάς;

Μήπως τούτα τα όμορφα πουλιά είναι σημαίες γαλανόλευκες
και μεταμορφώθηκαν σε κύκνους
όπως στα παραμύθια;

Και μήπως τούτοι οι απρόσμενοι επισκέπτες μας
κομίζουν στο κατάλευκο στήθος τους το κύκνειο άσμα* της Κατοχής,
το κύκνειο άσμα της Τραγωδίας της Κύπρου.
Καλώς ορίσατε, ευοίωνα* πουλιά της προσμονής,* στην Αλική της
Λάρνακας,
καλώς ορίσατε!

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΜΠΟΥΛΙΔΗΣ (1911 -). Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Εργάστηκε στο δημόσιο και μετά στον ιδιωτικό τομέα. Συνεργάστηκε με πολλές εφημερίδες και περιοδικά. Δημιούργησε πλούσιο ποιητικό έργο. Μερικά από τα έργα του: «Της ζωής και της πατρίδας», «Βασιλέματα», «Ζιγκ - Ζαγκ», «Ωραιοπαθή», «Παλμοί» κ.ά.

οιωνός: προμήνυμα

κύκνειο άσμα: το τελευταίο τραγούδι

ευοίωνα: καλοσήμαδα

προσμονή: αναμονή γεμάτη ελπίδα

Λεόντιος Χατζηκώστας

Το μνημόσυνο της αδελφής μου

Το κείμενο που ακολουθεί είναι ένα απόσπασμα από το διήγημα «Το μνημόσυνο της αδερφής μου» Ο συγγραφέας θυμάται τα παιδικά του χρόνια, τότε που η μητέρα του, ύστερα από έξι γέννες αρσενικών παιδιών, γέννησε ένα κορίτσι. Το σπίτι γέμισε χαρά. Η χαρά όμως αυτή δεν έμελλε να κρατήσει για πολύ, γιατί η Ευδοκία - έτσι λέγανε το κορίτσι - αρρώστησε και πέθανε σ' ένα χρόνο. Στο «μνημόσυνο» ο συγγραφέας καλεί την αδερφούλα του να τον βοηθήσει να ανασύρει από το παρελθόν όλες τις πικρές και γλυκιές αναμνήσεις που τους χάρισε «από το πρώτο χαμόγελό της ως το στερνό αντίο».

[...] Το σπιτάκι μας ήταν το τελευταίο του χωριού, στη βορινή άκρη. Το 'κρυβαν τα λιόδεντρα, φυτεμένα στη σειρά, σαν στρατιώτες σε παράταξη, που αραίωναν μονάχα σιμά στη θάλασσα, το κυματοφίλητο Κερυνειώτικο ακρογιάλι. Δαρμένα τα τελευταία δέντρα απ' τον άνεμο, που ξεχύνεται παγωμένος το χειμώνα από τα βουνά του Ταύρου, έχουν σκυμμένο τον κορμό, σαν ευλαβικοί προσκυνητές, που κάμνουν σχήμα μπροστά σε θυμίαμα. Ο πατέρας ξυπνούσε με το πρώτο λάλημα του πετεινού να μοιράσει άχυρο στα ζα κι η μάνα μου, με τ' ανέβασμα του χότζα στο μιναρέ που καλούσε του Κοράνιου τους πιστούς για το «σαμπάχ ναμάζ»*. Κι εμείς, τα τέσσερα αγόρια, σηκωνόμασταν πριν βγει ο γήλιος και καθισμένα σε μια ψάθα ζεσταινόμασταν γύρω από τη μεγάλη φωτιά, που άναβε ο πατέρας.

Της μάνας μας η ψυχή ήταν καμένη για την απόκτηση μιας κόρης. Μιας μικρούλας, που να τη βοηθούσε στο συγύρισμα και να την αντικαταστούσε, σαν πατούσε εκείνη το κατώφλι των γηρατειών. Αλήθεια, γιατί ο Θεός μάς έστειλε όλο αγόρια; Της μητέρας η πεθυμιά γίνηκε με το χρόνο και δική μας, γιατί τόσο την αγαπούμε.

σαμπάχ ναμάζ: προσευχή των Μωαμεθανών, που λέγεται πέντε φορές την ημέρα

- Μητέρα, θα μας στείλει αδελφή ο Θεός και θα δεις!
- Σαν δύσκολο, μου φαίνεται, παιδί μου.
- Θα το ζητήσω χάρη, εγώ απ' το Θεό και θα το δεις!

Τόνιζα το εγώ, γιατί είχα με το Θεό στενές σχέσεις. Με το πρώτο χτύπημα της καμπάνας για εσπερινό ή όρθρο, τα πέταγα όλα και βρισκόμουν στο λεπτό πλάι στον παπά, να τον υπηρετήσω στο Άγιο Βήμα ή να τον βοηθήσω στο διάβασμα. Ήταν τότες η ψυχή μας αγνή κι ανέφελη, ανεπηρέαστη απ' το δηλητήριο του ορθολογισμού και της αμφιβολίας.

Ο πατέρας, στην αρχή, γινόταν έξω φρενών, που του αμολούσα κόσκινο κι άχυρα στην πάχνη για χατίρι της εκκλησιάς...

- Γυναίκα, δεν είναι προκοπή μ' αυτό το παιδί! Γυρίζω σκοτωμένος απ' τη δουλειά κι αντί να μου δώσει ένα χέρι στα ζά, τρέχει στην εκκλησία να μου γενεί Αϊ – Παντελεήμονας!...

Μα εκείνη μου έκανε το δικηγόρο.

- Να το κοιτάς και να χαίρεσαι. Η υπηρεσία της εκκλησιάς είν' ανώτερη απ' το σκούπισμα του στάβλου σου. Το παιδί αυτό θα προκόψει στα γράμματα μια μέρα. Από τόσο δα μικρό και διαβάζει το ψαλτήρι σαν χελιδόνι! Κάτσε να ξεκουραστείς και θα ταγίσω εγώ τα ζα...

Συνήθισε κι ο πατέρας με την κατάσταση αυτή. Δε μου έφερνε πια προσκόμματα κι αχτινοβολούσε από χαρά, σαν άκουγε για μένα επαίνους απ' τον παπά ή τους χωριανούς.

Ήμουν βέβαιος εκατό τα εκατό, πως ο Θεός θα έστεργε στην εκπλήρωση της αίτησής μου, να χαρίσει στη μάνα μου ένα κορίτσι.

Λίγος καιρός πέρασε και να η μητέρα μου έγκυος. Όλοι του σπιτιού κι η γειτονιά, στοιχημάτιζαν πως το παιδί, που θα γεννιόταν, θα ήταν αγόρι. Είχε κάνει η μάνα μου ως τότε έξι αρσενικά - τα δυο πεθαμένα - κι ήταν αναμφίβολο - έλεγαν - πως θα εξακολουθούσε το ίδιο. Μοναδική αντιπολίτευση ήμουν εγώ.

- Σώπα, μητέρα! Το μωρό θα είναι κορίτσι! Το ζήτησα χάρη απ' το Θεό!
- Άσε, να δούμε, παιδί μου, αν θα σ' ακούσει ο Θεός!
- Θα μ' ακούσει! Με μια συμφωνία μόνο.
- Τι;

– Θα το βαφτίσουμε με τ' όνομα της αγίας, που θα γιορτάζεται, σαν γεννηθεί.

– Σύμφωνοι!

* * *

Ξημερώνει πρώτη του Μάρτη. Τα χελιδόνια είχαν φέρει πρώιμα την άνοιξη. Οι μυγδαλιές κι οι βερικοκιές ήταν ντυμένες νυφικά στον κήπο. Ο ζωοδότης ήλιος χαμογελώντας μεγάλωνε το στάρι. Ένα μωρό μάς έφερε στον κόσμο η μητέρα.

– Αρσενικό ή θηλυκό; ρωτήσαμε όλοι τη μαμή με μια φωνή.

– Κορίτσι! Να σας ζήσει και να χιλιοχρονίσει!

– Κορίτσιιι;

Πετούσα θριαμβευτής απ' τη χαρά μου. Να, που η συμμαχία μου με το Θεό ήταν ιερή κι ωφέλιμη για το σπίτι.

– Βλέπεις, μαμά, που δεν το πίστευες;

– Κανένας μας δεν το πίστευε, πρόσθεσε η μαμή. Να σας ζήσει αυτό τ' αγόρι! Θα γίνει θεοφοβούμενος παπάς καμιά φορά! Τόσο μικρό, με τέτοια πρόγνωση!

Κολακεύτηκα με τους επαίνους. Και τώρα τ' όνομα. Τρέχω στο καλεντάριο*, που μου δώρισε την Πρωτοχρονιά ο νταντάς, και ξεφυλλίζω.

... Πρώτη του Μάρτη - Ευδοκίας Οσιομάρτυρος.*

- Να μας ζήσει, λοιπόν, η Ευδοκία μας!!

* * *

Πέρασε ο Μάρτης γελαστός, ήρθε ο πράσινος Απρίλης, μπήκε ξοπίσω του κι ο Μάης των λουλουδιών. Οι φασκομηλιές στην εξοχή έκαναν καρπό κι οι χωριάτες θέριζαν τις σοδειές στον κάμπο. Η Ευδοκία μας μεγάλωνε. Πριν ξεκινήσω για το σχολείο, πήγαινα στην κούνια της και τη φιλούσα τρυφερά. Το ίδιο και σαν γύριζα. Ήταν το καμάρι της μητέρας κι ολονών μας. Αγαπούσε τη μουσική κι η μητέρα ήξερε όμορφα αποκοιμιστικά τραγούδια.

*Κάνε νάνι – κάνε νάνι!
Πάρ' την, άγγελε της νύχτας,
στα λευκά σου τα φτερά.
Κάνε την να κοιμηθεί
τη χρυσοκόρη μου!*

Κάνε νάνι, κάνε νάνι!

Για χατίρι της Ευδοκίας μας απολαμβάναμε κι εμείς τραγούδια.

καλεντάριο: ημερολόγιο

οσιομάρτυρας: ο άγιος που βρήκε μαρτυρικό θάνατο για τη χριστιανική του πίστη

- Πριν κοιμηθούμε, ξαπλωμένοι στο στρώμα, παρακαλούσαμε:
- Πες μας, μητέρα, ένα παραμύθι.
 - Ποιο να σας πω; Όσα ήξερα, σας τα 'πα.
 - Απ' εκείνα τα τραγουδιστά!... Τον Κωνσταντή και την Αρετή.
- Και τραγουδούσε κείνη με τη μεταλλική φωνή της.

*Μάνα με τους εννιά σου γιους και με τη μια σου κόρη,
την κόρη την πανέμορφη, την πολυαγαπημένη...
Προξένια και μηνύματα από την Εγγλιτέρα,
οι οχτώ αδερφοί δε στέργουνε κι ο Κωνσταντίνος στέργει*...*

Ενώ το τραγούδι εξακολουθούσε, εγώ έφτιανα τον εαυτό μου Κωνσταντή κι Αρετή την Ευδοκία μας.

Πριν καλά καλά το τραγούδι να τελειώσει... ο Μορφέας* μάς σφάλιζε τα μάτια...

* * *

Ήρθε η μέρα να βαφτίσουμε τη μικρούλα. Ο κουμπάρος μας, δικηγόρος απ' τη Λευκωσία, ήρθε σπίτι μας με ταξί, μαζί με την κυρία του. Ρώτησε για τ' όνομα του μωρού.

- Γεννήθηκε την πρώτη του Μάρτη, κουμπάρε, της Αγίας Ευδοκίας. Το εκκλησιάσαμε Ευδοκία.
- Ευδοκία; είπε κείνος. Χα! χα! χα! Τι όνομα είναι τούτο; Ασυνήθιστο. Νομίζω, πρέπει να το αλλάξετε.

Ο πατέρας μου κολακεμένος, που τέτοια υψηλά υποκείμενα καταδέχτηκαν να κουμπαρέψουν μαζί μας, συμφώνησε μαζί του.

- Μπορείτε να τ' αλλάξετε, κουμπάρε. Δώστε τ' όνομα της κυρίας σας, αν προτιμάτε! Τι λέτε, κυρία Χλόη;

Εγώ, που βρισκόμουν εκεί και παρακολουθούσα την κουβέντα, δε βάσταξα πια. Το μωρό ήρθε κορίτσι στον κόσμο με τις δικές μου προσευχές κι ήταν προκαταβολικά ταμένο στην αγία της ημέρας. Μια παρασπόνδηση* της συνθήκης θα είχε ολέθριες* συνέπειες για το σπίτι μας. Πήρα το λόγο:

- Μα δεν μπορεί να γίνει αυτό, πατέρα! Το μωρό είν' ταμένο να βα-

στέργω: είμαι ευχαριστημένος

Μορφέας: μυθολογικό πρόσωπο, γιος του Ύπνου

παρασπόνδηση: παράβαση συμφωνίας

ολέθριος: καταστρεπτικός

φτιστεί Ευδοκία...

– Σώπα, εσύ, παλιόπαιδο, με διέκοψε άγρια ο πατέρας. Μου πήρες πολύ θάρρος τον τελευταίο καιρό, ν' ανακατώνεσαι στις κουβέντες των μεγάλων. Ξεκουμπίσου γρήγορα απ' εδώ, πριν στις βρέξω!

Βγήκα γρήγορα κλαίοντας από ντροπή.

Δεν ξέρω τι γίνηκε. Η μητέρα, φαίνεται, με λυπήθηκε και συνηγορούσε μαζί μου. Κι η κυρία Χλόη ακόμη το βρήκε λογικό, να μην αλλαχτεί, μια κι ήταν ταμένο. Έτσι το μωρό βαφτίστηκε Ευδοκία. [...]

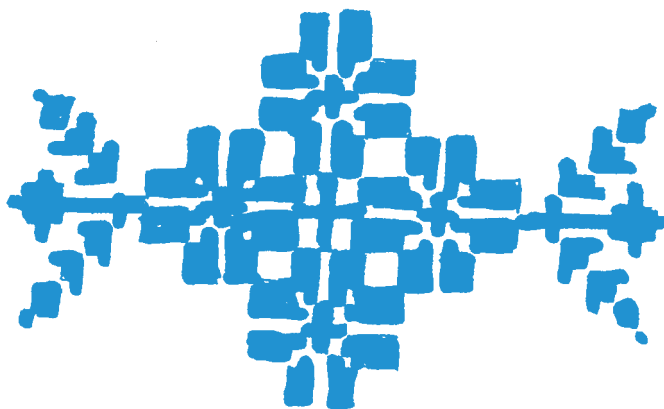
(Απόσπασμα)

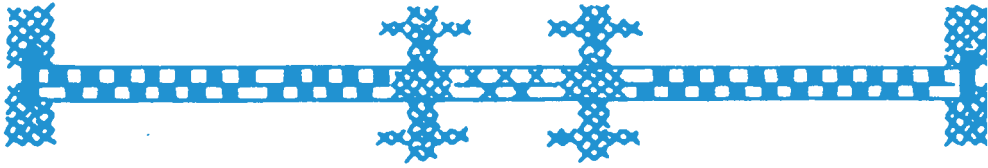
«Το μνημόσυνο της αδελφής μου»

Διηγήματα

Θεσσαλονίκη 1962

ΛΕΟΝΤΙΟΣ ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΑΣ (1918-). Γεννήθηκε στο Καζάφани της επαρχίας Κερύνειας. Σπούδασε θεολογία και φιλοσοφία. Υπηρέτησε ως προϊστάμενος του ναού των Αγίων Πάντων στο Λονδίνο και στο ναό της ελληνικής κοινότητας του Τζιμπουτί στην Αφρική. Από το 1967 υπηρετεί ως εφημέριος στην ιερή μονή του Αγίου Μηνά στην Κύπρο. Έγραψε ποιήματα, πεζά και θρησκευτικά άρθρα. Τα περισσότερα έργα του έχουν θρησκευτικό περιεχόμενο. Μερικά από τα έργα του: *«Το μνημόσυνο της αδελφής μου»*, *«Μεταίχιμο»*, *«Ιλαροτραγικά»*, *«Κρίνα του Τριωδίου»*, *«Χρησμοί και ευλογίες»*, *«Ψαλμοί»*, *«Κυριακοδρόμιο»* κ.ά.

Φώτος Χατζησωτηρίου

Το ξεσήκωμα του Οκτώβρη

Το κείμενο που ακολουθεί είναι ένα απόσπασμα από το διήγημα του Φ. Χατζησωτηρίου «Το ξεσήκωμα του Οκτώβρη», που πήρε πρώτο βραβείο από τον Πνευματικό Όμιλο Κύπρου. Ο συγγραφέας θυμάται τα χρόνια της Οχτωβριανής επανάστασης του 1931, που οι Ελληνοκύπριοι ξεσηκώθηκαν εναντίον των Αγγλων αποικιοκρατών με αίτημά τους την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα. Η επανάσταση όμως απέτυχε με αποτέλεσμα οι Άγγλοι να γίνουν σκληρότεροι και να επιβάλουν τιμωρίες και απαγορεύσεις στους Ελληνοκύπριους. Η εξέγερση ξεκίνησε από τη Λευκωσία, όπου οι Ελληνοκύπριοι έκαψαν το Κυβερνείο, και συνεχίστηκε σ' όλες τις άλλες πόλεις. Το διήγημα αυτό, μιλά για το ξεσηκωμό στην Αμμόχωστο. Ο συγγραφέας, μαζί με το μεγαλύτερο και το μικρότερο αδερφό του, πήραν μέρος στο μεγάλο αυτό ξεσηκωμό. Ο Αρτεμάκης, ο μεγαλύτερος αδερφός, αφού έκαψε τον αστυνομικό σταθμό Αμμοχώστου, στη συμπλοκή που ακολούθησε τραυματίστηκε από τους αστυνομικούς. Τελικά έτσι τραυματισμένος κι ενώ αιμορραγεί συλλαμβάνεται από τους Άγγλους.

[...] Το ανθρώπινο ρεύμα προχωρούσε κι όλο προχωρούσε. Γυρόφερνε από τους κεντρικούς δρόμους. Όσο πήγαινε, πληθαίναν οι φωνές κι οι άνθρωποι. Φτάσαμε στο σχολείο, ένα παλαικό κτίριο στην καρδιά του Βαρωσιού. Μια φωνή αντήχησε βαριά:

– Να υψώσουμε τη σημαία!

Χιλιάδες φωνές απάντησαν απανωτά και με θέρμη.

– Να την υψώσουμε. Να την υψώσουμε.

Προχώρησε ο παπάς. Ένας μαθητής την πήρε στην αγκαλιά του. Αναρριχήθηκε* σαν γάτος απάνω στη στέγη. Προχώρησε αρκουδιάρι-

αναρριχήθηκε: σκαρφάλωσε

κα στο κέντρο. Έφτασε τον ιστό. Στηρίχτηκε κι ανασηκώθηκε. Έκανε το σταυρό του. Τη φίλησε και την έδεσε. Η σημαία ξετινάχτηκε ζωντανεμένη και φτερούγισε. Κι οι καρδιές ολονών φτερουγίσανε μαζί της. Το παιδί αφήλωσε το χέρι του και βροντοφώνησε:

– Ζήτω η Ένωση!

– Ζήτω!...

Σαν φωνάξαμε και ξεσπάσαμε, μείναμε κοιτώντας τη σημαία που κυμάτιζε ρυθμικά. Ορθάνοιχτα τα κουρασμένα μάτια την κοιτούσανε. Τα γαλάζια όνειρα ταξιδεύανε μαζί της. Ταξιδεύανε στην Ελλάδα, στην Ελλάδα μας.

Η γλύκα χύθηκε μέσα στην ψυχή μας και τη σφράγισε.

Αναπάντεχα μια καινούρια φωνή ξέσπασε και τα σκέπασε όλα.

– Να κάψουμε τον αστυνομικό σταθμό. Να τον κάψουμε.

Η γαλήνη με τα γαλάζια όνειρα ραγίστηκε. Έγινε κομμάτια. Σφιχτήκανε οι γροθιές. Τα μάτια σπιθίσανε το μίσος. Αναλογιστήκανε ξανά το αθώο αίμα που έβαψε τον αυλόγυρο του Κυβερνείου. Κι η φωνή μυριόστομη, άγρια και στριγκιά* ξέσπασε από τα τυραγνισμένα πρόσωπα.

– Να τον κάψουμε.

– Να τον κάψουμε.

Η ψυχή φούσκωσε από τον πόθο της εκδίκησης. Και μέσα στο βράδυ, π' άρχισε να πέφτει, ο χείμαρρος κύλησε φουρτουνιασμένος προς την καινούρια κατεύθυνση. Φτάσαμε. Τα πρώτα χέρια σκύψανε. Ψαχουλέψανε και βρήκανε κάτι πέτρες. Η καρδιά γοργοχτυπούσε. Ένα παλικάρι έδωσε το σύνθημα.

– Εμπρός, παιδιά!

Η πέτρα βρήκε το τζαμένιο παράθυρο, τρακ και το 'σπασε. Οι πέτρες απανωτές, ριχνόντουσαν με λύσσα. Ξεχαρβαλωθήκανε όλα: πόρτες και παράθυρα. Γκρεμιστήκανε κι αφήκανε λεύτερο το μάτι να κατατρώει λαίμαργα το εσωτερικό.

Άξαφνα μια γνώριμη φωνή με συνεπήρε.

– Πετρέλαιο. Φέρτε λίγο πετρέλαιο.

Γύρισα. Ήτανε ο αδερφός μου. Είχε ανέβει απάνω σε μια πέτρα

στριγκιά: διαπεραστική κραυγή

και φώναζε αλαλιασμένος*. Κάποιος έφερε έναν γκαζοτενεκέ. Τον άρπαξε ο Αρτεμάκης κι όρμησε. Σε λίγα λεπτά δειλές οι φλόγες φωσφορίσανε. Το πρόσωπό του ακτινοβολούσε κατακόκκινο στο αντιφέγγισμα της φωτιάς. Φάνταζε ήρωας στα παιδικά μου μάτια.

Μια χαρά και μια περηφάνια χάιδεψε την ψυχή μου. Ήθελα να το φωνάξω σ' όλους πως ήτανε αδερφός μου ετούτο το παλικάρι που έβαλε μπουρλότο* στο σταθμό.

Η φωτιά δυνάμωνε και φούντωνε. Έγλειφε για λίγο τα ξεχαρβαλωμένα παραθυρόφυλλα και τα 'τρωγε λαίμαργα. Αψήλωναν ύστερα κάτι πύρινες γλωσσίτσες και γλείφανε τη στέγη. Οι φλόγες θεριέψανε με την καινούρια τους λεία. Το πλήθος ξεμάκρυνε λίγο από το καμένο κτίριο. Σε λίγο η οροφή έπεσε γεμίζοντας τη νύχτα μ' ένα δαιμονισμένο θόρυβο.

Οι ψυχές ξαναγαληνέψανε. Το μίσος πέταξε απ' τα μάτια και τις καρδιές. Το τραγούδι, το παλιό κι αγαπημένο, ακούστηκε ξανά:

*Απ' τα κόκαλα βγαλμένη
των Ελλήνων τα ιερά
και σαν πρώτα ανδρειωμένη,
χαίρε, ω χαίρε, Ελευθεριά!*

Η μόρα πέρασε. Ημερωμένο τώρα το ανθρώπινο ποτάμι προχωρούσε τραγουδώντας.

Αναπάντεχα μια φωνή μάς χτύπησε σαν γροθιά στο κεφάλι:

Έρχονται οι αστυνομικοί. Φέρνουν και Εγγλέζους στρατιώτες μαζί τους.

Το τραγούδι σώπασε. Μια υπόκωφη βουή σελάγισε* ανάμεσα στο πλήθος. Σε λίγο το τραγούδι ξανάρχισε με πιότερη θέρμη. Και το ρεύμα προχωρούσε ακλόνητο κι αποφασισμένο.

Απ' αντίκρου ξεπροβάλανε σαν δαιμόνοι της νύχτας. Στα χέρια τους σπιθίζανε οι λόγχεις και τα ντουφέκια. Από μακριά μάς φώναξαν μ' έναν τηλεβόα*:

– Να διαλυθείτε αμέσως. Διαφορετικά θα πυροβολήσουμε.

αλαλιασμένος: ζαλισμένος

μπουρλότο: φωτιά

σελαγίζω: λάμπω, ακτινοβολώ

τηλεβόας: μεταλλικό όργανο με το οποίο δυνάμωνει η φωνή εκείνου που μιλάει για ν' ακούεται σε μεγάλη απόσταση

Κανένας δε δείλιασε. Το ρεύμα προχώρησε. Οι γροθιές σφικτήκα-
νε πιο πολύ και το τραγούδι θέριεψε στα στόματα των παλικαριών.
Ένα μεθύσι και μια πίστη οδηγούσε τούτους τους ανθρώπους. Τους
καμάρωνα.

Τώρα βλέπαμε καθαρά τα μούτρα τους. Ξανά ο τηλεβόας αντήχη-
σε.

– Διαλυθείτε...

Η φωνή πνίγηκε μέσα στα: «Ζήτω η Ένωση!»

Η πρώτη ντουφεκιά ξέσχισε σαν λεπίδι την καρδιά.

– Παναγιά μου!

Κι ένα δικό μας παλικάρι έγειρε πληγωμένο κατάστημα. Το αίμα
ξεπηδούσε ακράτητο από τα στήθια και το στόμα του. Σκύψανε και το
ανασηκώσανε. Το αίμα είχε κιόλας βάψει τη γη. Ο Ξάνθος, ακούο-
ντας την ντουφεκιά, έβαλε τα κλάματα.

– Πάμε σπίτι. Πάμε σπίτι.

Κι η δική μου καρδιά γιόμισε τρόμο κι απορία. Τον τράβηξα από το
χέρι και φύγαμε. Ένωθα μια ντροπή για τούτο που 'κανα. Φεύγοντας
έστριψα το κεφάλι μου πολλές φορές πίσω. Το ρεύμα εξαγριωμένο
προχωρούσε. Οι ντουφεκιές ξεσχίζανε κάθε λίγο τη νύχτα. Τις με-
τρούσα με καρδιοχτύπι. Μια... δυο... τρεις...

Φτάσαμε σπίτι. Η μητέρα μάς καρτερούσε με φανερή αγωνία. Μό-
λις μας είδε έτρεξε αλαφιασμένη.* Γονάτισε και μας πήρε σφιχτά
στην αγκαλιά της. Το πρόσωπό της είχε υγρανθεί από τα δάκρυα.
Κλαίαμε κι εμείς μαζί της. Τ' αναφιλητά γιομίσανε την κάμαρη. Οι
καρδιές ξαλαφρώσανε. Θέλησε ύστερα να κάμει τη σοβαρή. Πήρε
ένα μαντίλι και σφούγγισε τα δάκρυά της. Σηκώθηκε.

– Παλιόπαιδα! Γιατί πήγατε; Τι μπορείτε να προσφέρετε εσείς...

Η φωνή της μαλάκωσε ξαφνικά. Η αγωνία γιόμισε την ψυχή της.
Μιλούσε με κομμένη φωνή, γιομάτη ταραχή.

– Είδατε τίποτα τον Αρτεμάκη... τον πατέρα σας;

– Ναι. Είδα τον Αρτεμάκη.

– Πού;

– Στο σταθμό. Τον έκαψε, μητέρα.

αλαφιασμένη: φοβισμένη, τρομαγμένη

Και μια περηφάνια φούσκωσε το στήθος μου. Μια λάμψη χαράς φώτισε το πικραμένο της πρόσωπο. Της μίλησα ύστερα για τις ντουφεκιές και το παλικάρι που σκοτώσανε.

Κάτι μουρμούρισε μέσα στα δόντια της. Πήρε τον Ξάνθο από το χέρι.

– Ελάτε τώρα, είναι αργά. Πάμε να κοιμηθείτε.

Μας βοήθησε να ξεντυθούμε. Μας έβαλε ύστερα να γονατίσουμε και να προσευχηθούμε. Μας σκέπασε και μας φίλησε.

– Καληνύχτα, καλό ξημέρωμα και καλή λευτεριά.

– Μακάρι, μητέρα!

Ο μικρός αδερφός ρώτησε.

– Τι είναι λευτεριά, μητέρα;

– Να...

Η μητέρα τα 'χασε. Δεν ήξερε τι να του πει. Στενοχωρήθηκε. Έτριβε το μέτωπό της. Άδικα. Ο Ξάνθος επέμενε. Ξαφνικά θυμήθηκε.

– Θυμάσαι, παιδί μου, εκείνο το παραμύθι με το δράκοντα που είχε κλέψει από τη μητέρα τους τα τρία παιδάκια και που τα 'βαζε όλη μέρα να του δουλεύουνε και τη νύχτα τα σκότωνε στο ξύλο;

– Ναι, απάντησε με ζηρό ενδιαφέρον, κι ήρθε ύστερα το πριγκιπόπουλο, σκότωσε το δράκοντα και λευτέρωσε τα φυλακισμένα παιδάκια.

– Μπράβο, το θυμάσαι. Τους χάρισε τη λευτεριά τους. Κι εμείς ένα τέτοιο δράκοντα προσπαθούμε να σκοτώσουμε, παιδί μου. Να μη μας απομυζά τον κόπο και το αίμα μας. Να λευτερωθούμε. Κατάλαβες;

– Ναι, μητέρα. Κι αποκοιμήθηκε ευχαριστημένο. [...]

(Απόσπασμα)

ΦΩΤΟΣ ΧΑΤΖΗΣΩΤΗΡΙΟΥ (1919 -). Γεννήθηκε στην Αμμόχωστο. Παρακολούθησε οικονομικά στο πανεπιστήμιο της Βηρυτού. Συνεργάστηκε με διάφορες εφημερίδες και περιοδικά. Έργα του βραβεύτηκαν σε διάφορους διαγωνισμούς. Είναι περισσότερο γνωστός ως ζωγράφος (έκανε πολλές ατομικές εκθέσεις σε διάφορες χώρες). Έργα του: «Μαχαιριές», «Μάρτυρες» (διηγήματα).

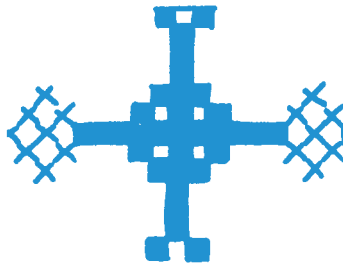
Ωσαννά

Και μοναχά που το παράθυρο
ενώ θλιμμένος το πρωί
τ' ανοίγεις πλέρια ξαλαφρώνει σε
φως και δροσιά στην εξοχή,
κι είναι τα πάντα τόσο όμορφα
– απ' το χορτάρι ως τα βουνά–
και τόσο ήσυχα και διάφανα,
που λες η νύχτα στοργικά
– μια Βεδουίνα μάνα – τα 'λουσε
για τη δική σου τη χαρά,
– και μοναχά που ξαλαφρώνει
σε τέτοια ζωή, πες: Ωσαννά!

«Κυπριακά Γράμματα»

Γενάρης 1935

ΓΙΩΡΓΗΣ ΧΕΙΜΑΡΙΔΗΣ (1912-). Γεννήθηκε στη Λεμεσό. Τέλειωσε το Παγκύπριο Διδασκαλείο το 1933, αλλά ποτέ δεν εξάσκησε το επάγγελμα του δασκάλου. Ακολούθησε το επάγγελμα του εργάτη. Ασχολήθηκε με την ποίηση και εξέδωσε αρκετές ποιητικές συλλογές. Η ποίησή του είναι στρατευμένη εναντίον της κοινωνικής αδικίας και υπηρετεί με πάθος τα δίκαια της εργατικής τάξης: γι' αυτό το λόγο έγινε γνωστός σαν ο εργάτης - ποιητής. Μερικά από τα έργα του: «Κολλιτήρης και ΣΙΑ» «Είμαστ' εμείς οι εργάτες», «Σύντροφοι, κάψετε τα κάτεργα», «Πεινά ο λαός».

Από την περίοδο μετά την Ανεξαρτησία (1960 μ.Χ. - 1974 μ.Χ.)

«... Ήταν ένα γενναίο παλικάρι
ρίζωσε ομπρός στην πόρτα μας στητός
να μην τήνε διαβεί μιρό ποδάρι.
Κάψαν την πόρτα, κάηκε κι αυτός.

(Θοδόσης Πιερίδης)

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ ΚΑΝΘΟΣ (1910 -). Ζωγράφος και χαράκτης. Γεννήθηκε στην Άλωνα. Σπούδασε ζωγραφική και χαρακτική στην Αθήνα. Όταν γύρισε στην Κύπρο εργάστηκε ως καθηγητής τέχνης σε γυμνάσια μέχρι το 1969. Παράλληλα εργαζόταν κι ως σκηνογράφος. Η πρώτη του ατομική έκθεση στην Αμμόχωστο, το 1934, είναι από τις πρώτες ατομικές εκθέσεις Κυπρίων ζωγράφων στην Κύπρο. Ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την ανθρώπινη φιγούρα και με θέματα από τη ζωή στην ύπαιθρο. Για την προσφορά του στη ζωγραφική, στη χαρακτική και στη σκηνοθεσία βραβεύτηκε το 1979 από την Ακαδημία Αθηνών. Έλαβε μέρος σε πολλές ομαδικές εκθέσεις στην Κύπρο και στο εξωτερικό.

ΤΗΛΕΜΑΧΟΥ ΚΑΝΘΟΥ: Δεκέμβρης '63

Στερνός λόγος

«Φύλαξε το κλειδί. Είναι του σπιτιού.
Όταν θα πας, ν' ανοίξεις.
Σε τόπο φύλαξέ το σίγουρο
και κάπου κάπου να το καθαρίζεις.
Δεν πρέπει να σκουριάσει.
Να 'ναι έτοιμο, μόλις σας πούνε
να γυρίσετε...

Έχω κλειδώσει δυο φορές την ξώπορτα.
Πρέπει να την τραβήξεις προς τα έξω,
μην ξεχάσεις...
Εγώ δε θα γυρίσω, όπως το λογάριαζα.
Εσύ θα πας.
Θα ξαναδείς το περιβόλι και την καρυδιά
που φύτεψα...
Πρόσεχε το κλειδί.
Η αυλή μας θα μοσκομυρίσει
γιασεμιά.
Το κλήμα θα 'χει σίγουρα καρπό...
Μόνο που χρόνια τώρα έμεινε ακλάδευτο.
Όταν θα πας, να φέρεις το Μηνά να το κλαδέψει.
Και μην ξεχάσεις τα βασιλικά στη γλάστρα.
Θα 'ναι όμορφα, χαρά Θεού, μες στην αυλή μας.
Μην κλαις.
Μονάχα το κλειδί να το φυλάξεις καλά.
Ξέρεις τι δυσκολία θα 'χεις, αν το χάσεις;
Πού νά βρεις μάστορη να σου αλλάξει κλειδαριά,
όταν στην Πόλη θα γυρίσεις.»

«Νόστιμον ήμαρ»

ΚΛΑΙΡΗ ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ (1932 -). Ποιήτρια. Γεννήθηκε στη Νήσου, αλλά έζησε στην Αμμόχωστο μέχρι το 1974. Σπούδασε φιλολογία στην Αθήνα και εργάστηκε στη Μέση Εκπαίδευση. Το 1991 εκλέχτηκε βουλευτίνα και το 1993 διορίστηκε Υπουργός Παιδείας. Η ποιητική συλλογή της «*Νόστιμον Ημαρ*» πήρε το Α' βραβείο ποίησης στο διαγωνισμό της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου, το 1978. Τα θέματά της είναι παρμένα από τους αγώνες του κυπριακού λαού. Μερικά έργα της: «*Ποιήματα*», «*Του ξεριζωμού*», «*Στερνός λόγος*».

Παραλλαγές

Σ' αυτή τη γη
που την ποτίζει μόνο ο Θεός
με τη βροχή
κι αν την ξεχάσει
την ποτίζουμε με ιδρώτα·

σ' αυτή τη γη
που την καλλιεργεί ο ήλιος
με τα δάχτυλά του
κι αν ξεχάσει την καλλιεργούμε με τα χέρια·

σ' αυτή τη γη
κάθε ψωμί είναι άρτος
για το δείπνο σου,
Κύριε.

Σ' αυτή τη γη
που την ανοίγουμε τόσες φορές
για να θάψουμε νεκρούς·

σ' αυτή τη γη
που την ανοίγουμε τόσες φορές
για να ξεθάψουμε αγάλματα·

σ' αυτή τη γη
που την ποτίζει με το αίμα της
η ξαγριεμένη σκλάβα

υπάρχουν πεύκα στην ακρογιαλιά
που αποστρέφονται τη θάλασσα. [...]

(Απόσπασμα)

«Κλωνάρι»

ΚΩΣΤΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (1939 -). Ποιητής. Γεννήθηκε στην Πάνω Δευτερά. Σπούδασε φιλολογία και παιδαγωγικά στην Αθήνα. Εργάζεται στη Μέση Εκπαίδευση. Η ποιητική του συλλογή «Κλωνάρι» τιμήθηκε με έπαινο από το Υπουργείο Παιδείας το 1971. Άλλες ποιητικές του συλλογές: «Αστυάναξ», «Ο Πόρφυρας».

[Μνήμη της γενιάς μου]

[...] Προσφυγιά ονείρων.
Εκεί που πρώτα η ρίζα,
τώρα λάκκος από έκρηξη.
Εκεί που πρώτα οι έφηβοι,
τώρα η ρυτίδα.

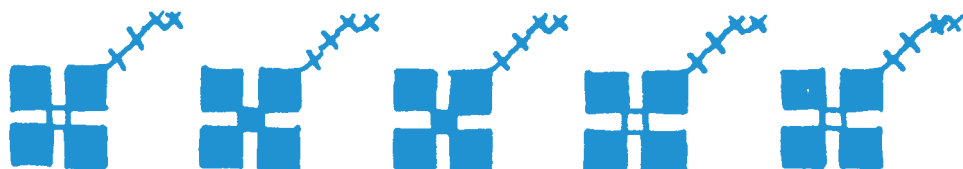
Εκεί που πρώτα η δόξα χάραζε,
τώρα η συναλλαγή.
Εκεί που πρώτα η πατρίδα,
τώρα η ξενιτιά παγώνει. [...]

(Απόσπασμα)

«Υπνοπαιδεία» 1978

ΠΙΤΣΑ ΓΑΛΑΖΗ (1940 -). Ποιήτρια. Γεννήθηκε στη Λεμεσό. Σπούδασε στην Αθήνα πολιτικές και κοινωνικές επιστήμες. Εργάστηκε στο ΡΙΚ ως παραγωγός και συγγραφέας πολιτιστικών εκπομπών. Η ποιητική της συλλογή «*Δέντρα και θάλασσα*», τιμήθηκε το 1969 με το Α' κρατικό βραβείο ποίησης του Υπουργείου Παιδείας Κύπρου. Μερικά από τα έργα της: «*Στιγμές εφηβείας*», «*Άσπρη πολιτεία*», «*Η αδελφή του Αλέξανδρου*».

Ζήτα Σίγμα Ρω

Στα συρματοπλέγματα της σκλαβιάς

Στα χρόνια του απελευθερωτικού αγώνα του 1955-59 οι Άγγλοι συλλαμβάνουν κάθε ύποπτο και τον κλείουν στα κρατητήρια. Οι κρατούμενοι, ταλαιπωρημένοι, αξύριστοι, αφρόντιστοι, με ρούχα τσαλακωμένα και λερωμένα, οδηγούνται από το ένα στρατόπεδο στο άλλο. Το κείμενο που ακολουθεί είναι ένα απόσπασμα από το έργο «Στα συρματοπλέγματα της σκλαβιάς». Εδώ κάποιος κρατούμενος συναντάται με τους συντρόφους του στα κρατητήρια της Κοκκινοτριμιθιάς και τους διηγείται τα βασανιστήρια που πέρασε μέχρι να φτάσει εκεί.

[...] Ένα απ' αυτά τα πρωινά, μας περίμενε μια έκπληξη. Η πρώτη οδυνηρή μας έκπληξη. Οι σύντροφοι, που αφήσαμε πριν λίγες μέρες σ' έναν άγνωστο αστυνομικό σταθμό, καταφτάσαν σήμερα. Είναι αξύριστοι σαν κι εμάς κι αφρόντιστοι. Φαίνονται ταλαιπωρημένοι, πολύ ταλαιπωρημένοι. Τα ρούχα τους είναι τσαλακωμένα και λερωμένα όσο δεν παίρνει.

Τους καλωσορίζουμε με θερμές χειραψίες. Μερικοί είναι πολύ γνωστοί μεταξύ τους, φιλιούνται και κλαίνε από χαρά που ξαναβρέθηκαν. Σαν να βρίσκονταν στο ίδιο τους το σπίτι.

Το ζεστό τσάι που τους προσφέρουμε το ρουφούν σχεδόν αμέσως. Φαίνονται πεινασμένοι.

- Είναι εφτά μέρες που δεν έφαγα, παρά λίγο ψωμί, μας λέει ο ένας.
- Εγώ έτρωγα μόνο ξύλο, προσθέτει ο δεύτερος.

Το ενδιαφέρον μας αρχίζει να κορυφώνεται. Τους βομβαρδίζουμε μ' ερωτήσεις: – Λοιπόν; Λοιπόν;

- Δώστε μας λίγο φαΐ και θα σας τα πούμε με ησυχία. Μη φοβάστε, ακροατές να 'χουμε.

Δεν αφήσαμε καν να τελειώσουν το φαΐ τους. Μαζευτήκαμε όλοι γύρω τους και με τα μάτια τούς παρακαλούμε ν' αρχίσουν μια ώρα γρηγορότερα.

– Είναι τέρατα, αρχίζει ο πρώτος, τέρατα, τέρατα. Δεν υπάρχει άλλη λέξη. Αν θέλεις να ζωγραφίσεις ένα τέρας, ζωγράφισε έναν Εγγλέζο ανακριτή.

Μάσησε μια ελιά και συνέχισε.

– Μόλις πατήσαμε το πόδι μας έξω από το αυτοκίνητο, καταλάβαμε πως μπαίνανε στην Ομορφίτα. Μας πέταξαν σ' ένα κελί και φύγαν. Ούτε λέξη. Καρτερούμε. Καρτερούμε. Μάταια. Ούτε φωνή, ούτε ακρόαση. Το κελί ήταν μικρό και σκοτεινό. Μόλις φωτιζόταν από τις ανταύγειες των εξωτερικών φώτων. Έπιπλα μηδέν. Δυοτσιμεντένιοι τάφοι και τρεις κουβέρτες βρίσκονταν πεταγμένα στις δυο πλευρές του δωματίου. Βηματίζω νευρικά ολόγυρα στο κελί. Σκέφτουμε τι πρόκειται να συμβεί. Αύριο το πολύ, λέω, θα με πάρουν για ανάκριση. Δεν πρόκειται να βρουν κανένα ενδιαφέρον σ' εμένα. Και θα με απολύσουν την ίδια ώρα. Κουράστηκα κι έκατσα να ξεκουραστώ για λίγο στη νοτισμένη κουβέρτα. Για ύπνο, ούτε λόγος. Πώς να κοιμηθείς με τέτοιες σκέψεις και πού; Ευτυχώς, κατά τα μεσάνυχτα, κάποιος άνοιξε την πόρτα και μπήκε:

– Άντρας;....

– Άντρας. (Μπορεί να 'θελε να πει κι Αντρέας, ο άνθρωπος, μα δεν το 'βρισκε).

– Έλα μαζί μου.

Ανεβήκαμε μια σκάλα και μπήκαμε σ' ένα γραφείο. Ωραίο, συγυρισμένο, με μια ηλεκτρική σόμπα. Καλά θα περάσουμε, σκέφτηκα, θα ζεσταθούμε και λίγο. Έβρεχε κιόλας εκείνη τη νύχτα και κρύωνα.

– Κι εδώ έβρεχε, τον διακόπτουμε. Έκανε πράγματι πολύ κρύο εκείνο το βράδυ.

– Λοιπόν, συνέχισε ο Άντρας. Στη γωνιά βρισκόταν ένα γραφείο κι ένας άλλος άνθρωπος καθόταν εκεί. Γύρισε και με κοίταξε χωρίς να μιλήσει. Το βλέμμα του ήταν εχθρικό, παρ' όλο που πίεζε τον εαυτό του να χαμογελάσει.

– Βγάλε τα ρούχα σου, με διάταξε.

Έβγαλα το σακάκι και το παντελόνι.

– Ακόμα, πρόσταξε.

Έβγαλα το πουκάμισο και τη φανελίτσα. Απόμεινα με το σώβρακο.

– Όλα, ούρλιαξε ο κύριος της γωνιάς.

Διαμαρτυρήθηκα. Εκείνος σηκώθηκε από το γραφείο του κι ήρθε κοντά μου.

– Είπα όλα, παιδάκι μου. Αντιλαμβάνεσαι; μου 'πε σκύβοντας μέσα στα μούτρα μου και κοιτάζοντάς με κατάφατσα.

Το στόμα του βρωμούσε ούισκι, τώρα μόλις θα 'χε αδειάσει μια ολόκληρη μπουκάλα. Τα μάτια του ήταν ολοκόκκινα. Ήταν δύσκολο να ξεχωρίσει το χρώμα της παρειάς του από το χρώμα του ματιού του. Κι ενώ βρισκόμουν ακίνητος, αμίλητος και δισταχτικός, σήκωσε το χέρι του, ένα χέρι απαίσιο και βαρύ και με μπάτσισε.

– Όλα, είπα. Δεν καταλαβαίνεις; Κι ανέβα στο τραπέζι, βρυχήθηκε.

Έκανα όπως με διάταξε. Ο άλλος που με συνόδεψε κάθισε κοντά στη σόμπα σιωπηλός κι έπαιζε μ' ένα πιστόλι στο χέρι.

– Και τώρα πες μας, τι ξέρεις; με ρώτησε σχεδόν παρακαλεστικά. Πού είναι τα όπλα;

Αμέσως κατάλαβα. Τραβούσα ολόισα για βασανιστήρια. Ό,τι είχα ακούσει για την Ομορφίτα, ξανάρθαν μεμιάς στο μυαλό μου. Έσφιξα τα δόντια.

– Άκουσε, του λέω με πείσμα. Αν θέλεις να με βασανίσεις, βασάνισέ με. Αλλ' αυτό που κάνεις, να με γυμνώσεις για να με ξευτελίσεις, δε θ' αποφέρει τίποτε. Κι ούτε ξέρω τίποτε για όπλα. Μια μέρα θα ντρέπεστε γι' αυτά που κάνετε. Και θα πληρώσετε.

Είχα γίνει σχεδόν έξω φρενών από το θυμό.

– Ετελείωσες το λόγο σου; με ρώτησε με μια σαρκαστική ειρωνεία κι αντιλαμβανόμενος πως είχε φτάσει η θηλιά στον κόμπο.

– Μάλιστα.

– Κατέβα κάτω.

Έκανα μια κίνηση για να κατέβω. Μα δεν πρόφτασα. Μ' άρπαξε στα χέρια του, έτσι γυμνό, και με φορτώθηκε στους δυο μεγάλους σαν παλαιστή ώμους του, όπως ο βοσκός ρίχνει το ραβδί του στον ώμο. Με στριφογύρισε τρεις τέσσερις φορές κι ύστερα με πέταξε στην τύχη. Παρακάλεσα το Θεό να μην πέσω στο πάτωμα με το κεφάλι.

Είχα πέσει πάνω στο γραφείο με τα χέρια μπροστά, μπρούμυτα. Το γραφείο βρόντηξε, τραντάχτηκε, μα δεν έσπασε. Τα χαρτιά πετά-

χτηκαν μακριά, τα μελάνια μουντζούρωσαν το πρόσωπο και το κορμί μου. Μα ούτε τα πρόσεξα αμέσως. Πόνεσα πολύ, μα δεν μπορούσα να φωνάξω. Προσπάθησα να συνεφέρω, μα κείνος με πλησίασε, με τράβηξε από τα μαλλιά και με πέταξε από το γραφείο στο πάτωμα.

– Εμπρός, ντύσου τώρα. Θα πας ύστερα κάτω στο κελί σου. Κι αύριο, άμα σκεφτείς καλύτερα, θα τα ξαναπούμε.

Γύρισα στο κελί μου. Σκέφτηκα πως ο πρώτος γύρος έχει τελειώσει. Πονούσα, θύμωνα, έβριζα μέσα μου. Δεν ήξερα τι να κάνω. Όλη τη νύχτα δεν μπόρεσα να κλείσω μάτι. Το πρωί, ένας Τούρκος φρουρός μου 'φερε για πρόγευμα λίγο ψωμί και μια ρέγγα. Του ζήτησα νερό, μα είπε πως «ο κύριος δεν επιτρέπει νερό». Έτσι δεν έφαγα ούτε τη ρέγγα. Ξέρετε τι είναι να φας μια ρέγγα ολάλμυρη χωρίς νερό; Θα λυσσάξετε.

Ζήτησα καμιά εφημερίδα. Απαγορεύεται. Κανένα βιβλίο να περάσω την ώρα. Απαγορεύεται. Τι να κάνω; Πήγαινα να τρελαθώ. Για καλή μου τύχη ανακάλυψα στις κουβέρτες ένα λαϊκό περιοδικό. Φαίνεται πως το είχε αφήσει εκεί κανένας προηγούμενος που στάθηκε πιο τυχερός από μένα. Ρίχτηκα στο περιοδικό με τα μούτρα κι ως το απόγευμα δεν είχα παρά ν' αρχίσω από την αρχή. Διάβασα πολλές φορές τις σελίδες που μου έκαναν εντύπωση. Τις κωμικές σελίδες, τις διάβασα πολλές φορές για ν' αποχτήσω κουράγιο. Όλη μέρα περίμενα να με ξαναφωνάξει. Δε με φώναξε. Κι αν με φώναζαν; Σκέφτηκα να σκαρώσω καμιά ψεύτικη ιστορία για να γλιτώσω. Στο τέλος μετάνιωσα. Αντί να γλιτώσω, μπορεί να μπλέξω σε μεγαλύτερες ιστορίες, σκέφτηκα. Καλύτερα να πω την αλήθεια ως το τέλος. Μια που δεν ξέρω πού είναι αυτά που μου λέγουν.

Ενώ τα σκεφτόμουν αυτά, με ξαναφώναξαν. Είχε αρχίσει να σκοτεινιάζει. Ανέβηκα στη θλιβερή σκάλα. Δε με πήραν στο ψεσινό γραφείο. Μπήκαμε σ' ένα διάδρομο και στρίψαμε αριστερά.

Εκεί με πρόσταξαν να μπω σ' ένα δωμάτιο και να σταθώ προσοχή. Να σταθώ έτσι όλο το βράδυ. Τι μπορούσα να κάνω; Ο φρουρός στάθηκε στην πόρτα, με τ' όπλο στο χέρι. Στάθηκα έτσι ως το πρωί. Νηστικός και διψασμένος. Καλύτερα που ήταν έτσι, γιατί σαν ρώτησα το φρουρό για αποχωρητήριο, εκείνος απάντησε ηλίθια:

– Ο κύριος δεν επιτρέπει. (Ο κύριος είναι προφανώς ο ανακριτής, εκείνος «ο αγαθός» άνθρωπος που με περιποιήθηκε ψες το βράδυ).

Σ' αυτή την όρθια στάση έμεινα κι όλη την ημέρα. Τα πόδια μου δεν τα 'νωθα πια, νόμιζα πως από λεπτό σε λεπτό θα σωριαζόμουν στο πάτωμα. Αργά το δειλινό, με διάταξαν να πάω πίσω. Πού; Μου

΄δειξαν ένα νέο δωμάτιο. Μπήκα και πήγα να τρελαθώ από τη χαρά μου. Εκεί βρήκα τρεις άλλους φίλους. Βρήκα ανθρώπους ν' ανταλλάξω μια κουβέντα και, το σπουδαιότερο, ένα κελί που κάποτε φωτιζόταν με ηλεκτρικό φως. Το ηλεκτρικό κουμπί βρισκόταν έξω από το δωμάτιο. Κουλουριάστηκα σε μια κουβέρτα και γρήγορα με πήρε ο ύπνος. Σε λίγο ξύπνησα από ένα συνεχή θόρυβο στις πόρτες. Τι συμβαίνει; Οι τρεις φίλοι μου εξήγησαν πως αυτό γινόταν κατόπιν σχεδίου. Οι φρουροί είχαν οδηγίες να χτυπούν τις πόρτες, να κάνουν κάθε φασαρία, για να μη μας αφήσουν να κοιμηθούμε. Πόλεμος νεύρων. Αργά τη νύχτα ακούσαμε φασαρίες στο πάνω πάτωμα. Φωνές στριγκιές, βογκητά και χτυπήματα, όλ' ανάκατα. Ήταν φανερό πως βασάνιζαν κάποιο στα γραφείο που πήγα κι εγώ ψες. Σου κάνει καρδιά να κοιμηθείς; [...]

(Απόσπασμα)

«Συρματοπλέγματα της σκλαβιάς»

ΖΗΤΑ ΣΙΓΜΑ ΡΩ (1924 -). Φιλολογικό ψευδώνυμο του πεζογράφου Πολύβιου Νικολάου. Γεννήθηκε στη Γερμασόγεια. Το 1956 κλείστηκε στα κρατητήρια από τους Άγγλους για τη συμμετοχή του στον αγώνα της ΕΟΚΑ. Μετά την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας υπηρέτησε στο Υπουργείο Εξωτερικών και σπούδασε διπλωματία στην Ελβετία και στην Αμερική. Εργάστηκε στη διπλωματική υπηρεσία. Πηγή έμπνευσης για το έργο του ήταν η παραμονή του στα κρατητήρια. Έργο του: «*Στα συρματοπλέγματα της σκλαβιάς*».

Κλείτος Ιωαννίδης

[Το χωριό μου]

Στο χωριό μου
γυμνά βουνά και δέντρα
αγγίζουν τον ουρανό
και θυμίζουν
την αποστολή τους.

«*Τα πένθιμα*»

ΚΛΕΙΤΟΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ (1944 -). Γεννήθηκε στο Μουτουλλά. Ποιητής και συγγραφέας φιλοσοφικών έργων. Τέλειωσε την Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου και αργότερα σπούδασε κοινωνικές επιστήμες και θρησκευσιολογία στο Παρίσι. Εργάζεται ως ερευνητής στο Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου. Μερικά από τα έργα του: «*Γενεά έκτη*» «*Ασπιδούχοι κούρητες*», «*Ποιήματα*», «*Τα πένθιμα*».

Τα τελευταία λυρικά πετάγματα του ήρωα των βουνών του Πενταδαχτύλου Κυριάκου Μάτση

Η είσοδος του προδομένου κρησφύγετου ήταν ανοιχτή και γύρω βασίλευσε για λίγο αμήχανη βουβαμάρα. Χωρίς να το θέλουν όλες οι ψυχές, κατακτητών και ντόπιων, σφίχτηκαν αδελφωμένες με δέος μπροστά σε κάτι αθώρητο μα γιγάντιο που πλημμύριζε το μικρό σπίτι κι όλο τον τόπο γύρω.

Η φωνή ξαναεπαναλήφθηκε σε λίγο, κόβοντας τη σιωπή.

– Κυριάκο Μάτση, παραδόσου.

Όλοι κράτησαν τις αναπνοές τους.

– Όχι, ακούστηκε μια σταθερή δυνατή φωνή από το κρησφύγετο.

Επακολούθησε πάλι λιγόστιγμη σιωπή. Κάποιος ανώτερος ξανθός στρατιωτικός σιγοψιθύρισε κι η διαταγή επαναλήφθηκε.

– Κυριακό Μάτση, έβγα έξω!

Οι στρατιώτες γύρω από το σπιτάκι περίμεναν ανυπόμονοι.

– Κυριάκο Μάτση, έβγα έξω!

– Αν θα βγω, θα βγω πυροβολώντας. Βγήκε βροντερή φωνή από το υπόγειο καταφύγιο.

Τα τελευταία αυτά λόγια που ακούστηκαν ήταν παραλλαγή παλιών φράσεων που ήρθαν σαν ηχώ ηρωικών περασμένων χρόνων αναστημένων. Κι έτσι ήταν. Το παλικάρι που 'ταν κάτω στη σκαμμένη υπόγεια τρύπα ένωνε αρμονικά τα περασμένα με τα παλιά και τα μελλούμενα.

– Αν θα βγώ, θα βγω πυροβολώντας!

Δεν πρόφτασε όμως, γιατί οι εκατοντάδες στρατιώτες του εχθρού δειλίασαν και απόφυγαν τη μάχη με το μοναδικό αντάρτη, βρίσκοντας πιο εύκολο και ακίνδυνο να ρίξουν άναπτρα δυο χειροβομβίδες στο άνοιγμα του κρησφύγετου. Σαν τόλμησαν να πλησιάσουν και να κοιτάξουν κάτω, ο αντάρτης γερμένος στο πλάι, με κομμένο το ένα του πόδι καταματωμένος, δε ζούσε πια.

Έτσι με απλό και απέριττο μεγαλείο ο Κυριάκος Μάτσης θυσιάστηκε στο βωμό της Λευτεριάς, το μεσημέρι στις δεκαεννιά Νοεμβρίου του 1958.

Πέντε χρόνια έχουν περάσει από τη μέρα εκείνη και σ' όποιο χωριό του Πενταδαχτύλου πάει κανείς θ' ακούσει να μιλούν για το γρήγορο μα έντονο πέρασμα του ήρωα.

Ήταν από τους πρώτους που μπήκαν στις τάξεις της ΕΟΚΑ*. Όμως για τον Κυριάκο Μάτση ο αγώνας αυτός δεν ήταν η απαρχή κι ούτε ο πρώτος. Από μικρός είχε έμφυτη τη φλόγα για κάθε μεγάλο ιδανικό, κι ο σπόρος που είχαν ρίξει οι γονείς και το σχολείο στην ψυχή του βρήκαν πλούσιο χώμα, ρίζωσαν και θέρειψαν. Στο πανεπιστήμιο που πήγε αργότερα είδε από κοντά τον εμφύλιο πόλεμο και αγωνίστηκε κι αυτός μαζί με όλους τους άλλους, οργώνοντας τη μακεδονική ύπαιθρο και μιλώντας παντού για τα πανάρχαια ελληνικά πεπρωμένα.*

Έτσι ο αγώνας της ιδιαίτερής του πατρίδας ήταν το αποκορύφωμα μιας σειράς αγώνων και δόθηκε σ' αυτόν ολόψυχα. Η μορφή του, γεμάτη δράση, δυναμισμό κι αυτοθυσία διαγράφηκε αδρά, φωτεινά κι ανεξίτηλα* στα χρόνια 1955 - 58.

Ο αγώνας ήταν δύσκολος και ο κλεφτοπόλεμος απαιτούσε αντοχή στις κακουχίες, στην αγωνία, ετοιμότητα μυαλού, ευθύνες. Πίσω όμως από την τραχιά και δύσκολη ζωή κράτησε ως το τέλος την ψυχή του ανάλλαγη. Μια ψυχή στοχαστική κι ανήσυχη, και μαζί αγνή και περήφανη. Μπορούσε μέσα στο δαίδαλο των κινδύνων να υψώνεται πάνω απ' όλα και να κοιτάζει όλες τις καταστάσεις ψύχραιμα και με θαυμαστή διορατικότητα.

Δεν είναι μικρό πράμα να σε συλλάβουν οι κυρίαρχοι, να σου κάβουν τα φρικτότερα βασανιστήρια και μετά σαν κατορθώσεις να βγεις αντάρτης στα βουνά έχοντας για σκιά σου το θάνατο, να παίρνεις την πένα στο χέρι και να γράφεις:

«Όλοι πιστεύουμε πως έχουμε δίκιο». Πρέπει να 'χεις πολύ μεγά-

ΕΟΚΑ: Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών. Η οργάνωση που πολέμησε εναντίον των Αγγλων την περίοδο 1955 - 59

πεπρωμένα: το γραφτό της μοίρας, η μοίρα, το μοιραίο

ανεξίτηλος: εκείνος που δεν εξαλείφεται, ο αιώνιος

λη καρδιά για να παραδεχτείς αυτό κι όταν ακόμη ζεις σ' ελεύθερο κράτος, όχι όταν βρίσκεσαι κάτω από τις ανώμαλες καταπιεστικές συνθήκες, που βρέθηκε ο Κυριάκος Μάτσης. [...]

Εχτός όμως από το βαθύ στοχασμό του, η ψυχή του ήταν κατ' εξοχή λυρική, που αντί να τη σκληρύνει η δύσκολη ζωή του αντάρτη, αντίθετα η δύναμή της έκανε τις δυσκολίες ποίηση. Και τις πιο στενάχωρες καταστάσεις τις έπαιρνε και μαδώντας τα οδυνηρά τους αγκάθια άφηνε μόνο το λουλουδί τους, που πάντα ανακάλυπτε με θαυμαστή επιδεξιότητα.

Ίσως να 'ναι απώλεια που τα ποιήματά του σκόρπια εδώ κι εκεί στην ανεμοζάλη του αγώνα είναι - τα περισσότερα τουλάχιστο - για πάντα χαμένα. Σώζονται όμως σε δικά του χειρόγραφα λίγοι στίχοι του που έγραψε τον τελευταίο του χρόνο και ειδικά το φθινόπωρο του 1958. Αυτά τα λίγα, αν και προχειρογραμμένα χωρίς καμιά μεταγενέστερη διόρθωση, κρατούν όλη τη λυρική διάθεση του δημιουργού τους. [...]

Η θυσία των παλικαριών του Λιοπετρίου, σαν την άκουσε από το ραδιόφωνο, τον έκανε να λυπηθεί τους συναγωνιστές του, που τους γνώριζε και προσωπικά, μα τον γέμισε και περηφάνια. Χτύπησε τη γροθιά του θριαμβευτικά στο τραπέζι.

– Ναι, έτσι πρέπει. Τώρα αρχίσαμε να συνειδητοποιούμε τον αγώνα, είπε. Μάχη, θυσία! Αυτά χρειάζονται!

Διάβασε όλες τις εφημερίδες που έγραφαν την άλλη μέρα για την ηρωική μάχη και ύστερα κάθισε και έβαλε νοερά στον τάφο τους κι αυτός ένα κλωνί ρίμας.

Κι από τ' αμάραντα τα λούλουδα
κι από τα μαραμένα
στεφάνι πά' στο μνήμα σας
θα πλέξω, παλικάρια.

Έχουν κι αυτά την ευωδιά,
έχουν και κειά τη χάρη,
μοιάζουνε με τα θρύψαλα
που στα ερείπια βρίσκεις
σαν θύμησες και σαν παλμό
δροσοσταλίδες του όμορφου.

Κυνηγητές σταθήκατε, ω αθάνατοι,
και των αμάραντων
κι αυτών που μάραναν
τα χέρια του δυνατού.

Δώσατε στ' όνειρο φτερό,
άτρομα παλικάρια,
λεβεντομάνων βύζαγμα
θεριέματ' άγριας λάβας,
τρανής γενιάς καμάρια.

Το στερνό του ποίημα έχει τον τίτλο, «Κάποια περάσματα». Οι δυο πρώτες στροφές του είναι:

Βρόντημα δόνησε τα σωθικά
από το σάλεμα των ιδεών σου
και ανατάραξε την ψυχή
το γοργοχτύπημα των φτερών σου.

Άστραμα φώτισε το μυαλό
από το πέρασμα της ματιάς σου
και αντιφέγγισε στην καρδιά
το στραφτοκόπημα της θωριάς σου.

Λίγες μέρες αργότερα ο ίδιος περνούσε από τη ζωή στην αιωνιότητα αφήνοντας πίσω του το φωτοβόλο δικό του πέρασμα. Κι ήταν πραγματικά ένα πέρασμα αντάξιο της μεγάλης του ψυχής. [...]

(Απόσπασμα)

ΡΗΝΑ ΚΑΤΣΕΛΛΗ (1938 –). Θεατρική συγγραφέας, μυθιστοριογράφος, διηγηματογράφος, ποιήτρια, λαογράφος. Γεννήθηκε στην Κερύνεια. Χαρακτηριστικό γνώρισμα του έργου της είναι η παρουσία της Κερύνειας. Τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο για το μυθιστόρημά της «*Στα βουνά της Τραμουντάνας*» και για το πεζογράφημά της «*Γαλάζια Φάλαινα*». Από το Σύνδεσμο Παιδικού - Νεανικού Βιβλίου βραβεύτηκε για το μυθιστόρημά της «*Στην Εφτάλοφη*». Από το 1981 εκλέγεται βουλευτίνα.

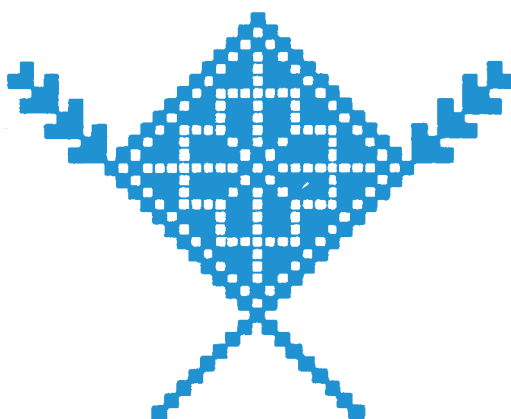
Ντίνα Παγιάση - Κατσούρη

Προς αναγνώστη (1)

Τι να σου πω.

Νιώθω ένα ρίγος να με διαπερνά
σαν θυμάμαι εκείνα τα πράσινα περιβόλια
με τις πορτοκαλιές και τις κίτρινες ανταύγειες,
νιώθω μια έξαψη να με κυκλώνει
σαν θυμάμαι τα χρώματα του ορίζοντα
και κείνες τις θαλασσινές διακυμάνσεις,
νιώθω ένα παράξενο τρεμούλιασμα
σαν θυμάμαι τις γήινες μυρουδιές
και κείνο το καφετί χώμα,
υγρό ακόμα στις παλάμες μας. [...]

ΝΤΙΝΑ ΠΑΓΙΑΣΗ - ΚΑΤΣΟΥΡΗ (1941 -). Ποιήτρια και μεταφράστρια. Γεννήθηκε στην Αμμόχωστο. Σπούδασε δημοσιογραφία. Εργάζεται στο ΡΙΚ ως παραγωγός προγραμμάτων. Τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο ποίησης για τα βιβλία της «Υπομνήματα» και «Αντιθέσεις». Άλλες ποιητικές της συλλογές είναι: «Ποιήματα», «Σύνθεση», «Ο ηγεμόνας».

Γιάννης Κατσούρης

Και τα καράβια φεύγουνε

Στα τέλη του έβδομου αιώνα μ.Χ. ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου Ιουστινιανός Β' έστειλε καράβια στην Κύπρο, για να παραλάβουν τον πληθυσμό του νησιού και να τον μεταφέρουν σε μια νέα πόλη που έχτισε γι' αυτόν στον Ελλησποντο, αδύνατος να τον προστατέψει διαφορετικά απ' τις επιδρομές των Αράβων. Το ταξίδι π' ακολούθησε ήταν δραματικό και λίγοι φτάσανε στον προορισμό τους. Εδώ παραθέτουμε μια σκηνή της αναχώρησης.

Τα καράβια λικνίζονταν στ' αλαφρό κύμα του κόλπου κι ο γερο-Ιγνάτης ολομόναχος μ' ορθάνοιχτα μάτια κι ανάκατα γένια δεν έλεγε να ξεκαρφώσει από πάνου τους το βλέμμα, μ' όλο που η όρασή του τον δυσκόλευε και τα μάτια του θόλωναν.

Δούλεψε σήμερα παλικαρία, που λες, κι έφευγε μαζί με τους χωριανούς τους που τώρα αφήνοντας τον τόπο τους κινούσαν για μια νέα πολιτεία στο ίσκιο της Πόλης, έτσι που τ' αχόρταγα χέρια των Κουρσάρων να μην τη φτάνουν.

Νύχτωσε...

Τα καράβια δέχτηκαν πρόθυμα τα βασανισμένα κορμιά και τώρα πια δεν άκουγες παρά ένα μακρόσυρτο μοιρολόι για κάτι νιους που χάθηκαν απ' το λεπίδι του Μαύρου, ένα παραπονιακό λυγμό για την κατάντια τους την τωρινή.

Κάτι σκιές σάλευαν πότε πότε κει πάνου και κάτι άλλες κοίταζαν κατά δω, λες να συλλάβουν για τελευταία φορά την εικόνα της Πατρίδας που στη νυχτερινή ομίχλη διαλυόταν, οπτασία ανάλαφρη, αγαπητή.

Κι ο γέρος έμεινε κατάμονος στη γη του... Δεν του ήταν μπορετό να τη χωριστεί πια. Ήταν μαζί της σαν τα βόδια στο ζυγό. Δεν μπορούσε να φανταστεί πρωινό ξύπνημα χωρίς τα νοτισμένα φύλλα της θεριεμένης κληματαριάς του, χωρίς την αχτίδα του δικού του ήλιου

που χαμογελούσε καθώς στεφάνωνε την κορφή του καλοσυνάτου βουνού του.

Μάταια ο παπάς τον παρακάλεσε, του 'κλαψε σχεδόν. Γιατί να φύγει; Δε θα πέθαινε της πείνας· τούτος ο τόπος έθρεψε τόσους και τόσους.

«Εσύ, παπά μου, πήγαινε. Χρειάζεσαι. Εγώ όμως; Ένα μάτσο κόκαλα είμαι. Γιατί να τ' αφήσω αλλού; Μη θαρρείς πως θα 'μαι μόνος;» Με το μάτι κυκλόφερε τα γνώριμα κατατόπια του.

Κι ο παπάς το 'δε καλά. Αν μπορούσε, ούτε αυτός θα 'φευγε. Οι φωνές του δάσους, το κάλεσμα των κυπαρισσιών, το παρακαλεστικό τραγούδι της πηγής, μιλούσαν μέσα του λέγοντάς του: μείνε. Τα δεκαπεντάχρονα αγόρια, ο Ιγνάτης κι αυτός φιγουράριζαν στη φαντασία του να σκαρφαλώνουν στους απόκρημνους βράχους, να γεύονται το ματωμένο καρπό της αγριομουριάς, ν' αναπαύονται στις ρεματιές πάνω στις βιολέτες και στο θυμάρι, κι η καρδιά του φτερούγιζε. Μια στιγμή είδε μπροστά του ολοκάθαρα τη μορφή της γυναίκας του, που κοιμόταν στο κοιμητήρι του χωριού τους πλάι στους άλλους νεκρούς συγγενείς...

«Πού μ' αφήνεις; σε περιμένω πλάι μου» κι όλο του 'γνεφε... κι η καρδιά του σφίχτηκε.

Έβλεπε όμως και τους κουρελιασμένους ανθρώπους του με τα σφιγμένα χείλια και τα τρομαγμένα μάτια τα γιομάτα απόγνωση κι η καρδιά του ράγιζε...

Προσευχήθηκε πολύ. Θυμήθηκε τα λόγια του προκατόχου του. «Μόνο συ μπορείς να βοηθάς τούτο το μελισσολόι...» και τ' αποφάσισε. Ντράπηκε μάλιστα για τους δισταγμούς του.

Και σαν όλο το τσούρμο, άντρες, γυναίκες, παιδιά, βρέθηκαν στα καράβια πλησίασε το γερο-Ιγνάτη.

– Γεια σου, γέρο μου... Τα χοντρά χέρια τους ήταν κρύα. Χαμήλωσαν τα μάτια. Έτρεμαν. Μη μου ξεχνάς τη μακαρίτισσα, ε; Ο Θεός μαζί σου.

Έκανε να φύγει. Μα ξάφνου απότομα γύρισε πίσω, αγκάλιασε το γέρο με πάθος και τον φίλησε. Έκλαιαν σαν μωρά κι οι δυο.

Ο Ιγνάτης είδε το σουλούπι* του παπά να ξεμακραίνει πάνω στη βάρκα.

– Γεια σου...

σουλούπι: σχήμα

Ο αέρας ανέμιζε το ράσο του.

Τα κανόνια του караβιού βρόντησαν. Τα αγκομαχητά των άγκυρων σκόρπισαν ανατριχίλες. Τα πανιά λευτερωμένα φούσκωναν σιγά σιγά. Φωνές, παραγγέλματα, ακροβατικά αναρριχήματα στ' άρμενα.*

«Φεύγουμε» ψιθύρισε ο γέρος. Σαν μόλις τώρα να το σκέφτηκε. Η μουγκή* νύχτα τον κύκλωνε από παντού, πνίγοντάς τον με το πηχτό σκοτάδι και τη γαλήνη της. Ένωθε τον εαυτό του άβουλο πλασματάκι σ' απέραντη έρημο.

Μα έτσι απότομα τινάχτηκε κι άρχισε να τρέχει δεξιά ζερβά μαζεύοντας ξύλα, κλαδιά, φρύγανα. Τα 'κανε σωρό μεγάλο και με το τσακμάκι* τ' άναψε κι όσο οι φλόγες φούντωναν παίζοντας με τη νύχτα, το πρόσωπό του άστραφτε, γέμιζε άγρια χαρά, ικανοποίηση, παράδοξη τρέλα ιερή... Ανάσανε με δυσκολία.

«Με το σκοτάδι δε θα 'βλεπαν τίποτε», μουρμούρισε. Και τα καράβια ξέσκιζαν τα σκοτάδια. Τα σύννεφα ταξίδευαν κι αυτά. Μια νυχτερίδα στη λάμψη της φλόγας ξαφανίστηκε τρομαγμένη. Κι όταν πια η φωτιά θέριεψε αρπάζοντας το ρούχο του, το σήκωσε ψηλά ανεμίζοντάς το με μανία φωνάζοντας άγρια μ' όλη τη δύναμη των γέρικων πλεμονιών του.

«Γεια! γεια σας! Καλό ταξίδι!»

Στη νυχτιά η φωνή του ακουγόταν βραχνή, δυνατή, φουρτουνιασμένη θάλασσα που σκάει στους βράχους κι έβλεπες το μικρό του σώμα να συσπάται, ν' ανεμίζει, να κυρτώνει, να ισιώνει, να λούζεται στον ιδρώτα. Ώσπου στο τέλος απόκανε. Τα χέρια του απελπισμένα απ' την κούραση έπεσαν και σαράβαλο αξιοθρήνητο σωριάστηκε σ' ένα βράχο.

Έμεινε και κάμποση ώρα, χωρίς να σκέφτεται, να αισθάνεται. Τα ρούχα του ύγραιναν απ' την ομίχλη και το σώμα του αναρριγούσε* στο φύσημα μιας πνοής πιο δυνατής. Πότε ποτέ ένα ξύλο έσκαγε στη φωτιά. Ώσπου ένιωσε ένα πράγμα θερμό, κάτι σαν χάδι αγαπημένης να του χαϊδεύει το μάγουλο, το λαιμό, τα γένια, να του θερμαίνει την ύπαρξη.

Άνοιξε τα μάτια.

τα άρμενα: τα ξάρτια, η αρματωσιά του πλοίου για την ιστιοπλοΐα

μουγκή: βουβή

τσακμάκι: είδος αναπήρα

αναρριγώ: έχω ρίγος, κρυώνω

– Εσύ είσαι;

Ανασηκώθηκε. Τ' αγκάλιασε.

– Κι εσύ μόνο, φτωχό μου, ψιθύρισε παραπονιάρικα. Όλοι τους φύγα-
νε, κανένας δεν έμεινε. Πάει ο παπάς μας, πάει κι η Αρετούλα μας η
καλή, πάει κι ο Βαρνάβας ο χωρατατζής.

Τους βλέπεις; Να εκεί κάτω. Φαίνεται ένα πανάκι ακόμη. Εκεί μέσα
όλοι τους. Το 'φερε έτσι που η μουσούδα του να κολλήσει στο πρό-
σωπό του.

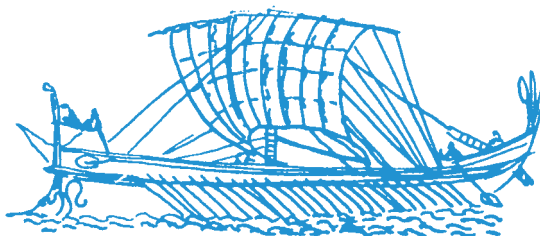
– Μείναμε μόνοι.

– Μπέεε...

– Κι η νύχτα προχωρούσε. Το πανί χάθηκε κι αυτό. Κι ο Ιγνάτης με το
κατσικάκι βλέπανε το γιαλό...

(Διασκευή)

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΤΣΟΥΡΗΣ (1935 -). Πεζογράφος. Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Σπούδασε φιλολογία. Υπηρέτησε ως καθηγητής και σήμερα είναι διευθυντής των Πολιτιστικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας. Ασχολείται με την πεζογραφία, την ιστορία της Λευκωσίας, την ιστορία της κυπριακής λογοτεχνίας και του κυπριακού θεάτρου. Τιμήθηκε με κρατικά βραβεία για τα έργα του «*Το σταθερό σημείο*» (1973) και «*Δος ημίν σήμεραν*» (1979).

[Πονεμένο νησί]

Πονεμένο νησί, στις πληγές σου αλείβω
της στοργής μου το λάδι, αγνό, μυρωμένο.
Ταπεινά προσκυνώ και μ' ευλάβεια σκύβω
και το στίχο μου ολόλευκο επίδεσμο δένω.

Το νησί πυρωμένο του ήλιου κομμάτι,
μοιρασμένη η γης που γεννιούνται οι θρύλοι.
Μες στο χρόνο ορθώνεται μνήμη φλογάτη
και πελώρια του πόνου αιμάτινη στήλη.

Ρημαγμένη* κι αιχμάλωτη Μεσσαορία,
τη μορφή της οδύνη βαθιά αυλακώνει.
Στους κουρσάρους* αρνιέται την ανθοφορία
και με μίσος κι οργή τα δεσμά της δαγκώνει.

Ω γλαυκό μου νησί, σου μαδήσαν* οι ανθοί.
Καρπασία κι Αμμόχωστος, Μόρφου, Κερύνεια.
Η καρδιά τα στολίδια σου τώρα πενθεί
που μαραίνονται μέσα στην κίτρινη γύμνια.

Ματωμένη Πατρίδα μου, μέσ' απ' τη φρίκη
του πολέμου προβάλλεις κι ενάντια στο φθόνο
συνεχίζεις ολόρθη για ό,τι σου ανήκει
τη μεγάλη πορεία σου μέσα στο χρόνο.

(Απόσπασμα)

«Σταθήκαμε όρθιοι»

ΚΩΣΤΑΣ ΚΛΕΑΝΘΟΥΣ (1925 -). Ποιητής. Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Εργάστηκε στην Αρχή Τηλεπικοινωνιών Κύπρου. Ασχολείται με τη μουσική, είναι μέλος της ορχήστρας του ΡΙΚ και έχει συνθέσει πολλά τραγούδια. Το έργο του «*Αδελφέ μου Οσμάν*» μελοποιήθηκε από το συνθέτη Μάριο Τόκα και κυκλοφόρησε σε δίσκο. Άλλες ποιητικές του συλλογές: «*Σφεντόνες*» «*Προσφορά*», «*Σταθήκαμε όρθιοι*».

ρημαγμένη: ερημωμένη
κουρσάρους: πειρατής, επιδρομέας
μαδῶ: βγάζω τα φύλλα, τα άνθη

Θεοκλής Κουγιάλης

Ο νεκρός στρατιώτης

Μια ζωή γεμάτη αίμα
έπεσε κοντά στο ρέμα,
το ποτάμι μουρμουρούσε
και πικρά μοιρολογούσε.

Ανθέ μου, που μαράνθηκες, τα σπλάχνα μου τα μαύρισες
ονείρατα που έκανα κρυφά μου πνίγηκαν στα αίματα.

Πεταλούδες κατεβαίνουν,
με χρυσές κλωστές τον δένουν,
την ψυχούλα του κρατούνε
και πικρά μοιρολογούνε.

Ανθέ μου, που μαράθηκες, τα σπλάχνα μου τα μαύρισες
ονείρατα που έκανα κρυφά μου πνίγηκαν στα αίματα.

Πόρτα άνοιξε στον ήλιο,
μπαίνει σε χρυσό βασίλειο
η μανούλα του λυγάει
και πικρά μοιρολογάει.

Ανθέ μου, που μαράθηκες, τα σπλάχνα μου τα μαύρισες
ονείρατα που έκανα κρυφά μου πνίγηκαν στα αίματα.

«Κυπριάδα»

ΘΕΟΚΛΗΣ ΚΟΥΓΙΑΛΗΣ (1936 -). Ποιητής και ανθολόγος. Γεννήθηκε στη Δευτερά. Εργάζεται ως επιθεωρητής Δημοτικής Εκπαίδευσης. Μετεκπαιδεύτηκε στο Λονδίνο και στην Αμερική. Τιμήθηκε δυο φορές με το κρατικό βραβείο ποίησης για τη συλλογή «*Μυστικά φορτία*» (1971) και για την ποιητική συλλογή του «*Μυθολόγιο*» (1981). Άλλες ποιητικές του συλλογές είναι: «*Μολυβιές στο περιθώριο*», «*Τα τελευταία μου*», «*Αλλ' ίσως όχι*», «*Η επιτροπή*», «*Κυπριάδα*», «*Η δική μου Δευτερά*».

Δικαιοσύνη

«Ω Ξεῖν' ἀγγέλειν Λακεδαιμονίοις
ὅτι τῆδε κείμεθα, τοῖς κείνων
ρήμασι πειθόμενοι...».*

Για Λακεδαιμονίους, ναι.
Γενναίοι αυτοί που δε λύγισαν
κι ο Λεωνίδας
ἥρωας τρανός κι αυτός
ἀπό τα σύμβολα του γένους.
Για Λακεδαιμονίους, ναι.
Ποιος ὅμως θα μιλήσει
για τους Θεσπιείς
αυτούς που δεν ἀνέχτηκαν
το μονοπώλιο της δόξας;
Αυτούς που κλέψανε
τη δόξα των τριακόσιων;
Στις Θερμοπύλες, ο Λεωνίδας.

Ναι.
Με τους τρακόσιους του.
Μα 'ταν ἐκεῖ
καὶ κάποιοι Θεσπιείς...
Κανείς δεν τους θυμάται...
Στους πανηγυρικούς τους
οι ρήτορες ξεχνούν συνήθως
ν' αναφερθoύν σ' αυτούς,
ἢ κι αν τους θυμηθoύν
μιλοῦν ὅλως παρεμπιπτόντως*
Για Λακεδαιμονίους
Ναι.

Για Θεσπιείς
κανένας δεν μιλάει.
«Δικαιοσύνη», που λέει
κι ο ποιητής!

«Ἐπένδυση στο χρόνο ενός ονείρου και κάποιων μαρτυριῶν»

1969

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ (1941 -). Ποιητής. Γεννήθηκε στην Πενταλιά της Πάφου. Σπούδασε φιλολογία στην Αθήνα. Αργότερα ἔκαμε μεταπτυχιακές σπουδές στο Παρίσι και διορίστηκε καθηγητής στο πανεπιστήμιο του Μοντρεάλ. Ασχολήθηκε με το διήγημα, την κριτική και το δοκίμιο. Εξέδωσε τις ποιητικές συλλογές «Ἐπένδυση στο χρόνο ενός ονείρου και κάποιων μαρτυριῶν» και «Παρακαλείσθε μη πτύετε ἐντός του λεωφορείου».

* Ξένε, που περνάς ἀπ' ἐδῶ,
να πεις στους Σπαρτιάτες
ὅτι βρισκόμαστε ἐδῶ
πιστοί στις προσταγές τους.

(Ἐπίγραμμα που ἔγραψε ο ποιητής Σιμωνίδης, για τους 300 του Λεωνίδα που ἔπεσαν στις Θερμοπύλες)

παρεμπιπτόντως: ἔξω ἀπό το κύριο θέμα (σαν παρένθεση)

Νίκη Λαδάκη - Φιλίππου

Απόψε που γεννήθηκε ο Χριστός

Απόψε που στη Βηθλεέμ γεννήθηκε ξανά ο Λυτρωτής,
απόψε που η κακία και το ψέμα
χαθήκαν εις του δρόμου την καμπή,
απόψε γίνου άνθρωπος με δύναμη,
με θέληση περίσσια,
κι ορκίσου για μια αύριο καλύτερη απ' αυτή.

Κι όταν το άστρο της Βηθλεέμ
στη φάτνη θα σταλάξει
το δάκρυ από τα μάτια σου,
του λυτρωμού το δάκρυ,
μην το αφήσεις, άνθρωπε, να πέσει, να χαθεί,
γιατί αν πέσει πά' στις γης
θενά το πιει το χόρτο,
κι αν πέσει στον λιθόστρωτο
θα το χαρεί ο διαβάτης.

Μ' αν στις καρδιάς σου τις πτυχές
το δάκρυ θα σταλάξει,
θα νιώσεις πως γεννήθηκε μαζί με το Χριστό
ο νέος εαυτός σου,
και δύναμη και θέληση και περηφάνια περισσή
θενά σου τάξει.

Απόψε που στη Βηθλεέμ γεννήθηκε ξανά ο Λυτρωτής,
απόψε που η κακία και το ψέμα
χαθήκαν εις του δρόμου την καμπή,
απόψε γίνου άνθρωπος με δύναμη,
με θέληση περίσσια,
κι ορκίσου για μια αύριο καλύτερη απ' αυτή.

«Δρόμοι Αγάπης»

ΝΙΚΗ ΛΑΔΑΚΗ - ΦΙΛΙΠΠΟΥ (1937 -). Ποιήτρια. Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Σπούδασε εμπορικές επιστήμες στο Λονδίνο και αργότερα πήρε πτυχίο ελληνικής και αγγλικής φιλολογίας από την Αθήνα. Εργάστηκε ως ιδιαιτέρα γραμματέας στο Υπουργείο Παιδείας. Τώρα εργάζεται στις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας. Το 1971 βραβεύτηκε από την Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου για την ποιητική της συλλογή «Ωδές». Μερικά έργα της: «Δρόμοι αγάπης», «Επεισόδια», «Σφαγμένη άνοιξη», «Τ' όνειρο».

Δώρος Λοΐζου

Τώρα που το Φως

Τώρα που το Φως
πλημμυρίζει τις πεδιάδες μου,
τώρα που οι άνθρωποι
μου χαμογελούν ελπίζοντας,
τώρα που τα όνειρα
παίρνουν ουσία και δύναμη,
τώρα που η αρμονία
ποτίζει τις φλέβες μου,

τώρα που μεταμορφώνομαι
σ' Αγάπη και Φως,

μια μόνη παράκληση, Κύριε.
Μη μου κάψεις τα φρένα.

Δυνάμωσέ με,
να διατηρηθώ ακέραιος μέσα στο Φως.
Δυνάμωσέ με,
να μπορέσω να σε κοιτάξω κατάματα.

Πατέρα,
μη μ' αφανίσεις,
προτού ολοκληρωθώ.

Οι άνθρωποί μου,
διψούν και πεθαίνουν
μέρα τη μέρα.
Υπόφέρουν από λίγη Αγάπη και Φως.
Πώς να τους στερήσω την παρουσία μου;
Άσε με μαζί τους,

καθρέφτη των ονείρων σου.
Πατέρα,
μη μ' αφανίσεις,
προτού φωτοδοτήσω.

«Ψωμί και Ελευθερία»

ΔΩΡΟΣ ΛΟΪΖΟΥ (1944 - 1974). Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Σπούδασε θέατρο, ξενοδοχειακά και ιστορία. Εργάστηκε ως καθηγητής στην Αγγλική Σχολή Λευκωσίας. Ασχολήθηκε με το θέατρο, τη δημοσιογραφία, τη ζωγραφική και ιδιαίτερα με την ποίηση. Σκοτώθηκε τον Αύγουστο του 1974 κατά την απόπειρα που έγινε εναντίον του προέδρου του σοσιαλιστικού κόμματος ΕΔΕΚ Βάσου Λυσσαρίδη. Μετά το θάνατό του εκδόθηκε η ποιητική του συλλογή *«Ψωμί και Ελευθερία»*. Το έργο του κυκλοφόρησε σε διγλωσση έκδοση (ελληνικά και αγγλικά).

Άνθος Λυκαύγης

Απ' εδώ πέρασαν εκείνοι

Άλλο ένα ξερίζωμα. Όχι λιγότερο επώδυνο*. Κι όχι λιγότερο εγκληματικό.

Επιτελείται σιωπηλά. Πίσω από το παραπέτασμα με τις λόγχες. Πίσω από τις ερπύστριες*. Ο χρόνος αντιστρέφεται. Κι η ιστορία επαναλαμβάνεται. Από τους ίδιους. Με τα ίδια θύματα.

Δεν είναι οι άνθρωποι που παίρνουν το δρόμο της προσφυγιάς.

Είναι αυτά που μένουν. Τα διαβάζουμε. Κι ανατριχιάζει η μνήμη. Τα χαλασμένα καμπαναριά. Οι βεβηλωμένοι ναοί. Τα σπασμένα εικονοστάσια. Οι θρυμματισμένες εικόνες.

Απ' εδώ πέρασε ένας Λαός. Κι άφησε τα σημάδια του στο χώμα.

Απ' εδώ πέρασε ένας Λαός. Κι έκτισε την ταυτότητά του με πέτρα και τέχνη. Εκκλησιές και λιακωτά*. Άφησε τα βήματά του και τ' αχνάρια του πάνω στη γη. Για να τα κοιτάζει η ιστορία και να βρίσκει τον εαυτό της. Για να τα κοιτάζουν οι άνθρωποι και να μελετούν την ιστορία. Ενός Λαού που έμαθε να κτίζει και να χαμογελά. Να οργώνει και να χαίρεται.

Απ' εδώ πέρασε ένας άλλος Λαός. Κι άφησε τα δικά του σημάδια. Απ' εδώ πέρασε ένας άλλος Λαός.

Και γέμισε πληγές το χώμα.

Βρήκε εκκλησιές και τις χάλασε.

Βρήκε λιακωτά και τα κούρσεψε.*

Βρήκε τα βήματα ενός πολιτισμού και θέλει να τα παραγράψει.

Και χαλά. Γιατί δεν μπορεί να κτίσει.

επώδυνο: εκείνο που προκαλεί πόνο

ερπύστριες: οι αλυσίδες που είναι γύρω από τους τροχούς των τανκς

λιακωτό: εξώστης σπιτιού με τζαμαρία

κούρσεψε: λεηλάτησε

Και ιεροσουλεί.* Γιατί δεν μπορεί να σεβαστεί.

Και καταστρέφει. Γιατί δεν μπορεί να δημιουργήσει.

Ένα άλλο ξερίζωμα. Η προσπάθεια δεν είναι να φύγουν μόνο οι άνθρωποι. Πρέπει να φύγει και ό,τι θυμίζει το πέρασμά τους από την κατεχόμενη γη.

Μην έρθει αύριο η ιστορία και ζητήσει εξηγήσεις.

Μην έρθει αύριο η ιστορία και ζητήσει δικαιώματα.

Μην έρθουν αύριο οι νόμιμοι κληρονόμοι και βρουν αποδεικτικά σημεία.

Βογγά η βαθύτατη ρίζα. Και το τσεκούρι πέφτει. Και γεμίζει τραύματα. Αρνείται. Δεν ξεκολλά. Δεν παραγράφεται εύκολα.

Θα γίνουν οι εκκλησιές ερείπια. Και η τελευταία πέτρα που θα μείνει θα φωνάζει.

Θα γίνουν οι βυζαντινές εικόνες στάχτη στη φωτιά. Και η στάχτη ακόμη θα φωνάζει το όνομα της εικόνας.

Θα πέσουν τα καμπαναριά. Κι οι καμπάνες θα ηχούν χωρίς αυτά μέσα στο χρόνο, την οργή και το φόνο.

Απ' εδώ πέρασε ένας άλλος Λαός. Και έστρεψε το ρολόι ανάποδα. Κι η ιστορία θεάται* το βιασμό και την ιεροσουλία. Κι ανατριχιάζει. Καθώς επαναλαμβάνεται. Και γνωρίζει ότι μετά τον καινούριο χαλασμό οι χτίστες θα ξανάθουν.

Να ρίξουν θεμελιό τη μνήμη, για να ξαναφτιάξουν.

Να ρίξουν στο χώμα τον ιδρώτα τους, για να κάνουν λάσπη.

Να πάρουν στα χέρια τις καρδιές. Και να χτίσουν ξανά τα κονάκια* τους.

Στα μπράτσα παίρνουν τ' όνειρο, στον ήλιο το σηκώνουν.

Βαθιές οι ρίζες για να βγουν, για να κοπούν ματώνουν.

«Γικρή γραφή»

ΑΝΘΟΣ ΛΥΚΑΥΓΗΣ (1942 -). Δημοσιογράφος και λογοτέχνης. Γεννήθηκε στην Τριμίκλινη. Εργάζεται ως δημοσιογράφος από το 1962. Το 1972 πήρε το κρατικό βραβείο ποιήσης για τη συλλογή του «*Ουαί*». Πήρε επίσης επαίνους για άλλες ποιητικές του συλλογές. Ποιήματά του μελοποιήθηκαν από Κύπριους συνθέτες. Μερικά έργα του: «*Μαρτυρία*», «*Γικρή γραφή*», «*Κραυγές*», «*Καιρών και ηρώων μνήμη*».

ιεροσουλώ: κλέβω ιερά αντικείμενα

θεάται: βλέπει

κονάκι: κατοικία, σπίτι

Κώστας Μιχαηλίδης

Στο Γρηγόρη Αυξεντίου

Κάτω απ' τις πέτρες
μέσα στη σπηλιά
στην πλάκα του θανάτου πέφτει,
δεν πέφτει, στέκεται
και χαιρετάει το θάνατο
με τη φωτιά του πολυβόλου μες τα χέρια
πνιγμένος μες στο αίμα του
ο Γρηγόρης.

Πώς φεύγει
το φως μες το σκοτάδι
κι ο ήλιος
πίσω απ' τον ήλιο χάνεται
κι οι αγνές
μορφές ξαναγεννιούνται μες στο χρόνο! [...]

Στο πανηγύρι το πλατύ
– γεια σου, χαρά σου-
χίλιοι σε ζώνουν θάνατοι
γκρεμιέται
μες στα μηλίγγια* σου όλη η γης

και χίλιες
φωτιές σε πολεμούν
στο πανηγύρι
του ωραίου θανάτου σου, που ολόγυρα σε κλείνει.

Κι εσύ σαν να 'σουν πρώτος μες στους πρώτους
στη μοναξιά, που σκίζει και τις πέτρες
με την όψη,

μηλίγγια: ο νους, το μυαλό

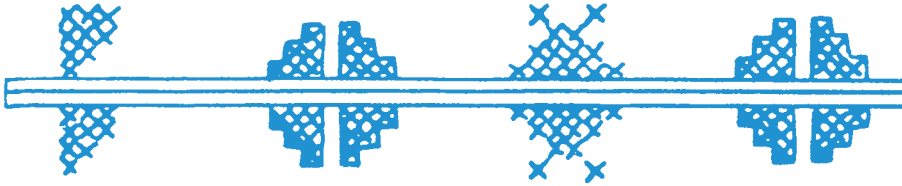
που πέφτει μες στην άβυσσο* χορεύεις
μες στον καπνό, μες στο καυτό λεπίδι
στη θάλασσα τ' ωραίου θανάτου σου, π' απλώνει
μ' ένα βαθύ τρικύμισμα τον ίσκιο,
γοργή αστραπή της Άνοιξης, που ξημερώνει.

Η αυγή χαράζει απ' τα βουνά.
Στερνή η αυγή, που από τον ήλιο παίρνει
στεφάνι να σου βάλει στα μαλλιά,
κι η μέρα
μεσουρανεί στο διάστημα.

Κι εσύ σαν να 'σουν
κάθε στιγμής το χτυποκάρδι
κι ο ήλιος
του πόνου ο αβασίλευτος
σαν να 'σουν
μες στο σκοτάδι πιο βαθύ σκοτάδι
στου δροσερού θανάτου πέφτεις το κρεβάτι,
που όλα τα καίει θανατερό αξόνι
της γης, που σειέται απάνω σου και λύνει
σε μια αστραπή το βράχο της σπηλιάς σου,
παιχνίδι του ίσκιου με την άνοιξη,
παιχνίδι
της ζωής, που φεύγει μες στο αιώνιο ανεβασμένη
στο θόλο της δικής σου θέλησης,
στο μύρο,
που από τα θάμνα του βουνού σου απλώνει,
χαρά ευωδιάς στους κόρφους του νησιού!

ΚΩΣΤΑΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ (1928-). Ποιητής και συγγραφέας φιλολογικών και φιλοσοφικών μελετών. Γεννήθηκε στη Λεμεσό. Σπούδασε φιλολογία στην Αθήνα. Παρακολούθησε μεταπτυχιακά μαθήματα στο Μόναχο. Από το 1967 ήταν επιθεωρητής φιλολογικών μαθημάτων μέχρι την αφυπηρέτησή του. Το 1976 πήρε το βραβείο δοκιμίου της Εθνικής Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών. Το 1980 τιμήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας με το βραβείο ποίησης για την ποιητική του συλλογή «*Η άλλη γη*». Άλλα έργα του: «*Ανάβαση*», «*Περιογωγή*».

άβυσσος: Άδης, κάτω κόσμος

Γιώργος Μολέσκης

[Ο παππούς]

Το κείμενο που ακολουθεί είναι ένα απόσπασμα από τη νουβέλα «Τα κλεμμένα σταφύλια». Η νουβέλα αυτή έχει σαν κεντρικό ήρωα τον Όμηρο που μέσα από τις παιδικές και εφηβικές του εμπειρίες παίρνουμε κάποιες πληροφορίες για τη ζωή στο χωριό του κατά τη διάρκεια του αγώνα της ΕΟΚΑ καθώς και για τα χρόνια πριν απ' τον αγώνα.

Σ' αυτό το απόσπασμα περιγράφεται η προσπάθεια του παππού του Όμηρου να μάθει γράμματα και να γίνει μια μέρα δάσκαλος του χωριού. Αν και δεν τα κατάφερε, βοήθησε όμως και στήριξε την οικογένειά του.

[...] Εβδομήντα χρόνια πριν, όταν ο αιώνας αυτός δεν είχε έρθει ακόμα και μετρούσανε με διαφορετικούς αριθμούς το χρόνο, το χωριό ήτανε πολύ μικρό, μικρότερο και από το μισό αυτού που είναι τώρα, με μετρημένα σπίτια και οικογένειες, με ένα δάσκαλο. Ο παππούς, που ήτανε μικρός τότε και πήγαινε στο σχολείο, έβγαινε πάντα πρώτος στα μαθήματά του. Ο δάσκαλος τον αγαπούσε και μια μέρα πήγε στον πατέρα του και του λέει:

– Ο γιος σου είναι άριστος μαθητής. Να τον στείλεις στη Χώρα να σπουδάσει, να γίνει μια μέρα δάσκαλος.

Ο πατέρας του παππού ήταν τότε από τους καλούς κτηματίες του χωριού. Σκέφτηκε, σκέφτηκε, μίλησε με τη γυναίκα του και μ' ένα θείο του, που ήτανε από τους αρχηγούς του χωριού και που είχε μεγάλη εκτίμηση στη γνώμη του και αποφάσισε να τον στείλει να σπουδάσει και να γίνει δάσκαλος. Θα 'τανε τιμή για όλη την οικογένεια.

Τα κτήματα και το κοπάδι θα τα φρόντιζαν οι άλλοι πέντε γιοι και οι τρεις του κόρες και θα στέλνανε χρήματα στον παππού μέχρι που θα τέλειωνε τις σπουδές του.

Όταν ήρθε η μέρα της αναχώρησης, ο πατέρας έζεψε* το αμάξι με

ζεύω (έζεψε): βάζω τα ζώα στο ζυγό

το καλό ζευγάρι τα βόδια, φόρτωσε τα πράγματα του παππού και τον πήγε στη Χώρα*, όπου με τη βοήθεια ενός γνωστού του χανιτζή* βρήκανε δωμάτιο για να μείνει. Του έδωσε κάμποσες συμβουλές για το πώς να ζει, τον βοήθησε να τακτοποιήσει τα πράγματά του κι έφυγε.

Δεν πέρασε πολύς καιρός κι ενώ ο παππούς ακόμα συνέχιζε τις σπουδές του, για το χωριό φτάσανε δύσκολοι καιροί. Μια μεγάλη ανομβρία στέγνωνσε τη γη κι έκαψε όλους τους καρπούς. Τα ζώα αδυνάτισαν από την πείνα και τα θέριζαν οι αρρώστιες. Η οικογένεια μπήκε στα χρέη κι άρχισε να χάνει λίγα λίγα τα χτήματά της, από τους τοκογλύφους, τους γιατρούς και τους δικηγόρους.

Ο παππούς έμεινε αβοήθητος, χωρίς χρήματα, στη Χώρα, δίχως να ξέρει τι συμβαίνει στην οικογένειά του. Μόλις έμαθε τα καθέκαστα από ένα χωριανό που συνάντησε εκεί, αποφάσισε αμέσως να διακόψει τις σπουδές του και να γυρίσει στο χωριό, να δουλέψει και να βοηθήσει όσο μπορεί τους γονείς και τ' αδέρφια του. Μάζεψε τα πιο απαραίτητα από τα πράγματά του, τα 'βαλε στον ώμο και ξεκίνησε.

Γύριζε με τα πόδια. Δεν είχε ακόμα ξημερώσει όταν ξεκίνησε κι ήθελε με το βράδυ της μέρας που ερχότανε να φτάσει στο χωριό. Στο δρόμο του περνούσε από διάφορα χωριά, συναντούσε κόσμο που πήγαινε κι ερχότανε, πεζούς και αμαξηλάτες. Συνάντησε κι ένα γέρο, που με το αμάξι του ακολουθούσε τον ίδιο δρόμο. Χαιρετήθηκαν και ο γέρος του λέει:

– Έλα πάνω στο αμάξι, θά σε πάω ως εκεί που θα 'ναι ο δρόμος μας κοινός.

Έτσι ο παππούς ανέβηκε στο αμάξι. Στο δρόμο πιάσαν την κουβέντα και γνωρίστηκαν. Ο παππούς τού μίλησε για την κατάσταση στο χωριό, για τις δυσκολίες που βρήκαν την οικογένειά του τα χρόνια εκείνα της ανομβρίας και της αρρώστιας, του μίλησε και για τις σπουδές του που τις άφησε στη μέση. Ο γέρος ενδιαφέρθηκε πολύ για όλα. Ρωτούσε για τους γονείς του παππού, για τους αδερφούς και τις αδερφές του, για το χωριό του. Ύστερα είπε:

– Τι βοήθεια μπορείς να δώσεις εσύ, χωρίς να ξέρεις μια τέχνη; Η γη θα δώσει ό,τι έχει να δώσει, έτσι κι αλλιώς, αφού χέρια υπάρχουν να τη δουλέψουν. Τα πολλά χέρια χρειάζονται στις κολοχρονιές για το μάζεμα των καρπών. Στις κακοχρονιές και τα λίγα φτάνουν.

Χώρα: Λευκωσία

χανιτζής: εκείνος που είχε χάνι (πανδοχείο)

– Τι άλλο μπορώ να κάνω τώρα εγώ; είπε ο παππούς. Έτσι που ήρθαν τα πράγματα δεν μπορώ να κάνω τίποτα.

– Να μάθεις μια τέχνη, είπε ο γέρος. Η τέχνη πάντα μπορεί να θρέψει τον τεχνίτη.

Ο παππούς σιωπούσε. Το αμάξι προχωρούσε κι έφτανε στο σταυροδρόμι, όπου ο γέρος θα πήγαινε από τον ένα δρόμο κι ο παππούς θα κατέβαινε για να συνεχίσει περπατητός από τον άλλο. Εκεί ο γέρος σταμάτησε το αμάξι και είπε στον παππού, που ετοιμαζόταν να κατεβεί:

– Περίμενε, θέλω να σου μιλήσω. Γιατί να πας τώρα στο χωριό σου, άλλο ένα παραπανίσιο στόμα. Έλα μαζί μου, στο χωριό μου. Θα μείνεις σπίτι μου και θα δουλεύεις μαζί μου. Έχω παπουτσιδικο καλό, με δουλειά πολλή. Σε έξι μήνες θα σου μάθω την τέχνη. Ύστερα γυρίζεις στο χωριό σου, ανοίγεις ένα μαγαζί και βοηθάς την οικογένειά σου.

Ο παππούς ξαφνιάστηκε με την πρόταση του γέρου και δεν ήξερε τι να απαντήσει. Ο γέρος το καταλάβαινε και, κρατώντας το αμάξι σταματημένο στην άκρη του δρόμου, έβγαλε την ταμπακιέρα* του κι άρχισε να τυλίγει τσιγάρο. Όταν τέλειωσε, άπλωσε την ταμπακιέρα στον παππού. Εκείνος, όμως, αρνήθηκε, γιατί δεν κάπνιζε. Όταν ο γέρος κάπνισε το τσιγάρο, του είπε:

– Λοιπόν, το σκέφτηκες;

– Δέχομαι, είπε ο παππούς, και σε ευχαριστώ πολύ. Πήγαν μαζί στο χωριό του γέρου. Ο παππούς δούλευε στο παπουτσιδικο του γέρου κάθε μέρα, από τη γέννηση ίσαμε τη δύση του ήλιου, χωρίς χρήματα. Η πληρωμή του ήταν το κρεβάτι που κοιμότανε, το φαγητό που έτρωγε και η τέχνη που μάθαινε. Στους τρεις μήνες μπορούσε κιόλας να δουλεύει μόνος του, στους έξι είχε γίνει τελειωμένος μάστορας. Διόρθωνε παπούτσια, έφτιαχνε καινούρια, έπαιρνε μέτρα από τους πελάτες, διόρθωνε τα καλαπόδια, διάλεγε τα δέρματα και τις σόλες. Ο γέρος ήτανε πολύ ευχαριστημένος, ο παππούς, όμως, μετρούσε τις μέρες που θα έφευγε. Όχι, πως δεν ήταν ευχαριστημένος από το γέρο ή από την οικογένειά του (ο γέρος είχε γυναίκα και τρεις κόρες ανύπαντρες), αλλά γιατί σκεφτότανε ολοένα το χωριό και την οικογένειά του που δυστυχούσε.

Όταν έκλεισαν οι έξι μήνες, πήγε στο γέρο και του είπε:

– Ο καιρός πέρασε και πρέπει να φύγω. Θέλω να σε ευχαριστήσω για

ταμπακιέρα: τσιγαροθήκη

όλα και πρώτα απ' όλα γιατί μου έμαθες την τέχνη. Σου δούλεψα όλο αυτό τον καιρό τίμια και ελπίζω να είσαι κι εσύ ευχαριστημένος από μένα.

– Στάσου, είπε ο γέρος, από καιρό σκέφτομαι να σου κάνω μια πρόταση. Είδα πως είσαι καλός και τίμιος και θα 'θελα να μείνεις μαζί μας. Έλα να σε παντρέψω με την κόρη μου τη μεγάλη που είναι στη σειρά. Το μαγαζί και ό,τι άλλο έχω θα τα μοιράσω στα παιδιά μου, θα είναι και δικά σου.

Ευχαριστώ πολύ, είπε ο παππούς, μου κάνει μεγάλη τιμή, μα δεν μπορώ να μείνω. Πρέπει να πάω στο χωριό, να δουλέψω για να τους βοηθήσω.

– Στο χωριό σου μπορούμε να πάμε μαζί, να τους καλέσουμε και στο γάμο. Η γη υπάρχει, θα τη δουλεύουν αυτοί.

– Ξεχνάς τι μου έλεγες για την τέχνη; Πρέπει να πάω να τους βοηθήσω.

Τους αποχαιρέτισε κι έφυγε, δίχως να πάρει τίποτα μαζί του, με τα πόδια για το χωριό. Ξεκίνησε νωρίς το πρωί και αργά το βράδυ έφτασε στο σπίτι του. Τους χαιρέτισε όλους, μοιράστηκε μαζί τους ένα κομμάτι ψωμί, πήρε λίγο νερό και κοιμήθηκε βαριά.

Το άλλο πρωί άρχισε δουλειά. Δανείστηκε λίγα χρήματα για ν' αγοράσει εργαλεία και υλικά, άνοιξε παπουτσιδικο και με σκληρή δουλειά κατάφερε ν' αγοράσει πίσω μερικά από τα χτήματα της οικογένειάς του, που είχανε πουληθεί όλα σχεδόν στους τοκογλύφους και τους εμπόρους.

Δεν έγινε ο δάσκαλος του χωριού, αυτή ήταν η μοίρα του. Κατάφερε, όμως, να βοηθήσει την οικογένειά του, να στηρίξει και τους γέροντες γονείς του στα γεράματά τους. Παντρεύτηκε, έκανε παιδιά, εγγόνια, το ίδιο έκαναν και τ' αδέρφια του... Ήρθε ο άλλος αιώνας, γράφουν το χρόνο με διαφορετικούς αριθμούς και το χωριό μεγάλωσε πολύ... [...]

(Απόσπασμα)

«Τα κλεμμένα σταφύλια»

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΟΛΕΣΚΗΣ (1946 -). Ποιητής και πεζογράφος. Γεννήθηκε στη Λύση. Σπούδασε φιλολογία στο πανεπιστήμιο Λομονόσωφ της Μόσχας, απ' όπου πήρε και τον τίτλο του διδάκτορα της φιλολογίας. Εργάζεται ως Μορφωτικός Λειτουργός στις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας. Τιμήθηκε με κρατικό έπαινο ποίησης για τη συλλογή του «Μεγάλο που ήταν το φεγγάρι». Το 1985 εξέδωσε τη νουβέλα «Τα κλεμμένα σταφύλια». Ποιητικές του συλλογές: «Όμορφη χώρα», «Τετράδιο ποιημάτων», «Αυτοβιογραφία».

Κίκα Ολυμπίου

[Η γιορτή της μητέρας]

Σαν και πέρσι, σαν και κάθε χρόνο τέτοιες μέρες, ο Γιώργος κι η Χριστίνα γυρνώντας από το σχολείο έβγαλαν δειλά από την τσάντα τους μια καρτούλα και μ' ένα χαμόγελο, ένα δειλό χαμόγελο - που συχνά έχουμε όλοι σαν θέλουμε να εκδηλώσουμε την αγάπη μας για πρόσωπα πολύ δικά μας, πολύ κοντινά μας - μου πρόσφεραν την αγάπη και τις ευχές τους για τη γιορτή της μητέρας. Κάρτες ζωγραφισμένες μ' όλη την παιδική αφέλεια κι αδεξιότητα, μια κάρτα του Γιώργου μ' ένα: «Χρόνια πολλά μανούλα, ο γιος σου» (και τόσο ανορθόγραφα γραμμένο αυτό το γιος σου!). Μια πιο περιποιημένη και καλογραμμένη, μ' ένα παραθυράκι σε σχήμα καρδιάς η κάρτα της Χριστίνας, π' άνοιγε κι έγραφε: «Μανούλα, σ' αγαπώ!» Τις πήρα και τις δυο, ευχαρίστησα τα παιδιά και τις φύλαξα.

Μια σύντομη, ευχάριστη στιγμή, που η έκφραση της αγάπης των παιδιών μου μου πρόσφερε. Δεν ξέρω βέβαια πόσο τα ίδια νιώθουν την ανάγκη πραγματικά να εκφράσουν αυτή την αγάπη, δεν ξέρω αν χωρίς την υπόδειξη της δασκάλας τους θα σκέφτονταν ποτέ τι κάνει γι' αυτά η μητέρα τους κι αν θα ένιωθαν την ανάγκη να την ευχαριστήσουν για όλα αυτά. Το πιο σίγουρο είναι πως ποτέ δε θα το σκέφτονταν. Δεν ξέρω πότε ξεκίνησε τούτη η γιορτή και ποια ανάγκη ώθησε τους ανθρώπους να καθιερώσουν την ημέρα της Μητέρας. Σίγουρα, οφείλουμε όλοι μας πολλά σ' αυτή που μας έφερε στον κόσμο, που μας μεγάλωσε, που ξενύχτισε στο προσκέφαλό μας, που έζησε μαζί μας την κάθε μας αγωνία.

Όμως τώρα που εγώ η ίδια είμαι μητέρα, τώρα που βλέπω τα παιδιά μου να με θυμούνται και να με ευχαριστούν, σκέφτομαι πως τούτη είναι ίσως η πιο μικρή απ' όλες τις χαρές που ως τώρα μου έχουν δώσει. Όχι μόνο γιατί είναι μια χαρά που δίνεται με την υπόδειξη και την υπενθύμιση άλλων και την ίδια στιγμή που μου λένε «Μανούλα,

σ' αγαπώ» μπορεί να με κάνουν έξω φρενών με τις αταξίες τους. Όχι μονάχα γι' αυτό. Σκέφτομαι όμως πως, αν οφείλουμε πολλά στη Μητέρα μας, σαν μητέρα πόσα δεν οφείλω εγώ στα παιδιά μου;

Ποιος μπορεί ποτέ να εκφράσει εκείνη τη μυστική χαρά και περηφάνια που μας πλημμυρίζει εμάς τις γυναίκες, όταν νιώσουμε στα σπλάχνα μας το σκίρημα της νέας ζωής; Πόση χαρά, πόσα όνειρα, πόση κρυφή λαχτάρα, πλεγμένα και κεντημένα μαζί με τα πρώτα ρουχαλάκια του παιδιού μας! Είναι τόσο ζωντανά χαραγμένα στη μνήμη μου η ανεκλάλητη* χαρά την ώρα που κράτησα στην αγκαλιά μου για πρώτη φορά τα παιδιά μου, μ' έκαναν να ζήσω τόσο θαυμάσιες στιγμές, που δε θα μπορούσαν να τις σβήσουν ποτέ ούτε οι κόποι, ούτε τα ξενύχτια, ούτε οι αρρώστιες, ούτε οι αταξίες τους.

Ποια κάρτα και ποια ευχαριστία των παιδιών μου μπορεί να φτάσει ποτέ τη χαρά που μου 'δωσε το πρώτο τους χαμόγελο, τον ενθουσιασμό που με γέμισε το πρώτο τους βήμα, το καμάρι που ένιωθα σπρώχνοντας το καρτσάκι σ' έναν απογευματινό περίπατο, μ' ένα παχουλό παιδάκι να κουνάει ευτυχισμένο τα χεράκια του. Κι όταν τα βράδια, και τώρα ακόμα, στέκομαι για λίγο στο δωμάτιό τους, στήνω αυτί ν' ακούσω την ανάσα τους, βάζω ένα χέρι κάτω απ' τα σκεπάσματα να μην κρυώσει, απιθώνω* ελαφρά ένα φιλί στο μέτωπό τους και νιώθω την ευτυχία να με πλημμυρίζει, τι μου χρειάζεται η διαβεβαίωση απ' τα παιδιά μου πως μ' αγαπούν;

Σας ευχαριστώ, παιδιά μου, που με θυμηθήκατε και φέτος. Οι κάρτες σας μου 'δωσαν άλλη μια στιγμή ευτυχίας. Μα είναι ίσως πολύ νωρίς για να καταλάβετε, ίσως θα πρέπει κι εσείς οι ίδιοι να γίνετε κάποτε γονείς για να καταλάβετε πως δε μου χρωστάτε τίποτα, πως όλη τη χαρά κι όλη την ευτυχία μου τη δώσατε και μου τη δίνετε καθημερινά με την ίδια την ύπαρξή σας.

«Από το ημερολόγιο της Άννας»

ΚΙΚΑ ΟΛΥΜΠΙΟΥ (1939 -). Γεννήθηκε στο χωριό Μαραθόβουνος Μεσσαορίας και μεγάλωσε στη Λευκωσία. Σπούδασε φιλολογία στην Αθήνα και εργάζεται ως εκπαιδευτικός σε σχολεία Μέσης Παιδείας. Ασχολείται με τη λογοτεχνία και την κριτική βιβλίου. Έχει εκδώσει το βιβλίο *«Από το ημερολόγιο της Άννας»*.

ανεκλάλητη: αυτή που δεν μπορείς να την εκφράσεις
απιθώνω: αποθέτω, αφήνω

Οι ώρες του χαμού

Τουρκική εισβολή, αγνοούμενοι, προσφυγιά. Αυτό είναι το θέμα του βιβλίου του Ανδρέα Ονουφρίου «Οι ώρες του χαμού». Όπως γράφει η Φ. Ζαμπαθά - Παγουλάτου «ο συγγραφέας, Ανδρέας Ονουφρίου, παιδί της Κύπρου, ξεριζωμένο δεντρί, μας δίνει τραγικές στιγμές από την καταστροφή του νησιού. Ιστορικό ντοκουμέντο θα μπορούσαμε να πούμε τις σελίδες του ή ακόμα μαρτυρία φρίκης». Το απόσπασμα που ακολουθεί μας δίνει μια εικόνα για την κατάσταση που επικρατούσε στο νησί μας τις πρώτες μέρες της προσφυγιάς.

[...] Όταν πια σκοτεινίασε για τα καλά και τα κορμιά δε σήκωναν άλλη ταλαιπωρία, το φορτηγό σταμάτησε σε κάποιο χωριό έξω σ' ένα περιβόλι από λεμονόδεντρα. Αύριο, θα βάζανε όλοι από κατιτί ν' αγοράζανε βενζινα και θα ξεκινούσανε πάλι πρωί πρωί για το ταξίδι της σωτηρίας. Λέγανε να τραβήξουνε για τ' άλλα βουνά τ' απρόδοτα, τα δικά τους είχανε πατηθεί, στη μύτη τους έφτανε ακόμα ως εδώ η μυρωδιά του καμένου δάσους.

Η κούραση, η αγρύπνια, το λαχανητό* τούς είχε τσακίσει τα κόκαλα. Πήρε ο καθένας το σύντροφό του και κούρνιασαν κάτω από τα δέντρα. Με τα λιγοστά ρούχα που είχανε θα ξαπλώνανε για έναν αμφίβολο ύπνο και πρωί πρωί θα ξεκινούσανε μόλις έπαιρνε η πρώτη άχνα από φως νατσιμπήσει τη νύχτα.

Κάτω απ' το δικό τους δέντρο αυτός, η γυναίκα του κι ο αδερφός του στρώσανε τις κουβέρτες και κρύψανε τα λιγοστά τρόφιμα. Πεινούσανε, μα έπρεπε να περιμένουν. Οι ώρες ήταν δύσκολες, τα τρόφιμα ήτανε λιγοστά, τα χρήματα ακόμα πιο λίγα και το απελπισμένο ανθρωπομάνι πεινούσε. Το ένστιχτο της αυτοσυντήρησης δεν ξέρεις πού μπορεί να οδηγήσει καμιά φορά.

Οι ουρές με τους κατατρεγμένους περνούσαν ασταμάτητα; κουβάρι ατέλειωτο και τρομαχτικό. Όσοι είχανε σταματήσει για μια ανάσα σ' αυτό το χωριό, στεκόντουσαν στην άκρη του αμαξωτού ψάχνοντας για κάποιο δικό τους. Πιο πολλές οι μανάδες που βαστώντας την ψυχή στα δόντια, αναζητούσανε μέσα στη θλιβερή φάλαγγα του ξηλωμένου στρατού που υποχωρούσε, να βρουν το γιο τους.

- Σε ποιο τάγμα ήσαστε;
- Από πού έρχεστε;
- Μήπως είδες τον Κωστάκη;

λαχανητό: γρήγορη αναπνοή μετά από κούραση

- Μήπως είδες το Νίκο... Τον Ιωσήφ;
- Ο Αντρέας είναι του Πεζικού, μα στην επιστράτευση τον πήρανε στο Πυροβολικό, ήτανε έξω από την Αμμόχωστο!
- Μου λες, να χαρείς, να τη φωτογραφία του άντρα μου, τον είδες;
- Ρωτούσε κι ο αδερφός του για τον επιστήθιο* φίλο, σύντροφο στα ονειροπολήματα μιας καλύτερης ζωής.
- Ο Γιακουμής ήτανε της ΕΣΑΚ, αλλά τον πήρανε στο Πεζικό από το χωριό του. Ήτανε στο 399 και μας είπανε πως τον είδανε για τελευταία φορά στο...
- Τρέχανε το κατόπι τα φορτηγά με τους στρατιώτες και ικετεύανε* για μια πληροφορία. Ήτανε λίγες οι απαντήσεις, βιαστικές, κάποτε αβέβαιες.
- Ο Χρίστος; Ναι, έρχεται πίσω.
- Δεν τον είδα το γιο σου. Ίσως...
- Δεν ξέρω!

Αυτές ήταν οι καλές μέσα στις λίγες απαντήσεις. Οι άλλες άφηναν φαρμακερά υπονοούμενα. Λέγανε για άνισες μάχες με πολύ μακελειό, η αεροπορία του εχθρού θέρισε κορμιά και έκαψε χωριά. Μα πάλι, ίσως αυτός που περίμεναν να μην έπεσε στο χώμα, να 'ναι αιχμάλωτος και να κρατάει μια ελπίδα. Για το Γιακουμή καμιά πληροφορία και ο Κούλης γύρισε στο δέντρο του αδερφού του με δαγκωμένη την ψυχή.

Νύχτωνε, ο αναβρασμός έπαιρνε να κοπάζει. Οι άνθρωποι μαζέψανε τον πόνο τους κάτω από τα λεμονόδεντρα και πάскиζαν να κλείσουν το μάτι. [...]

(Απόσπασμα)

«Οι ώρες του χαμού»

ΑΝΔΡΕΑΣ ΟΝΟΥΦΡΙΟΥ (1942 –). Διηγηματογράφος. Γεννήθηκε στην Αμμόχωστο. Εργάζεται στο νοσοκομείο Λεμεσού. Έργα του μεταφράστηκαν σε ξένες γλώσσες. Πήρε κρατικό έπαινο για τα βιβλία του «Οι ώρες του χαμού» και «Κραυγές στ' αυτιά του κόσμου». Άλλα έργα του είναι: «Προθάλαμοι», «Του 35ου παράλληλου» κ.ά.

επιστήθιος: ο πολύ αγαπητός, ο εγκάρδιος
ικετεύω: παρακαλώ θερμά

Θά 'ρθω

Να καρτεράτε. Θά 'ρθω.

Καλή μου μάνα, θά 'ρθω κάποιιο δειλινό
την ώρα που θα συδουαλίζεις* τα ξύλα για το δείπνο.
Θαρρώ θα 'χουν ανθίσει οι βασιλικοί στο λιακωτό μας
κι οι κρίνοι γύρω απ' το πηγάδι.
Θα κόψω ένα φυλλαράκι μικρό,
μικρό όπως την καλοσύνη των ανθρώπων,
και στ' άρωμά του θα πλέξω
τις θύμησες του χτες.

Καλέ πατέρα, δουλευτή, θα τρέξω
να σ' αλαφρώσω απ' το βαρύ τ' αλέτρι,
την ώρα που θα γυρνάς, ήρωας της ζωής,
απ' τα χωράφια.

Θά 'ρθω, καλέ αδελφέ, την ώρα που ο ήλιος
θα 'χει χάσει στο παιχνίδι της ημέρας,
να σε βοηθήσω να ποτίσουμε τα ζωντανά μας.
Αλήθεια, πόσα μας έχουν μείνει;

Θά 'ρθω, σύντροφος της νίκης
κι άγγελος της χαράς.
Δεν ξέρω πότε θά 'ρθω - ποιος ξέρει;
Μα ξέρω: τη μέρα εκείνη ο ήλιος
θα 'ναι λαμπρός όσο ποτέ.

Να καρτεράτε. Θά 'ρθω.

«Σπονδές»

1964

ΣΠΥΡΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ (1940 -). Γεννήθηκε στην Τρεμετουσιά. Σπούδασε δημοσιογραφία. Εργάστηκε σε διάφορες κυπριακές εφημερίδες και από το 1974 είναι εγκατεστημένος στην Αθήνα. Έγραψε ποίηση, διηγήματα κι άλλες μελέτες. Μερικά έργα του: «Ο αγών της Κύπρου», «Σπονδές», «Αγία Τηλλυρία», «Δια χειρός ηρώων».

συδουαλίζω: ανακάτεω τα ξύλα στη φωτιά για να ζωηρέψει

Λίγα λόγια στους μαθητές μου

Τι να σας λέω για Θερμοπύλες, Μαραθώνες,
όταν τη μάχη δίνετε με πέτρες στην αυλή μας,
όταν παιχνίδι σας είναι μονά ζυγά με σφαίρες, μονά ζυγά με
Λευτεριά ή Θάνατο!
Τι να σας μάθω ηρωικούς εξάμετρους του Ομήρου,
όταν μετράτε λίγα δευτερόλεπτα
κι ύστερα ρίχνετε τη χειροβομβίδα;
Παιδιά, που γίνετε άντρες σε μια νύχτα
του χίλια εννιακόσια πενηνταπέντε,
που ωρίμασε τόσο άξαφνα το πνεύμα σας,
τι να σας πω για Λογική, για αρχαία σοφία;
Τι να διαβάζω για Σουλιώτισσες και Μεσολόγγια
σ' εσάς, κοπέλες, που είστε καθεμιά
κι από ένα ζωντανό ταχυδρομείο,
που μέσα απ' την αθώα στολή είστε ζωσμένες τ' άρματα!
Τι να ζητώ καλλιγραφίες από τα χέρια που έσκαβαν
όλο το βράδυ χτες κρησφύγετα,
πού να διαβάσω πιο λαμπρή σελίδα λεβεντιάς
από το πρόσωπό σας το μελανιασμένο ακόμα απ' τα χτυπήματα
της τελευταίας διαδήλωσης,
ποιο τραγούδι ομορφότερο να πω
απ' τη σιωπή σας μπρος στα βασανιστήρια;
Τι να σας μάθω πιο πολύ
απ' ό,τι λέει η ζωή κι ο θάνατός σας;

«Συλλογή»

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (1928 -). Γεννήθηκε στο Κάιρο, αλλά το 1938 εγκαταστάθηκε στην Κύπρο. Σπούδασε βιβλιοθηκονομία, φιλολογία και ψυχολογία. Υπηρέτησε ως εκπαιδευτικός στη Μέση Εκπαίδευση. Ασχολείται με την ποίηση και το διήγημα. Έκανε επίσης μεταφράσεις. Έργα του: «*Τότε που πολεμούσαμε*», «*Συλλογή*».

Αγνοούμενος

Τα όνειρα μένουν όνειρα
μα εσύ όχι,
ηγωνιά ακόμη είναι ζεστή από εσένα,
μπρος στον καθρέφτη μένει η χτένα σου
με λίγα απ' τα μαλλιά σου,
η πόρτα μας τ' απόγιομα
περιμένει τον ίσκιο σου να δροσιστεί,
έχω, όπως πάντα, ζεστό το φαγητό
και το παράθυρο ανοιχτό για σένα.
Τα όνειρα μένουν όνειρα
μα εσύ όχι,
γι' αυτό πετιέμαι τα μεσάνυχτα και κλαίω
που είσαι στ' όνειρο,
και δε σε βρίσκω·

γι' αυτό πετιέμαι τα μεσάνυχτα και κλαίω...

*(Αυτά μονολογεί η κυρά·
κορίτσι κοσιδυό χρονών και περιμένει
μερόνυχτα τον ακριβό της να γυρίσει).*

«Ο Δρόμος της ποίησης Β'»

1976

ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΑΣΙΑΡΔΗΣ (1941 -). Γεννήθηκε στο Τσέρι. Εργάζεται ως λειτουργός προγραμμάτων στο ΡΙΚ. Ασχολείται κυρίως με την ποίηση και το θέατρο. Το 1972 τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο ποίησης για την ποιητική του συλλογή «Δια-στάσεις». Πολλά ποιήματά του μελοποιήθηκαν από διάφορους Κύπριους συνθέτες. Έγραψε θεατρικά στην κυπριακή διάλεκτο όπως «Το νερόν του Δρόπη», «Στα χώματα της Μεσαρκάς», «Η Γιαλλουρού», «Μιαν φοράν σ' ένα χωρκό» κ.ά. Άλλα έργα του είναι: «Πέντε κύκλοι», «Πάροδος», «Ποιήματα 1959-69» «Ο δρόμος της ποίησης».

Ανδρέας Παστελλάς

Άδεια θρανία

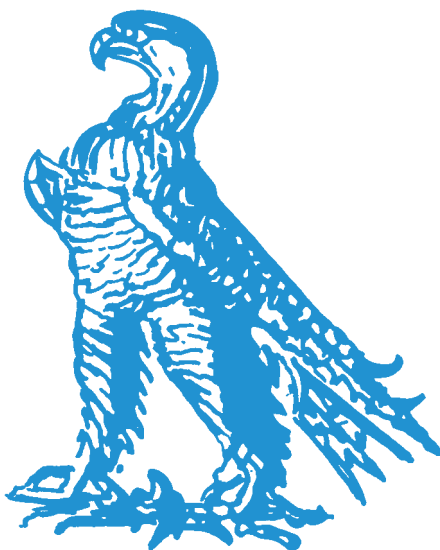
Διάβασα τον κατάλογο και σεις λείπατε,
γράφατε την ορθογραφία σας στους τοίχους.

Διάβασα τον κατάλογο
και σεις βρισκόσαστε στα οδοφράγματα.

Διάβασα τον κατάλογο
και σεις γράφατε στις φυλακές
στα μικρά σας γόνατα
την ιστορία του Ανθρώπου.

Κι έγγραψα στον κατάλογο: όλοι παρόντες!
και πλάι το βαθμό του καθενός σας: άριστα!

ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΣΤΕΛΛΑΣ (1932 -). Γεννήθηκε στην Κάτω Πάφο. Σπούδασε φιλολογία. Η ποιητική του συλλογή «Χώρος Διασποράς» τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο ποίησης το 1970. Το έργο του αυτό είναι εμπνευσμένο από τον αγώνα της Κύπρου του 1955 - 59. Έργα του δημοσιεύτηκαν σε διάφορες εφημερίδες και περιοδικά. Ήταν μέλος της συντακτικής επιτροπής των περιοδικών «Κυπριακά Χρονικά» και «Επιθεώρησις Λόγου και Τέχνης».

[Η εποποιία του 1955 - 59]

Το απόσπασμα είναι από το πρώτο κεφάλαιο της νουβέλας «Εχθροί» του Α. Παυλίδη. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τέσσερις αντάρτες, σ' ένα κρησφύγετο, στα χρόνια του απελευθερωτικού αγώνα του 1955 - 59. Ένα καλοκαιρινό πρωινό τις καθημερινές ενασχολήσεις των ανταρτών διακόπτει ο θόρυβος δυο ελικοπτέρων. Για αρκετές ώρες τα ελικόπτερα πετούν στην περιοχή πάνω από το κρησφύγετο. Οι αντάρτες αμίλητοι ετοιμάζουν τα όπλα τους πριν επισημανθούν από τους εχθρούς.

Στήσανε όλοι αυτί. Είχε δίκιο ο Πανίκος, ήτανε δυο και πρέπει να πετούσανε χαμηλά. Θα πρέπει να πιάσανε τη χαράδρα απ' τα βορειοανατολικά κι ερχόντουσαν ολόισα κατά δω.

Εμείς πάνω στο βουνό αδιαφορούμε για ένα ελικόπτερο που περνάει πάνω από τα κεφάλια μας. Μια συνηθισμένη περιπολία και τίποτα περισσότερο. Δυο ελικόπτερα όμως, που πετάνε πλάι πλάι και χαμηλά, μας βάζουνε πάντοτε σε σκέψεις. Μας μυρίζει συνδυασμένη επιχείρηση. Τεντώνουμε τότε τ' αυτιά και διαβάζουμε το βόμβο*. Κάτι τέτοια κόλπα δε μας ξεφεύγουν εμάς... [...]

Το κρησφύγετο βρισκότανε χωμένο ανάμεσα στα πεύκα και τους θάμνους της απότομης πλαγιάς κι ήτανε αδύνατο να επισημανθεί από ελικόπτερο. Κάτι ξέρουμε από τέτοια εμείς που ανοίγουμε κρησφύγετα, για να κουρνιάζουμε μέσα. Απ' το στόμιό του άρχιζε μια δύσκολη κατηφόρα που οδηγούσε βαθιά κάτω, στον πάτο της χαράδρας, όπου κυλά μέρα νύχτα το ποτάμι. Απ' το ποτάμι και πέρα αρχίζει πάλι η ανηφόρα, που βγάζει στην αντίπερα βουνοκορφή. Αυτή τη βαθιά χαράδρα και τις δυο βουνοπλαγιές φαίνεται ότι έψαχναν τα δυο ελικόπτερα. Μα εμείς, που είναι η δουλειά μας, ξέρουμε να διαλέγουμε τα λημέρια* και τα κονάκια* μας και δεν μπορούν να μας ανακαλύψουν εύκολα. Ωστόσο, όλο και κάποιος δικός μας νιώθει κάθε τόσο τη δίψα για χρυσάφι, και χρυσάφι σκορπούν απλόχερα οι άλλοι. Τότε, θρηνούμε μερικά θύματα. Βλέπεις, ούτε κι εμείς είμαστε τέλειοι. Έχουμε κι εμείς τις δικές μας μικρές αδυναμίες. [...]

βόμβος: βουητό, βουή

λημέρι: ο τόπος στο ύπαιθρο που μένουν κρυμμένοι οι αντάρτες

κονάκι: κατοικία, σπίτι

Πέρασαν κάμποσα ανυπόμονα λεπτά ακόμα. Τα δυο ελικόπτερα έφυγαν, αλλά σε δέκα λεπτά ξαναγύρισε το ένα κι άρχισε πάλι τις βόλτες. Ο Γιάννος ήτανε τώρα σίγουρος ότι κάτι σοβαρό συνέβαινε. Μπορεί κιόλας να την είχανε άσχημα. Η ώρα θα ήταν εννιά κι η γης άρχισε κιόλα να βράζει. Ο ήλιος έφεγγε πολύ, μ' ένα καθαρό λευκό φως που ασφαλώς θα διευκόλυνε τη δουλειά των ελικοπτέρων. Ωστόσο μέσα στη σπηλιά επικρατούσε ένα ζεστό μισοσκοτάδο.

– Τι γίνεται εκεί έξω;

– Μακάρι να 'ξερα.

– Ας κοιτάξουμε.

Ο Γιάννος έγινε ξαφνικά σκεφτικός.

– Όχι, είπε, να μην κοιτάξουμε. Ξέρεις πώς κοιτάζουν τη γης οι άτιμοι; Με μικροσκόπιο.

Όσο περνούσαν τα λεπτά, γίνονταν όλοι περισσότερο σίγουροι πως οι στρατιώτες κάτι έψαχναν. Κάτι συγκεκριμένο.

– Αδύνατο...

Πώς μπορούσαν να τους ανακαλύψουν; Αλλά όχι, δεν ήτανε τυχαίο το ότι τα ελικόπτερα τους ενοχλούσαν εδώ και μιάμιση ώρα. Κάτι θα γνώριζαν κι αυτό το κάτι δεν μπορούσε να είναι άλλο παρά οι τέσσερις αυτοί άνθρωποι... Μα τότε θα πρέπει να κατάφθανε ο στρατός.

Εμείς που ζούμε στο βουνό, ξέρουμε από τέτοια. Ξέρουμε καλά πως όποιος στρατιώτης ανέβει ίσαμε δω απάνω, κοντά μας, ούτε φυσιολάτρης είναι, ούτε μέλος του «Εκδρομικού Συλλόγου». Ξέρουμε ακόμα πως σε τέτοιες περιπτώσεις πρέπει να χωθούμε όσο πιο βαθιά γίνεται μέσα στη γης. Ή να πυροβολήσουμε πρώτοι, γρήγορα, αποφασιστικά και αποτελεσματικά. Πρέπει να διατηρήσουμε το βουνό δικό μας και γι' αυτό θα πρέπει να κάνουμε όλες τις θυσίες.

Ο Πανίκος σηκώθηκε ξαφνικά:

– Θα δω τι γίνεται.

– Κάθισε κάτω...

– Θέλω να δω τι γίνεται εκεί έξω...

– Είπα, κάθισε κάτω! Φρόνιμα.

Ο Πανίκος έγινε ξαφνικά πιο χλωμός από το συνηθισμένο.

– Άκουσε, Γιάννο, δεν μπορώ να τους αντέχω δυο ώρες πάνω από το κεφάλι μου. Πρέπει να μάθουμε τι θέλουν. Διαφορετικά θα μας τσακίσουνε τα νεύρα...

– Ίσως αυτό επιδιώκουν, βλάκα. Θέλεις να βγεις και να τους πεις «ορίστε, κοπιάστε, εδώ είμαστε»;

– Θα βγω προσεκτικά... Πρέπει να μάθω τι γίνεται εκεί έξω... Πρέπει να μάθουμε τι ζητάνε.

Τώρα επέστρεψε και το δεύτερο ελικόπτερο. Ο βόμβος διαπλασιάστηκε. Ο Πανίκος προσπάθησε πάλι να κοιτάξει έξω από την τρύπα, τη σφραγισμένη με αγκαθωτούς θάμνους που μοσκομύριζαν.

– Πρέπει να μάθουμε τι γίνεται έξω, επανέλαβε.

Κι είχε δίκιο. Ήτανε μια αλλόκοτη περίπτωση. Παίζανε τη ζωή τους, κι εκεί στη δική τους πλαγιά κάτι μαγειρευόταν, κάτι που δεν το γνώριζαν. Η αναμονή έγινε τόσο οδυνηρή και τόσο εκνευριστική, που έπρεπε να τελειώσει. Ας μάθαιναν τι γίνεται έξω. Ο Πανίκος μπορούσε ακόμα να ελέγχει τα νεύρα του. Ήτανε σχεδόν ήρεμος. Ήξερε όμως ότι δε θα μπορούσε να παραμείνει για πολύ ακόμα. Παραμέρισε με προφύλαξη τον αγκαθωτό θάμνο που έκλεινε το στόμιο του κρησφυγέτου, χωρίς κανένας να τον εμποδίσει, γλίστρησε έρποντας μέσα στη σκοτεινή τρύπα, προς το φως. Οι άλλοι έβλεπαν μόνο τις σόλες από τα χοντρά του άρβυλα. Ύστερα, άκουσαν το βογγητό:

– Θεέ μου! Όχι... όχι...

Ο Γιάννος βούτηξε μπροστά, τον άρπαξε από τους αστραγάλους και τον έσυρε πάλι μέσα. Ο Νίκος τράβηξε το θάμνο κι έφραξε πάλι το στόμιο, απ' όπου μπορούσαν να δούνε το φως. Ο Πανίκος ήτανε χαμένος. Απ' το πρόσωπό του κύλησε μεμιάς και χάθηκε ολόκληρο το αίμα. Κατάχλωμος, γιομάτος με κάτι αφύσικα τεράστιες στάλες ιδρώτα! Τα χείλη του έτρεμαν ελαφρά. Τα ελικόπτερα ήτανε πάντοτε εκεί.

– Τι συμβαίνει έξω;

Τα μάτια του έγιναν γυάλινα.

– Τι είδες έξω;

– Αυτοί...

– Τι «αυτοί»; Μίλα...

Τράβηξε πολλές βαθιές απανωτές αναπνοές. Το στήθος του ανεβοκατέβαινε γρήγορα. Θα 'πρεπε – κατάλαβε ο Γιάννος – να φοβόταν πολύ. Κι έπρεπε ο Γιάννος να τον συνεφέρει γρήγορα, αμέσως, προτού να έρθει η κρίση.

– Τι είδες; Ξαναρώτησε αυστηρότερα.

Ο Πανίκος έκανε μια προσπάθεια ν' ανοίξει το στόμα του:

– Στρατός... πολός στρατός...

– Πώς;

– Είδες στρατό;

– Πε... πεντακόσιοι... χίλιοι...

– Είσαι καλά, παιδάκι μου, ή σου 'στριψε;

Τον άρπαξε απ' το σακάκι ο Γιάννος και τον ταρακούνησε βίαια.

– Άσε λοιπόν τα παιδιαρίσματα, στρατιώτη!

Τον κόλλησε στον τοίχο:

– Δώσε κανονική αναφορά!

– Έρχεται ο στρατός! Τους είδα. Είναι πολλοί... γιόμισε η πλαγιά... έχουνε και σκυλιά... και τα ελικόπτερα... ανεβαίνουν κατά δω...

Ο Γιάννος τον παράτησε. Έτρεξε στο στόμιο, παραμέρισε τα αγκάθια και χώθηκε στην τρύπα. Έμεινε εκεί να κοιτάζει κάμποση ώρα προσεκτικά έξω. Ύστερα, σφράγισε την τρύπα και σύρθηκε πίσω. Οι άλλοι τον κοίταζαν παράξενα. Πήγε στο βάθος της σπηλιάς, γονάτισε κοντά στο κασόνι με τα πυρομαχικά κι άρχισε να γιομίζει τις άδειες σφαιροθήκες του οπλοπολυβόλου.

– Λοιπόν; ρώτησε ο Νίκος.

Ο Γιάννος του χαμογέλασε:

– Λοιπόν, θα 'ναι όχι περισσότεροι από εκατό, άσε τι λέει αυτός ο βλάκας...

– Εκατό... και πάλι πολλοί είναι...

– Πολλοί... ψιθύρισε κι ο Πανίκος.

– Θα χρειαστούν δυο ώρες μέχρι να μας βρουν.

Και συνέχισε να γιομίζει τις σφαιροθήκες.

Εμείς που ζούμε στο βουνό, δεν έχουμε τίποτ' άλλο να κάνουμε σε τέτοιες στιγμές, παρά ν' αρμολογούμε* τα όπλα μας και να γιομίζουμε αμίλητοι τις σφαιροθήκες... [...]

(Απόσπασμα)

«Εχθροί»

ΑΝΤΡΟΣ ΠΑΥΛΙΔΗΣ (1946 -). Γεννήθηκε στο Κοιλάνι της επαρχίας Λεμεσού. Εργάζεται ως λειτουργός προγραμμάτων τηλεόρασης στο ΡΙΚ. Έγραψε διηγήματα, νουβέλες, θεατρικά έργα, χρονογραφήματα κ.ά. Μερικά θεατρικά του ανεβάστηκαν στη σκηνή. Τιμήθηκε με διάφορα λογοτεχνικά βραβεία. Έργα του: «Πινελιές», «Το μπρούντζινο χέρι», «Τα τανκς», «Κύπρος 1974 - Μέρες συμφοράς», «Μακάριος», «Εχθροί».

Αντώνης Πιλλάς

Τραγούδι του ήλιου

Ανοίγει η πόρτα της αυγής
και λαμπροφορεμένος
ο ήλιος βγαίνει όλης της γης,
ο βασιλιάς ο βλογημένος.

Τ' άρμα του σέρνουν άσπρα νέφη,
τον χαιρετούν γλυκόλαλα πουλιά,
με γαλανά μαντίλια η θάλασσα του γνέφει
μες στην πλατιά της αγκαλιά.

Απ' το καλύβι ως το σπίτι,
στον κήπο, στο βουνό, στη στάνη
ως τ' άρρωστου τον κρύο φεγγίτη
δώρο τις χρυσαχτίνες του θα κάνει.

Έχει γλυκιά αγκαλιά τη γη
κάθε της κόρφο, κάθε ράχη
και της φορεί πανέμορφη στολή
τ' άνθος και το ξανθό το στάχυ.

Κάτου απ' το φως και τη ματιά του
αδέρφια ας γίνουν όλ' οι ανθρώποι
και στη χαρά και στη δουλειά παιδιά του,
να φέξουν οι ουρανοί κι οι τόποι.

«Τραγουδώ το νησί μου»

ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΙΛΛΑΣ (1950 -). Γεννήθηκε στο χωριό Πολέμι της Πάφου. Εργάζεται ως δάσκαλος και ασχολείται με την ποίηση. Συνεργάζεται με δημοσιεύσεις ποιημάτων, διηγημάτων και άρθρων σε διάφορες εφημερίδες και περιοδικά. Η ποιητική συλλογή του *«Φωνές της γης μου»* τιμήθηκε με έπαινο στα πλαίσια του κρατικού διαγωνισμού για τους νέους λογοτέχνες (1975). Άλλες ποιητικές του συλλογές: *«Τραγουδώ το νησί μου»*, *«Λυρικά γυμνάσματα»*, *«Επιτάφιος»*, *«Προσφορά»*.

Κυριάκος Πλησής

Ανθρώπινηπραμάτεια

Εκείνες τις μέρες ακούστηκε πως ήρθαν τούρκικα καράβια και φορτώνανε ανθρώπινηπραμάτεια. Τους άντρες από 15 ως τα 50, που μείναν στο χωριό. Ήρθε τ' ασκέρι με τα τανκς, τους κορφολόγησε*, τους πήρε στο Σεράι* κι από κει μπαρκάρανε για την Καραμανιά. Τους δέσανε τα μάτια και τους ρίξανε στ' αμπάρι*, δίχως ψωμί, δίχως νερό, ξύλο μονάχα.

Ακούγονταν πρωτάκουστα ονόματα. Άδανα, Αμάσια, Αντίγιαμα. (Φτωχή που 'ναι η γεωγραφία μας!) Ποιοι φεύγαν και ποιοι μέναμε, κανένας δεν ήξερε. Θα ζήσουν, θα πεθάνουν, θα γυρίσουν, θα μείνουν να σαπούν στις φυλακές;

Κι ήρθε στιγμή που πιο πολύ λυπήθηκε η μάνα το γιο της, που μάρκαρε για την Καραμανιά, παρά τον άλλο που σκοτώθη και τον έθαψε στο χώμα του τόπου του, που έβαλε σταυρό στον τάφο του, καντήλι, και φύτεψε μυριστικά.

Κι ακούστηκε για την υποδοχή που τους κάνανε σαν φτάσανε. Πως κάθονταν στους δρόμους και σταμάταγαν λεωφορεία και τρένα και μπαίναν μέσα ο όχλος και βαρούσε όπου έφτανε με ξύλα και λοστούς* και ό,τι άλλο έβρισκαν.

Και τους φώναζαν φονιάδες, αυτούς που τα χέρια τους ήξεραν μονάχα να σκαλίζουν και να χτίζουν - να δουλεύουν για τη ζήση τους και για την προκοπή των παιδιών τους.

Και τους φώναζαν γκιαούρηδες* και κλέφτες κι όλο βαρούσαν κι όλο βαρούσαν. Και βλέπανε οι άλλοι και κάνανε χάζι κι επεμβαίνανε για τα προσχήματα.

κορφολογώ: μαζεύω τις κορφές (στο κείμενο: πήρε τους πιο νέους και υγιείς)

Σεράι: μέγαρο. Διοικητήριο στη Λευκωσία

αμπάρι: αποθήκη του πλοίου

λοστός: σιδερένιος μοχλός

γκιαούρης: άπιστος

Πέρασαν λίγες μέρες και δοθήκανε τα πρώτα ονόματα. Κι ο καθένας που 'χε παιδί, πατέρα, αδερφό, δικό του, πετούσε από χαρά σαν έβλεπε Πέτρος Ανδρέου (ο αδερφός του) εις Άδανα, κι ο άλλος Κώστας Νεοκλέους κι ο άλλος Παναγιώτης Ελευθερίου.

Και χαίρονταν σαν να ήτανε νεκροί κι αναστήθηκαν. Κι ούτε λογάριζαν πως δεν κοιμούνται, γιατί πώς να κοιμηθούν όρθιοι, με μια κουβέρτα, στις φυλακές της Αντίγιαμας. Ούτε πως ψωμί μια φέτα και νερό μισό ποτήρι, τόσο μονάχα, τους φιλεύανε.

Είναι ζωντανοί. Δεν τους σκότωσαν. Θα ζήσουν και θα 'ρθουν μαζί μας κι ο Έκτορας θα παντρευτεί την Ανδρομάχη που τον περιμένει κι ο Σωτήρης θα συνεχίσει τις σπουδές του στην Αθήνα κι ο Λευτέρης θα ξαναμίξει με τη Λουκία και τα παιδιά τους.

Μα οι άλλοι που δεν άκουγαν ούτε βλέπαν τα παιδιά τους στον κατάλογο; Ούτε νεκροί, ούτε ζώντες. Τους λένε αγνοούμενους.

Πιάνει ο πατέρας τ' αυτοκίνητο και πάει στη Λεμεσό να ρωτήσει κι από κει στην Πάφο. Κάποιος είπε πως είδε το παιδί του στην Ευρύχου και πάει και κει. Κι από κει τον στέλνουν σ' άλλο χωριό και σ' άλλο. Και ξανά πίσω και πάλι απ' την αρχή. Κι όλο ρωτά και δείχνει τη φωτογραφία του Δημήτρη, του Γιώργου, του Μιχάλη, του Σωτήρη.

Κι ο άλλος το πήρε απόφαση. Η Πολυξένη, η γυναίκα του, κάλεσε τον παπά. Διάβασε την ευχή, πήρε στην εκκλησία τα κόλλυβα. Θα κάνει τα μνημόσυνα κατά την τάξη να βρει η ψυχή του γιου της την ανάπαυση.

Μα η Αντωνία κλαίει το γιο της που δε φαίνεται. Και δεν ακούει που της λένε για μνημόσυνα. Τον βλέπει ζωντανό το βράδυ να 'ρχεται καμαρωτός και γελαστός να λέει «γεια σου, μάνα».

Τρεις χιλιάδες πατέρες ρωτούν τον Κώστα, το Γιάννη, το Δημήτρη, όποιο βρουν. Είδες το παιδί μου; Και περιμένουν μια απάντηση. Ναι, τον είδα ζωντανό στις φυλακές στ' Άδανα, στον Πενταδάχτυλο να κρύβεται, στην Ακανθού μες στο κρησφύγετο. Ή ακόμη: τον είδα σκοτωμένο πλάι μου στη Λάπηθο, στο Δίκωμο, στη Μια Μηλιά. Μα παίρνουν όλο την απάντηση που δεν τη θέλουν. Όχι, ούτε τον είδαμε, ούτε τον ακούσαμε.

Κι η αγωνία μένει και γίνεται κόμπος στο λαιμό και δεν υπάρχει λύτρωση.

Και κάθετα στην πέτρα της υπομονής και σιγοκλαίει. Αν έφταιξε ο Νικόλαος κι ο Δημήτριος, τι έφταιξε το παιδί μου, τι έφταιξα εγώ;

Τη γη μου αγάπησα. Την όργωσα, την έκανα περβόλι, τη δεντροφύτευσα. Έβαλα τα παιδιά να σκαλίζουν τις λεμονιές, τ' αγγόνια μου να μαζεύουν τον καρπό και τα καμάρωνα.

Ποιο κρίμα έπεσε σ' εμέ και τα παιδιά μου; Ίλεως*, Κύριε, αποκάλυψε, ζει για σκοτώθη το παιδί μου;

«Θρηνητικό συναξάρι της πικρής χώρας Κύπρος»

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΠΛΗΣΗΣ (1929 -). Γεννήθηκε στην Ακανθού. Εργάστηκε ως δάσκαλος και μετά από σπουδές φιλολογίας, ως καθηγητής, γυμνασιάρχης και επιθεωρητής φιλολογικών μαθημάτων. Από το 1975 βρίσκεται στην Αθήνα. Ασχολείται με την ποίηση και το δοκίμιο. Τιμήθηκε με κρατικό βραβείο δοκίμιου και με κρατικό βραβείο ποίησης. Μερικά έργα του: *«Προβληματισμοί»*, *«Γραφή οδύνης»*, *«Θρηνητικό συναξάρι της πικρής χώρας Κύπρος»*, *«Το τραγούδι της αδελφιδής»*.

Το ξεσπίτωμα

Ήταν ώρες αυγινές. Μιας μέρας στη δεύτερη εισβολή. Ώρες πριν ακόμη χαράξει το φως. Σ' ένα χωριό στο οποίο είχαμε καταφύγει, λίγα μίλια από τη Λευκωσία, την οποία είχαμε αφήσει ξεδιωγμένοι από τις αλλεπάλληλες αεροπορικές επιδρομές. Η νύχτα που είχε περάσει ήταν συνταρακτική. Οι κανόνιοβολισμοί από τα πλοία στην περιοχή του Ξερού, οι μάχες στη Λευκωσία γέμιζαν το σκοτάδι θάνατο και φρίκη. Δυο τρεις ώρες μετά τα μεσάνυχτα, κοντά στους ήχους του πολέμου προστεθήκαν κι άλλοι πιο άμεσοι, πιο κοντινοί. Μια ατέλειωτη σειρά από αυτοκίνητα είχε αρχίσει να περνά έξω από το σπίτι, στον κύριο δρόμο που οδηγούσε έξω από το χωριό. Σηκωθήκαμε βιαστικά, αμίλητα και βγήκαμε έξω. Μια ατέλειωτη ουρά από αυτοκίνητα, φορτηγά, ταξί. Γεμάτα ανθρώπους. Μονάχα ανθρώπους. Στοιβαγμένους, μαζεμένους ανθρώπους. Άλλοι με τις πιτζάμες. Άλλοι με τις φανέλες, παιδιά αγουροξυπνημένα με τον ύπνο βαρύ στα βλέφαρα. Ανθρώπους αμίλητους. Που κοιτάζανε μπρος στον ανοιχτό δρόμο χωρίς λέξη. Χωρίς ίχνος έκφρασης στο πρόσωπό τους.

Στο φως, που μόλις άρχιζε να χαράζει, τα πρόσωπα ήταν κατάχλωμα. Στα μάτια η μόνη έκφραση ήταν ο φόβος, ο φόβος και το κενό. Το μούδιασμα του ξαφνικού φευγιού. Δε μιλούσαν. Στριμωγμένοι ο ένας δίπλα στον άλλο, αθόρυβοι μέσα στα αυτοκίνητα που ακολουθούσαν το ένα τ' άλλο, σ' έκαναν να νιώθεις ότι δεν ήταν κομμάτι της ζωής αυτή η εικόνα. Δεν ήταν αλήθεια, δεν ήταν πραγματικότητα. Ήταν ένα φανταστικό κομμάτι κάποιου εφιάλτη. Κάποιας εξωγήινης, εξωπραγματικής περιπέτειας, όπου οι εισβολείς από κάποιον εξωανθρώπινο πανίσχυρο πλανήτη τρέψαν σε φυγή τους αδύναμους ανθρώπους της γης.

Κι όμως δεν ήταν παρά μια εικόνα από τον αληθινό απάνθρωπο πόλεμο που η Τουρκία έκανε στην Κύπρο με εντελώς άνισες κι εξωανθρώπινες αναλογίες. Κι ας ανήκουν κι οι Τούρκοι στην ανθρώπινη οικογένεια.

Οι άνθρωποι στριμωγμένοι, αμίλητοι. Τα αυτοκίνητα ουρά. Φεύγαν σιωπηλά, φοβισμένα, σπαραχτικά. Αφήναν τα σπίτια τους, τα κρεβάτια τους, τα χωριά τους. Γιατί λίγο πιο κάτω, κάποτε λίγα μίλια, κάποτε έξω από τα χωριά τους, ήταν κιάλας οι Τούρκοι. Τι να σκεφτούν, πού να προλάβουν να σκεφτούν. Το μόνο που προλαβαίνουν να κάνουν ήταν πια το φευγιό. Όπως και να 'ναι. Χωρίς αποσκευές. Χωρίς νοικοκυριό. Χωρίς ούτε καν τα απαραίτητα ρούχα. Με γυμνή τη ζωή να φύγουν, να τρέξουν μακριά από τη βάρβαρη προέλαση των τουρκικών στρατευμάτων. Να φύγουν να μη λερώσουν, να μην εξευτελί-

σουν κάθε ίχνος ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Να φύγουν να γλιτώσουν τις δολοφονίες εν ψυχρώ, τους βιασμούς, τα βασανιστήρια.

Σταματήσαμε μερικά απ' τ' αυτοκίνητα. Τους είπαμε να μείνουν στο χωριό.

– Κι εδώ υπάρχει κίνδυνος. Θα πάμε πιο πάνω.

Μόνο μερικοί ελάχιστοι μείναν. Οι πιο πολλοί συνέχισαν το δρόμο τους για τα βουνά.

Πολλοί δε γύρισαν ακόμη στα σπίτια τους. Στα χωριά τους μπήκαν οι Τούρκοι. Αυτοί είναι ανάμεσα στις 200 χιλιάδες που σήμερα είναι πρόσφυγες. Φεύγαν βιαστικά, ίσως με την πίστη ότι θα περνούσε η απειλή σύντομα. Ότι τα πλοία θα σταματούσαν το κανονιοβόλισμα. Ότι τα τεθωρακισμένα κι οι εισβολείς δε θα προχωρούσαν, δε θα φτάναν, δε θα μπαίναν στο χωριό τους, στα δικά τους χωριά, στα δικά τους σπίτια. Γι' αυτό φεύγαν όπως ήταν την ώρα του ξεσηκώματος. Χωρίς δεύτερο ρούχο. Χωρίς τρόφιμα, χωρίς προμήθειες για τα παιδιά. Ακόμη περιμένουν δικαιοσύνη. Κι έχει χρέος, ολόκληρος ο πολιτισμένος κόσμος να τους δοθεί αυτή η δικαιοσύνη. Κι αυτό το χρέος, είτε εκπληρωθεί, είτε δεν εκπληρωθεί, πρέπει να το κρατήσουμε μέσα μας ανεξίτηλο να το διαβιβάζουμε γενεές γενεών σαν ακρογωνιαίο λίθο της ωριμότητας και του πολιτισμού των εθνών. Κι αυτό το χρέος είναι δεμένο στο δικό μας μυαλό όχι μόνο με τις τέχνες και τη σκόνη και την αθλιότητα των προσφυγικών καταυλισμών.

Αυτό το χρέος είναι δεμένο με μια τραγική ώρα. Την ώρα του ξεσπιτώματος. Την ώρα που οι άνθρωποι βουβοί, με μόνη συντροφιά το φόβο, με μόνη ζεστασιά μέσα τους τη ζωή που προσπαθούσαν να γλιτώσουν, φορτωμένοι στ' αυτοκίνητα, φεύγαν μακριά από τους Τούρκους βαρβάρους.

«Ποίηση - αρθρογραφία»

1975

ΝΑΓΙΑ ΡΟΥΣΟΥ (1935 -). Γεννήθηκε στη Λάρνακα. Εργάζεται ως λειτουργός προγραμμάτων στο τμήμα τηλεόρασης στο ΡΙΚ. Ασχολείται με την ποίηση, την κριτική βιβλίου, την αρθρογραφία και το δοκίμιο. Μερικά από τα έργα της: «Ώρα αυλαίας», «Μπροστά στην Ερυθρά», «Μνήμες πολέμου».

Λίνα Σ. Σολομωνίδου

Βιώματα - Κύπρος 1974

Πραξικόπημα - Εισβολή. Δυο γεγονότα που σημάδεψαν τόσο σκληρά το νησί μας. Νεκροί, αγνοούμενοι, πρόσφυγες, όλα αυτά τα γεγονότα είναι γραμμένα στο βιβλίο «Βιώματα» με τη μορφή συνεντεύξεων.

- Ονομάζεσαι;
- Αντρούλα Πέτρου
- Ετών;
- Είκοσι δύο
- Ο άντρας σου;
- Αγνοούμενος!

Η σιωπή. Μονάχα το γρατσουνίσμα του στιλό. Ένα δευτερόλεπτο, όχι περισσότερο. Οι αγνοούμενοι είναι πολλοί! Οι νεκροί είναι πολλοί! Σκέψου, αν για κάθε έναν απ' αυτούς έκαναν μονόλεπτη σιγή. Όπως τότε στο σχολείο, όταν ο δάσκαλος προτού βγάλει λόγο άρχιζε πάντα με το: μονόλεπτος σιγή εις μνήμην των πεσόντων.

- Παιδιά;
- Δυο...

Το αγοράκι σφίγγει το χέρι της. Πιπιλάει το δάχτυλό του και κοιτάει πρώτα εμένα και μετά την κυρία, που γράφει πίσω από το μεγάλο τραπέζι. Ντρέπεται, κρύβει το κεφάλι του μέσα στη φούστα της μάνας του.

- Ετών;
- Κλείνει τα δυο τον ερχόμενο μήνα. Το μωρό έξι μηνών.
- Πόρος ζωής;

Φαίνεται να μην καταλαβαίνει... Σαν ν' αναρωτιέται τι τάχα να εννοεί η κυρία του Ερυθρού Σταυρού που παίρνει τα στοιχεία της, που ετοιμάζει την ταυτότητά της. Μια ταυτότητα διαφορετική, προσφυγική.

– ... μα αφού είπα, ο άντρας μου είναι αγνοούμενος! Οι Τούρκοι πάτησαν στο χωριό μας.

– Ναι! Τι έχετε να συντηρηθείτε;

– Μα... τίποτε! Τα χωράφια, τα σπίτια, τα ζωντανά, όλα τα 'χουνε πάρει... Ό,τι πρόλαβα να βάλω σε μια βαλίτσα.

Στ' αλήθεια, πόσα χωράει μια βαλίτσα;

Το σκαλιστό μπαούλο της μάνας της με τα προικιά της, οι πλεχτές κουβέρτες, τα λινά σεντόνια, τα τραπεζομάντιλα κεντημένα στο χέρι, τα λευκαρίτικα που κληρονόμησε από τη γιαγιά της, όλα τούτα έμειναν πίσω! Άραγε σε ποιο τούρκικο σπίτι να 'χουνε πάει; Θα 'μειναν στο νησί ή θα τράβηξαν για την Τουρκιά μαζί με τα ψυγεία, τ' αυτοκίνητα, τις τηλεοράσεις. Μαζί με τον άντρα της, αν ζει... Αν ζει και είναι αιχμάλωτος, αν κάποτε τον αφήσουν, αν θα τον ανταλλάξουν με τους δικούς τους... Αν....

Κάθε Τρίτη έξω από την Ξενοδοχειακή Σχολή πήζει το πλήθος που περιμένει. Το συνεργείο της τηλεόρασης, του ραδιοφώνου, οι άντρες της αστυνομίας, οι Οηέδες, εκεί στην πράσινη γραμμή, στο Λήδρα Πάλας.

Πρώτα φτάνουν τα λεωφορεία με τους Τούρκους. Κατεβαίνουν ένας ένας με τα πέτσινα σακάκια τους, τις βαλίτσες τους, γελαστοί και καλοζωισμένοι, περνάνε στην άλλη άκρη της γραμμής – πες ότι βρίσκονται στην Τουρκία! Ύστερα φτάνουν και τα λεωφορεία με τους δικούς μας. Μόλις φανούν, προτού ακόμα πλησιάσουν, ο αναβρασμός μεγαλώνει, το πλήθος παραληρεί*, κλαίει και χειροκροτούν, κάνουν να ορμήσουν εκεί που σταματάνε τ' αυτοκίνητα. Η αστυνομία σχηματίζει κλοιό: όχι! Πρέπει πρώτα να πάνε στη Σχολή να τους δώσουν ρούχα καθαρά, να φάνε και μετά να συναντηθούν με τους δικούς τους, μ' αυτούς που περιμένουν.

Ένας ένας κατεβαίνουν, χλωμοί και αξύριστοι, οι περισσότεροι ξιπόλητοι, με κουρέλια... Αυτοί δεν έχουν βαλίτσες ούτε μπόγους*, κοιτάνε σαν χαμένοι, προσπαθούν να διακρίνουν ανάμεσα στο πλήθος κανένα δικό τους. Σπάζει ο κλοιός, οι γυναίκες ορμούν να σφίξουν τα παιδιά τους, ν' αγκαλιάσουν τους άντρες τους, ο πατέρας το γιο, ο αδερφός...

Πίσω από τον κλοιό, στην πρώτη γραμμή, εκεί ανάμεσα στους άλλους, που ανεμίζουν φωτογραφίες, απλώνει κι αυτή το χέρι της, μονάχα να κοιτάξουν, ναι, μήπως εκεί κάτω στην Τουρκιά, στις φυλακές που ήταν αιχμάλωτοι, μήπως έτυχε να δουν τον άνθρωπο της φωτογραφίας, μήπως...

παραληρώ: παραλογίζομαι, παραμιλώ

μπόγος: δέμα ρούχων

Φτάνει και το τελευταίο λεωφορείο, αραιώνει το πλήθος, κρύβονται οι φωτογραφίες... Ούτε και σήμερα! Ίσως την ερχόμενη εβδομάδα, ίσως...

– Εδώ! Βάλε την υπογραφή σου. Λοιπόν, Αντρούλα, θα πας πλάι στην αποθήκη να πάρεις τα τρόφιμα που δικαιούσαι! Αργότερα, όταν θα ξεχωρίσουμε τα δέματα που μας έστειλαν, θα σε ειδοποιήσουμε να 'ρθεις να πάρεις ρουχισμό.

– Ευχαριστώ!

Διπλώνει το φύλλο με την καινούρια ταυτότητα, το χώνει στην τσέπη της. Προχωρεί στην έξοδο. Την ακολουθώ.

Έξω από την αποθήκη στριμώνχεται ο κόσμος, η ουρά φτάνει ίσα με την αυλή, βγαίνει και στο πεζοδρόμιο. Λογής λογής κόσμος, από τα χωριά της Κερύνειας, από του Μόρφου, από την Καρπασία και την Αμμόχωστο. Όσοι κατάφεραν και πήραν τα τρόφιμά τους, έχουν περασμένες τις πλαστικές σακούλες στο χέρι τους και κοντοστέκονται αναποφάσιστοι, σαν να μην ξέρουν κατά πού να τραβήξουν, στην ακροθαλασσιά που είναι δυο βήματα ή να περπατήσουν στο πάρκο; Τα μωρά χαζεύουν τα ζώα μέσα από τα κλουβιά του Ζωολογικού Κήπου που 'ναι φάτσα στο δρόμο...

Μια γριά χωρική αγωνιά, ορμηλεύει τον άντρα της:

«Κοίτα να μη χάσουμε τις ταυτότητές μας! Αν τις χάσουμε, πώς θα ξέρουν να μας θάψουν;»

Βλέπω τα δάχτυλα της Αντρούλας που μηχανικά ψαχουλεύουν την τσέπη που έχει βάλει την ταυτότητά της... Ένα διπλωμένο χαρτί, λίγες λέξεις κι απότομα όλα αλλάζουν! Αυτό που ήσουν ως σήμερα, η προσωπικότητά σου, η υπόστασή σου, κοντεύεις κι εσύ ο ίδιος να τα ξεχάσεις! «Πρόσφυγας!» Μια ιδιότητα, που όταν την αποκτήσεις, σβήνει για σένα το παρελθόν, εξομοιώνεσαι με το ανώνυμο πλήθος της προσφυγιάς, μπαίνεις στο κοπάδι, γίνεσαι νούμερο. Και σαν πεθάνεις, όπως τώρα δα είπε και η γριά, μονάχα από το χαρτί που κουβαλάς μαζί σου θα σε ξεχωρίσουν.

«Ο επόμενος!»

«Εσένα λέει».

Αφήνει κάτω το παιδί, δείχνει την ταυτότητά της. Από το ράφι κατεβαίνουν οι κονσέρβες μπόλιμπιφ, το συμπυκνωμένο γάλα, οι ελιές, τα όσπρια.

«Προχωρείτε, παρακαλώ! Ο επόμενος...»

Πηγαίνει απέναντι. Η θάλασσα είναι όμορφη! Ο ήλιος ζεσταίνει. Βγάζει τα παπούτσια της, το παιδί πετάει βότσαλα στο νερό.

Ο θόρυβος από το μοτέρ της ψαρόβαρκας, το κύμα που σπάει στην

ακρογιαλιά, το τρίξιμο από τα βήματα στα χαλίκια. Είναι πρόσφυγες που βγήκαν από τα γραφεία του Ερυθρού Σταυρού και κάνουν τη βόλτα τους στην ακροθαλασσιά, προτού πάρουν το δρόμο για το αντίσκηνο, για το δωμάτιο στη φιλική οικογένεια, για το δωμάτιο στο μισοτελειωμένο σπίτι «υπό ανέγερσιν»... Λίγο πιο πέρα ένας Κερυνειώτης έστησε μια μικροσκοπική παράγκα σαν περίπτερο, για να ψήνει σουβλάκια, έβαψε την παράγκα θαλασσιά και μ' ένα πινέλο πασκίζει να ζωγραφίσει καράβια και γλάρους. Στην οροφή ψηλά, με μεγάλα μαύρα γράμματα η επιγραφή: «Ο πρόσφυγας», Άγιος Επίκτητος, Κερύνεια.

Ούτε ένα σύγνεφο στον ουρανό. Δεξιά στο βάθος, το ακρωτήριο της Κάβο Γάτα. Όταν έχει υγρασία, δεν το ξεχωρίζεις από τη θάλασσα, σήμερα όμως διακρίνεις τα σπίτια, τις εγκαταστάσεις των Εγγλέζων στη στρατιωτική βάση του Ακρωτηρίου. Δυο αεροπλάνα αφήνουν μια άσπρη γραμμή στον ουρανό, κόβουν γύρους πάνω από το στρατιωτικό αεροδρόμιο, ετοιμάζονται να προσγειωθούν.

– Λοιπόν, Αντρούλα, θα 'θελες να μου πεις;

Με κοιτά ξαφνιασμένη:

– Μα τι να πω; Δεν ξέρω...

– Δε χρειάζεται να ξέρεις!

Ρωτάω για τους γονείς, για τ' αδέρφια της, τότε παντρεύτηκε.

Είναι πέντε αδέρφια, αυτή είναι η πιο μικρή.

– ...πριν τρία χρόνια παντρεύτηκα. Πήγαμε στην Αγγλία κοντά στην αδερφή μου. Ο άντρας μου έπλενε πιάτα στο ρεστοράν* κι εγώ δούλευα στο ράψιμο σε εργοστάσιο. Μαζέψαμε λίγα χρήματα και στο χρόνο πάνω γυρίσαμε πίσω στο χωριό. Μέναμε μαζί με τους γονείς μου. Μόλις βρήκε δουλειά ο άντρας μου στο λεωφορείο κάποιου χωριανού, βάλαμε μπροστά να χτίσουμε το δικό μας σπίτι.

Σωπαίνει, σαν κάτι να λογαριάζει μέσα στο μυαλό της:

– ...έμειναν μονάχα οι υδραυλικές εγκαταστάσεις, στις 15 Αυγούστου θα ήταν έτοιμο για να μετακομίσουμε! Δεν προλάβαμε! Ήρθαν οι Τούρκοι... [...]

(Απόσπασμα)

«Βιώματα - Κύπρος 1974»

ΛΙΝΑ Σ. ΣΟΛΟΜΩΝΙΔΟΥ (1924 -). Γεννήθηκε στη Λεμεσό. Σπούδασε ιατρική. Ασχολήθηκε με το μυθιστόρημα, το διήγημα και έκανε μεταφράσεις ξένων έργων στα ελληνικά. Συνεργάστηκε με εφημερίδες, περιοδικά και με το ΡΙΚ. Μερικά έργα της: «*Ενθάδε κείται*», «*Το ταξίδι*», «*Βιώματα - Κύπρος 1974*».

ρεστοράν: εστιατόριο

Πέτρος Σόφας

Πρόσφυγες

Μια κηλίδα είμαστε
στο χάρτη του κόσμου
που ο ανίδεος ξύνει με το νύχι
να καθαρίσει
κι εσείς μας οροθετήσετε*
από δω Έλληνες από κει Τούρκοι.
Πέστε μου
μπορείτε να οροθετήσετε την αγάπη
από δω ελληνική από κει τούρκικη;
μπορείτε να οροθετήσετε την καρδιά
από δω η χαρά από κει ο πόνος;
μπορείτε να οροθετήσετε το θάνατο
από δω ο δικός μας από κει ο δικός τους; [...]

(Απόσπασμα)

«Διαχρονικό» (ποιήματα)

ΠΕΤΡΟΣ ΣΟΦΑΣ (1933 -). Φιλολογικό ψευδώνυμο του Ρένου Χριστοφίδη. Γεννήθηκε στη Λεμεσό. Εργάστηκε ως δάσκαλος και σήμερα είναι καθηγητής. Ασχολείται με την ποίηση και τη λογοτεχνική κριτική. Οι ποιητικές του συλλογές «*Ποιήματα 1972 - 1975*» και «*Διαχρονικό*» τιμήθηκαν με έπαινο από τις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας. Ποιήματά του μεταφράστηκαν σ' άλλες γλώσσες. Άλλο έργο του: «*Πορεία στο χρόνο - μικρογραφίες*».

οροθετώ: βάζω σύνορα

Η γριά γιαγιά μου

Η γριά γιαγιά μου η εκατόχρονη
πια δεν κοιμάται με τα παραμύθια,
ολημερίς κοιτάζει κατά το βοριά
με ήλιο, με βροχή - πού 'ναι τ' αδράχτι της
σε τούτο το τσαντίρι σύνεργο διαβόλου;
Κάθετα και κοιτάζει τα βουνά
με ξεπλυμένα μάτια,
κάθετα κι αφουγκράζεται τη γη, κι ακούει

στη μακρινή αυλή της ξένα βήματα
το σπόρο να τσακίζουν που τολμά ν' ανθίσει.

«Θα περιμένω, γιε μου», λέει η γριά γιαγιά μου η
εκατόχρονη
«να πάω σπίτι μου· εδώ δεν είναι τόπος μου για
να πεθάνω».

Κι έτσι ως γυρνά και συνεχίζει να κοιτάζει τα
βουνά
ξέρω πως η γριά γιαγιά μου η εκατόχρονη,
αυτό θα κάνει.

ΦΟΙΒΟΣ ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ (1938 -). Γεννήθηκε στη Λάρνακα. Εξασκεί το επάγγελμα του φαρμακοποιού. Ασχολείται με την ποίηση. Έγραψε επίσης διηγήματα και μελέτες. Η ποιητική του συλλογή «*Ποιήματα*» (1972) τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο ποίησης. Με βραβείο τιμήθηκε και το διήγημά του «*Ενώπιος - Ενώπιω*» (ΕΠΟΚ 1958). Άλλη ποιητική του συλλογή είναι η «*Απομυθοποίηση*» (1978).

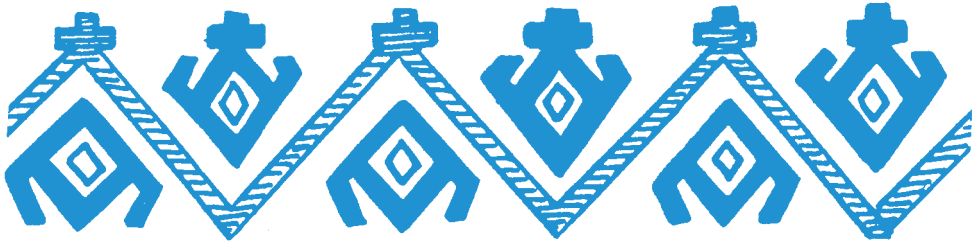
Διαδήλωση

Για πού κυλάνε τούτα τα ποτάμια
σ' όλες τις στράτες και τις παρόδους;
Ποιοι να 'ναι αυτοί που κατεβαίνουν
με βήμα στέρεο,
με υψωμένες τις γροθιές και τις σημαίες;
Ποια ιδέα,
ποια φλόγα,
την καρδιά τους έζωσε
κι άπιαστοι κι ακράτητοι
κι είναι σίφουνας;
Σταθείτε, αδέρφια.
Σταθείτε για λίγο να ξαποστάσετε.
Σταθείτε να σας πούμε το καλώς ήρθατε.
Σταθείτε να φιλήσουμε τα λιοκαμένα σας μέτωπα.

Σταματούνε ποτές τα ποτάμια;
Δεν υπάρχουν φράχτες για τέτοιους χείμαρρους.
Κι είναι δύσκολο να προλάβεις τη φωτιά
άμα ξαπλώσει στο δάσος καλοκαίρι.

Ήτανε παλικάρια μ' αστραπές στα μάτια.
Με πρόσωπα σταρένια και σγουρόμαλλα κεφάλια.
Ήτανε κοπέλες με στολίδι στο μέτωπο
τ' άστρο της προκοπής.
Ήτανε γερόντοι με τ' ασπρισμένα τους κεφάλια
κι είχαν οι γέροι μας πικρό καημό κι αβάσταγο πόνο
σε σκλάβα γης τα μάτια τους μην κλείσουνε.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ (1927 -). Γεννήθηκε στον Κάτω Αμιάντο και μεγάλωσε στο χωριό Ψημολόφου. Φοίτησε μόνο στο δημοτικό σχολείο. Εργάζεται σε βιομηχανία παπουτσιών. Ασχολείται με την ποίηση και την αθλητικογραφία. Μερικές ποιητικές του συλλογές: «Αντάρα», «Ένα και πολλά δέντρα», «Επιχωμάτωση» κ.ά.

Πέτρος Στυλιανού

[Η δεκάτη τετάρτη τ' Αυγούστου]

Το κείμενο που ακολουθεί είναι ένα απόσπασμα από το βιβλίο του Π. Στυλιανού «Κυναίγειροι». Στο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου, «Νύχτα στη γραμμή της Μιας Μηλιάς» περιγράφεται η ανήσυχη ηρεμία «στη γραμμή επαφής στη Μια Μηλιά». Οι Τούρκοι, μετά την πρώτη φάση της εισβολής, έχουν φτάσει λίγα μέτρα έξω από το χωριό Μια Μηλιά. Εδώ υπηρετούν τριακόσιοι περίπου άντρες με πολύ λίγο οπλισμό και με ταγματάρχη τους έναν «ηρωικό τύπο» τον Τάσο. Εκείνη τη νύχτα είναι όλοι ανήσυχοι, γιατί περιμένουν πως από στιγμή σε στιγμή μπορεί να τους χτυπήσουν οι Τούρκοι, όπως τους είχε πει κι ο αντισυνταγματάρχης. Πρέπει όμως να κρατηθούν «με τα δόντια και με τα νύχια». Ξημερώνει η δεκάτη τετάρτη τ' Αυγούστου. Τα τούρκικα άρματα «ξεχύνονται ακράτητα στον κάμπο». Αρχίζει έτσι η δεύτερη φάση της τούρκικης εισβολής με την προέλαση των Τούρκων. Για τη μάχη που έδωσαν οι άντρες του ταγματάρχη Τάσου Μάρκου και την ηρωική θυσία του για την πατρίδα, μας μιλά το απόσπασμα που ακολουθεί.

[...] Η δεκάτη τετάρτη τ' Αυγούστου αχνοχαράζει και πριν ακόμα ο ήλιος, σαν πάντα, αχνοροδίσει στις κορφές του Πενταδάχτυλου, σκάει στις τέσσερις το πρωί η πρώτη βόμβα στ' αρχηγείο του Τάσου, μια πρόχειρη παράγκα. Μα ο Τάσος δεν είναι κει. Βρίσκεται κουρασμένος και τραυματισμένος κάπου στα φυλάκια, μ' άγρυπνος φρουρός της λευτεριάς και της τιμής της πατρίδας... Οι μηχανές των τούρκικων αρμάτων βρουχιούνται και πάλι, όπως κάθε πρωινό. Μα τούτη τη φορά όχι για λόγους ετοιμότητας. Ξεχύνονται ακράτητα στον κάμπο και με συντονισμένη κάλυψη αεροπορική αρχίζουν να σφυροκοπάν τ' αδύναμα οχυρά μας. Κι ο Τάσος, ανήμερο θεριό με τ' άναμμα της μάχης, ορθός κι ακάλυπτος, να δίνει διαταγές και να συντονίζει την αντίσταση.

– Στ' ίλτε πυρομαχικά στο Δώδεκα. (Ήτανε το πιο προχωρημένο μας φυλάκιο).

– Δεξιότερα τα ΠΑΟ!* (όλα κι όλα δυο, φορτωμένα σε λαντρόβερ). Κι οι λίγοι κι οι αδύναμοι κρατάνε παλικαρία το χείμαρρο τον τούρκο, τα τανκς, την πεζούρα. Μα όταν πια η γραμμή σπάει σε πολλά σημεία της, ο λιονταρόψυχος ταγματάρχης νοιάζεται πιο πολύ για τους στρατιώτες του, παρά για τη ζωή του. Όρθιος, κρατώντας ολομόναχος βαρύ μπράουνινγκ*, ημίθεος - μέσα στους φοβερούς καπνούς, που τον ζώνουν απ' ολούθε - πότε κάνει βολή αντιαεροπορική και πότε καλύπτει τους στρατιώτες του. Στην αρχή παρακαλεί κι ύστερα έντονα διατάσσει να συμπτυχθούν για να σωθούν.

Μα εσείς, κύριε Ταγματάρχα, τόλμησε να του φωνάξει ο Άγης Μελλή, εσείς δε θα φύγετε; ποιος θα σας καλύψει;

Κι ο Τάσος πιο έντονα:

– Φύγετ' εσείς! εγώ πρέπει να μείνω! είναι χρέος και μοίρα μου να μείνω!

Και τα παλικάρια υποχωρώντας μες στην κόλαση της αεροπορίας και των τανκς, βλέπουν μες στο σύθαμπο απ' τους κουρνιαχτούς και τις εκρήξεις της μάχης, σαν Θεό που τους προστατεύει, τον άντρα-κλα κείνο να βάλλει συνεχώς όρθιος με το βαρύ το πολυβόλο.

Ο Παπαφλέσσας στο Μανιάκι έδωξε τ' άλογα για να κρατήσει τους άντρες μη λακίσουν* μπροστά στη δύναμη του Ιμπραήμ. Ο Τάσος τους κράτησε με την αγάπη του, την προσήλωση στο καθήκον και το ψηλό αίσθημα ευθύνης. Κι όταν πια κάθε αντίσταση ήταν αδύνατη, τα κάλυψε και τα προστάτεψε με την ίδια τη ζωή του... [...]

(Απόσπασμα)

«Κυναίγειροι»

1982

ΠΕΤΡΟΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ (1933 -). Γεννήθηκε στην Κυθρέα. Φοίτησε στη Φιλοσοφική Σχολή της Αθήνας. Έλαβε μέρος στον αγώνα της ΕΟΚΑ. Ήταν για χρόνια μέλος της Βουλής των Αντιπροσώπων. Υπηρέτησε ως υφυπουργός εσωτερικών και ως σύμβουλος του προέδρου της Δημοκρατίας πάνω σε πολιτιστικά θέματα. Το 1992 εκλέχτηκε δήμαρχος Έγκωμης - Λευκωσίας. Ασχολείται με τη λογοτεχνία. Εξέδωσε ποιητικές συλλογές, διηγήματα και διάφορες επιστημονικές εργασίες. Τα πεζογραφήματά του «*Το πονεμένο τραγούδι της Ρωμοσύνης*» και «*Δίσεχτα χρόνια*» τιμήθηκαν με τον κρατικό έπαινο πεζογραφίας. Μερικά από τα έργα του: «*Γη μου, οδύνης γη*», «*Αεί παίδες*», «*Ωρες ανάστασης*», «*Κυναίγειροι*», «*Αν*» κ.ά.

ΠΑΟ: αντιαρματικό όπλο
μπράουνινγκ: οπλοπολυβόλο
λακίζω: φεύγω γρήγορα

«Του βρενίμου το παιδί πριν πεινάσει μαγειρεύει»

«Η καλή μέρα, φαίνεται 'πού το πρωί», συνηθίζει να λέει ο πατέρας, που του αρέσουν οι παροιμίες. Η μητέρα πάλι λέει, πως άμα η μέρα αρχίσει καλά... χαμογελάει κι η νύχτα. Κι έχει τους λόγους της γι' αυτό.

Τα παιδιά της είναι φρόνιμα, δεν έχει παράπονο, αλλά επιμένουν να μαγειρεύουν... όταν πεινάσουν. Να τι έγινε τις προάλλες, για παράδειγμα.

Εφτά και τέταρτο, οι γονείς ήταν έτοιμοι να ξεκινήσουν για τη δουλειά. Η μητέρα στο μεταξύ, είχε ετοιμάσει το πρόγευμα και το σάντουιτς για το σχολείο.

Ξάφνου ακούστηκε παραπονιάρικα η Μαρία.

- Τα θρησκευτικάα μου...

Ψάξανε παντού, από κουζίνα μέχρι μπάνιο, τα 'χε καταπιεί η γης. Ακόμη και στο γραφείο της ψάξανε, ώσπου τελικά βρέθηκαν στο καλάθι των φρούτων.

- Βέβαια, είπε ο πατέρας, που στο μεταξύ είχε σβήσει το αυτοκίνητο και κατέβηκε. Ο Ισαάκ είπε να φάει κανένα μήλο, πριν τον πάρουν για θυσία...

Κι έλα τώρα ν' ακούσεις κλάματα, να δεις χαρτομάντιλα να σκουπίζουν δάκρυα και φιλιά να πέφτουν, για να επανορθώσουν το χοντροαστείο του μπαμπά.

Πριν προλάβουν να ξαναμπούν στ' αυτοκίνητο, να σου τον Αλέξαντρο, που θυμήθηκε πως δεν είχε τελειώσει τα προβλήματα των μαθηματικών.

- Και γιατί δε μου το 'πες από το απόγευμα, όταν σε ρώτησα, κύριε Αλέξαντρε;

- Θα σου το 'λεγα, μα είχε αρχίσει το παιδικό και μετά ξέχασα.

- Κι εγώ θα σε βοηθούσα, αλλά άργησα ήδη για τη δουλειά, είπε θυμωμένος ο πατέρας.

Πήγαν επιτέλους ο καθένας στη δουλειά του και σε λίγο ντριν ντριν το τηλέφωνο. Από την άλλη άκρη του σύρματος ακούστηκε στεναχωρημένη η φωνή της μανούλας.

- Ξέρεις, τα παιδιά θα ξέχασαν τα σάντουιτς...

- Καλά, μην ανησυχείς, δεν έπεσε η ζάχαρη μέσα στο μέλι. Στο κάτω κάτω, μεγάλα παιδιά είναι, καιρός είναι να μάθουν να φέρουν οι ίδιοι την ευθύνη για τα δικά τους πράγματα.

Η μητέρα έκλεισε απογοητευμένη για να ξαναπάρει σε λίγο.

- Ξέρεις κάτι; Δεν είναι μόνο τα σάντουιτς, είναι και κάτι άλλο, πιο σοβαρό.

- Τι, ξέχασαν μήπως τη γεωγραφία; Ας μείνουν χωρίς την Αίγυπτο σήμερα...

- Όχι, όχι, αλλά μέσα σ' όλη εκείνη τη φασαρία, έχω την εντύπωση πως ξεχάσαμε το γκάζι με το φαΐ.

- Άλλο πάλι αυτό.

Όταν πήγε σπίτι ο πατέρας, βρήκε στην κουζίνα ένα σύννεφο από ατμούς και μύριζε όλο το σπίτι καμένα φασόλια.

Αυτή ήταν μια από τις μέρες που άρχισε κακά κι ανάποδα κι έτσι συνέχισε ως τη νύχτα: Θυμοί, καβγάδες, μόνο το ξύλο έλειψε. Ο μπαμπάς δε συμφωνεί μ' αυτό, αν και πολλοί λένε πως το ξύλο βγήκε απ' τον παράδεισο. Γι' αυτό κάλεσε οικογενειακό συμβούλιο να συζητήσουν την κατάσταση...

Με το νέο πρόγραμμα, οι μέρες άρχιζαν καλά και συνέχιζαν έτσι καλόκεφα και χαμογελαστά μέχρι τη δύση του ήλιου.

Ακόμη κι η νύχτα ήταν χαμογελαστή. Όταν η μητέρα περνούσε αργά το βράδυ από τα δωμάτια των παιδιών, τα 'βλεπε πολλές φορές πως χαμογελούσαν στον ύπνο τους κι αναγάλιαζε η ψυχή της. [...]

(Απόσπασμα)

ΧΡΙΣΤΟΣ ΧΑΤΖΗΠΑΠΑΣ (1947 -). Γεννήθηκε στην Τριμίκλινη. Σπούδασε κτηνιατρική στη Σόφια και εργάζεται στις κτηνιατρικές υπηρεσίες Κύπρου. Ασχολείται με την ποίηση και το διήγημα. Συνεργάστηκε με διάφορα περιοδικά και εφημερίδες. Έργα του βραβεύτηκαν σε διάφορους διαγωνισμούς. Μερικά έργα του: «*Ενδοσκόπιο*», «*Εισαγωγή στην τραγωδία*», «*Το μεγάλο ψέμα*».

Από την περίοδο μετά το 1974

«Κλαίει ο ήλιος, κλαίει
κλαίνε τα πουλιά
κλαίει και ραγίζεται
του Θεού η καρδιά»..

(Αντης Περνάρης)

ΧΑΜΠΗΣ ΤΣΑΓΓΑΡΗΣ (1947 -). Ζωγράφος. Γεννήθηκε στην Κοντέα. Πήρε τα πρώτα μαθήματα χαρακτικής στο εργαστήριο του χαράκτη Α. Τάσσου στην Αθήνα. Το 1976 - 1982 σπούδασε Γραφικές Τέχνες στη Μόσχα. Από το φθινόπωρο του 1982 ζει και εργάζεται στην Κύπρο. Έκαμε την πρώτη του εμφάνιση στο χώρο της τέχνης το 1966 σε παγκύπρια έκθεση. Μέσα από τα έργα του εκφράζει τους αγώνες και τις ομορφιές της Κύπρου. Έκαμε ατομικές εκθέσεις και έλαβε μέρος σε πολλές ομαδικές στην Κύπρο και στο εξωτερικό.

ΧΑΜΠΗΣ: Προσφυγοποίηση (παραλλαγή τρίτη)

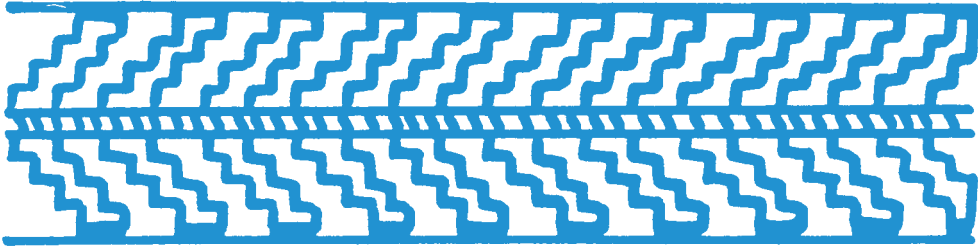
Ο νεκρός στρατιώτης

Α τι παράξενη σιωπή, όταν δακρύζει η μάνα
Όταν χτυπά η καμπάνα τι πόνος, τι λυγμός
«Γιε μου, σαν σε λαβώσανε και στην καρδιά σε βρήκαν
τα βόλια τους, οι σφαίρες τους στα σωθικά μου μπήκαν».

«Ο λοιμός και άλλα ποιήματα»

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΓΑΛΑΖΗΣ (1962-). Ποιητής. Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Σπούδασε ελληνική φιλολογία στη Θεσσαλονίκη. Το 1982 η ποιητική του συλλογή «*Ιατρική Βεβαίωση*» πήρε το κρατικό βραβείο του Υπουργείου Παιδείας Κύπρου για έργο νέου λογοτέχνη. Άλλα έργα του: «*Ματωμένα κοράλλια*», «*Ο λοιμός και άλλα ποιήματα*», «*Στυφά κυδώνια*».

Νέσρχος Γεωργιάδης

Ο τελευταίος θρύλος του Αβράμη του Κυρίου

Ο Αβράμης ο Κύριος, ο δυνατότερος άνθρωπος της Κύπρου, στέκεται στην παλαιστρα, αντίκρυ σ' έναν περίφημο Εγγλέζο παλαιστή. Ο αγώνας θα διεξαχθεί κάτω απ' το βλέμμα του Εξοχότατου Αρμοστή της Μεγάλης Βρετανίας και της ακολουθίας του, που φτάσανε στο νησί πριν λίγες μέρες, μέσα σε πανηγυρισμούς και κωδωνοκρουσίες, σαν ελευθερωτές και προστάτες. Οι συγχωριανοί και συντοπίτες του, καθισμένοι σε μπουλούκια γύρω απ' την παλαιστρα, επευφημούνε και ζητωκραυγάζουν τον Αβράμη τον Κύριο. Κρατάνε μια γαλανόλευκη σημαία με τον ιστό της και τη σειούνε πέρα δώθε. Με τη νίκη του θρυλικού συντοπίτη τους, που θα είναι γεγονός σε λίγη ώρα, θέλουν να τονίσουνε στους Εγγλέζους, πως ο ελληνικός πληθυσμός αυτού του νησιού δεν είναι κατώτερος· ότι του αξίζει αξιοπρέπεια, ευνομία, καλή μεταχείριση και γιατί όχι; Ελευθερία! Κι αν ίσως όλα αυτά δεν μπορούν να τα διατυπώσουνε με λόγια και μάλιστα εγγλέζικα, τα εκφράζουν όμως πολύ εύγλωττα με τη συμπεριφορά τους. [...]

Όμως περιμένοντας να χτυπήσει το σήμαντρο για την έναρξη, γιατί τάχα είναι έτσι ταραγμένος ο Αβράμης ο Κύριος; Τι να αναλογίζεται και έχει ζαρώσει τα φρύδια; Πραγματικά, η σκέψη του περιπλανιέται κι έχει γυρίσει λίγο καιρό πίσω. Αναθυμάται τα περιστατικά που τον οδήγησαν ως αυτή την αναμέτρηση.

Αναβροχιά είχε πέσει στο νησί τα τελευταία χρόνια. Το πηγάδι του Κυρίου είχε στερέψει. Η γη σκλήρυνε σαν την πέτρα και το αλέτρι του έσπασε πολλές φορές. Το δρεπάνι σκούριασε ξεχασμένο στο καρφί του τοίχου. Το ένα του βόδι ψόφησε κι αναγκάστηκε να μπαίνει ο ίδιος στο ζυγό, να κάνει ζευγάρι μαζί με το άλλο βόδι, στο όργωμα.

Όμως η γη δεν έδινε καρπό, ούτε ο ουρανός νερό, όσο κι αν παρακαλούσε ο Αβράμης ο Κύριος, με την καθαρή καρδιά και τα χέρια υψωμένα κάτω από τ' αστέρια ή μπροστά στα εικονίσματα. Τα ζώα δεν είχανε ταγή, τα παιδιά του δεν είχανε λάδι και ψωμί. Ο Αβράμης πούλησε το γαϊδούρι και τ' άλλο βόδι, για να θρέψει γυναίκα και παιδιά· μα σε λίγους μήνες τα ριάλια είχανε λείψει και πάλι. Τώρα πια ακόμα και τα πουλιά, με δυσκολία βρίσκανε ψίχουλο ή σπόρο στο χωράφι και στο σπίτι του Αβράμη του Κυρίου.

Μια μέρα χτύπησαν χαρούμενα οι καμπάνες του χωριού. Ο παπάς, ο μουχτάρης, ο δάσκαλος, συγκέντρωσαν τους χωριανούς να τους αναγγείλουνε το μεγάλο νέο. Η διοίκηση της νήσου θα περνούσε τώρα από τα χέρια των Τούρκων σ' εκείνα των Βρετανών· των πολιτισμένων, των χριστιανών, των Ευρωπαίων! Οι Έλληνες θα γλίτωναν από τους βαριούς φόρους και σίγουρα σε λίγα χρόνια θα ήταν ελεύθεροι να ενωθούν με τη μάνα Ελλάδα.

Όμως με τα λόγια γεμίζει η κοιλιά του ανθρώπου; Με τις ελπίδες δε χόρταινε η οικογένεια του φτωχού αγρότη Αβράμη. Και να που φτάσανε με άλογα, στην πόρτα του Κυρίου, δυο ξένοι άνθρωποι: Ένας Εγγλέζος κι ένας δραγουμάνος. Ο Εγγλέζος έλεγε, ο δραγουμάνος μετάφραζε:

«Σε λίγες μέρες έρχεται στην Κύπρο ν' αναλάβει τη διοίκησή της ο πρώτος Εγγλέζος Αρμοστής. Προς τιμήν αυτού και της ακολουθίας του θα οργανωθούνε στην πρωτεύουσα γιορτές και αγώνες. Οι Εγγλέζοι θέλουν κι ένα φιλικό αγώνα πάλης ανάμεσα στο δυνατότερο άνθρωπο της Κύπρου κι έναν Εγγλέζο παλαιστή. Αν δεχτείς να παλέψεις, θα σου αγοράσουμε ξανά δυο βόδια εκλεκτά, ένα γαϊδούρι κι ένα άλογο απ' τα καλύτερα και θα τρέφουμε σένα και την οικογένειά σου, μέχρι να 'ρθουν πάλι οι βροχές και να πουλήσεις την πρώτη σοδειά».

«Δέχομαι μετά χαράς», αποκρίθηκε ο Αβράμης ο Κύριος και της γυναίκας του της καμήνης έλαμψε το πρόσωπο, ύστερα από χρόνια δυστυχίας.

«Όμως, υπό έναν όρο: Ότι δηλαδή θα δεχτείς να νικηθείς. Κι αυτό για να ευχαριστηθεί ο Εξοχότατος!»

Ο Κύριος, που δεν περίμενε αυτό τον όρο, θύμωσε και ήθελε να τους διώξει χωρίς άλλη κουβέντα. Όμως η γυναίκα του έπεσε στα γόνατα, έκλαιγε και παρακαλούσε, δείχνοντάς του τα παιδιά τους, τα γυμνά και πεινασμένα. «Ο θρύλος σου και η φήμη δεν μπορούν να τα

χορτάσουν!» είπε. Και τότε η ψυχή του δυνατού ανθρώπου λύγισε και δέχτηκε να παλέψει και να ηττηθεί.

Με το χτύπημα του σήμαντρου, οι δυο αντίπαλοι χίμηξαν ο ένας πάνω στον άλλο σαν θυμωμένα θεριά. Όμως του Αβράμη του Κύριου η ορμή ήτανε φκιαχτή, φαινομενική, για να δημιουργήσει ενδιαφέρον κι αληθοφάνεια. Έτσι όταν έκανε καμιά λαβή ή κεφαλοκλείδωμα, που φέρνανε σε δύσκολη θέση τον Εγγλέζο, αντί να σφίξει κι άλλο, χαλάρωνε με τρόπο κι αντί να τον πιέσει κάτω, τον άφηνε να ξεγλιστρήσει.

Όταν πέρασε αρκετή ώρα κι η αγωνία των θεατών κορυφώθηκε, ο Αβράμης Ο Κύριος αποφάσισε πως ήρθε η πικρή στιγμή να νικηθεί. Έτσι άφησε τον Εγγλέζο να τον πιάσει και να τον σηκώσει ψηλά και ύστερα να τον πετάξει χάμω. Ναι! Αυτός ο θεόρατος κορμαλιάς, ο διπλόραχος, ο χοντροκόκαλος, ο μακροδάχτυλος, ο ξακουστός Αβράμης ο Κύριος, βογγούσε πεταμένος μέσα στη σκόνη της παλαιίστρας, νικημένος.

Ο Εγγλέζος Αρμωστής, οι αξιωματούχοι του κι όλοι οι παριστάμενοι Βρετανοί, όρθιοι χειροκροτούσαν το θρίαμβο του αχυρομάλλη συμπατριώτη τους, που κόρδωνε για το κατόρθωμά του. [...]

Κι οι συντοπίτες κι οι άλλοι συμπατριώτες του Αβράμη του Κύριου; Διπλώσαν αμίλητοι τις σημαίες τους· σκύψανε το κεφάλι και φύγανε μ' αργόσυρτα βήματα. Τα βλέφαρά τους ήτανε υγρά! Ταπεινωση και ήττα. Έτσι θλιβερά για τους Ελληνοκύπριους θεατές τέλειωσε αυτός ο αγώνας.

Ο Αβράμης ο Κύριος γύρισε στου Μόρφου με την αμοιβή της ήττας του: Δυο υπέροχα βόδια, ένα γαϊδούρι κι ένα εξαιρετικό άλογο.

Κι όμως! Ήταν πικρά μετανιωμένος. Του ανάδοξε! Κι από κείνη τη μέρα τον κυρίεψε μεγάλη κατάθλιψη, ακατανίκητη μελαγχολία. Δεν έτρωγε, δεν έπινε, δεν ξυριζόταν κι ούτε κοιμόταν πια. Δεν ήθελε να δει κανένα χωριανό του. Ντρεπότανε. Την ημέρα κοίταζε το χώμα, τη νύχτα τ' αστέρια, καθισμένος σε μια πέτρα δε μιλούσε και δεν άκουγε τίποτα.

Κι έτσι όταν ξανάρθανε πάλι οι βροχές κι οι χρυσές σημαίες των σπαρτών ανέμισαν πάνω στη γη, ο Αβράμης ο Κύριος βρισκόταν ήδη κάτω από αυτή. Το μεγάλο του το μαράζι τον είχε σκοτώσει.

Τον έθαψαν μ' εκτίμηση και λύπη στον αυλόγυρο της εκκλησιάς του Αϊ-Μάμα κι απάνω στον τάφο του στήσανε το ξακουστό «δοκίμι», τη σπασμένη κολόνα που δοκίμαζε άλλοτε τη δύναμή του.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μετά από μερικά χρόνια ο Τούρκος καδής της Λεύκας Φεχμής, ένας άνθρωπος πραγματικά καλός και δίκαιος, που θαύμαζε την παλι-καριά και τη λεβεντιά, όταν έμαθε για τη ζωή του Κύριου και ιδίως για τις τραγικές συνθήκες του θανάτου του, συγκινήθηκε. Και πήγε κι έχτισε γύρω απ' το δοκίμι ένα μνήμα καγκελόφραχτο και φύτεψε για-σεμιά. Όποιος παραμέριζε λίγο τα κλωνιά με τα άσπρα ανθάκια διά-βαζε πάνω σε μια ταφόπλακα τα εξής: «Εδώ είναι ο Αβράμης ο Κύ-ριος, ανίκητος άνθρωπος της Κύπρου, νικημένος από μια μεγάλη και άδικη προσβολή».

Με τον καιρό και την υγρασία, τα κάγκελα αρχίσανε να σκουριά-ζουν κι η πλάκα να πρασινίζει.

(Αποσπάσματα)

ΝΕΑΡΧΟΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ (1944 -). Πεζογράφος. Γεννήθηκε στη Μόρφου. Σπούδασε νομικά στην Αθήνα και παράλληλα παρακολούθησε μαθήματα κινη-ματογράφου. Εργάζεται στο ΡΙΚ. Το 1980 τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο διη-γήματος. Μερικά έργα του: «Ο μύστης και ο ηγέτης», «Διηγήματα φαντα-σίας», «Ο αναλητήρ και άλλα διηγήματα».

Ανεμώνη

Ανεμώνη

- σπάνια στο είδος -
βολοδέρνει στ' ανεμοβρόχι
ανάμεσο σε κακοτράχαλη ρωγμή.

Γερό το κορμάκι
γυροφέρνει ολούθε.
Η αντάρα το κυκλώνει.

Μα ο σπόρος κρατεί
και κρατεί
και πάντ' ανθεί
και πάντ' ανθεί.

«Κειμήλια»

ΧΡΙΣΤΟΥΛΑ ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗ (1948 -). Ποιήτρια. Γεννήθηκε στο Γερόλακκο. Αποφοίτησε από την Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου και εργάζεται ως δασκάλα. Συνεργάστηκε με διάφορες εφημερίδες και περιοδικά. Ποιητικές της συλλογές: «Κιγκλιδώματα», «Καταστάσεις».

[Διαδήλωση]

Το βιβλίο «Οι Συμμορίτες» είναι ένα βιογραφικό μυθιστόρημα, στο οποίο οι προσωπικές εμπειρίες του συγγραφέα συνυφαίνονται με τα γεγονότα της εξέγερσης των Ελληνοκυπρίων για αποτίναξη της αγγλικής αποικιοκρατίας. Το απόσπασμα που ακολουθεί αναφέρεται σε μια από τις διαδηλώσεις του άμαχου πληθυσμού, πράγμα που προκαλεί βίαιες αντιδράσεις από μέρους των Άγγλων.

[...] Τραβήξαμε προς την πλατεία, κρατώντας σημαίες και φωνάζοντας συνθήματα. Οι Εγγλέζοι είχαν κόψει κάθετα το δρόμο με συρματοπλέγμα, κράταγαν ασπίδες μεγάλες και φόραγαν κράνη. Βγήκε μπροστά η Παρασκευού, αντρογυναίκα ίσαμε πενήντα χρόνων, κάναν γιούρια οι στρατιώτες και να σου ξύλο· βαρούσαν με τα γκλομπ όπου λάχαινε.

Δε φεύγαμε· χτυπιόμασταν ώρα, σχεδόν ήρταμε στα χέρια. Άρχισαν να ρίχνουν χαμηλά σφαίρες, μια τρύπησε το παντελόνι του γερο-Νικολή. Ακούγονταν ξεροί οι πυροβολισμοί· κανείς δεν έφευγε, οι στρατιώτες μάς τσαλαπατούσαν σαν φουντούκια. Κάτι παιδιών έτρεχαν αίματα απ' τα μούτρα.

Φάνηκε ένα ελικόπτερο στο βάθος, ήρθε και μας βρήκε κάνοντας κύκλους πάνω απ' τα κεφάλια μας. Ήταν ένα ανθρωπάκι, έκανε παλαβές κινήσεις, καθώς το βλέπαμε στην κοιλιά του ελικόπτερου. Άρχισε να μας πετά κουτάκια.

- Σοκολάτες! φώναξε ο Τότης.

Μόλις πατούσαν τη γη έκαναν «φλαπ» κι έβγαζαν τέτοιο καπνό, που σ' έπιανε το κλάμα.

- Πετούν δακρυγόνα! φώναξε ο Σωτήρης.

Χτυπούσαν οι στρατιώτες από τη μια, αμολούσαν τα δακρυγόνα από την άλλη, έτσι που αρχίσαμε το φευγιό και χωνόμασταν στην πρώτη πόρτα που βρήκαμε μπροστά μας. Οι Εγγλέζοι μάς πήραν τ' από πίσω... [...]

(Απόσπασμα)

«Οι συμμορίτες»

ΛΕΥΚΙΟΣ ΖΑΦΕΙΡΙΟΥ (1948 -). Ποιητής και πεζογράφος. Γεννήθηκε στη Λάρνακα. Σπούδασε φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Εργάζεται ως καθηγητής σε σχολεία Μέσης Παιδείας. Το 1977 τιμήθηκε με το κρατικό βραβείο ποίησης για την ποιητική του συλλογή «Σχεδόν μηδίζοντες». Εξέδωσε τις ποιητικές συλλογές: «Ποιήματα», «Απομαγνητοφώνηση», «Ο Μιγάδας άγγελος», το πεζογράφημα «Συμμορίτες» κ.ά.

Τα δέντρα

Τα δέντρα
μάς κοιτούν
μ' αγωνία
την ιστορία μας
μελετώντας.

Τόσα χρόνια
και δε μάθαμε
να τους μιλούμε,
δε μάθαμε
να τ' αγαπούμε.
Δε μάθαμε
ν' αγαπιόμαστε.

Τόσα χρόνια
κι ακόμα
τα σκοτώνουμε
κι αλληλοσκοτωνόμαστε.

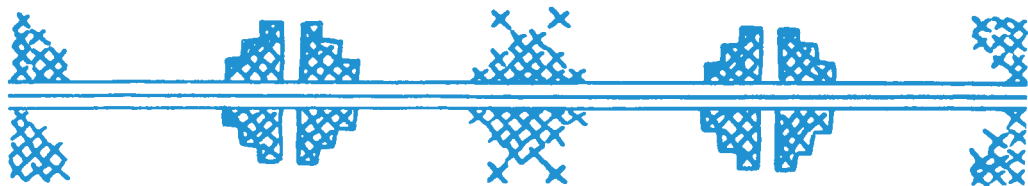
Πολλοί τα βλέπουν
τα πρωινά
να δακρύζουν.

Άλλοι τ' ακούνε
τις νύχτες
μαζί με τ' αγέρι
να ψιθυρίζουν:
- «Πόσο παράξενα
Πόσο ακατανόητα όντα
είναι οι άνθρωποι».

«Συνεχίζουμε»

ΑΝΤΗΣ ΚΑΝΑΚΗΣ (1946 -). Φιλολογικό ψευδώνυμο του ποιητή Ανδρέα Κουκουμά. Γεννήθηκε στην Αγκαστίνα. Σπούδασε ιστορία και αρχαιολογία. Τα κύρια θέματα της ποίησής του είναι η προσφυγιά και οι αγώνες της εργατικής τάξης. Στα 1977 τιμήθηκε με έπαινο από το Υπουργείο Παιδείας για την ποιητική συλλογή «Μνήμη και συνείδηση». Άλλες ποιητικές του συλλογές: «Στη ματωμένη Κύπρο», «Γράφοντας Ιστορία», «Το καράβι», κ.ά.

Χρυσόστομος Μυριανθόπουλος

Ο Αριστομένης

Ο Αριστομένης μάζευε τα λεφτά του κοσμάκη, χωρίς όμως να είναι κανένας αναξιοπρεπής ζητιάνος. Έδινε πρώτα και μετά έπαιρνε. Ο δίκαιος νόμος «της ανταμοιβής έναντι των προσφερομένων υπηρεσιών». Κι η προσφορά του Αριστομένη ανήκε στον κύκλο της υψηλής ψυχαγωγίας: πρόσφερε μουσική. Να τραγουδά ένας χωρίς να συνοδεύεται από μουσικό όργανο είναι σύνηθες. Να τραγουδά με συνοδεία το όργανο είναι επίσης σύνηθες, όμως να τραγουδά, να παίζει το όργανό του και να χορεύει συγχρόνως είναι εντελώς πρωτότυπο. Κι ο Αριστομένης ήταν προικισμένος μ' αυτό το σπάνιο ταλέντο. Έπαιζε το βιολί του, τραγουδούσε και χόρευε μαζί.

Ήτανε κωμική φυσιογνωμία, όχι όμως και αποκρουστική. Είχε μικρά τσιμπλιάρικα* μάτια, πολύ στενό μέτωπο κι ένα στόμα σχιστό μέχρι τ' αφτιά του σχεδόν.

Πεδίο δράσεώς του ήσαν τα πανηγύρια, τα θέρετρα και γενικά κάθε είδος συγκέντρωσης.

Με το στήθος φορτωμένο από τενεκεδένια παράσημα και το βιολί υπό μάλης*, ήταν το απαραίτητο συμπλήρωμα σε κάθε συγκέντρωση.

[...] Ήταν συμπαθέστατος, ιδιαιτέρως στους πιτσιρικάδες, όχι μόνο γιατί απολάμβαναν το χορό του και ξεκαρδίζονταν στα γέλια, αλλά και γιατί ήταν πολύ καταδεχτικός μαζί τους. Τους έκανε όλα τα χατίρια, έπαιζαν μαζί κρυφτό, τ' άφηνε να του βάζουν τρικλοποδιές, και, όταν έπεφτε, γελούσε κι αυτός μαζί τους. Ήταν σαν «ο Ιησούς και τα παιδιά», να πούμε, με μόνη τη διαφορά ότι αυτός, αντί να τα ευλογεί, τους τσιμπούσε τα γροσάκια.

τσιμπλιάρικα μάτια: τα μάτια που έχουν πηγμένη ύλη στις άκρες τους
υπό μάλης: κάτω από τη μασχάλη

Ήταν ο «κατά φαντασίαν ασθενής» κι άλλαζε γιατρούς όπως και τα πουκάμισά του, γιατί όλοι επέμεναν, σώνει και καλά να τον πείσουν, ότι δεν υποφέρει από καμιά αρρώστια, μέχρι που βρήκε τον αληθινό επιστήμονα, το γιατρό που τον εθεράπευσε.

Ο τετραπέρατος γιατρός, που μάντεψε από την πρώτη στιγμή ποια είναι η αρρώστια του τρελού, τον ετρομοκράτησε: «Είσαι χάλια, παιδί μου Αριστομένη. Έχεις ένα τρομερό κρουολόγημα, που ρίζωσε μέσα σου και, αν δεν το προλάβουμε, θα εξελιχθεί σε πνευμονία, και τότε κλάφ' τα Χαράλαμπε».

- Αμάν, γιατρέ, κινδυνεύω;

- Ευτυχώς το προλάβαμε και θα γίνεις καλά, μη φοβάσαι, και μπαίνοντας στο ιδιαίτερο του ιατρείου του γεμίζει μια μπουκάλα με νερό, ρίχνει και λίγη βαφή μέσα και του τη δίνει. «Τρία κουτάλια της σούπας την ημέρα και , όταν τελειώσει, πέρασε να σε ξαναδώ. Πάντως είναι τόσο δραστικό το φάρμακο, που είμαι βέβαιος ότι από τις πρώτες δυο τρεις μέρες θα είσαι καλά». Και πραγματικά με την υποβολή αυτή ο Αριστομένης σε τρεις μέρες ήτανε περδίκι.

Από τότε έγινε η ζωντανή διαφήμιση του γιατρού. «Ένας γιατρός υπάρχει, παιδιά, ο Αχιλλέας ο Οικονομίδης. Όλο τον κόσμο να γυρίσετε, γιατρό σαν κι αυτόν δε θα βρείτε πουθενά».

Κατά τη διάρκεια του αγώνος της ΕΟΚΑ αποφάσισε να διαδραματίσει το ρόλο του αγωνιστή, φυσικά μόνο θεωρητικά. Η σοφή αυτή σκέψη είχε σαν σκοπό δύο τινά. Από τη μια την αυτοπροβολή του σαν ήρωα και από την άλλη την άνοδο των μετοχών του καλλιτέχνη, που μοιραία θα ανέβαζαν και τις εισπράξεις - τι διάολο θα καταδέχεται ο κόσμος να πετά γρόσια σ' έναν αγωνιστή αντί σελίνια;

Έκοψε λοιπόν ένα τενεκεδάκι, το στρογγύλεψε, έγραψε πάνω τη λέξη ΕΟΚΑ και το κρέμασε στο στήθος. Δεν υπελόγισε όμως και την άλλη πλευρά του λόφου. Κι έτσι, όταν έπεσε πάνω σ' ένα μπλόκο από Εγγλέζους και επικουρικούς, το βουτήξανε το λαβράκι, τον πήρανε μέσα και τον έκαναν του αλατιού.*

τον έκαναν του αλατιού: *του έδωσαν πολύ ξύλο*

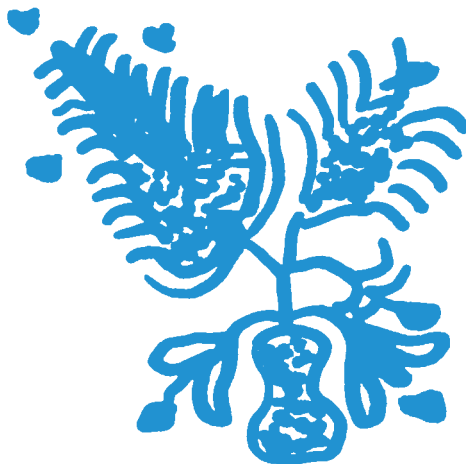
Ευτυχώς γλίτωσε τα βασανιστήρια, γιατί οι ανακριτές το μυριστήκανε νωρίς ότι πρόκειται περί παιδρού* προσώπου και τον έστειλαν στο διάολο.

Αυτή τη φορά όμως αρρώστησε στ' αλήθεια κι ούτε αυτός ο διάσημος γιατρός του, ο Οικονομίδης, δεν μπόρεσε να τον θεραπεύσει. Μερικές από τις πλευρές του είχαν γίνει κυριολεκτικά θρύψαλα.

«Σιλουέτες του δρόμου»

(Ευθυμογραφήματα)

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΜΥΡΙΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ (1903 - 1981). Γεννήθηκε στον Άγιο Δημήτριο της Μαραθάσας. Σπούδασε στο Μαράσλειο Διδασκαλείο της Αθήνας και εργάστηκε για πολλά χρόνια ως εκπαιδευτικός στη Δημοτική Εκπαίδευση. Την εποχή του αγώνα της ΕΟΚΑ παύθηκε από τους Άγγλους και στη συνέχεια εργάστηκε σε διάφορα ιδιωτικά σχολεία. Το 1975 εξέδωσε ένα βιβλίο ευθυμογραφικού περιεχομένου με τίτλο «*Σιλουέτες του δρόμου*».

παιδρός: *αστείος, γελοίος*

Πενταδάχτυλος

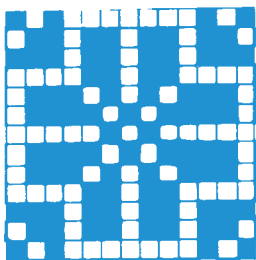
[...] Σηκώνεται ελάχιστα
και βλέπεις στον άλλο Πενταδάχτυλο
Φλαμούδι, Δαυλό, ιερή Ακαθθού

μικρές πατρίδες της μέλισσας
που δεν τις τρυγάει κανείς,
ξεροί βολβοί κυκλάμινων
που δεν τους χωρά' η γη,
σημεία των πολυβολείων
τώρα
ν' αδιαφορούν
λιοχώρια των αιώνων
ν' αποστρέφονται τον άνεμο
και τη μάνα του
και τη γενιά του
καρτζί στην άλλη θάλασσα. [...]

(Απόσπασμα)

«Προδιαγραφή για τους νέους ποιητές
από την Αμμόχωστο»

ΠΟΛΥΒΙΟΣ ΣΠ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ (1941 -). Ποιητής. Γεννήθηκε στην Αμμόχωστο. Σπούδασε φιλολογία στην Αθήνα. Η ποιητική του σύνθεση «Προδιαγραφή για τους νέους ποιητές από την Αμμόχωστο» πήρε το κρατικό βραβείο ποίησης και το βραβείο ποίησης στη μνήμη Δώρου Λοϊζου (1977). Άλλα έργα του: «Η μαραζωμένη» και «Ισκανταρνάμα».

[Καλοκαίρι του 1964]

[...] Το καλοκαίρι του '64 να μας τρυπά το κορμί. Οι πρώτες εκτεταμένες πολεμικές επιχειρήσεις. Οι Τούρκοι οχυρωμένοι στη Μανσούρα. Χωριά που πρώτη φορά έφταναν σ' εμάς, Μανσούρα, Κόκκινα, Μοσφίλι, Παχύαμμος. Κι ύστερα υψώματα ηρωικής θυσίας. Λωρόβουνος. Εκεί έπεσε και ο πρώτος Ελλαδίτης υπολοχαγός των καταδρομών.

Την Κύπρο να τη διαπερνά ένα ρίγος. Αεροπλάνα να βομβαρδίζουν αμάχους και γυναικόπαιδα. Και ξαφνικά στο ραδιόφωνο: «Τα αεροπλάνα που υπερίπτανται αυτήν την στιγμήν της Λευκωσίας ανήκουν εις την ένδοξον Ελληνικήν Βασιλικήν Αεροπορίαν». Απόγευμα Κυριακής, Αύγουστος 1964, 9 του μηνός, να μας κυριεύει όλους ένας ενθουσιασμός. Η Ελλάδα σκεπάζει επιτέλους κι εμάς. Οι διάδρομοι του νοσοκομείου να γεμίζουν σφαγμένους αμάχους. Βόμβες να πάλμ, καμένες σάρκες. Τα τουρκικά αεροπλάνα πέρασαν πάνω από τον Πενταδάκτυλο, από το δικό μας χωριό. Σημαδιακή πτήση. Δέκα χρόνια πιο ύστερα θα πετούσαν ατέλειωτα σμήνη. Κι ύστερα χάθηκαν. Κάθε σπίτι να φτιάχνει τώρα το δικό του όρυγμα*. Πρέπει να είμαστε έτοιμοι ν' αντιμετωπίσουμε την αεροπορία. Στο διπλανό χωράφι φτιάξαμε ένα, όλη η μικρή γειτονιά μας. Σκάβαμε όλοι με τη σειρά, βάλαμε και μια στέγη, ακόμα στέκει εκεί. Ύστερα από καιρό, καταφύγιο στα παιχνίδια των παιδιών. Ήτανε ένα ωραίο όρυγμα σε σχήμα Γάμα, μας χωρούσε όλους άνετα. Στο νοσοκομείο στη Λευκωσία ένα πρωινό μια γριούλα από το Μοσφίλι της Τηλλυρίας διηγόταν μοιρολογώντας τη σφαγή που αντίκρισε. Μας φαίνονταν όλα σαν σ' ένα θλιβερό όνειρο.

Ένας καλοκαιριάτικος εφιάλτης μέσα στον καυτό ήλιο της Κύπρου. Καμένοι άνθρωποι, καμένα ζωντανά. Η πρώτη δυναμική επέμβαση της Τουρκίας στην Κύπρο. Οι εφημερίδες να γράφουν φοβερά και συγκλονιστικά πράγματα: «Τουρκική απόβαση στην Κύπρο». Αναβλήθηκε δέκα χρόνια πιο ύστερα, για το καλοκαίρι του '74. Σφαγή και θάνατος. Κι εμάς να μας γεμίζει ο τρόμος. Παιδιά οδηγούνται στη μάχη, τους σήκωσαν από τα κέντρα εκπαίδευσέως. Για μήνες ύστερα η επιθεώρηση «Άλλος για τη Μανσούρα» παιζόταν στις πόλεις και στα χω-

όρυγμα: το μέρος της γης που είναι βαθιά σκαμμένο, χαντάκι, λάκκος

ριά. Χρόνια πιο ύστερα - καλοκαίρι του '73, αλλοτινοί πια καιροί - να τραγουδιέται η Τηλλυρία σε αμφιθέατρα. «Αγία Τηλλυρία, πώς να ιχνογραφήσω τη μορφή σου...».

Την άλλη μέρα στην εφημερίδα προσκλητήριο πεσόντων. Ένα παιδί από το διπλανό χωριό νεκρό. Τον άλλο χρόνο οργανώθηκε το μνημόσυνό του επίσημα. Ομιλίες κι απαγγελίες. Κι ύστερα δάφνινο στεφάνι στον τάφο του. Έξω Μετόχι Κυθρέας, η πομπή να διασχίζει τους δρόμους, το κοιμητήριο στην άλλη μεριά του δρόμου Λευκωσίας - Αμμοχώστου - «ο δρόμος της Γραμμής» - ο ήλιος ψηλά να μας καίει. Αύγουστος, καλοκαίρι του 1965. Μια νεκρική λιτανεία να μας διαπερνά το κορμί. [...]

(Απόσπασμα)

«Κυπριακό ημερολόγιο»

ΝΙΚΟΣ ΟΡΦΑΝΙΔΗΣ (1949 -). Γεννήθηκε στην Κυθρέα. Σπούδασε φιλολογία και εργάζεται στη Μέση Εκπαίδευση. Ασχολείται με την ποίηση και το δοκίμιο. Το 1979 τιμήθηκε με κρατικό έπαινο ποίησης η συλλογή του «*Τα τραγούδια της Περσεφόνης*». Άλλα έργα του: «*Η περιπέτεια του ήλιου*», «*Ο νεοελληνικός περίγυρος*».

Μόνα Σαββίδου

Δάσκαλος

Πατρίδα -
Να κόβεις το κυπαρίσσι
από τον τάφο του παππού
και μάστορης σαν είσαι
να το κάνεις βιολιά,
πολλά βιολιά. Να τραγουδάς
τη μοίρα της γενιάς σου. [...]

(Απόσπασμα)

«Ενεστίαση»

1980

ΜΟΝΑ ΣΑΒΒΙΔΟΥ (1949 -). Γεννήθηκε στη Λεμεσό από Μικρασιάτες γονείς. Σπούδασε φιλολογία και υπηρετεί ως εκπαιδευτικός στη Μέση Εκπαίδευση. Ασχολείται με την ποίηση, την πεζογραφία, το θέατρο και την κριτική κινηματογράφου. Το 1986 τιμήθηκε με το Α' κρατικό βραβείο Ποίησης για τη συλλογή της «*Ένας αργοναύτης ανάμεσα στις Συμπληγάδες*». Μερικά από τα έργα της: «*Τοις εντευξομένοις*», «*Αξιοθέα*».

Από τη Λαογραφία

«Άνθρωπος εν ο τόπος κι ο τόπος γέρημος»..
(Κυπριακή παροιμία)

ΜΙΧΑΗΛ ΚΑΣΙΑΛΟΣ (1895 - 1974). Λαϊκός ζωγράφος της Κύπρου. Γεννήθηκε στην Άσσια. Ήταν παπουτσής μέχρι το 1940. Μετά ασχολήθηκε με την κεραμική, τη γλυπτική και τη ζωγραφική. Έκαμε την πρώτη του ατομική έκθεση στην γκαλερί «Απόφαση» το 1960. Μετά ακολούθησαν κι άλλες ομαδικές και ατομικές εκθέσεις. Τα θέματά του είναι παρμένα από τη ζωή και τις ασχολίες των Κυπρίων. Πέθανε στην προσφυγιά, αφού κακοποιήθηκε από τους Τούρκους εισβολείς. Λίγο μετά το θάνατό του βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών.

ΜΙΧΑΗΛ ΚΑΣΙΑΛΟΣ: Το στόλισμα της νύφης

Τραγούδια του γάμου

Όταν γεμίζουν το κρεβάτι

Ώρα καλή κι ώρα χρυσή κι ώρα ευλογημένη
τούτ' η δουλειά π' αρκέψαμεν νά 'ναι στερεωμένη.

Α Παναγία Δέσποινα, δοξάζω τ' όνομάν σου,
φτάσε να δώκεις την ευκήν και την βοήθειάν σου.

Η Παναΐα κι ο Χριστός πρώτα να μεσιτέψουν
με τους ανκέλους τ' ουρανού βοήθειαν να πέψουν.

Α λεμονιά μου φουντωτή, που 'σαι στον κατεβάτην*,
σούστου και ρίψε τους αθθούς να γεμωστεί κρεβάτιν.

Ρέξετε τα βελόνια σας με κόκκινον μετάξιν,
ράψετε το κρεβάτιν της με ομορκιάν και τάξην.

Βάρτε τους τέσσερις σταυρούς στα τέσσερα καντούνια
να ππέσ' η νύφη κι ο γαμπρός σαν τα φιλικουτούνια.*

Όταν στολίζουν τη νύφη

Ω παντοδύναμε, Θεέ, πολλά παρακαλώ σε
ν' αλλάξουμεν την νιόνυφην, βοήθειαν μας δώσε.

Η Παναΐα κι ο Χριστός νά 'ρτουν να βοηθήσουν,
τα νυφικά της νιόνυφης να μας τα ευλογήσουν.

Σήμερον εν Κυριακή, ευλογημένη μέρα
αλλάξετε την νιόνυφην σαν άσπρην περιστέραν.

Φέρτε τον κύρην της κοντά να την ησφιχτοζώσει
και την ευκήν του 'πού καρκιάς σήμερον να της δώσει.

Φωνάξετε της μάνας της νά 'ρτει να την καπνίσει,
με καπνιστήριν και ελιάν, να την ποχαιρετίσει.

κατεβάτης: νεροσυρμή

φιλικουτούνια: είδος πουλιών που το αρσενικό και το θηλυκό είναι πολύ αγαπημένα

Άγια στολίστε την καλά την μαρκαριταρένην
απού την ἔχει η μάνα της αρκονταναγιωμένην.

Σήμερα λάμπ' ο ουρανός, σήμερα λάμπ' η μέρα,
σήμερα στεφανώννεται ατός* την περιστέραν.

Άλλαξεν κι εστολίστηκεν, κι αν ἔχει, αἴπιν* πέτε,
εν σαν τον ἥλιον το γρυσόν την ώραν που γεννιέται.

Ώρα καλή σου, νιόνυφφη, ώρα καλή να ζήσεις,
μούσκους και ροδοστέμματα όπου κι αν περπατήσεις.

Αντάν σ' εγέννα η μάνα σου, ο ἥλιος εκατέβην,
κι ἔδωκεν σου τες ομορκιές και πάλ' εξανανέβην.

Όταν ξυρίζουν το γαμπρό

Ξιούρισ' τον, μάστρε, ξιούρισ' τον, κάμε την χωριχιάν του
και βάρ' του και κολόνιαν, λούσε του τα μαλλιά του.

Βάρ' του ροδόστεμμαν πολλύν, παρπέρη, να τ' αρέσει
για να μουσκομυρίζουσιν οι στράτες ποννά ρέσσει.

Φωνάξετε την μάναν του νά 'ρτει να τον ηντύσει
και να του δώσει την ευκήν να τον ποῦχαιρετίσει.

Φωνάξετε τον κύρην του νά 'ρτει να τον ηζώσει
και να του δώσει την ευκήν να τον ξεπροβοδώσει.

Όταν ντύνουν το γαμπρό

Αλλάξετέ τον με χαρές τον νιόγαμπρον, κοπέλλια,
και δώστε του 'πού μιαν ευκήν να χῆι χαρές και γέλια.

Αλλάξετε τον γλήορα, σύρετε, νάκκον χῆριν
κι εν ώρα του ν' ανταμωθῆι με το γλυκόν του ταίριν.

Σήμερ' αλλάσσ' ο ουρανός, σήμερ' αλλάσσ' η μέρα,
σήμερα στεφανώννεται ο ατός την περιστέραν.

ατός: αετός

αἴπιν: ελάττωμα

Μαρκαριτάριν ο γαμπρός και μάλαμαν η νύφη,
έτσι καλόν αντρόνον χίλιους γρόνους να ζήσει.

Αντάν να μπει στην εκκληχίαν, να βάλεις τον σταυρόν σου
κι η Παναΐα κι ο Χριστός να 'ν' πάντα στο πλευρόν σου.

Α Παναΐα Δέσποινα, πόχεις μιάλην χάρην
βοήθα και του νιόγαμπρου να βάλει το στεφάνιν.

Όταν ετοιμάζουν το ρέσι

Χάτε κοπέλλες, γλήγορα κι εννά 'ρτει κι η σειρά σας,
πονν' αλεστεί το ρέσιν σας και να χαρ' η καρκιά σας.

Σαρανταπέντε λεμονιές εν ούλες αθθισμένες,
σαν τες κοπέλλες που 'ρτασιν, ούλες τους στολισμένες.

Το ρέσιν άμαν αλεστεί, εννά στρωθεί το γλέντιν,
γιατί τωρά παντρεύκεται μια νια μ' έναν λεβέντην.

Βάρτε το μέσα στα βουρνιά να πάμεν εις την βρύσην
και να μεν μείνει μήτε μια να μεν του τραουδήσει.

Πλύννετε, καθαρίστε το, και πκιάστε το να μπούμεν
στο σπίτιν που μας καρτερούν, κι ούλες να τραουδούμεν.

Αλέστηκεν, επλύθηκεν το ρέσιν με τραούδκια
και δώστε το του μάειρα, να μπει μες στα χαρκούδκια.

Όταν χαιρετούν το αντρόγυνο

Όρα καλή σου, νιόγαμπρε, γρόνια πολλά να ζήσεις
στον Άην Τάφον του Γριστού να πά' να προσκυνήσεις.

Νιόνυφφη, που να χείρεσαι, γρόνια πολλά να ζήσεις
κι αν θέλεις το χατίριν μας κι εσου να μας πλουμίσεις.

Ετσάκκισα το δόντιν μου πά' σε γρουσόν αθάσιν,
τ' αντρόνον π' αρμάσαμεν* να ζήσει να γεράσει.

αρμάζω: παντρεύω

Εννά πουλήσω δκυο γρουσά να κάμω μιαν καμπάναν
νιόγαμπρε, που να χΐαιρεσαι την ακριβήν σου μάναν.

Επαίξαμεν έναν πουλλίν, παιξούμενον δκυο σφαίρες,
να ζήσ' η νύφη κι ο γαμπρός,
η πεθθερά κι ο πεθθερός
κουμπάροι και κουμέρες.

Το ρόδι

Το μυστήριο του γάμου στην ύπαιθρο γίνεται στην εκκλησία και μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις γίνεται στο σπίτι της νύφης.

Μετά την εκκλησία, και αφού το αντρόγυνο φτάσει μπροστά στο σπίτι του, δίνουν στο γαμπρό ένα ρόδι που πρέπει να το σπάσει στο ανώφλι* της πόρτας. Αν πετύχει, τότε ο κόσμος που τους συνοδεύει ξεσπά σε γέλια και χαρούμενα ξεφωνητά. Αν αποτύχει, τότε αυτό γίνεται αιτία κάποιας στενοχώριας και μελαγχολίας, γιατί πιστεύεται ότι κάτι λυπηρό θα συμβεί σύντομα στο αντρόγυνο. Η μελαγχολία αυτή είναι ακόμη μεγαλύτερη, αν το ρόδι περάσει στο σπίτι από την ανοιχτή πόρτα και σπάσει κάποιο εύθραυστό* αντικείμενο.

Η σημασία του εθίμου είναι ότι, όπως σκορπίζονται τα σπυριά του ροδιού, έτσι θα σκορπίζονται τα καλά στο σπίτι του νέου αντρογύλου.

Το έθιμο αυτό ίσως να προέρχεται από την αρχαιότητα, από το μύθο της Περσεφόνης. Όπως εκείνη στον Άδη αναγκάστηκε από τον Πλούτωνα να φάει σπυρί ροδιού, για να ξεχάσει τη μητέρα της και να γίνει γυναίκα του, έτσι και η νύφη να ξεχάσει τους γονείς της και να προσκολληθεί στον άντρα της. Η ροδιά κατά την αρχαιότητα ήταν σύμβολο του γάμου. Πίστευαν πως είχε μαγική δύναμη που έδιωχνε τα κακά.

(Διασκευή)

Ξενοφών Φαρμακίδης
«Κυπριακή Λαογραφία»
Λεμεσός 1938

ανώφλι: το ξύλο ή το μάρμαρο που συνδέει τα πλευρά της πόρτας ή του παραθύρου στο πάνω μέρος

εύθραυστο: κάτι που σπάζει πολύ εύκολα

Ο χορός του αντροῦνου και το σπάσιμον του πιάτου

Τη Δευτέρα του γάμου, κατά το βράδυ, ολόκληρο σχεδόν το χωριό μαζεύεται στο σπίτι του γαμπρού, για να χορέψουν και να παρακολουθήσουν το χορό του ανδρογύνου. Είναι καθιερωμένο έθιμο «να χορέψ' η νύφη κι ο γαμπρός». Όταν αρχίσει να χορεύει το ανδρόγυνο, καθένας από τους παρευρισκόμενους «πλουμίζει», δηλαδή δίνει φιλοδώρημα. Το φιλοδώρημα ρίχνεται σε πιάτο σκεπασμένο με κόκκινο ύφασμα που το κρατεί κάποιος συγγενής της νύφης. Αυτός που κρατεί το πιάτο στέκεται κοντά στο βιολάρη με αναμμένο κερί στο άλλο χέρι. Παράλληλα με το πλούμισμα του ανδρογύνου πλουμίζουν με μικρό ποσό και το βιολάρη σε χωριστό πιάτο. Μετά τον πρώτο χορό ο γαμπρός αποσύρεται και παίρνει τη θέση του μια κουμέρα ή συγγένισσα. Είναι υποχρεωτικό να χορέψουν όλους τους τοπικούς χορούς.

Ύστερα απ' το χορό και αφού «πλουμίσουν» όλοι οι παρευρισκόμενοι, τότε αυτός που κρατεί το πιάτο παραδίνει στη νύφη το ποσό που μαζεύτηκε και σπάζει ανάμεσα σε γέλια το πιάτο «εις ειάν της νύφης και του γαμπρού» ή «τ' αντροῦνου».

(Διασκευή)

Ξενοφών Φαρμακίδης
«Κυπριακή Λαογραφία»
Λεμεσός 1938

ΞΕΝΟΦΩΝ ΦΑΡΜΑΚΙΔΗΣ (1875 - 1943). Γεννήθηκε στη Λεμεσό. Είναι από τους πρώτους σημαντικούς λαογράφους της Κύπρου. Από το 1894 μέχρι το 1934 εργάστηκε ως δάσκαλος σε σχολεία της υπαίθρου, απ' όπου συγκέντρωσε πολλά λαογραφικά στοιχεία. Συνεργάστηκε με πολλές εφημερίδες και περιοδικά. Βραβεύτηκε στην Κύπρο και στην Ελλάδα για το λαογραφικό του έργο. Μερικά από τα έργα του: «Συλλογή διηγημάτων», «Κυπριακά σκηνογραφήματα», «Κύπρια έπη», «Κυπριακή λαογραφία», «Λεξικό Κυπρίας διαλέκτου», που εκδόθηκε το 1983 από το Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών Κύπρου.

Δίστιχα σχετικά με την πέρδικα

Περτίκιν μου κακκουριστόν, που γείρνεις το λαόνιν,*
πε μου πού πίννεις το νερόν, νά 'ρτω να πκω κι εγιώνι.

Αρνίν έφας, αρνίστης με, ρίφιν κι εμίσησές με
κι έφας περτίκιν πλουμιστόν κι επολλησμόνησές με.

Πέρτικα μου πλουμισμένη, στον γιαλόν μεν κατεβείς,
κι ο γιαλός έχει φουρτούναν κι έν σ' αφήννει να λουθείς.

Τα Λεύκαρα κι ο Κάτω Δρυς, η Βάβλα και τ' Απλίκιν
έχουν τα χείλη κόκκίνα σαν τα 'χει το περτίκιν.

Επήραν μας την πέρτικαν την πενταπλουμισμένην
κι αφήκαν μας την γειτονιάν σαν χώραν κουρσεμένην*.

Πέρτικά μου κι αν σε χάσω,
μαύρες στρατές εννά πιάσω.

Δίστιχα σχετικά με το περιστέρι

Πώς την επεριμέναμεν ετούτην την ημέραν,
για να την στεφανώσουμεν την άσπρην περιστέραν!

Ο ουρανός, η θάλασσα κι η γη κι ούλα τα μέρη
το μαρτυρούν πως σ' αγαπώ, άσπρον μου περιστέριν.

λαόνιν: ύψωμα, πλευρά του λόφου
κουρσεμένη: λεηλατημένη

Δίστιχα του τραπεζιού

Καλώς ήρταν οι ξένοι μου κι' αφού τους εκαρτέρουν,
γρουσά μου εγρωστούσασιν κι' ήρταν να μου τα φέρουν.
Εβίβα μας, εβίβα μας,
ούλης της συνοδείας μας.

Καλώς ήρταν οι ξένοι μου αφού τα χίλια μίλια,
κάλλιον θέλω τους ξένους μου παρά να 'χω τα χίλια.
Εβίβα τους, εβίβα τους,
πίννομεν στην εείαν τους.

Καλώς ήρταμεν κι' ηύραμεν την τράπεζαν στημένην
και κείνη που την έστησεν άξια, προκομμένην.

Το σπίτι που καθούμαστιν πέτρα να μεν ραΐσει
κι' ο νοικοκύρης του σπιδικιού χίλιους γρόνους να ζήσει.

Καλώς ήρταμεν κι' ηύραμεν τα σπίδικια τα μιάλα,
απού να τρέξει πόσσω τους το μέλιν και το γάλαν.

Δίστιχα της ξενιτιάς

Θάλασσα μαυροθάλασσα και μαυροκύματούσα,
πολλές μανάες έκαμες τα μαύρα κι' εφορήσαν.

Έξι αδέρκια ήμασταν πολύ αγαπημένα
κι' η ξενιθιά εζήλεψεν και πήρεν μας τον έναν.

Ο ουρανός τροχός ένι την νύχταν και γυρίζει,
άλλους ησμίει ο Πλάστης μου κι' άλλους αποχωρίζει.

Ξενιτεμένον μου πουλλίν κι' ωραίον μου γεράκιν,
η ξενιθιά σε χ'αίρεται κι' εγίώ πίννω φαρμάκιν.

Ο ξένος εις την ξενιθιάν σαν το πουλλίν γυρίζει,
σαν το τριαντάφυλλον αθκεί, μα πάλε δεν μυρίζει.

Πέμπω σου μήλον, σέπεται, τραντάφυλλον λουβκιέται*,
πέμπω σου μιαν επιστολήν να μεν πολησμονιέται.

λουβκιέται: μαδιέται

Το τραγούδι της Παναγίας

Κάτω στα Ιεροσόλυμα και του Χριστού τον τάφον
εβλάστησεν έναν δεντρίν με δώδεκα κλωνάρια.
Στην ρίζαν κάθετοι ο Χριστός στην κόρμην Παναΐα,
κι ο Μιχαήλ Αρχάγγελος κάθετοι στα κλωνάρια.

«Η Μάρθα και Μαγδαληνή, η Άννα κι Ελισάβετ
κι η αδελφή του Πρόδρομου κι η μάνα του Λαζάρου
κάμετέ μου την συνδρομήν να πά' να δω τον γιον μου
να πά' να δω τον γιούλλην μου, το φως των αμμαδικιών μου:
Πιάννουσιν κείνον το στρατίν, κείνον το μονοπάτιν,
το μονοπάτιν βκάλλει τες στο σπίτιν του Πιλάτου.
Πέντε γυρούς εδώκασιν πόρτ' ανοιχτήν δεν ηύραν.
Βάλλουσιν τρεις μετάνοιες, ανοίξαν πέντε πόρτες.
Σταυρώννουσιν τα χέρια τους, ππέφτουν τα ρομανίχια*.
Μπαίνουν δεξιά και χαιρετούν και ζαβριά και στέκουν.
Εις την δεξιάν τους την μερκάν ήταν ο Άης Γιάννης.
«Άγιε Γιάννη Πρόδρομε και μαθητή του γιου μου,
και δείξε μου τον γιούλλην μου κι εσέν το δάσκαλόν σου».
«Θαυμάζουμαί σε, Δέσποινα, τα λόγια που μου λέεις,
εβύζασες, ανίωσες* και δεν τον εγνωρίζεις;
κι εγώ φτωχός ο μαθητής πώς θα τον εγνωρίσω!
Μ' εβάλανε στην πίστην μου να μην το μολοήσω,
αλλά 'συ 'σαι η κυρία μου και θα το μολοήσω.
Θωρείς τον κείνον τον χλωμόν και τον ποσταχτιασμένον*
πόχει στην κεφαλούλλαν του αγκάθθενον στεφάνιν;
πόχει και στα ποδάρια του καρφιά πελεκήμενα;
Και έχει και στην καρδούλλαν του έναν καρφίν μπημένον;
Αυτός είναι ο γιόκκας σου κι εμέν ο δάσκαλός μου!»
Κι εδίκησεν και είδεν τον κι εφύρτην κι εποφύρτην.
Και ποιος τολμά κι αποτολμά να πά' να την ποφύρει!
Ο Μιχαήλ Αρχάγγελος όμως επόφυρέν την,
μ' έναν καντρίν* ροδόστεμμαν πάλ' επολλίωσέν την.
Κι επολοήθην κι είπεν του, τούτον τον λόγον λέει:
«Φέρτε μου το γλυκύν κρασίν κι αφρούγιον ποξαμάτιν
να κάμω μian παρηορκάν και να σταθεί στον κόσμον».
Κι έκαμεν την παρηορκάν κι εστάθην εις τον κόσμον.

ρομανίσι: σύρτης

αναγιώννω: μεγαλώνω κάποιον

ποσταχτιασμένος: αυτός που έχει το χρώμα της στάχτης

καντρίν: μυροδοχείο

Ο Διγενής και η Ρήγαινα

Κατασκήνωση, Αύγουστος: Για να σκεφτείτε! Να 'χουμε μαζί μας τον παραμυθά και να μην το ξέρουμε... Και τι παραμυθάς! Όχι από κείνους τους γεροντάκους ή τις γριές του χωριού, που μπορούν να σε κρατάνε ολόκληρη νύχτα άγρυπνο, για να σου διηγηθούν ένα παραμύθι φανταστικό με δράκους και δρακούνες, φίδια πελώρια, μάγισσες, λιοντάρια και τα τέτοια. Ο δικός μας ο παραμυθάς ξέρει ένα σωρό μικρές κι ευχάριστες ιστοριούλες του τόπου μας. Ιστορίες, για τις οποίες πολλοί μπορούν να ορκιστούν πως είναι αληθινές, και π' άφησαν σημάδια ως τα σήμερα. Ιστορίες σύντομες κι όμορφες, που λέγονται και μέρα κι οποτεδήποτε, αρκεί να το φέρ' η κουβέντα.

Λοιπόν; Θέλετε ν' ακούσετε μερικές; Θα σας διηγηθώ δυο για το Διγενή, το πρώτο παλικάρι της Ανατολής, που ήρθε μια φορά κι έναν καιρό και στον τόπο μας. Δεν το πιστεύετε; Κοιτάξτε εκεί ψηλά στις βορινές βουνοκορφές μας. Βλέπετε κείνο το μεσιανό σαν πέντε δάχτυλα ανοιχτά; Ακριβώς αυτό που λέμε Πενταδάχτυλο. Ξέρετε τι ήταν πριν να 'ρθει εδώ ο Διγενής; Ήταν ένα στρογγυλοβούνι. Πηδώντας ο Διγενής από την Ανατολή, για νά 'ρθει στον τόπο μας, άρπαξε στη χούφτα του κείνο το στρογγυλοβουναλάκι και το 'στριψε κι ως τα σήμερα φαίνονται ακόμα τα πέντε του δάχτυλα, που χώθηκαν μέσα στην πέτρα, σαν να 'τανε ζυμάρι. Από τότες είναι που το βουνό ονομάστηκε Πενταδάχτυλος.

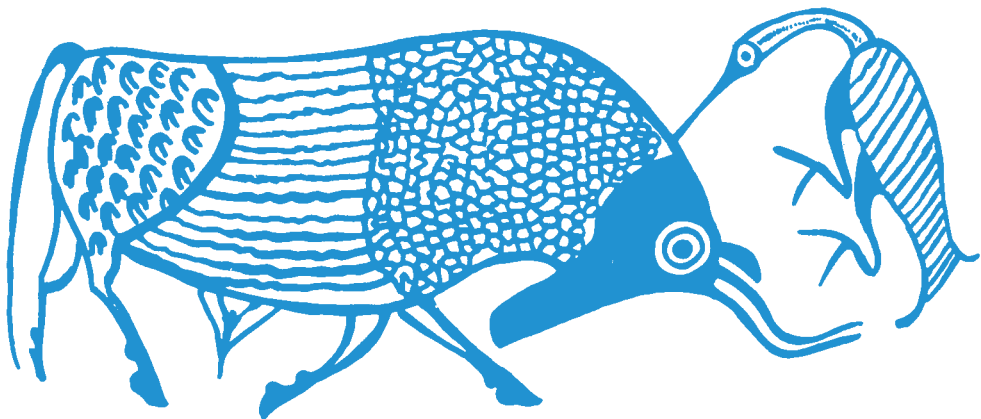
Σαν ήρθε ο Διγενής στην Κύπρο, κάτου στην Πάφο βασίλευε μια όμορφη ρήγαινα. Πήγε λοιπόν εκεί το παλικάρι και, μόλις την είδε, την αγάπησε και ζήτησε να την παντρευτεί. Μα η βασιλοπούλα τον τρόμαξε τόσο πολύ, που δεν ήθελε με κανένα τρόπο να γίνει γυναίκα του. Γι' αυτό του 'βαλε ένα μεγάλο στοίχημα: Να φέρει σε μια μονάχα μέρα το νερό από μια μακρινή πηγή στα λουτρά της και έτσι να τον παντρευτεί.

Το παλικάρι με την υπερφυσική δύναμη άρχισε αμέσως δουλειά και να! Κοντά στο ηλιοβασίλεμα το νερό άφθονο, καθάριο, έτρεχε από τη μακρινή πηγή μες στα λουτρά της ρήγαινας. Με φρίκη η βασιλοπούλα είδε πως έχασε το στοίχημα και μη θέλοντας να πάρει το Διγενή, του πέταξε τη ρόκα της, μια μαρμαρένια κολόνα, που ως τα σήμερα στέκει στην Πάφο. Αρπάζει κι ο Διγενής μια βουνοκορφή και της τη ρίχνει, για να της δείξει τη δύναμή του. Ο βράχος, πέφτοντας

κοντά στα λουτρά της βασιλοπούλας τράνταξε τον τόπο και ρίζωσε βαθιά στη γη. Η βασιλοπούλα τρομαγμένη ζήτησε τη σωτηρία της στη φυγή. Μπροσ εκείνη, πίσω ο Διγενής, φτάσανε κοντά στην Επισκοπή της Λεμεσού. Εκεί η Ρήγαινα, σαν είδε κι αποείδε, έπεσε στη θάλασσα και πνίγηκε ή καλύτερα μαρμάρωσε. Ένας μικρός βράχος έγινε, που φαίνεται ως τα τώρα εκεί στ' ακρωτήριο, που το λένε Ζευγάρι. Από τα πολλά τα χρόνια που πέρασαν γέρασε, φαίνεται, η πετρένια βασιλοπούλα και σήμερα την πέτρα εκείνη τη λένε «κοϊάκαρη» οι ναυτικοί μας.

Πάυλος Ξιούτας
«Ταξίδια της ψυχής μου»
1945

ΠΑΥΛΟΣ ΞΙΟΥΤΑΣ (1908 - 1991). Γεννήθηκε στην Πάφο. Σπούδασε φιλολογία στην Αθήνα. Υπηρέτησε ως καθηγητής και διευθυντής στη Μέση Εκπαίδευση. Συνέβαλε στην ίδρυση γυμνασίων της Κύπρου. Από το 1961- 63 υπηρέτησε ως διευθυντής του Γραφείου Δημοσίων Πληροφοριών. Συνεργάστηκε με διάφορες κυπριακές εφημερίδες για πολιτικά, οικονομικά, εκπαιδευτικά και λογοτεχνικά θέματα. Κατά την περίοδο του 1931-32 υπήρξε πολιτικός κρατούμενος. Εκτός από τη λογοτεχνία ασχολήθηκε με λαογραφικές μελέτες. Έχει ανέκδοτο πλούσιο λαογραφικό υλικό. Μερικά έργα του: «Από τα τραγούδια μας», «Ταξίδια της ψυχής μου», «Κυπριακή λαογραφία των ζώων», «Παροιμίες του κυπριακού λαού» Τόμοι Α', Β', Γ', Λευκωσία 1984 - 1985.

Ο Διγενής κι ο Χάρος

Στες δεκαέξι του μηνός, μέραν του Απριλλίου
εθέλησεν ο Χάροντας να πά' στο παναῦριν.
Μαύρα ρούχα εφόρησεν κι έπκιασεν τα σπαθικά του
μαύρον αππάριν έπκιασεν, τραβά και καλλιξεύκει.
Χτυπά του μιαν φτερνιστηρκάν, στο παναῦριν μπαίνει,
και ρέσσει 'πού την μέσην του, στην άλλην άκραν βκαίνει.
Στην άκραν του παναῦρκού ηύρεν τρεις στρατοκόπους*
και κείνους εχαιρέτισεν, τούτα τα λόγια είπεν:
«Ωρα καλή σας, άρκοντες, ώρα καλή σας παίδκιοι».
«Καλώς ήρτεν ο Χάροντας να φά' να πκiei μιτά μας;
να φάει άγρη* του λαού, να φά' οφτόν περτίκιν,
να φάει αρκοξεράμιον* που τρων οι φουμισμένοι
να πκiei γλυκόποτον κρασίν που πίννουν αντρειωμένοι,
και που το πίννουν άρρωστοι και βρέθονται γιαμμένοι*».
«Τον κάλλιον 'πού την μέσην σας ήρτα για να τον πάρω!»
«Για μεν το λείεις Χάροντα; Μεν το ξανασυντύχεις
Πκοιος ένι 'πού την μέσην μας ο κάλλιος ποννά πάρεις;»
«Κείνος ο χοντροδάχτυλος και ο αναρκοδόντας*
που κάθεται στην μέσην σας κι εν παλληκάριν λιόντας*».
Που τ' άκουσεν ο Διγενής σηκώθηκεν κι εστάθην
κι επκιάσασιν χερκές χερκές και στην παλιώστραν* πάσιν,
κι αρκεύκουσιν το πάλιωμαν, απού νικήσ' ας πκιάσει
κει πόπκιαννεν ο Χάροντας το γαίμαν αναβρύζει,
κει πόπκιαννεν ο Διγενής τα κόκκαλα τσακκίζει.
«Ξαπόλα με, ε Διγενή, για να ξαναπκiasτούμεν».
Κι ο Διγενής τον ξαπολά* για να ξαναπκiasτούσιν
κι ο Χάροντας επέτησεν, στον ουρανόν επήεν
και άνοιξεν τες αγκάλες του, τούτα τα λόγια είπεν:
«Δοξάζω σε, καλέ Θεέ, δοξάζω τ' όνομάν σου

στρατοκόπος: πεζοπόρος

άγρη: το πιο διαλεκτό μέρος από το κρέας του λαγού

αρκοκεράμιον: άγριο ζώο

γιαμμένοι: υγιείς, θεραπευμένοι

αναρκοδόντας: εκείνος που έχει αραιά δόντια

λιόντας: λιοντάρι

παλιώστρα: παλαίστρα

ξαπολώ: αφήνω, ελευθερώνω

πον γένεται καμμιά δουλειά χωρίς το θέλημάν σου.
Βοήθησέ με, Πλάστη μου, τον Διγενήν να πάρω,
να μεν πουν πως ο Διγενής ενίκησεν τον Χάρον».
«Εν σου το είπουν, Χάροντα; Τωρά λαλώ το πάλε
εν παλληκάριν, Χάροντα, και την θεότην πάρε.
Γένου κι εσου ένας ατός κι έβκα στην κεφαλήν του
και ξάνε με τα νύχια σου να βκάεις την ψυχήν του».
Εγίνηκεν ένας ατός, κι έβκην στην κεφαλήν του
κι αρκεύκει με τα νύχια του να βκάει την ψυχήν του.
Ο Διγενής κουράστηκεν χωρίς καιρόν να χάσει
επήεν εις το σπίτιν του κι είχεν σκοπόν να πνάσει*
να πκει νερόν που 'δίψασεν ύστερα 'πού την πάλην,
που 'καμεν με τον Χάροντα κι ήτουν πολλά μιάλη.
'Ηρτεν κι ένας φίλος του κι έμπηκεν και λαλεί του:
«Αππεξωθκιόν* σου, Διγενή, τρακόχοιο δκυο νομάτοι,
θέλουν να μπούσιν έσσω σου για να σε δουν κομμάτιν».
«Πε τους να μπούσιν να με δουν, πε τους να μεν φοούνται»
Κι εμπήκασι και είαν τον σε σιερένιον στρώμαν
και πάνω στην ραχούλλαν του βούδκια εδιολίζαν*
και μέσα στα ρουθούνια του αππάρκα* χιχχινίζαν*
και πά' στην κεφαλούλλαν του περτίκια κακκουρίζαν*.

πνάζω: ξεκουράζομαι

αππεξωθκιόν: απ' έξω

διολίζω: καλλιεργώ το χωράφι για δεύτερη φορά

αππάρκα: μικρά άλογα, πουλάρια

χιχχινίζω: χλιμιντρίζω

κακκουρίζω: (κακκούρισμα: η φωνή της πέρδικας)

Γιατί τα ξωκλήσια του Αϊ - Λια χτίζονται στα κορφοβούνια

Η παράδοση λέγει ότι ο Αϊ - Λιας ήτανε θαλασσινός και όλη τη ζωή του την πέρασε καπετάνιος σε καράβια. Πέρασε μεγάλες φουρτούνες και σε μια τρικυμία, που τα κύματα ορθώνονταν μπρος στο καράβι του σαν φοβεροί δράκοντες, το καράβι δεν άντεξε και βούλιαξε. Τότε όλοι πνίγηκαν εκτός από τον άγιο, που κρατώντας ένα κουπί βάρκας κατόρθωσε να σωθεί στην ξηρά. Βαριεστημένος όμως απ' τα βάσανα της θάλασσας αποτραβήχτηκε βαθιά στην ξηρά. Με το κουπί στη ράχη άρχισε να προχωρεί κι όποιον συναντούσε τον ρωτούσε: «Τι είναι αυτό;» Και όταν του έλεγαν: «κουπί», καταλάβαινε πως οι άνθρωποι αυτοί ήξεραν από θάλασσα. Και συνέχισε το δρόμο του, για να πάει πιο βαθιά. Έτσι κάποτε έφτασε σ' ένα χωριουδάκι χτισμένο στην κορφή ενός βουνού. Μάζεψε τους χωρικούς, τους έδειξε το κουπί και τους ρώτησε: «Τι είναι αυτό;» Με ένα στόμα όλοι αποκρίθηκαν: «Ξύλο». Οι άνθρωποι αυτοί ποτέ δεν είχαν δει θάλασσα, καράβια και βάρκες. Γι' αυτό έμεινε μαζί τους για πάντα.

Κι από τότε τα ξωκλήσια του Αϊ - Λια χτίζονται σε κορφοβούνια.

(Παράδοση)

*

Οι πικραθασιές της Παναγίας του Κύκκου

Κατά κάποια παράδοση, στα χρόνια των αραβικών επιδρομών ή στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, πέρασαν από το Μυλικούρι Καράμανοι, που πήγαιναν να λεηλατήσουν το μαναστήρι του Κύκκου και να κλέψουν και τη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας. Μερικοί, που είχαν αντιληφθεί τον ανίερο σκοπό των Καραμάνων, έτρεξαν να ειδοποιήσουν τους μοναχούς και φρόντισαν ώστε η εικόνα να μεταφερθεί και κρυφτεί σε κάποια σπηλιά, που υπήρχε σε μια απόκρημνη πλαγιά στο βόρειο μέρος του χωριού. Τη σπηλιά την έκρυβε με τους κλάδους και το φύλλωμά της μια μοναδική αμυγδαλιά, που υπήρχε δίπλα της. Κάποιος προδότης αποκάλυψε στους Καραμάνους τη μεταφορά της εικόνας στη σπηλιά και, για να τους βοηθήσει να βρουν την εικόνα, τούς ανέφερε πως η σπηλιά βρισκόταν στην τάδε πλαγιά και κοντά σε μια αμυγδαλιά.

Η Παναγία βοήθησε, ώστε να γίνει γνωστή η προδοσία, και τότε ορισμένοι χριστιανοί έτρεξαν προς το μέρος της σπηλιάς και κατάκοψαν σε μικρά μικρά κομμάτια την αμυγδαλιά. Τα μετέφεραν και τα σκόρπισαν σε μια περιοχή όλο γκρεμούς που βρίσκεται στα ανατολικά του Μυλικουριού.

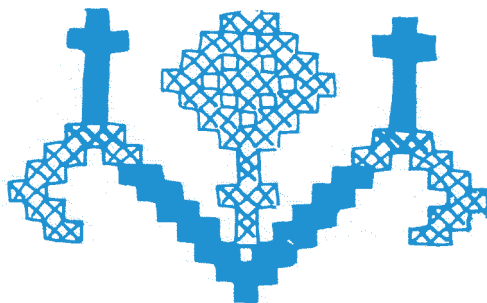
Η παράδοση αναφέρει πως τα κομμάτια της αμυγδαλιάς ριζοβόλησαν και με τον καιρό έγιναν πικραμυγδαλιές, που σήμερα καλύπτουν μια έκταση κάπου μισής σκάλας και μοιάζουν σαν θάμνοι, ίσως γιατί το έδαφος είναι άγονο.

Οι πικραμυγδαλιές αυτές, που αποκαλούνται από τους κατοίκους του Μυλικουριού «δέντρα της Παναγίας», θεωρούνται ιερά και σαν τέτοια τα προστατεύουν από τους ανθρώπους και τα ζώα.

(Παράδοση)

Άνθιμος Πανάρετος
«Δεντρολατρεία»

ΑΝΘΙΜΟΣ ΠΑΝΑΡΕΤΟΣ (1895 - 1981). Γεννήθηκε στην Κισσόνεργα της Πάφου. Φοίτησε στο Γεωργικό Κολέγιο Λευκωσίας και σπούδασε γεωπονικά και κτηνοτροφία στην Αγγλία. Εργάστηκε για χρόνια ως επαρχιακός γεωργικός λειτουργός Αμμοχώστου και πρωτοστάτησε στην καθιέρωση της γιορτής του πορτοκαλιού. Αντιπροσώπευσε την Κύπρο σε διεθνή συνέδρια για τη γεωργία. Υπήρξε πρωτεργάτης της κυπριακής λαογραφίας. Δημοσίευσε πολλές λαογραφικές μελέτες σε διάφορα περιοδικά («Κυπριακά Γράμματα», «Αγρότης», «Συνεργατιστής», «Κυπριακά Σπουδαί», «Λαογραφική Κύπρος» κ.ά.). Για τη δράση του στον τομέα της γεωργίας, τιμήθηκε το 1963 με το αργυρό μετάλλιο γεωργικής αξίας Ελλάδας. Μερικά έργα του: «Δέκα γεωργικά διηγήματα», «Σκόρπιες σελίδες από το ημερολόγιον ενός γεωπόνου», «Ο διδάσκαλος γεωπόνος», «Η δενδρολατρεία από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα», «Δένδρα γίγαντες του τόπου μας» κ.ά.

Η αλεπού στο λάκκο

Μιαν ημέραν η αλουπού εγύριζεν μες στο δάσος να βρει τίποτε να φάει. Εδειλίνωσεν κι ήτουν κατανήστικῆ, γιατί δεν ήβρεν τίποτε μπροστά της. Πά' στα δεντρά επετούσαν τα πουλλιά κι εκήλαδούσαν. Ώσπου τ' άκουεν, ήτουν να τσακρίσει 'πού το μαράζιν της. Επαρπάτεν κι εστέκετουν, κι εθώρεν τα, και πάλ' εθώρεν τα, κι ετρέχαν τα σάλια της. Εσκέφτετουν και πάλ' εσκέφτετουν, ίντα λοής να τα καταφέρει να πκιάσει κανέναν. Δεν εμπόρεσεν να κάμει τίποτε. Σαν επαρπάτεν κι εθώρεν τα, λαλεί 'πό μέσα της:

«Και τούτος ο Θεός δεν ηξέρ' ίντα' ν' που κάμνει! Έπκιαεν να με κάμει έτσι, να παρπατώ στην γην και να μεν ηβρίσκω τίποτε να φάω. Αν μ' έκαμνεν κι εμέναν πουλλίν να πετώ, εθεννά τραβώ 'τσι βάσανα; Κείν' το πουλλίν που κάθεσαι κει πάνω, και τ' άλλον που κάθεσαι 'πό δα, κι ο κόρωνος που με ξιππάζει κάθε λλίον, εθεννά γλιτώσουν 'πού λόου μου;»

Σαν ελάλεν έτσι, κι εθώρεν τα πουλλιά, ππάττα ευρέχηκεν μες στον λάκκον.

Λαλεί: «Καλά που 'ν' έχει νερόν! Εθεννά πνιούμεν έτσι στα καλά καθούμενα. Καλά να πάθω! Δεν μ' άρεσκεν έτσι που μ' έκαμεν ο Θεός, κι έθελα να με κάμει πουλλίν να πετώ στον ουρανόν!».

*

Το παιδίν της κασικορώνας

Ούλα τα πουλλιά είχαν συνέδριον. Επειδή το συνέδριον εθεννά βαστάξει δκυο τρεις ημέρες, τα πουλλιά επήραν μιτά τους και τα παιδικιά τους και τα φαγιά τους.

Έναν μεσομέριν εκάτσαν να φάσιν ούλα τα πουλλιά σ' έναν τραπέζιν, κι εσκεφτήκαν να βάλουν και τα παιδικιά τους ούλα μαζί σ' άλλον τραπέζιν.

Σαν ετρώαν τα μιάλα πουλλιά, έππεσεν περιλοή* πά' στην ομορκιάν των παιδικιών τους. Πε και να πεις, πε και να πεις, δεν εποσπάζουσαν*. Όι εν περίτου όμορφον κείν' το πουλλίν, όι το άλλον, δεν ετελειώνναν, κι εκόντευκεν να μαλλώσουν. Για να μεν γενεί καθκάς, έναν πουλλίν είπεν τους, να πέψουν την κασικορώναν να πάρει έναν

έππεσεν περιλοή: έγινε λόγος, άρχισε κουβέντα
ποσπάζομαι: τελειώνω

μεζέν, και να τον δώσει στ' ομορφότερον παιδίν. Εδέχτησαν. Πά' η κατσικορώνα και δκια τον μεζέν του μωρού της και έρκεται. Τ' άλλα πουλλιιά επαραξενευτήκασιν και λαλούν της:

«Γιατί έδωκες τον μεζέν του μωρού σου, αφού έχει τόσα άλλα ομορφότερα μωρά;»

Λαλεί τους:

«Ομορφότερον 'πού το μωρόν μου, δεν έχει κανέναν».

*

Η καμήλα στον γάμον

Ειχεν γάμον στο χωρκόν, και οι κουμπάροι επήαν με τες μερρέχες* και εκάλεσαν ούλους τους χωρκανούς στον γάμον. Εκάλεσαν και την καμήλαν. Άμμα εφύαν, η καμήλα εσκεφτην και λαλεί:

«Πόθθεν ως τα πόθθεν να με καλέσουν στον γάμον! Να τραουδήσω, δεν ηξέρω. Να χορέψω, καθόλου. Για τα ξύλα ελειφτήκαν για το νερόν».

*

Ο ποντικός κάμνει και βρίσκει

1. Ο ποντικός κι η ποντικίνα ταξιδέουον

Ήταν μια φορά κι έναν καιρό ένας ποντικός και μια ποντικίνα, που μόλις είχαν παντρευτεί κι αναζητούσαν δικό τους ξεχωριστό σπίτι, για να κατοικήσουν. Ήθελαν σώνει και καλά να φτιάξουνε δικό τους χωριστό σπίτι, δικό τους χωριστό νοικοκυριό και για τούτο το λόγο εγκατέλειψαν το πατρικό τους σπίτι, το σπίτι που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν. Έτσι, άλλωστε, συνηθίζει να κάνει η γενιά των ποντικών. Μόλις τα ποντίκια μπορέσουν να βρίσκουνε μόνα τους την τροφή τους, αφήνουν το σπιτικό τους και πάνε αλλού να ζήσουν.

«Δεν μπορούμε, καλέ» φώναζε η ποντικίνα κάθε μέρα στον άντρα της «να ζήσουμε στο πατρικό μας σπίτι! Η μάνα μας γεννοβόλησε τόσους, που δε μας χωράνε οι τόποι. Μονάχα πείνα και κακοπέραση μας περιμένει δω πέρα. Πρέπει να φύγουμε, να πάμε σ' άλλους τόπους, έστω και μακρινούς, να φτιάξουμε το σπιτάκι μας, τη δική μας τη ζωή, το δικό μας νοικοκυριό, όπως κάνουν και οι άνθρωποι. Δεν

μερρέχα: μυροδοχείο: μικρό γυάλινο ή αργυρό δοχείο με μικρή τρύπα στο πάνω μέρος που χρησιμοποιείται για να μοιράζεται (ραντίζεται) ροδόσταγμα σε γιορτές, γάμους κτλ.

τους βλέπεις; Κάθε μέρα μεταναστεύουν στην Αγγλία, στην Αμερική, στην Αυστραλία. Γιατί εμείς να μείνουμε εδώ; Τι έχουμε να σκεφτούμε; Νοίκι δε θα πληρώσουμε εκεί που θα πάμε. Ναύλα, επίσης. Τι καθόμαστε λοιπόν εδώ; Για να μας βρει η πείνα κι η κακοπέραση;»

«Δίκαιο έχεις, γυναίκα» είπε ο ποντικός. «Πάμε!» Και ξεκίνησαν από τα χαράματα. Παιδιά δεν είχαν, αποσκευές δεν είχαν, λεφτά για το ταξίδι.δε χρειαζόντουσαν και προχωρούσαν στο δρόμο τους γεμάτοι χαρά κι ελπίδα. Στο ταξίδι τους, μολονότι μακρινό, δεν κουράστηκαν καθόλου, γιατί μπήκαν σ' ένα αμάξι. Μπήκαν, χωρίς να τους πάρει είδηση ο αμαξάς. Έτσι ταξιδεύουν πάντα οι ποντικοί. Ταξιδεύουν όπου θέλουν, και τζάμπα, γιατί κρύβονται σε σακιά γεμάτα τρόφιμα. Ο αμαξάς είχε φορτώσει κάτι σακιά με σιτάρι και μέσα σ' ένα από αυτά κρύφτηκαν ο ποντικός κι η ποντικίνα. Έτσι δεν μπορούσε να τους δει κανένας πως ταξιδεύουν σαν τυχοδιώκτες* σε μέρη μακρινά, σαν κάνουν πολλοί μετανάστες, κι ο κόσμος τούς κατηγορεί που αφήνουν την πατρίδα τους και τις ομορφιές της και πάνε σε χώρες μακρινές για να κερδίσουν λεφτά.

Δυο μερόνυχτα ταξίδευαν οι μετανάστες μας και στο τέλος της δεύτερης μέρας φτάσανε στο χωριό που θα πήγαινε το αμάξι. Φτάσανε αργά τη νύχτα κι ο αμαξάς, κουρασμένος αφήκε τα σακιά στ' αμάξι, ξέζεψε τα μουλάρια και τα οδήγησε στο στάβλο, δειπνήσε και κοιμήθηκε.

«Μωρέ, γυναίκα» έκανε ο ποντικός «δε βγαίνουμε κι εμείς έξω να δούμε σε ποιους τόπους φτάσαμε, τι μέρη είναι αυτά που βρήκαμε; Τι να μείνουμε εδώ κρυμμένοι; Ξέρουμε τι θα κάνει ο αμαξάς αύριο; Τι σου λέει, μωρέ γυναίκα, αν χύσει το σακί από το σιτάρι; Τι θα γίνουμε;»

«Βράσε ρύζι, αντρούλη μου! Καλά λες. Να φύγουμε από δω για καλό και για κακό».

Και πετάχτηκαν από την τρύπα που είχαν ανοίξει στο σακί. Πήδησαν κάτω από το αμάξι κι άρχισαν περιπλάνηση μέσα στους δρόμους τους χωριού.

* * *

τυχοδιώκτης: εκείνος που κυνηγά την τύχη του και τον εύκολο πλουτισμό χρησιμοποιώντας κάθε μέσο

2. Κακοπέραση στο νέο σπίτι.

Τέλος πάντων, να μην τα πολυλογούμε, έφτασαν έξω από ένα φτωχικό σπίτι κι αποφάσισαν να εγκατασταθούν σ' αυτό. Από μια μικρή χαραμάδα της πόρτας μπήκαν μέσα και πρώτη τους δουλειά ήταν να φτιάξουνε το σπίτι τους. Σε μια γωνιά της τραπεζαρίας, κοντά στο πάτωμα, άνοιξαν μια τρυπίτσα και χώθηκαν εκεί.

«Θαύμα το σπιτάκι μας, καλέ» είπε η ποντικίνα. «Δε σ' το 'λεγα εγώ! Άλλαξε τόπο, ν' αλλάξει κι ο Θεός την τύχη σου! Ευτυχισμένη θα 'ναι εδώ η ζωή μας».

«Εί δε λέω. Μπορεί να 'ναι ευτυχισμένη, μπορεί και όχι» είπε ο ποντικός. «Ποιος μπορεί να ξέρει στο μέλλον, ποια καλά ή ποια κακά θα τον βρούνε;»

Ωστόσο τις πρώτες μέρες περνούσαν μια ευχάριστη ζωή. Από φαγώσιμα δε στερούνταν, κι από γάτα δεν είχανε καμιά ενόχληση. Οι νοικοκυραίοι από τα χαράματα ως το βράδυ δούλευαν στα χωράφια, κι ο ποντικός με την ποντίκα σεριάνιζαν λεύτερα στο σπίτι. Ώσπου ήταν οι δυο τους, περνούσαν μια αληθινά ευτυχισμένη ζωή. Σε λίγο καιρό όμως άρχισαν τα βάσανά τους, γιατί η ποντικίνα άρχισε να γεννοβολά - κάθε δυο μήνες γεννούσε 5 - 6 ποντικάκια - και τα τρόφιμα που έβρισκαν στο σπίτι δεν έφταναν ούτε τους μικρούς, ούτε τους μεγάλους. Από μέρα σε μέρα οι δυσκολίες μεγάλωναν, παρ' όλο που τα πρώτα παιδιά εγκατέλειψαν το σπίτι εκείνο, με σκοπό να καλυτερέψουν την τύχη τους.

Οι γονείς με τα μικρά παιδιά, που δεν μπορούσαν ακόμα να μεταναστέψουν, έμειναν εκεί. Μια μέρα δε βρήκαν τίποτε να φάνε. Ούτε ένα ψίχουλο, ούτε ένα σκουληκιασμένο σύκο ή καρύδι που το πετούσαν οι νοικοκυραίοι. Δεν αφήκαν ούτε γωνιά, ούτε τρύπα, ούτε έπιπλο, ούτε αυλή, ούτε ορνιθώνα, που να μην ψάξουν να βρουν κάτι να φάνε. Βρήκαν μονάχα δυο αυγά στον ορνιθώνα κι ο ποντικός φώναξε:

«Επιτέλους! Ας είναι κι αυτά. Είναι καλύτερα από το τίποτε. Μ' αυτά μπορεί να σωθεί ολόκληρη η οικογένεια, γιατί κρύβουν μέσα τους πολύ καλό και πολύ δυναμωτικό φαγί».

«Ναι, αντρούλη μου!» είπε η ποντικίνα. «Μα πρέπει να τα πάρουμε στη φωλιά μας. Αλλιώς τα παιδιά θα μείνουν νηστικά. Δε συμφωνείς;»

«Ναι, ναι, μάνα», φώναξε ένα ποντικάκι, που έφτασε εκείνη τη στιγμή εκεί, λιγωμένο από την πείνα. «Σωστά μιλάς, μανούλα! Να τα

κουβαλήσουμε στη φωλιά μας να φάμε όλοι».

«Άμυαλοι!» τους λέει ο πατέρας. «Δεν αφήνετε, λέω γω τις κουτάμαρες; Πώς θα τα πάμε τα αυγά στο σπίτι μας; Αν τα κυλίσουμε, θα σπάσουν και το περιεχόμενό τους θα σκορπιστεί. Αν τα φορτωθούμε στη ράχη, δε θα μπορέσουμε να τα σαλέψουμε, γιατί κανένας μας δεν μπορεί να σηκώσει ένα αυγό. Πώς θα τα πάμε στη φωλιά μας;»

Όλοι έμειναν κόκαλο. Ο μπαμπάς είχε δίκαιο. Δεν είναι εύκολο για τα ποντίκια το κουβάλημα ενός αυγού. Τα λόγια του μπαμπά έβαλαν όλους σε συλλογή. Αμίλητοι, συλλογίζονταν τι να κάνουν. Ξάφνου ένα από τα ποντίκια, το πιο μικρό, πετιέται στη μέση και λέει:

«Βρήκα τρόπο να πάρουμε τ' αυγά στη φωλιά μας! Ακούτε τον. Να ξαπλώσω ανάσκελα και να βάλετε τ' αυγά απάνω στην κοιλιά μου. Εκεί θα τα κρατώ ακίνητα με τα πόδια μου κι εσείς να με τραβάτε σαν καροτσάκι, ώσπου να φτάσουμε στο σπίτι μας».

«Θα φύγουν οι τρίχες σου και θα πληγωθεί η ράχη σου, αν πάρουμε έτσι τ' αυγά», φώναξε ο πατέρας.

«Ε! δεν πειράζει» είπε το ποντίκι. «Το καλό που θα γίνει σ' όλους μας είναι μεγαλύτερο από το κακό που θα πάθω εγώ. Άλλωστε το κακό αυτό σε λίγες μέρες θα περάσει».

Βρήκανε λοιπόν σωστή την ιδέα του μικρού και κουβάλησαν τ' αυγά στη φωλιά τους. Εκείνη την ημέρα πέρασαν πολύ καλά. Η κατάσταση όμως δεν άλλαξε. Η πείνα άρχισε να θερίζει όλη την οικογένεια τις επόμενες μέρες και να ταξιδέψουν δεν μπορούσαν, γιατί η ηλικία των παιδιών δεν το επέτρεπε. Η ποντικίνα είχε γεννήσει εκείνες τις μέρες έξι ποντικάκια τυφλά και γυμνά. Τι να κάνουν λοιπόν; Αποφάσισαν ν' αλλάξουν τόπο, για ν' αλλάξει κι ο Θεός την τύχη τους, αλλά να μην πάνε μακριά. Σκεφτηκαν να τρυπήσουν τον τοίχο του διπλανού σπιτιού και να περάσουν εκεί. Ποιος ξέρει;... Και άρχισαν αμέσως δουλειά.

3. Στο διπλανό σπίτι και στο μαγαζί.

Όλοι μικροί και μεγάλοι δούλεψαν σκληρά. Ως το βράδυ η τρύπα ανοίχτηκε κι όλη η οικογένεια μετακόμισε στο καινούριο σπίτι. Βρήκαν πολλά τρόφιμα και έφαγαν τόσο, που κόντευαν να σκάσουν. Οι νοικοκυραίοι όμως του σπιτιού εκείνου τους πήραν είδηση κι άρχισαν να προφυλάσσουν τα τρόφιμά τους σε μέρη, που δεν μπορούσαν να τ' αγγίξουν οι ποντικοί. Και να πάλι την πείνα που τους κυνηγά και

τους βασανίζει σκληρά. Γονείς και παιδιά συλλογίζονται τι να κάνουν. Λιγωμένοι από την πείνα και με πρόσωπο κατσουφιασμένο, κάθονται εκεί αμίλητοι. Ξαφνικά έρχεται το μικρό ποντίκι τρεχτό και καταιδρωμένο και φωνάζει δυνατά:

«Σωθήκαμε! Τη σωτηρία μας να τη χρωστάτε σ' εμένα. Εδώ δίπλα ανακάλυψα ένα μαγαζί. Έχει εκεί τρόφιμα να τρώμε ώσπου ζούμε και να μη λείψουν. Σωστή ευτυχία, σωστός παράδεισος για μας. Τι τυριά, τι σακούλες με ρύζι, πλιγούρι, κουκιά, λουβιά, φασόλια, φακές! Τι θες και τι δε θες. Ελάτε να τα δείτε με τα μάτια σας και να πιστέψετε».

Έτρεξαν όλοι στο μαγαζί, εκτός από τα μωρουδάκια, που έμεναν στη φωλιά τους, επειδή δεν μπορούσαν να κουνηθούν. Ο μικρός ποντικούλης είχε δίκαιο. Ήταν σωστά όσα είπε, κι η οικογένεια αποφάσισε να κατοικήσει στο μαγαζί κάτω από τα σακιά, για να μην αναγκάζονται να πηγαινοέρχονται. Η μάνα έφτιαξε με τον μπαμπά μια καινούρια φωλιά και κουβάλησαν εκεί τα μωρουδάκια τους. Τα άλλα παιδιά έκαναν αλλού δικές τους φωλιές. Μέσα στο μαγαζί γλεντοκοπούσαν μέρα και νύχτα. Τίποτε δεν τους έλειπε. Η πρώτη επίθεση έγινε απάνω στα τυριά. Μα ο μπακάλης, μόλις είδε την άλλη μέρα τι είχε γίνει, κάλεσε έναν ξυλουργό κι έκανε ένα γυάλινο ερμάρι, μέσα στο οποίο έκλεισε όλα τα τυριά του. Σε λίγες μέρες πρόσεξε πως μερικές σακούλες ήταν τρύπιες και το περιεχόμενό τους χυμένο στο πάτωμα.

«Α! όλα κι όλα!» λέει ο μαγαζάτορας. «Δεν είναι δουλειά αυτή. Οι ποντικοί φαίνεται πως το παράκαναν εδώ μέσα».

Φώναξε αμέσως τον παραγιό του και του είπε να κατεβάσει από το ράφι τις δυο φάκες*, να τις καθαρίσει να μη βάλει μέσα παρά μονάχα τυρί, και να τις τοποθετήσει ανάμεσα στις σακούλες του μαγαζιού.

Σε λίγο νύχτωσε, κι ο μαγαζάτορας σφάλισε το μαγαζί του κι έφυγε με τον παραγιό του.

Οι ποντικοί βγήκαν στο σεριάνι*. Η μυρουδιά του τυριού τούς τράβηξε στις φάκες. Μπήκαν οι μισοί στη μια φάκα κι οι άλλοι μισοί στην άλλη. Σε μια στιγμή έφαγαν το τυρί κι ήταν έτοιμοι να γυρίσουν στον κρυψώνα τους, ευχαριστημένοι τώρα, γιατί επιτέλους άλλαξε μια μέρα το φαγί τους. Δοκιμάζουν, μα η πόρτα είναι κλειστή. Ξαναδοκιμάζουν, τίποτα. Κούρνιασαν τότε στις φάκες και περίμεναν το μοιραίο.

φάκα: ποντικοπαγίδα

σεριάνι: περίπατος

Ξάφνου, ένας από τα αδέρφια του ποντικούλη φώναξε τούτα τα λόγια:

«Στο μικρότερό μας αδερφό χρωστάμε τη σωτηρία μας! Μας έσωσε, αλήθεια, όλους! Μας οδήγησε στην κρεμάλα, χωρίς να το καταλάβουμε!»

«Δεν έχεις δίκαιο, παιδάκι μου» είπε ο γερο-ποντικός. «Δε φταίει ο μικρούλης. Φταίμε όλοι εμείς που κάναμε τόσα κακά και τόση καταστροφή στο μαγαζί. Τώρα μας βρήκε η τιμωρία για τα κακά που κάναμε. Τι φταίει το παιδί; Δε θυμάστε την παροιμία που λέει»:

«Ο ποντικός κάμνει και θρίσκει».

*Νέαρχος Κληρίδης
«Κυπριακά παραμύθια»
Σειρά Γ'*

ΝΕΑΡΧΟΣ ΚΛΗΡΙΔΗΣ (1892 - 1969). Από τους κορυφαίους λαογράφους της Κύπρου. Γεννήθηκε στον Αγρό. Υπηρέτησε ως δάσκαλος και αργότερα ως γραμματέας του Συνεργατικού Ταμειυτηρίου Δασκάλων. Έχει πλούσια συγγραφική και πολιτιστική δράση. Οι μελέτες του βοήθησαν πάρα πολύ στην ανάπτυξη της κυπριακής λαογραφίας και αγιολογίας. Τιμήθηκε με διάφορα βραβεία. Μερικά από τα έργα του: «Κυπριακά παραμύθια» (σειρές Α', Β', Γ') «Ιστορίες των ζώων της Κύπρου», «Χωριά και πολιτείες της Κύπρου», «Κυπριακά δημοτικά τραγούδια», «25 μοναστήρια στην Κύπρο» κ.ά.

Λαμπριάτικα έθιμα

Στην κατηγορία των περιοδικών εθίμων, που επαναλαμβάνονται σε τακτές μέρες και ώρες του χρόνου και συνδέονται με τις θρησκευτικές μας γιορτές, εξέχουσα θέση κατέχουν οι λαμπριάτικες συνήθειες του λαού μας. Αυτές διατηρούνται ζωντανές ακόμα, ιδιαίτερα στα χωριά μας, χρωματίζοντας τόσο ωραία τις άγιες μέρες των παθών του Κυρίου.

Ας ρίξουμε μια γρήγορη ματιά σε μερικές από τις πασχαλιάτικες συνήθειες, για να δούμε λίγες από τις ζωηρές πινελιές που χρωμάτισαν τόσο έντονα την εθνική μας φυσιογνωμία.

Ξεκινάμε με το τραγούδι του Λαζάρου του «*δίμιτου του κοκκίνοπεθύμητου*», που το τραγουδούν αγόρια το πρωί του **Σαββάτου του Λαζάρου** γυρίζοντας από σπίτι σε σπίτι. Στη Στερεά Ελλάδα περιφέρονται κορίτσια που τα λένε Λαζαρίνες. Στην Κύπρο το Λάζαρο παριστάνει ένα παιδί στολισμένο με «*σιμιλλούδκια*» (κίτρινα λουλούδια) ή στεφανωμένο με «*λαζάρους*» (μοβ λουλούδια), που ξαπλώνει καταγής και σηκώνεται στο «*Λάζαρε, δεύρο έξελθε*» του τραγουδιού. Το κίτρινο και το μαβί ταιριάζουν με το στίχο: «*Εβγήκεν κίτρινος, χλωμός και τεταπεινομένος*».

Σ' άλλα μέρη του ελληνισμού για Λάζαρο έχουν έναν κόπανο τυλιγμένο με ρούχα, ή μια ρόκα, ή καλάμια δεμένα σταυρωτά ή κούκλα που τη στολίζουν με πολύχρωμα λουλούδια και με παρδαλά πανιά και κορδέλες· ή ακόμα ένα καλάθι στολισμένο με πολύχρωμες κορδελίτσες και πολλών λογίων λουλούδια. Οι νοικοκυρές καλοδέχονται τα παιδιά και τα φιλεύουν με αυγά κι «*αναράδες*» (μυζήθρες). Στην ενορία του Αγίου Κασσιανού της Λευκωσίας πριν σαράντα χρόνια ήταν ο παπάς που γύριζε τα σπίτια το Σάββατο και τραγουδούσε το τραγούδι του Λαζάρου μ' ένα παιδί που παρίστανε το Λάζαρο και του 'διναν αυγά και χρήματα. Εξάλλου θυμόμαστε πως στην εκκλησία του Αγίου Αντωνίου της Λευκωσίας ο παπάς πάλι έλεγε το Λάζαρο πριν τριάντα χρόνια μέσα στην εκκλησία, μετά τη λειτουργία της Κυριακής των Βαΐων.

Από την **Κυριακή των Βαΐων** («*Κυριακή της Ελιάς*») εντοπίζουμε το στολισμό της εκκλησίας με φύλλα φοινικιάς (βάγια) ή με φύλλα δάφνης, ή ιτιάς, ή μυρτιάς, ή ελιάς· στην Κύπρο επικρατεί η ελιά. Κλάδους ελιάς δεμένους σε δεμάτια ή μαδημένα φύλλα ελιάς σε σακού-

λια τα κρατούν οι πιστοί στη λιτανεία. Σαν διαβάζει ο παπάς το ευαγγέλιο της υποδοχής του Χριστού στα Ιεροσόλυμα, πετούν οι πιστοί κλαδάκια στη γη για να αναπαραστήσουν το γεγονός. Συνηθισμένο το καθημερινό κάπνισμα από την ελιά αυτή, που ως γνωστό μένει στην εκκλησία ως την Πέμπτη της Αναλήψεως.

Χαρακτηριστικό της **Μεγάλης Πέμπτης** είναι το βάψιμο των αυγών. Τώρα έχουνμπογιάδες διαφόρων χρωμάτων, αλλά πιο πριν χρησιμοποιούσαν «ριζάριν» ή «λιζάριν» (φυτό με κόκκινες ρίζες) που το έβρισκαν στις «αυκολιές» (βαθιά χαντάκια μέσα από τα οποία διοχετεύουν το νερό του ποταμού οι γεωργοί), ή στους «όχτους», «φυλλοκρόμμυδα», μαργαρίτες, κόκκινο ξύλο, φύλλα αμυγδαλιάς. Εξάλλου δεν είναι λίγες οι φορές που βρίσκουμε διάφορα σχήματα πάνω στα χρωματιστά αυγά ή και φράσεις, σαν το «Χριστός Ανέστη». Στον Πόντο έπαιρναν τ' αυγά στην εκκλησία στα δώδεκα Ευαγγέλια για να διαβαστούν και τ' άφηναν ως την Ανάσταση. Σε χωριά της Πάφου τα κουβαλούν σε καλάθια μαζί με τις φλαούνες το βράδυ του Μεγάλου Σαββάτου, στον «Καλόν Λόον» («την ανάστασίν σου, Σωτήρ...»). Γιατί βάφονται τα αυγά; Να μια παράδοση από την Καστοριά:

«Όταν αναστήθηκε ο Χριστός, το 'παν σε μια χωρικά κι αυτή δεν πίστεψε και είπε: Όταν τ' αυγά που κρατώ γίνουν κόκκινα, τότε θ' αναστηθεί και ο Χριστός. Και αυτά κοκκίνισαν».

Από τα έθιμα της **Μεγάλης Παρασκευής** ξεχωρίζει το στόλισμα του Επιταφίου από τις κοπέλες, που ψάλλουν σε κατανυκτική ατμόσφαιρα το «τραούδι της Παναΐας».

Τα λουλούδια του Επιταφίου τα χρησιμοποιούν για φυλαχτό για τις αρρώστιες· στη Λέσβο τα ξηραίνουν και καπνίζουν μ' αυτά για το μάτιασμα.

Για το μάτιασμα καπνίζουν επίσης και με τα δαφνόφυλλα, που σκορπούν στο ναό το πρωί του **Μεγάλου Σαββάτου** στη λειτουργία της πρώτης Ανάστασης. Σαν ο παπάς πει το «Ανάστα ο Θεός» σκορπούν δάφνη, μερσίни, χτυπούν τους σκάμους, παίζουν τις καμπάνες. Σε μερικά μέρη της Ελλάδας σπάζουν και πήλινα αγγεία στους δρόμους και πυροβολούν στον αέρα. Συνάντησα, όταν ήμουν μικρός, στην Καλαβασό τη συνήθεια να μπαίνουν εκείνη τη στιγμή τρεχάτοι νέοι στην εκκλησία, κρατώντας ελληνικές σημαίες. Το Μεγάλο Σάββατο ζυμώνουν ψωμιά, κουλούρια, φλαούνες. Τα ψωμιά λέγονται «λαμπρόψωμα», όπως τα χριστουγεννιάτικα ονομάζονται χριστόψω-

μα. Με ζυμάρι κατασκευάζουν κουλούρια σε διάφορα σχήματα.

Ένα σχήμα είναι οι βάτραχοι· σύμφωνα με μια παράδοση από τον Αστρομερίτη πιστεύεται πως:

«Όταν ο Χριστός βρισκόταν στο Σταυρό, ο βάτραχος του έφερε νερό για τούτο συχνάζει πάντα σε δροσερά μέρη, σε αντίθεση με τη σαύρα, που βρίσκεται πάντοτε στο λιοπύρι, γιατί έφερε ξύλα, για να κάψουν το Χριστό».

Δεν πρέπει να παραλείψουμε και τη «λαμπρατζιάν», τη μεγάλη φωτιά που ανάβει από τα ξύλα, που έστειλαν ή έφεραν όλες οι φαμίλιες· όπου και το κάψιμο του Ιούδα.

Να μια μικρή επιλογή εθίμων για τη **Λαμπρή**. Σημειώνουμε το σταύρωμα της εισόδου του κάθε σπιτιού από το κερί που άναψαν οι χριστιανοί από το Άγιο Φως, καθώς και το σβήσιμο της καντήλας στο κάθε εικονοστάσι και το άναμμά της πάλι από το καινούριο φως, που δεν πρέπει να σβήσει για σαράντα μέρες. Στο εικονοστάσι βρήκα στην Τσακίστρα τη συνήθεια να κρεμούν ένα αυγό του «Καλού Λόου» και το φυλάγουν εκεί συνήθως ως την Πρωτομαγιά ή κι ως το επόμενο Πάσχα· η συνήθεια απαντά σε πολλά μέρη της Ελλάδας. Τώρα οι κάτοικοι των πόλεων μετά τη λειτουργία εύχονται «*χρόνια πολλά*»· όμως στα χωριά μας ο σωστός χαιρετισμός είναι «*Χριστός Ανέστη*» κι η σωστή απάντηση «*Αληθώς Ανέστη ο Κύριος*». Βρήκαμε τη μαρτυρία πως σε χωριά της επαρχίας Λεμεσού χαιρετούν τα δέντρα τρεις φορές: «*Χριστός Ανέστη, δεντρά μου*» και μετά χαιρετούνται αναμεταξύ τους. Απαραίτητο πάντα στην ηπειρωτική Ελλάδα το πασχαλινό αρνί κι η μαγειρίτσα στο τραπέζι της Λαμπρής, και στην Κύπρο η «*όρνιθα*» ή ο «*γάλος*», η σούγλα, φυσικά οι φλαούνες και τα αυγά τα κόκκινα κι η σούπα η αυγολέμονη. Την Κυριακή καθώς και τη Δευτέρα του Πάσχα συνηθίζονται από τους νέους και τις νέες μας διάφορα παιχνίδια, που γίνονται στις πλατείες και στα προαύλια των ναών. Να μερικά: Το «*δικίμιν*», το «*χχχοινί*», το «*λιγκρίν*», το «*ζυωτήριν*», τα «*κολλητά*», ο «*ξερός ποταμός*», ο «*ζιζιρος*», η «*βασιλικιά*», το «*μονάππηον*», το «*χχχοινί του κύκλου*», τα «*τριάππηδκια*», το «*τρέξιμον*», η «*πρώτη ελιά*», το «*πάπλωμαν*».

Απαραίτητες κι οι «*σούσες*» (κούνιες) τη Λαμπρή. Στήνονται κάτω από καμάρες, οπότε το σχοινί περνά μέσα από το «*τερκέλλιν*» (κρίκο) της καμάρας του «*δίχωρου*» δωματίου ή σε μεγάλους «*ηλιακούς*», οπότε το σχοινί περνά από τη «*σιερονευκάν*» (σιδερένια δοκό) της

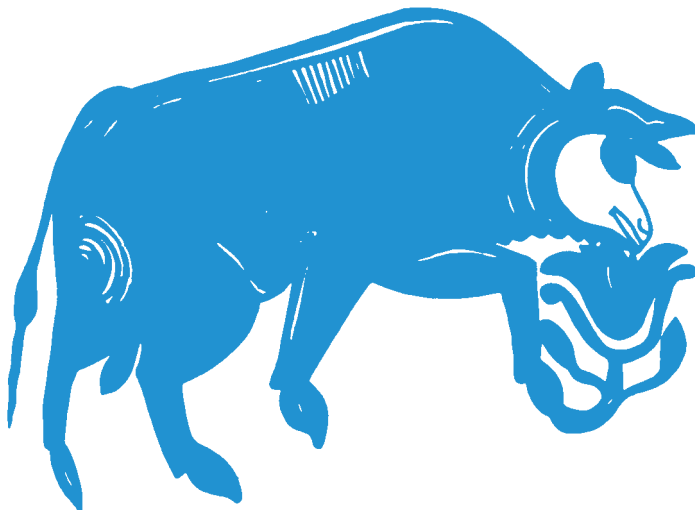
στέγης. Κι ακόμα κατασκευάζονται κάτω από μεγάλα δέντρα. Στις «σούσες» κάθονται μονάχα κορίτσια. Δυο ή τρία κορίτσια κάθονται πάνω σ' αυτό και δυο στέκονται, ένα στη μια κι ένα στην άλλη πλευρά του σανιδιού. Απαραίτητα απ' όσους «σούζονται», κι απ' όσους τους παρακολουθούν, κάθε είδους τραγούδια. Αρχίζουν όμως πάντα με το τραγούδι της σούσας:

*«Θεέ μου να 'ρταν οι Λαμπρές να κρεμμαστούν οι σούσες
και να γεμώσουν τα στενά ούλλον μαυρομματούσες».*

Χρυσάνθος Κυπριανού

«Κυπριακές σελίδες»

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ (1931 -). Γεννήθηκε στο Ξερό. Σπούδασε φιλολογία στην Αθήνα και μετεκπαιδεύτηκε στο εξωτερικό. Εργάστηκε ως επιθεωρητής φιλολογικών μαθημάτων στη Μέση Εκπαίδευση. Είναι ένας από τους πιο σημαντικούς Κύπριους λαογράφους. Από το 1971 εκδίδει το λαογραφικό περιοδικό «*Λαογραφική Κύπρος*». Έγραψε πολλές μελέτες, κυρίως λαογραφικές.

ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΗΘΗ, ΕΘΙΜΑ, ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ

Για την Πρωτοχρονιά.

Οι γεωργοί τη μέρα της Πρωτοχρονιάς βάλλουν σπόρους σιταριού μέσα σε κάποιο πιάτο, ή άλλο ξέβαθο δοχείο, στο οποίο προσθέτουν και λίγο νερό, ώστε οι σπόροι να βραχούν και να φυτρώσουν.

Στις 17 Ιανουαρίου παίρνουν το βλαστημένο σιτάρι από το δοχείο, το χωρίζουν σε τέσσερα ίσα μέρη, το μεταφέρουν και το μεταφυτεύουν σε σχήμα σταυρού μέσα σε κάποιο από τα χωράφια τους, που σπάρθηκε με σιτάρι. Πιστεύουν ότι τα σπαρτά τους θα ευλογηθούν και θα αποδώσουν μεγάλες σοδειές.

* * * * *

Πιστεύεται πως, αν ένας τη μέρα της Πρωτοχρονιάς είναι ή λυπημένος ή δώσει ή πάρει χρήματα, αυτό θα συνεχιστεί για όλη τη χρονιά.

* * * * *

Σε διάφορα μέρη της Κύπρου τη νύχτα της παραμονής της Πρωτοχρονιάς τα κορίτσια παίρνουν δύο φύλλα ελιάς, σχηματίζουν με αυτά το σχήμα σταυρού, τα ρίχνουν πάνω σε αναμμένα κάρβουνα ή πάνω σε φωτιά και λένε:

«Αϊ-Βασίλη, βασιλιά, δείξε και φανέρωσε
αν ο τάδε μ' αγαπά" ή

«Αϊ-Βασίλη, βασιλιά και πρωτολειτούρκτη
δείξε και φανέρωσε και τη δική μου τύχη».

Αν τα φύλλα της ελιάς καούν χωρίς να χοροπηδήσουν στη φωτιά, σημαίνει πως ο Αϊ-Βασίλης δεν ανταποκρίθηκε στην παράκλησή τους, αν όμως τα φύλλα χοροπηδήσουν, αυτό σημαίνει ότι ο Αϊ-Βασίλης έχει φανερώσει αυτό που ζήτησαν να μάθουν και τότε χοροπηδούν από χαρά.

* * * * *

Συνηθίζεται ακόμη σε πολλά χωριά οι μικροί να ζητούν από τους μεγάλους «πλούμισμαν ή πλουμιστήραν», δηλ. φιλοδώρημα. Τη μέρα της Πρωτοχρονιάς «παννίζουν», φορούν δηλ. καινούρια ρούχα ή παπούτσια, για να είναι ολόχρονα καλά ντυμένοι και χαρούμενοι.

* * * * *

Την Πρωτοχρονιά κάνουν κόλλυβα, τα βάζουν σ' ένα πιάτο, τα σκεπάζουν μ' ένα ψωμί πάνω στο οποίο ανάβουν κερι και τα τοποθετούν πάνω στο «λαδοκούμνι». Κάνοντας αυτό, πιστεύουν ότι θα περάσει ο Αϊ-Βασίλης και θα ευλογήσει τόσο το ψωμί, όσο και το λάδι του σπιτιού.

* * * * *

Την παραμονή της Πρωτοχρονιάς, κατά το ηλιοβασίλεμα, βάζουν στην εξώπορτα των σπιτιών τους κλαδιά ελιάς, για να βασιλέψει ειρήνη και αγάπη παντού.

* * * * *

Για τα σιτηρά

Τα Κάλαντα - 5 Ιανουαρίου - οι γεωργοί παίρνουν από την εκκλησία αγιασμό και ραντίζουν μ' αυτό τα σπαρτά τους, τα περιβόλια και τα αμπέλια τους.

* * * * *

Στα παλιά τα χρόνια όταν ο γεωργός άρχιζε σπορά σιταριού, έπαιρνε μαζί με το σπόρο και ένα ρόδι κόκκινο. Πίστευε πως το σιτάρι που θα έπαιρνε θα ήταν κόκκινο, χρυσαφί και μεγάλο σαν τα σπιριά του ροδιού.

* * * * *

Όταν ο γεωργός τελειώσει τη σπορά της χρονιάς, χαράσσει με το αλέτρι του στην άκρη του χωραφιού που έσπειρε ένα σταυρό και γύρω του μια αυλακιά και προσεύχεται στο Θεό ο σωρός του σιταριού που θα θερίσει να έχει το μέγεθος του κύκλου, που έκαμε με το αλέτρι του γύρω από το σχήμα του σταυρού.

* * * * *

Όταν ο γεωργός αρχίζει τη σπορά του σιταριού, παίρνει στη μια του παλάμη το σπόρο που τον σπέρνει λέγοντας:

«Έλα η δύναμή σου, Θεέ μου, και να 'ν' η ώρα η καλή. Η πρώτη φούχτα ή χερκά εν για τα πουλιά, η δεύτερη εν για τους λιμπούρους και η τρίτη εν για μέναν».

* * * * *

Για το ψωμί

Αν τη στιγμή που τρώγει ο γεωργός του πέσει ψωμί, το παίρνει στο χέρι, το φιλά και το τοποθετεί σε κάποια γωνιά ή σε κάποιο από-μερο μέρος για να μην το πατήσουν, γιατί θεωρείται αμάρτημα να πατηθεί το ψωμί. Αμάρτημα θεωρείται ακόμα το να βάζουν το ψωμί πάνω στο τραπέζι ανάποδα.

* * * * *

Πιστεύουν ότι όποιος κόβει ψωμί γερνά γρήγορα.

* * * * *

Σε μερικά χωριά συνηθίζεται, όταν θα βγάλουν τα ψωμιά από το φούρνο, να βάζουν ένα κομμάτι του ψωμιού στην εξώπορτα του σπιτιού τους για να το βρει κάποιος ξένος, που πιθανό να περάσει από εκεί. Κάνοντας αυτό, πιστεύουν πως θα έρθει στο σπιτικό τους ευτυχία.

* * * * *

Υπάρχει η πρόληψη πως, όταν το προζύμι γίνει με νερό από τα πρωτοβρόχια, τα ψωμιά διατηρούνται και δε μουχλιάζουν.

Για τα ζώα

Το βράδυ των Θεοφανίων οι γεωργοί παίρνουν κεριά αναμμένα και τα κολλούν πάνω στα κέρατα των βοδιών τους. Έτσι πιστεύουν πως ο Θεός θα προστατέψει τόσο τα ζώα, όσο και το σπίτι τους από κάθε κακό.

* * * * *

Για να προφυλάξουν από το βάσκανο μάτι τα παιδιά και τα ζώα, τους κρεμούν στο λαιμό ή στο μέτωπο «αμματόπετραν» ή χαμαϊλί, ένα μικρό τριγωνικό σακουλάκι, μέσα στο οποίο υπάρχει γραμμένη κάποια ευχή του παπά του χωριού ή άλλα ξόρκια. Για τον ίδιο σκοπό χρησιμοποιείται το κάπνισμα (λιβάνισμα).

* * * * *

Όταν αγοράσουν μικρό χοίρο για πάχυνση, την πρώτη τροφή θα πρέπει να τη δώσει άντρας ή γυναίκα που τρώγει πολύ. Έτσι πιστεύουν πως ο χοίρος θα «βγει στοματάρης», δηλ. φαγάς και θα παχύνει γρήγορα.

* * * * *

Το «νημάτωμαν», δηλ. η περιζωση των εκκλησιών με νήμα, πιστεύεται ότι βοηθά στο να σταματήσει μια επιδημία, που πρόσβαλε ανθρώπους ή ζώα.

Για τις ελιές

Τη νύχτα της παραμονής των Θεοφανίων και τη στιγμή που η σπιτονοικοκυρά τηγανίζει «ξεροτήρινα», δεν πρέπει κανένας του σπιτιού να πιει νερό. Αν πιει, υπάρχει η πρόληψη πως θα λιγοστέψει το λάδι του τηγανιού και γενικά θα επηρεαστεί η παραγωγή ελιών.

* * * * *

Δε μαζεύουν ελιές, για να τις κάμουν τσακιστές (σπαστές) στις 29 Αυγούστου, μέρα που αποκεφαλίστηκε ο Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος, γιατί πιστεύουν πως δε θα γλυκάνουν ποτέ και θα παραμείνουν πικρές.

* * * * *

Πιστεύουν πως για να επιτύχουν και να διατηρηθούν καλά οι ελιές, θα πρέπει να τις «κουμνιάσουν» (να τις αλατίσουν και να τις βάλουν σε «κούμνα» - πήλινο πιθάρι) μέρα Πέμπτη.

Για το αμπέλι και το κρασί

Αν κατά λάθος χυθεί πάνω στο τραπέζι κρασί, πιστεύουν πως αυτό θα φέρει χαρά, αν όμως χυθεί λάδι, τότε πιστεύουν πως θα φέρει λύπη και, για να εξουδετερώσουν το κακό, χύνουν εκεί που χύθηκε το λάδι τρεις φορές κρασί.

* * * * *

Αν κάποιος που παρευρίσκεται σε διασκέδαση στο σπίτι του αμπελουργού δεν «πικει την πιννιά του», δεν αποτελείώσει δηλ. το ποτήρι με το κρασί που του πρόσφεραν, υπάρχει η πρόληψη πως θα ξεραθεί το αμπέλι του σπιτονοικοκύρη.

Στις 6 Αυγούστου, μέρα της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, συνηθίζουν σε πολλά χωριά να παίρνουν στην εκκλησία σταφύλια, για να λειτουρηθούν και να ευλογηθεί έτσι η παραγωγή.

* * * * *

Στα χωριά της Πιτσιλιάς συνηθίζουν, κατά το φύτεμα του αμπελιού να ρίχνουν και λίγο κρασί μαζί με το νερό μέσα στο λάκκο του πρώτου μοσχεύματος που θα φυτέψουν «για να κάμει τ' αμπέλι πολλύν κρασίν». Όταν μετά το φύτεμα καθίσουν για να ξεκουραστούν, πίνουν κρασί ή ζιβανία και εύχονται στο αμπέλι «καλήν ευλογίαν και στερέωσιν».

Κ. Χρυσάνθη και Χρ. Κυπριανού
«Ανθολογία Κυπριακής Λαογραφίας»

Τόμος Α', 1975
(Επιλογή - Διασκευή)

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ (1915 -). Γεννήθηκε στη Λευκωσία. Σπούδασε ιατρική στην Αθήνα και αργότερα μετεκπαιδεύτηκε στο Λονδίνο. Εργάστηκε ως παιδίατρος, ως καθηγητής υγιεινής και ως προϊστάμενος σχολιατρικών υπηρεσιών Λευκωσίας. Ήταν ή είναι ακόμη διευθυντής έκδοσης πολλών περιοδικών («Ιατρική Κύπρος», «Υγεία», «Πνευματική Κύπρος», «Φιλολογική Κύπρος» κ.ά.). Είναι πρόεδρος σε πολλές πνευματικές οργανώσεις. Είναι κορυφαίος Κύπριος λογοτέχνης και από τους πολυγραφότερους λογοτέχνες του ελληνισμού. Ασχολήθηκε σχεδόν με όλα τα είδη του γραπτού λόγου (ποίηση, πεζογραφία, θέατρο). Αρκετά έργα του προορίζονται για παιδιά. Τιμήθηκε με κρατικά βραβεία τόσο στην Κύπρο όσο και στην Ελλάδα. Το 1985 βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών. Μερικά από τα έργα του: «Λυρικός Λόγος Α' και Β'», «Δραματικός Λόγος», «Πεζός Λόγος 1, 2, 3, 4» κ.ά.

Παροιμίες

- Εν δια τ' ανκέλου του νερόν.
- Φίλε μου στην ανάγκην μου, οχτρέ μου στην χαράν μου.
- Το χτιν* και το χτοχέριν*.
- Αν εππέσαν τα δαχτυλίδκια, στέκουν τα δαχτύλια.
- Κουαλεί νερόν με το καλάθιν.
- «Αϊ-Γιώρκη, βοήθα μου», «κι εσου τον πόδαν τάρασσε».
- Στάξην* στάξην κόλυμπον γεμώννει.
- Πε μου ποιους φίλους έχεις, να σου πω ποιαν στραταν τρέχεις.
- Τον ποψινόν σου τον θυμόν, φύλαέ τον το πωρνόν*.
- Ο ψεύτης και ο κλέφτης, τον πρώτον γρόνον χαίρονται.
- Όποιος έχει τα γένια έχει και τα χτένια.
- Θωρείς την κουφήν και γυρεύεις την κωλοσυρμαδικιάν* της;
- Ξέρει κι η μάνα μου και κάμνει ψουμιά, αμμά εν έχει αλεύριν.
- Μεσ στο ξύλον το ξερόν καύκεται και το χλωρόν.
- Η τέχνη εν βραχίολιν γρουσόν στο χέριν του ανθρώπου.
- Όποιος λυπάται του κάττου το ψουμίν, τρων οι ποντικίοι τα ρούχα του.
- Άνθρωπος εν ο τόπος κι ο τόπος γέρημος.

χτιν - χτοχέριν: γουδι - γουδοχέρι

στάξη: σταγόνα

πωρνόν: το πρωί

κωλοσυρμαδικιά: το σημάδι που μένει στο χώμα, όταν κάποιος σύρεται (λέγεται κυρίως για τα φίδια)

Αινίγματα

Ἐσπειρα ἔι εθέρισα
ἔαι το δεμάτιν ἔδησα,
το χωράφιν ἔφυεν
ἔαι το δεμάτιν ἔμεινεν.

Τι εἶναι;

(Το πρόβατο και το μαλλί του)

Ἴντα πράμαν ἔνι
πούκουππα* γεμάτων;

Τι εἶναι; (ιωεφ οϚ)

Ψηλός ψηλός καλόηρος
ἔαι κρέμμοντα τα σέλλουρα*.

Τι εἶναι; (ιπρηρα οϚ)

Μια εκκλησιά εχτίζετου
την πρώτην του Μαΐου
ἔαι αυτή ετελειώθηκεν
οχτώ του Σεπτεβρίου,
με πόρταν ἔνι αφήσασι,
μήτε παραθυρούδκια
ἔαι μέσα εν που ἔβρέθηκεν
μεάλη ευλοῖα.

Τι εἶναι; (ιωεφ οϚ)

Ψηλός ψηλός καλόηρος
ἔαι πίττα η κεφαλή του.

Τι εἶναι; (οικφορνοφ οϚ)

Εἰς τον τοίχον με κρεμμάζου
ἔαι ούλλοι ἐμέν παρατηρούν,
ρέσσου πάνω, ρέσσου κάτω,
πάντα θέλου να με δουν.

Τι εἶμαι; (νοχιοι νοι ιοχοδ οι)

Σαράντα μέρες πολεμώ ἔαι δεκατρεῖς πουργεύκω,*
κλώθω ἔπι κει, κλώθω, ἔπι δα, ἔαι κάποτε νηστεύκω
χωρίς ασβέστην ἔαι πηλόν, μα τον Θεόν που μόννω,*
χωρίς πουργκόν* για μισταρκόν* τον πύρκον μου τελειώνω.

Τι εἶμαι; (δρακινγκροερατεφ ο)

πούκουππα: αναποδογυρισμένα
σέλλουρα: κουρέλια
πουργεύκω: κάνω τον εργάτη στο χτίστη
μόννω: ορκίζομαι
πουργκός: εργάτης (στα χτίσματα)
μισταρκός: εργάτης (μισθωτός, υπηρέτης)

Γλωσσοδέτες

- Άσπρη πέτρα ξήξασπρη
του ήλιου ξηξασπρότερη
απού την πει καλλύτερα
και καθαρογλωσσύτερα
ένι ο καθαρόγλωσσος.
- Καπνόςπαντοπάγκαπνος
με τα παντοπαγκαπνούδκια του.
- Ξύλλος μαύρος μάλλουρος
ξύλλιν μαυρομαλλουρονούριν.
- Πέφτην έκοψα τον πεύκον,
Πέφτην ππέφτει ο πεύκος κάτω.
- Η αθαχιά της Αιχχές
αν έχει αθάχια ας έχει.
- Έπεψέν με η μάνα μου
στην σιγδινιάν την μιγδινιάν
την σιγδομιγδοκοκκονιάν
να κόψω σίγδινα και μίγδινα
και σιγδομιγδοκόκκωνα.
- Τσεστίν τσεστίν διπλοτσεστίν
και διπλοτριπλοτσεστίν.
- Τσέστος τσεστίν τσεστάτσος.
- Το γυαλλίν εις το τραπέζιν
πώς γυαλίζει πώς σκουμπίζει
πώς γυαλλοκουτρομπελλίζει.
- Κουτσός κουκκιά εν που βλεπεν
άλλος κουτσός εδκιάβαινεν:
«Δώσ' μου κι εμέν κουκκιά κουτσέ»
«Άλλου κουτσού εν τα κουκκιά
κι εγιώ κουτσός και βλέπω τα».

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το έργο της σύνθεσης Κυπριακού Ανθολογίου για το δημοτικό σχολείο ανέλαβε η «Ειδική Επιτροπή Κυπριακού Ανθολογίου» στην οποία μετείχαν εκπρόσωποι της Ενδο-τηματικής Επιτροπής Γλωσσικού, των λογοτεχνικών οργανώσεων Κύπρου (Εθνική Εταιρεία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου, Ένωση Λογοτεχνών Κύπρου, ΠΕΝ Κύπρου, Κυπριακός Σύνδεσμος Παιδικού - Νεανικού Βιβλίου), της ΠΟΕΔ, της ΠΑΚ, του ΠΙ και του σώματος επιθεωρητών Μέσης Εκπαίδευσης.

Η «Ειδική Επιτροπή Κυπριακού Ανθολογίου» κατάρτισε ομόφωνα κατάλογο λογοτεχνών που έκρινε πως έργο τους έπρεπε να περιληφθεί στο Κυπριακό Ανθολόγιο και παρακολούθησε την πορεία της ανθολογίας στα βασικά της στάδια. Την τελική έγκριση είχε πάντοτε η «Ενδοτηματική Επιτροπή Γλωσσικού Μαθήματος» της Δημοτικής Εκπαίδευσης.

Το Κυπριακό Ανθολόγιο αποτελείται από δύο μέρη. Το μέρος Α' προορίζεται για τις μεσαίες τάξεις του δημοτικού και το μέρος Β' για παιδιά των τάξεων Ε' και ΣΤ'.

Η διάταξη των κειμένων στο Β' μέρος ακολουθεί τη χρονολογική σειρά των περιόδων της Κυπριακής Λογοτεχνίας. Για πρακτικούς λόγους δίνονται δύο πίνακες περιεχομένων: ένας κατά χρονολογική περίοδο, με αλφαβητική σειρά των συγγραφέων κάθε περιόδου και ένας κατά θεματική ενότητα.

Η ανθολογία έγινε με βάση τα πιο κάτω κριτήρια:

- Τα κείμενα να είναι κατάλληλα για τις ηλικίες για τις οποίες προορίζονται, να καλύπτουν ποικιλία λογοτεχνικών ειδών, να είναι γραμμένα από Κύπριους λογοτέχνες και να χαρακτηρίζονται για τη λογοτεχνική τους ποιότητα.

- Η γλώσσα των κειμένων να είναι βασικά η πανελλήνια δημοτική, χωρίς να αποκλείεται η απλή καθαρεύουσα. Να περιληφθούν επίσης κείμενα γραμμένα στην κυπριακή διάλεκτο.

- Να ανθολογηθούν συγγραφείς μόνο όταν έχουν εκδώσει έναν τουλάχιστον τόμο.

- Κάθε συγγραφέας να ανθολογηθεί μόνο με ένα έργο του (στο Α' ή στο Β' μέρος)*.

Όπου ανθολογούνται αποσπάσματα προτάσσεται σύντομο εισαγωγικό σημείωμα.

Στο τέλος κάθε κειμένου δίνονται βιογραφικά στοιχεία του συγγραφέα που ανθολογείται.

Η ερμηνεία των λέξεων περιορίζεται μόνο στη σημασία που έχουν οι λέξεις αυτές μέσα στα συγκεκριμένα κείμενα.

Στην ορθογραφία, εκτός από ελάχιστες περιπτώσεις που διατηρήθηκε η ορθογραφία των κειμένων, εφαρμόστηκε η πρόσφατη σχολική έκδοση της Γραμματικής του Μανόλη Τριανταφυλλίδη.

Τα κείμενα της κυπριακής διαλέκτου γραφτηκαν με το επίσημο επιστημονικό σύστημα, σύμφωνα με τις υποδείξεις του κ. Μενέλαου Χριστοδούλου, γλωσσολόγου του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών.

Σύμφωνα με αυτό το σύστημα, όταν υπάρχει το σύμβολο ($\overset{\sim}{\ }$) πάνω από ένα σύμφωνο, τότε προφέρεται με την κυπριακή προφορά. Π.χ. καιρός - καιρός (άλλοτε τζαιρός),

έχει - έχει,

νύχια - νύχια,

κόκκινος - κόκκινος.

* Μόνο ο Β. Μιχαηλίδης ανθολογείται με δυο έργα του

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- α. Κατά χρονολογική περίοδο
- β. Με αλφαθητική σειρά συγγραφέα για κάθε περίοδο.

	Σελίδα
ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΠΟΧΗ (8ος αι. π.Χ. - 395 μ.Χ.)	
1. Εύκλος, <i>Στη νήσο Κύπρο</i>	9
2. Στασίως, <i>Κύπρια Έπη</i>	10
ΑΠΟ ΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟ (395 μ.Χ. - 1191 μ.Χ.)	
1. Άγιος Νεόφυτος, <i>Ύμνος</i>	15
ΑΠΟ ΤΗ ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ (1192μ.Χ. - 1571 μ.Χ.)	
1. Βουστρώνιος Γεώργιος, <i>Χρονικόν Κύπρου</i>	19
2. Μαχαιράς Λεόντιος, <i>Χρονικό</i>	21
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ (1571 μ.Χ. - 1878 μ.Χ.)	
1. Κυπριανός αρχιμανδρίτης, <i>Ιστορία Χρονολογική της νήσου Κύπρου</i>	27
2. Ροδινός Νεόφυτος, <i>(Πίστη - Πατρίδα)</i>	29
ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑΣ (1878 μ.Χ. - 1960 μ.Χ.)	
1. Αδαμίδου - Ιωαννίδου Ειρένα, <i>Ο Τρελόγιαννος</i>	33
2. Αιμίλιος Αχιλλέας, <i>Κομμένα φτερά</i>	36
3. Ακρίτας Λουκής, <i>Αρματωμένοι</i>	40
4. Αλιθέρης Γλαύκος, <i>Αθλητικός όρκος</i>	43
5. Ανθίας Τεύκρος, <i>Οι θερμοπίλες της Ειρήνης</i>	44
6. Βαλδασερίδης Παύλος, <i>Ειρήνη Υμίν</i>	45
7. Γάβρης Ανδρέας, <i>Ο Θησέας</i>	46
8. Γαλατόπουλος Χριστόδουλος, <i>Στερνές κραυγές</i>	47
9. Γεωργιάδης - Κυπρολέων Ανδρέας, <i>Ελεύθεροι Πολιορκημένοι</i>	48
10. Γεωργίου Χριστάκης, <i>[Δυστύχημα στο μεταλλείο]</i>	51
11. Γιαννίδης Λευτέρης, <i>Σ' ένα βαπόρι που φεύγει</i>	56
12. Γραϊκός Κώστας, <i>Ο Πετρής ο Μουλλωτός</i>	58
13. Δημητριάδης Δημήτρης, <i>Το χαλασμένο σπίτι</i>	62
14. Δρουσιώτης Πυθαγόρας, <i>Κερύνεια</i>	63
15. Ευγενίου Αντωνάκης, <i>Κερύνεια</i>	64
16. Ιντιάνος Αντώνης, <i>Νόστιμον ήμαρ</i>	65
17. Ιωαννίδης Πάνος, <i>Ονήσιλος</i>	67
18. Καραγεωργιάδης Ιωάννης, <i>Εικοσιένα</i>	70
19. Κάμμιος Χρήστος, <i>[Οι γιορτές των Χριστουγέννων]</i>	72

20.	Καρνέρας Κυριάκος , <i>Τα καλά των δεντρών</i>	75
21.	Κλόκκαρης Αντώνης , <i>Η χαρά της βροχής</i>	76
22.	Κράλης Μάνος , <i>Στην κρουστάλλινη πηγή</i>	77
23.	Κρασιδιώτης Νίκος , <i>Το χώμα</i>	78
24.	Κυθρεώτης Ιάκωβος , <i>Ένας ηρωικός λαός</i>	79
25.	Λαζάρου Σοφοκλής , <i>[Τα βασιανιστήρια]</i>	82
26.	Λεβέντης Πάνος , <i>Η γνώμη του κοσμογύριστου</i>	86
27.	Λεύκης Γιάννης , <i>Θα 'ρθει μια μέρα και για μας</i>	89
28.	Λιπέρης Δημήτρης , <i>Ο φτόνος εν προσφάιν κι η αβανιά ψουμίν</i>	90
29.	Μαλένης Λεωνίδα , <i>Χρυσοπράσινο φύλλο</i>	91
30.	Μαρκίδης Γεώργιος , <i>Ίδια δόξα</i>	92
31.	Μαρσέλλος Θεόδωρος , <i>[Η απελευθέρωση του μοναστηριού από τους Γερμανούς]</i>	93
32.	Μελάς Τώνης , <i>Τ' αλατζένιο παντελονάκι</i>	95
33.	Μελεάγρου Ήθη , <i>Βουβός ρόλος</i>	99
34.	Μηλιώτης Λευτέρης , <i>Στοθέρος</i>	102
35.	Μηχανικός Παντελής , <i>Ημιχρόνιο</i>	104
36.	Μιχαηλίδης Βασίλης , <i>Η 9η Ιουλίου</i>	105
	<i>Η χιώπιστα</i>	108
37.	Μόντης Κώστας , <i>Άνθρωποι</i>	110
38.	Νικολαΐδης Μελής , <i>Στην Κύπρο</i>	111
39.	Νικολαΐδης Νίκος , <i>Το κυπαρίσσι</i>	113
40.	Νικολάου Θεοδόσης , <i>Άνοιξη</i>	116
41.	Οικονομίδης - Σταυρινός Γιάννης , <i>Μέσα ο χάρος κι έξω ο δανειστής</i>	117
42.	Παπαχρυσοστόμου Χριστόδουλος , <i>Στην ιερή μνήμη του Κυριάκου Μάτση</i>	120
43.	Πάσσαλος Ξενής , <i>Εφύλιος</i>	121
44.	Περνάρης Άντης , <i>Ο Όλεθρος</i>	122
45.	Πιερίδης Θεοδόσης , <i>Λευτεριά</i>	123
46.	Πιερίδης - Φιλίππου Γιώργος , <i>Προσκαρτερία</i>	125
47.	Προυσής Κώστας , <i>Το ύψωμα Χ σώπασε</i>	131
48.	Πυλιώτης Αχιλλέας , <i>Οι βράχοι</i>	136
49.	Ραγιάς - Σταυρίδης Γεώργιος , <i>Η άνοιξη προβάλλει μ' ανθοντυμένα κάλλη</i>	137
50.	Ρουσιά Μαρία , <i>Το μαύρο παλικάρι που πήγε να βρει το Θεό</i>	139
51.	Ρωσσιδης Ιάκωβος , <i>Κερκίδες</i>	145
52.	Σακαλλή Αυγή , <i>Πατέρα</i>	147
53.	Σταυρινίδης Δημοσθένης , <i>Ολόγυρα εις τη φωτιά</i>	148
54.	Στεφανίδης Τάσος , <i>Στα γενέθλιά μου</i>	150
55.	Σωτηρίου Ζαχαρίας , <i>Μάνα</i>	151
56.	Τόκας Κύπρος , <i>Οι δυο ψαράδες</i>	152
57.	Φάνος Γιώργος , <i>Κελί</i>	153

58.	Φαντάζης Λώρος, <i>Σταλαχτίτες</i>	154
59.	Φραγκούδης Μενέλαος, <i>Το χάρισμα τ' Αϊ - Βασίλη</i>	155
60.	Χαμπουλίδης Δημήτρης, <i>Κύκνοι στη Λάρνακα</i>	156
61.	Χατζηκώστας Λεόντιος, <i>Το μνημόσυνο της αδελφής μου</i>	157
62.	Χατζησωτηρίου Φώτος, <i>Το ξεσήκωμα του Οκτώβρη</i>	162
63.	Χειμαρίδης Γιώργης, <i>Ωσαννά</i>	167

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ (1960 μ.Χ. - 1974 μ.Χ.)

1.	Αγγελίδου Κλαίρη, <i>Στερνός Λόγος</i>	171
2.	Βασιλείου Κώστας, <i>Παραλλαγές</i>	172
3.	Γαλάζη Πίτσα, <i>Μνήμη της γενιάς μου</i>	173
4.	Ζήτα Σίγμα Ρω, <i>Στα συρματοπλέγματα της σκλαβιάς</i>	174
5.	Ιωαννίδης Κλείτος, <i>Στο χωριό μου</i>	178
6.	Κατσελλή Ρήνα, <i>Τα τελευταία λυρικά πετάγματα του Κυριάκου Μάτση</i>	179
7.	Κατσούρη - Παγιάση Ντίνα, <i>Προς Αναγνώστη</i>	183
8.	Κατσούρης Γιάννης, <i>Και τα καράβια φεύγουνε</i>	184
9.	Κλεάνθους Κώστας, <i>[Πονεμένο νησί]</i>	188
10.	Κουγιάλης Θεοκλής, <i>Ο νεκρός στρατιώτης</i>	189
11.	Κωνσταντινίδης Στέφανος, <i>Δικαιοσύνη</i>	190
12.	Λαδάκη - Φιλίππου Νίκη, <i>Απόψε που γεννήθηκε ο Χριστός</i>	191
13.	Λοΐζου Δώρος, <i>Τώρα που το φως</i>	192
14.	Λυκαύγης Άνθος, <i>Απ' εδώ πέρασαν εκείνοι</i>	194
15.	Μιχαηλίδης Κώστας, <i>Στο Γρηγόρη Αυξεντίου</i>	196
16.	Μολέσκης Γιώργος, <i>[Οπαπούς]</i>	198
17.	Ολυμπίου Κίκα, <i>[Η γιορτή της μητέρας]</i>	202
18.	Ονουφρίου Ανδρέας, <i>Οι ώρες του χαμού</i>	204
19.	Παπαγεωργίου Σπύρος, <i>Θά 'ρθω</i>	206
20.	Παπαδόπουλος Γιάννης, <i>Λίγα λόγια στους μαθητές μου</i>	207
21.	Πασιαρδής Μιχάλης, <i>Αγνοούμενος</i>	208
22.	Παστελλάς Ανδρέας, <i>Άδεια θρανία</i>	209
23.	Παυλίδης Άντρος, <i>Η εποποιία του 1955 - 59</i>	210
24.	Πιλλάς Αντώνης, <i>Τραγουδι του Ήλιου</i>	214
25.	Πλησής Κυριάκος, <i>Ανθρώπινη πραγματεία</i>	215
26.	Ρούσου Νάγια, <i>Το ξεσπίτωμα</i>	218
27.	Σολομωνίδου Λίνα, <i>Βιώματα - Κύπρος 1974</i>	220
28.	Σόφας Πέτρος, <i>Πρόσφυγες</i>	224
29.	Σταυρίδης Φοίβος, <i>Η γριά γιαγιά μου</i>	225
30.	Στυλιανού Θεόδωρος, <i>Διαδήλωση</i>	226
31.	Στυλιανού Πέτρος, <i>[Η δεκάτη τετάρτη τ' Αυγούστου]</i>	227
32.	Χατζήπαπας Χρίστος, <i>Του βρενίμου το παιδί πριν πεινάσει μαγειρεύει</i>	229

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΙΣΒΟΛΗ (1974 μ.Χ. -)

1. Γαλάζης Λεωνίδας, <i>Ο νεκρός στρατιώτης</i>	233
2. Γεωργιάδης Νέαρχος, <i>Ο τελευταίος θρύλος του Αβράμη του Κύριου</i>	234
3. Γιαγκουλλή Χριστούλα, <i>Ανεμώνη</i>	238
4. Ζαφειρίου Λεύκιος, <i>(Διαδήλωση)</i>	239
5. Κανάκης Άντης, <i>Τα δέντρα</i>	240
6. Μυριανθόπουλος Χρυσόστομος, <i>Ο Αριστομένης</i>	241
7. Νικολάου Πολύθιος, <i>Πενταδάχτυλος</i>	244
8. Ορφανίδης Νίκος, <i>[Καλοκαίρι του 1964]</i>	245
9. Σαθβίδου Μόνα, <i>Δάσκαλος, Πατρίδα</i>	246

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

1. Τραγούδια του γάμου	249
2. Όταν ετοιμάζουν το ρέσι	251
3. Το ρόδι	252
4. Ο χορός του αντρούνου	253
5. Δίστιχα σχετικά με την πέρδικα και το περιστέρι	254
6. Δίστιχα του τραπεζιού	255
7. Δίστιχα της Ξενιτιάς	255
8. Το τραγούδι της Παναγίας	256
9. Ο Διγενής και η Ρήγαινα (παράδοση)	257
10. Ο Διγενής και ο Χάρος	259
11. Γιατί τα ξωκλήσια του Αϊ - Λια κτίζονται στα κορφοβούνια (παράδοση)	261
12. Οι πικραθασιές της Παναγίας του Κύκκου (παράδοση)	261
13. Η αλεπού στο λάκκο	263
14. Το παιδίν της κατσικορώνας	263
15. Η καμήλα στον γάμον	264
16. Ο ποντικός κάμνει και βρίσκει (παραμύθι)	264
17. Λαμπριάτικα έθιμα	270
18. Αγροτικά ήθη, έθιμα, προλήψεις και δεισιδαμονίες	274
19. Παροιμίες	279
20. Αινίγματα	280
21. Γλωσσοδέτες	281

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

(Κατά θεματική ενότητα)

ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

1.	Χαίρε της Κύπρου η ακοίμητος φύλαξ (ποίημα, απόσπασμα), Αγίου Νεοφύτου	15
2.	Ειρήνη υμίν (ποίημα), Παύλου Βαλδασεριδίη	45
3.	Ο Τρελόγιαννος (πεζό), Ειρένας Ιωαννίδου - Αδαμίδου: <i>Ο Συμεός</i>	33
4.	Στερνές κραυγές (ποίημα) Χριστόδουλου Γαλατόπουλου: <i>Στύγιες κραυγές</i>	47
5.	Δυστύχημα στο μεταλλείο (πεζό, απόσπασμα), Χριστάκη Γεωργίου: <i>Ωρες 1950</i>	51
6.	Σ' ένα βαπόρι που φεύγει (ποίημα), Λευτέρη Γιαννίδη	56
7.	Ο Πετρής ο Μουλλωτός (πεζό), Κώστα Γραικού	58
8.	Το χαλασμένο σπίτι (ποίημα), Δημήτρη Δημητριάδη	62
9.	Νόστιμον ήμαρ (ποίημα, απόσπασμα), Αντώνη Ιντιάνου. <i>Κυπριακά Γράμματα</i>	65
10.	[Οι γιορτές των Χριστουγέννων] (πεζό, απόσπασμα), Χρήστου Κάρμιου: <i>Ο Μπαρμπα - Χρήστος</i>	72
11.	Η γνώμη του κοσμογύριστου (πεζό), Πάνου Λεβέντη: <i>Από την αγροτιά της Κύπρου</i>	86
12.	Θα 'ρθει μια μέρα και για μας (ποίημα), Γιάννη Λεύκη	89
13.	Ο φτόνος εν προσφάιν'κι η αβανιά ψουμίν (ποίημα), Δημήτρη Λιπέρτη: <i>Άπαντα</i>	90
14.	Τ' αλατζένιο παντελονάκι (πεζό). Τώνη Μελά: <i>Ασκάλιστα φυτά</i>	95
15.	Βουβός ρόλος (πεζό), Ήβης Μελεάγρου: <i>Πόλη ανώνυμη</i>	99
16.	Άνθρωποι (ποίημα), Κώστα Μόντη	110
17.	Στην Κύπρο (πεζό). Μελή Νικολαΐδη: <i>Βαρνάβας ο Κύπριος</i>	111
18.	Μέσα ο χάρος κι έξω ο δανειστής (πεζό, απόσπασμα), Γιάννη Σταυρινού - Οικονομίδη: <i>Κυπραϊκά Β'</i>	117
19.	Το μαύρο παλικάρι που πήγε να βρει το Θεό (πεζό, διασκευή), Μαρίας Ρουσιά. <i>Κυπριακά Γράμματα</i>	139
20.	Κερκίδες (πεζό), Ιάκωβου Ρωσσίδη: <i>Κυπριακοί Αντίλαλοι</i>	145
21.	Πατέρα (ποίημα), Αυγής Σακαλλή: <i>Ο χαμένος αετός</i>	147
22.	Ολόγυρα εις τη φωτιά (πεζό), Δημοσθένη Σταυρινίδη: <i>Κυπριακά Διηγήματα</i>	148
23.	Στα γενέθλιά μου (ποίημα), Τάσου Στεφανίδη: <i>Ανησυχίες</i>	150
24.	Μάνα (ποίημα), Ζαχαρία Σωτηρίου	151
25.	Το χάρισμα τ' Αϊ-Βασίλη (ποίημα), Μενέλαου Φραγκούδη: <i>Εθνικό Ημερολόγιο του 1904</i>	155
26.	Το μνημόσυνο της αδελφής μου (πεζό, απόσπασμα), Λεόντιου Χατζηκώστα: <i>Το μνημόσυνο της αδελφής μου</i>	157
27.	Απόψε που γεννήθηκε ο Χριστός (ποίημα), Νίκης Λαδάκη - Φιλίππου: <i>Δρόμοι Αγάπης</i>	191

28.	Τώρα που το φως (ποίημα), Δώρου Λοΐζου: <i>Ψωμί και Ελευθερία</i>	192
29.	Ο παππούς (πεζό, απόσπασμα), Γιώργου Μολέσκη: <i>Τα κλεμμένα σταφύλια</i>	198
30.	[Η γιορτή της μητέρας] (πεζό), Κίκας Ολυμπίου <i>Από το ημερολόγιο της Άννας</i>	202
31.	Του βρενίμου το παιδί πριν πεινάσει μαειρεύει (πεζό), Χρίστου Χατζήπαπα	229
32.	Ο νεκρός στρατιώτης (ποίημα), Λεωνίδα Γαλάζη: <i>Ο λοιμός και άλλα ποιήματα</i>	233
33.	Ο τελευταίος θρύλος του Αβράμη του Κύριου (πεζό, απόσπασμα), Νέαρχου Γεωργιάδη	234
34.	Ο Αριστομένης (πεζό), Χρυσόστομου Μυριανθόπουλου <i>Σιλουέτες του δρόμου</i>	241

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΖΩΗ

1.	Στη νήσο Κύπρο (ποίημα, απόσπασμα), <i>Εύκλου</i>	9
2.	Κύπρια Έπη (ποίημα), Στασίνου	10
3.	Χρονικόν Κύπρου (πεζό, απόσπασμα). Γεώργιου Βουστρώνιου: <i>Χρονικόν</i>	19
4.	Χρονικό (πεζό, απόσπασμα), Λεόντιου Μαχαίρα: <i>Χρονικό</i>	21
5.	Ιστορία Χρονολογική της νήσου Κύπρου (πεζό, απόσπασμα), Αρχιμανδρίτη Κυπριανού: <i>Ιστορία χρονολογική της νήσου Κύπρου</i>	27
6.	[Πίστη και Πατρίδα] (πεζό, απόσπασμα), Νεόφυτου Ροδινού	29
7.	Κομμένα φτερά (πεζό, απόσπασμα), Αιμίλιου Αχιλλέα: <i>Κομμένα φτερά</i>	36
8.	Αρματωμένοι (πεζό, απόσπασμα), Λουκή Ακρίτα: <i>Αρματωμένοι</i>	40
9.	Ο Θησέας (ποίημα), Ανδρέα Γάβρη	46
10.	Ελεύθεροι Πολιορκημένοι (πεζό, απόσπασμα), Ανδρέα Γεωργιάδη - Κυπρολέοντα: <i>Ελεύθεροι πολιορκημένοι</i>	48
11.	Κερύνεια (ποίημα), Πυθαγόρα Δρουσιώτη: <i>Τοπάζια και Βηρύλλια</i>	63
12.	Κερύνεια (ποίημα), Αντωνάκη Ευγενίου: <i>Καμένη Χώρα</i>	64
13.	Ονήσιλος (πεζό, απόσπασμα), Πάνου Ιωαννίδη: <i>Κρόνακα</i>	67
14.	Εικοσιένα (ποίημα), Ιωάννη Καραγεωργιάδη: <i>Πεζά τε και έμμετρα</i>	70
15.	Το χώμα (ποίημα), Νίκου Κρανιδιώτη: <i>Ο μικρός μας κόσμος</i>	78
16.	Ένας ηρωικός λαός (πεζό, απόσπασμα), Ιάκωβου Κυθρεώτη: <i>Πικρά χρόνια</i>	79
17.	[Τα βασιανιστήρια] (πεζό, απόσπασμα), : Σοφοκλή Λαζάρου: <i>Οδός ελευθερίας - Στάση Θανάτου</i>	82
18.	[Η απελευθέρωση του μοναστηριού από τους Γερμανούς] (πεζό, απόσπασμα), Θεόδωρου Μαρσέλλου: <i>Χρυσά βουνά</i>	93
19.	Ίδια δόξα (ποίημα), Γεώργιου Μαρκίδη: <i>Τετράστιχα 1967</i>	92
20.	Ημιχρόνιο (ποίημα, απόσπασμα), Παντελή Μηχανικού: <i>Ποιήματα</i>	104
21.	Η 9η Ιουλίου (ποίημα, απόσπασμα), Βασίλη Μιχαηλίδη: <i>Άπαντα</i>	105
22.	Η Χιώτισσα (ποίημα, απόσπασμα), Βασίλη Μιχαηλίδη: <i>Άπαντα</i>	108
23.	Στην ιερή μνήμη του Κυριάκου Μάτση (ποίημα), Χριστόδουλου Παπαχρυσστόμου: <i>Αίμα και πυρ</i>	120

24. Ο όλεθρος (ποίημα), Άντη Περνάρη: <i>Πάθη τα σεπτά</i>	122
25. Λευτεριά (ποίημα), Θοδοσή Πιερίδη: <i>Η Ελλάδα ποτέ δεν πεθαινει</i>	123
26. Προσκορτερία (πεζό), Γιώργου Φιλίππου-Πιερίδη: <i>Ο καιρός της Δοκιμασίας</i>	125
27. Το ύψωμα Χ σάπασε (πεζό, απόσπασμα), Κώστα Προυσή: <i>Μικρή αγωνία και άλλα διηγήματα</i>	131
28. Οι βράχοι (ποίημα), Αχιλλέα Πυλιώτη: <i>Αφουγκραστείτε</i>	136
29. Το ξεσκήωμα του Οκτώβρη (πεζό, απόσπασμα), Φώτου Χατζησωτηρίου	162
30. Στερνός λόγος(ποίημα) Κλαίρης Αγγελίδου: <i>Νόστιμον ήμαρ</i>	171
31. Παραλλαγές (ποίημα, απόσπασμα), Κώστα Βασιλείου: <i>Κλωνάρι</i>	172
32. [Μνήμη της γενιάς μου] (ποίημα, απόσπασμα), Πίτσας Γαλάζη: <i>Υπνοπαιδεία</i>	173
33. Στα συρματοπλέγματα της σκλαβιάς (πεζό, απόσπασμα), Ζήτα - Σίγμα - Ρω: <i>Συρματοπλέγματα της Σκλαβιάς</i>	174
34. Τα τελευταία λυρικά πετάγματα του Κυριάκου Μάτση (πεζό, απόσπασμα), Ρήνας Κατσελλή	179
35. Προς Αναγνώστη (ποίημα, απόσπασμα), Ντίνας Κατσούρη: <i>Αντιθέσεις</i>	183
36. Και τα καράβια φεύγουνε (πεζό), Γιάννη Κατσούρη	184
37. Πονεμένο νησί (ποίημα, απόσπασμα), Κώστα Κλεάνθους: <i>Σταθήκαμε όρθιοι</i>	188
38. Ο νεκρός στρατιώτης (ποίημα), Θεοκλή Κουγιάλη: <i>Κυπριάδα</i>	189
39. Δικαιοσύνη (ποίημα), Στέφανου Κωνσταντινίδη: <i>Επένδυση στο χρόνο ενός ονείρου και κάποιων μαρτυριών</i>	190
40. Απ' εδώ πέρασαν εκείνοι (πεζό, απόσπασμα), Άνθου Λυκαύγη: <i>Πικρή γραφή</i>	194
41. Στο Γρηγόρη Αυξεντίου (ποίημα), Κώστα Μιχαηλίδη	196
42. Οι ώρες του χαμού (πεζό, απόσπασμα), Ανδρέα Ονουφρίου: <i>Οι ώρες του χαμού</i>	204
43. Θα 'ρθω (ποίημα), Σπύρου Παπαγεωργίου: <i>Σπονδές</i>	206
44. Λίγα λόγια στους μαθητές μου (ποίημα), Γιάννη Παπαδόπουλου: <i>Συλλογή</i>	207
45. Αγνοούμενος (ποίημα), Μιχάλη Πασιαρδή: <i>Ο δρόμος της ποίησης Β</i>	208
46. Άδεια θρανία (ποίημα), Ανδρέα Παστελλά	209
47. Η εποποιία του 1955 - 59 (πεζό, απόσπασμα), Άντρου Παυλίδη: <i>Εχθροί</i>	210
48. Ανθρώπινηπραμάτεια (πεζό, απόσπασμα), Κυριάκου Πληστή: <i>Θρηνητικό συναξάρι της πικρής χώρας Κύπρος</i>	215
49. Το ξεσπίτωμα (πεζό), Νάγιας Ρούσου: <i>Ποίηση - Αρθρογραφία</i>	218
50. Βιώματα - Κύπρος 1974 (πεζό, απόσπασμα), Λίνας Σολομωνίδου: <i>Βιώματα - Κύπρος 1974</i>	220
51. Πρόσφυγες (ποίημα), Πέτρου Σόφα: <i>Διαχρονικό</i>	224
52. Η γριά γιαγιά μου (ποίημα), Φοίβου Σταυρίδη	225
53. Διαδήλωση (ποίημα), Θεόδωρου Στυλιανού	226
54. [Η δεκάτη τετάρτη τ' Αυγούστου] (πεζό), Πέτρου Στυλιανού: <i>«Κυναίγειροι»</i>	227
55. Διαδήλωση (πεζό, απόσπασμα), Λεύκιου Ζαφειρίου: <i>Οι σύμμορτες</i>	239

56. Πενταδάχτυλος (ποίημα, απόσπασμα), Πολύβιου Νικολάου: <i>Προδιαγραφή για τους νέους ποιητές από την Αμμόχωστο</i>	244
57. [Καλοκαίρι του 1964] (πεζό, απόσπασμα), Νίκου Ορφανίδη: <i>Κυπριακό ημερολόγιο</i>	245
58. Δάσκαλος (ποίημα), Μόνας Σαββίδου: <i>Ενεστίαση</i>	246

ΑΠΟ ΤΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

1. Τα καλά των δεντρών (ποίημα), Κυριάκου Καρνέρα: <i>Ποιητικά Άπαντα</i>	75
2. Η χαρά της βροχής (ποίημα), Αντώνη Κλόκκαρη	76
3. Στην κρουστάλλινη πηγή (ποίημα), Μάνου Κράλη	77
4. Χρυσοπράσινο φύλλο (ποίημα), Λεωνίδα Μαλένη	91
5. Στο θέρος (πεζό), Λευτέρη Μηλιώτη	102
6. Το κυπαρίσσι (πεζό), Νίκου Νικολαΐδη: <i>Ανθρώπινες και άνηθινες ζωές</i>	113
7. Άνοιξη (ποίημα), Θεοδόση Νικολάου: <i>Πεπραγμένα</i>	116
8. Η άνοιξις προβάλλει μ' ανθοντυμένα κάλλη (ποίημα), Γεώργιου Σταυρίδη - Ραγιά: <i>Εφημερίδα «Ο Ραγιάς»</i>	137
9. Κελί (ποίημα), Γιώργου Φάνου	153
10. Κύκνοι στη Λάρνακα (ποίημα), Δημήτρη Χαμπουλίδη	156
11. Ωσαννά (ποίημα), Γιώργη Χειμαρίδη	167
12. [Το χωριό μου] (ποίημα), Κλείτου Ιωαννίδη: <i>Τα πένθιμα</i>	178
13. Ανεμώνη (ποίημα), Χριστούλας Γιαγκουλλή: <i>Κειμήλια</i>	238
14. Τα δέντρα (ποίημα), Άντη Κανάκη: <i>Συνεχίζουμε</i>	240

ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΣΥΝΑΔΕΛΦΩΣΗ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

1. Αθλητικός όρκος (ποίημα), Γλαύκου Αλιθέρηση	43
2. Οι θερμοπύλες της Ειρήνης (ποίημα), Τεύκρου Ανθία: <i>Κυπριακή Τραγωδία</i>	44
3. Εφφύλιος (ποίημα), Ξενή Πάτσαλου: <i>Ποιήματα</i>	121
4. Οι δυο ψαράδες (ποίημα), Κύπρου Τόκα: <i>Βλαστάρια</i>	152
5. Σταλαχτίτες (ποίημα, απόσπασμα), Λώρου Φανταζή: <i>Το χρονικό μιας ζωής</i>	154
6. Το τραγούδι του ήλιου (ποίημα), Αντώνη Πιλλά: <i>Τραγουδώ το νησί μου</i>	214